

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Developement

ZELENI IZVEŠTAJ

2018

Decembar, 2018

Zeleni izveštaj Kosova 2018.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, Priština 2018.

Uvodna reč

Kao jedna od najvažnijih državnih institucija na Kosovu, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, vidi kao važnu potrebu da informiše zainteresovane čitaoce, kao i stanovništvo Kosova, u vezi sa reformama, inicijativama, aktivnostima i postignutim rezultatima tokom 2017. godine.

Pomoću Zelenog izveštaja 2018. godine, bićete informisani o svim relevantnim podacima koji su generisani ili prikupljeni od strane MPŠRR-a koji dokazuju brz razvoj poljoprivrednog sektora na Kosovu.

MPŠRR, prateći tržišne vrednosti EU-a i uzimajući u obzir Zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP), garantuje prednosti za građane tako što obezbeđuje bezbednost hrane i obezbeđuje jasna i jednakna pravila unutar Kosova i ubuduće na tržištu EU-a. Građani Kosova će biti na vreme svesni da ćemo primenjivanjem pravila EU-a, doprinećemo povećanju vrednosti njihovog života, i takođe ćemo omogućiti njihovo učešće kao proizvođači na zajedničkom tržištu. MPŠRR pridaje značaj kvalitetu hrane, bezbednosti hrane, dobrobiti životinja i sledljivosti svakog proizvoda proizvedenog na Kosovu.

Kao najmlađi narod u Evropi sa najmlađem populacijom, Kosovo ima sjajnu priliku da usvoji nove tehnologije i da ih koristi za brži razvoj. Poljoprivredni sektor nastavlja sa takvim trendom i MPŠRR pruža veliku podršku u procesu digitalizacije. U okviru ovog cilja, digitalizacija ruralne ekonomije, uključujući poljoprivredu i proizvodnju hrane, predstavlja ključni izazov, ali i dobru priliku za malu ekonomiju kao što je Kosovo. Digitalne tehnologije već menjaju način na koji se proizvodi naša hrana, način upravljanja zemljom, način na koji se hranimo i konzumiramo našu hranu, čak i način na koji radimo istraživanje. Stoga, da bismo bili lider u upotrebi novih tehnologija u poljoprivredi i da bismo ponuditi proizvode i rešenja za tržište EU-a, predstavlja retku priliku, tako da imamo obavezu da pokušamo da je iskoristimo.

MPŠRR uz podršku partnera i prijatelja, izradom zakona i kreiranjem politike, obezbediće modernizaciju celokupnog poljoprivrednog sektora. Ne mogu sve strane da budu zadovoljne, ali je dužnost svakog učesnika da gleda u budućnost i da se prilagodi. Samo se ovako može obezbediti održiv poljoprivredni sektor koji na kraju donosi hranu na stolu, a to je najvažnije.

Nenad Rikalo

Ministar

Uvod

Zeleni izveštaj se objavljuje šesti put po redu i kao svake godine priprema se uz blisku saradnju sa odeljenjima i agencijama MPŠRR-a, kao i sa drugim vladinim i nevladinim agencijama i organizacijama, a istovremeno uz saradnju sa Upravnim odborom koji daje značajan doprinos u izradi izveštaja.

Zeleni izveštaj kao standardizovani izveštaj, pruža pregled poljoprivrednog sektora i služi kao pokazatelj za izradu sektorske politike i različitih razvojnih strategija. Pored toga, rezultati i podaci predstavljeni u izveštaju daju nam priliku za nove promene i predloge u vezi sa investicijama u poljoprivrednom sektoru.

Šesto izdanje Zelenog izveštaja, i ove godine kao i svake druge godine, ima za cilj da izveštava o stanju u poljoprivrednom sektoru, pozitivnim dešavanjima koje su se dogodile u okviru sektora, sa posebnim naglaskom na rast investicija, povećanje proizvodnje, generisanje radnih mesta, rast blagostanja i brojne druge faktore koji utiču na poboljšanje uslova u poljoprivrednom sektoru.

Naš cilj je da uvek donosimo tačne i korisne informacije, kako bi Zeleni izveštaj bio lako dostupan korisnicima i kako bi im služio kao instrument za izradu politike, istraživanja ili različitih studija u zavisnosti od njihovih potreba.

Izveštaj je rađen uz veliku posvećenost Odeljenju za ekonomski analize i poljoprivrednu statistiku (Delvina Hana Bakija, Hakile Xhaferi, Adelina Maksuti, Edona Mekuli, Skender Bajrami, Belgin Dabiqaj, Shkëlqim Duraku i Shqipe Tërshnjaku). Takode, zahvaljujemo se i svima koji su dali svoj doprinos i podržali nas na finalizaciji Zelenog izveštaja 2018.

Delvina Hana Bakija

VD Direktorka Odeljenja za ekonomski analize i poljoprivrednu statistiku

Tabla sadržaja

Uvodna reč	2
Uvod	3
Tabela sadržaja.....	4
Lista tabela	7
Lista slika	11
Spisak skraćenica.....	13
1 Resursi i inputi	15
1.1 Opšte ekonomsko okruženje.....	15
1.1.1 Nivo društveno-ekonomskog razvoja.....	18
1.1.2. Rad i zapošljavanje.....	20
1.1.3 Korišćenje poljoprivrednog zemljišta.....	23
1.2 Ekonomski računi i cene inputa u poljoprivredi.....	26
Cene poljoprivrednih inputa	28
1.3 Struktura farme.....	30
1.4 Privatizacija poljoprivrednog zemljišta.....	34
1.5 Poljoprivredni biznisi - Agroindustrija	38
2. Poljoprivredni proizvod i njegova upotreba.....	48
2.1 BDP u sektoru poljoprivrede i šumarstva	48
2.2 Žitarice	51
2.3 Povrće.....	54
2.4 Voće.....	59
2.5 Vinogradi.....	63
2.5.1 Vina.....	67
2.6 Krmno bilje i zeleni usevi	68
2.7 Industrijske kulture.....	69
2.8 Organska proizvodnja na Kosovu.....	70
2.8.1 Razvoj zakonodavstva	70
2.8.2 Kapaciteti za sertifikaciju.....	71
2.8.3 Razvoj tržišta	71
2.8.4 Saradnja sa domaćim i stranim partnerima.....	71
2.8.5 Potencijalni razvoj.....	72
2.8.6 Buduće planiranje organske poljoprivrede na Kosovu od analiza u delovanje	72
2.9 Sadni materijal	73
2.10 Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	74
2.11 Govedarstvo	75
2.12 Ovce i koze	78
2.13 Svinje i druge životinje farme	79
2.14 Živinarstvo	79

2.15	Pčelarstvo.....	80
3	Šumarstvo.....	82
4	Potrošnja, trgovina i tržišne cene	91
4.1	Trendovi potrošnje.....	91
4.2	Trgovina	93
4.2.1	Trgovina sa zemljama CEFTA.....	97
4.2.2	Trgovina sa zemljama EU-a.....	101
4.2.3	Trgovina sa drugim zemljama.....	105
4.2.4	Izvoz poljoprivrednih proizvoda prema poglavljima (1-24).....	106
4.2.5	Uvoz poljoprivrednih proizvoda prema poglavljima (01-24)	108
4.3	Cene u lancu vrednosti.....	110
4.4	Bezbednost i kvalitet hrane	115
4.4.1	Bezbednost hrane.....	115
	Odgovorne institucije i pravni okvir.....	115
	Operateri biznisa sa hranom.....	116
	Standardi ishrane.....	119
4.4.2	Analize bezbednosti hrane i zdravlja životinja.....	120
	Analize u laboratorijama PIK-a i AHV-a - Aktivnosti u oblasti zdravlja životinja.....	120
	Veterinarske inspekcije.....	122
	Sektor za analizu mleka.....	127
	Sektor serologije i molekularne dijagnoze	129
4.4.3	Zakonodavstvo o veterinarstvu i funkcionisanju tržišta	130
	Zakonodavstvo o stočnoj hrani	131
4.5	Emisija gasova staklene bašte na Kosovu	131
4.5.1	Emisije iz sektora poljoprivrede.....	131
5	Poljoprivredne politike, direktne isplate u poljoprivredi i podrška ruralnom razvoju	137
5.1.	Pregled ciljeva, programa, mera, budžeta, grantova i subvencija.....	137
5.2	Direktne isplate/subvencije	143
5.2.1	Direktne isplate za poljoprivredne kulture	143
	Pšenica	145
	Seme pšenice	146
	Kukuruz.....	147
	Ječam.....	148
	Raž.....	149
	Vinogradi.....	150
	Vino	151
	Suncokret.....	151
	Povrće na otvorenom polju	152
	Postojeći voćnjaci	153

Organska poljoprivreda.....	154
5.2.2 Direktne isplate za stočarstvo i mleko	155
Krave muzare.....	157
Ovce i koze	158
Krmače	160
Pčelarstvo	161
Živinarstvo	162
Koke nosilje	162
Jarebice.....	163
Mleko po kvalitetu	164
Prijavljeno klanje goveda.....	165
Akvakultura	166
5.2.3 Podrška inputima u poljoprivredi	166
Podrška za sadnice	166
5.3 Agro krediti i garantni fond.....	167
5.3.1 Agro krediti	167
5.3.2 Garantni fond	172
Kosovski fond za kreditno jemstvo – KFKJ.....	173
5.4 Osiguranja u oblasti poljoprivrede	175
Štete u poljoprivredi.....	177
5.5 Projekti ruralnog razvoja – Investicioni grantovi.....	178
5.5.1 Restrukturiranje fizičkog potencijala	182
5.5.2 Razvoj prerađivačkog sektora.....	185
5.6 Poboljšanje i razvoj kapaciteta	186
5.6.1 Edukacija, obuka i savetodavna služba	186
5.6.2 Lokale akcione grupe	189
5.6.3 Promovisanje, efikasnost i strukturni razvoj.....	191
5.6.4 Diversifikacija farmi i razvoj biznisa	192
5.6.5 Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	192
5.7 Politike o tržištima, trgovini i razvoju međunarodnih politika.....	193
6. Aneksi	195
6.1 Lista zakona i zakonskih akata o poljoprivredi, šumarstvu i ruralnom razvoju	195
6.1.1 Nacionalno zakonodavstvo na snazi.....	195
6.1.2 Administrativna uputstva usvojena od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u 2017. godini.....	195
6.2 Statistike o cenama	195
6.3 Uporedne statistike	197
6.4 Odgovorna ozoba za Zeleni Izveštaj 2018	198

Lista tabela

Tabela 1:	Bruto domaći proizvod prema ekonomskim aktivnostima po tekućim cenama (u '000 €)	16
Tabela 2:	Bruto domaći proizvod po tekućim cenama 2011-2017, (u mil. €).....	17
Tabela 3:	Platni bilans (nekumulativni), u mil. €	18
Tabela 4:	Glavni pokazatelji tržišta rada prema varijablama, godini i polu.....	21
Tabela 5:	Stopa nezaposlenosti (%), za period 2012-2017	22
Tabela 6:	Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta 2015-2017, (ha).....	24
Tabela 7:	Godišnji indeks cena poljoprivrednih inputa 2015-2017, (2015=100)	30
Tabela 8:	Veličina gazdinstava prema površini obradivog zemljišta, 2017	31
Tabela 9:	Veličina farmi prema površini obradivog zemljišta, 2016-2017	33
Tabela 10:	Pregled prodaje poljoprivrednog zemljišta na Kosovu	36
Tabela 11:	Zbirni izveštaj o prodaji poljoprivrednog zemljišta u regionima Kosova.....	37
Tabela 12:	Broj registrovanih preduzeća prema privrednim aktivnostima.....	39
Tabela 13:	Registrovana preduzeća agrobiznisa, 2011-2017.....	41
Tabela 14:	Učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 2017	43
Tabela 15:	Učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 2017. po regionima	45
Tabela 16:	Ekonomski računi za poljoprivredu sa tekućim cenama, u mil. €	51
Tabela 17:	Površina, proizvodnja i prinos žitarica, 2012-2017.....	52
Tabela 18:	Bilans snabdevanja pšenicom, 2012-2017	53
Tabela 19:	Bilans snabdevanja kukuruzom, 2012-2017	54
Tabela 20:	Površina sa povrćem, 2012 - 2017.....	55
Tabela 21:	Proizvodnja povrća, 2012 - 2017.....	56
Tabela 22:	Bilans snabdevanja paradajzom, 2012-2017	57
Tabela 23:	Bilans snabdevanja paprikom, 2012-2017	58
Tabela 24:	Bilans snabdevanja krompirom, 2012-2017.....	59
Tabela 25:	Površina i proizvodnja voća, 2012 – 2017.....	60
Tabela 26:	Bilans snabdevanja jabukom, 2012-2017	61
Tabela 27:	Bilans snabdevanja šljivom, 2012-2017	62
Tabela 28:	Bilans snabdevanja jagodom, 2012-2017	63
Tabela 29:	Površina, proizvodnja i prinos grožđa, 2012-2017	64
Tabela 30:	Bilans snabdevanja stonim grožđem, 2012-2017	64
Tabela 31:	Sorte stonog grožđa 2017	65
Tabela 32:	Sorte grožđa za crveno vino 2017	66
Tabela 33:	Proizvodnja vina 2012-2017	67
Tabela 34:	Proizvodnja vina prema kompanijama za 2017. godinu	68
Tabela 35:	Površina, proizvodnja, prinos krmnog bilja i pokošenih zelenih useva, 2012-2017.....	69
Tabela 36:	Površina i proizvodnja industrijskih kultura, 2015-2017.....	69
Tabela 37:	Proizvodnja voćnih sadnica sa generativnim i vegetativnim podlogama za period 2012-2017	74
Tabela 38:	Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta u opštinama za 2017. godinu	75
Tabela 39:	Stočni fond i struktura, 2012-2017	76
Tabela 40:	Bilans snabdevanja govedinom, 2012-2017.....	77
Tabela 41:	Bilans snabdevanja kravljim mlekom i mlečnim proizvodima, 2012-2017	77
Tabela 42:	Broj ovaca i koza, 2012-2017	78
Tabela 43:	Bilans snabdevanja ovčetinom i kožetinom, 2012-2017.....	79
Tabela 44:	Broj svinja i drugih životinja farme, 2012-2017	79
Tabela 45:	Broj živine i jaja 2012-2017, u 1.000 komada	80

Tabela 46:	Broj košnica pčela, 2012-2017.....	81
Tabela 47:	Izrada planova za upravljanje u 2017. godini.....	82
Tabela 48:	Plan za državne šume, m ³	83
Tabela 49:	Realizacija korišćenja šuma u državnoj svojini (m ³)	83
Tabela 50:	Realizacija korišćenja državnih šuma prema KD-u	84
Tabela 51:	Pred-komercijalna stanjivanja 2017.....	84
Tabela 52:	Plan u privatnim šumama	85
Tabela 53:	Realizacija aktivnosti u privatnim šumama	85
Tabela 54:	Podnete prijave u periodu januar – decembar 2017.....	86
Tabela 55:	Konfiskacija drvnog materijala, 2017	86
Tabela 56:	Šumski požari 2017	87
Tabela 57:	Održavanje šumskih puteva.....	87
Tabela 58:	Proizvodnja sadnica tokom 2017. godine.....	88
Tabela 59:	Tretiranje mladih šuma prema memorandumu o saradnji sa MRSZ-om	88
Tabela 60:	Tretiranje mladih šuma	88
Tabela 61:	Realizacija jesenjeg pošumljavanja golih površina	89
Tabela 62:	Održavanje pošumljavanja, ha	89
Tabela 63:	Sanacija šumskog zemljišta od korišćenja inerata	89
Tabela 64:	Ukupna potrošnja na Kosovu 2009-2017	91
Tabela 65:	Raspodela potrošnje na Kosovu prema potrošačkim grupama, 2009 – 2017, (%).....	92
Tabela 66:	Raspodela potrošnje hrane na Kosovu, 2009– 2017 (%).....	92
Tabela 67:	Glavni izvor prihoda za domaćinstva na Kosovu u %	93
Tabela 68:	Ukupan izvoz /uvoz, u 1000 €	94
Tabela 69:	Učešće izvoza-uvoza poljoprivrednih proizvoda, u 1000 €	95
Tabela 70:	Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24), u 1000 €	96
Tabela 71:	Izvoz -uvoz poljoprivrednih proizvoda sa zemljama CEFTA, u 1000 €	97
Tabela 72:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA, na 1000 €	99
Tabela 73:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA, u 1000 €	100
Tabela 74:	Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda sa zemljama EU-a, u 1000 €	102
Tabela 75:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a, u 1000 €.....	103
Tabela 76:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a, u 1000 €	104
Tabela 77:	Trgovinska razmena Kosova u 2017. godini u 1000 €.....	105
Tabela 78:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda 2011-2017, u 1000 €	107
Tabela 79:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda 2011-2017, u 1000 €	110
Tabela 80:	Prosečne godišnje cene nekoliko poljoprivrednih proizvoda 2012-2017 (€/kg)	111
Tabela 81:	Jedinične vrednosti uvoza nekoliko poljoprivrednih proizvoda 2012-2017 (€/kg)	111
Tabela 82:	Prosečne godišnje veleprodajne cene (€/kg)	112
Tabela 83:	Prosečne godišnje maloprodajne cene (€/kg)	113
Tabela 84:	Poređenje cena nekoliko proizvoda na Kosovu sa nekim zemljama EU-a, 2017 (€/kg)	113
Tabela 85:	Odobrenja operatera biznisa sa hranom životinjskog i neživotinjskog porekla	116
Tabela 86:	Registracija objekata za maloprodaju	117
Tabela 87:	Registracija objekata hrane neživotinjskog porekla	117
Tabela 88:	Licenciranje veterinarskih poslovnih subjekata, skladište za otkup koža	118
Tabela 89:	Izdavanje uvoznih dozvola.....	118
Tabela 90:	Uzimanje i dostava uzoraka u LHV na laboratorijsku analizu:	119
Tabela 91:	Uništavanje životinja koje su pozitivno rezultirale na zarazne bolesti	119
Tabela 92:	Izdavanje transportnog i zdravstvenog sertifikata	119

Tabela 93:	Vrste inspekcija	122
Tabela 94:	Inspekcije unutrašnjeg veterinarskog sektora	123
Tabela 95:	Vrsta inspekcija objekata i broj uzetih uzorka i brisa	124
Tabela 96:	Granični fitosanitarni sektor	124
Tabela 97:	Unutrašnji fitosanitarni sektor	125
Tabela 98:	Primanje uzoraka za testiranje	125
Tabela 99:	Prijem uzoraka za testiranje	126
Tabela 100:	Broj rezultata testiranja	126
Tabela 101:	Vrsta testiranog uzorka prema matrici	127
Tabela 102:	Vrsta testiranog mikroorganizma	127
Tabela 103:	Izvršene analize na osnovu aparature	127
Tabela 104:	Kategorizacija mleka testiranog prema ukupnom broju bakterija	128
Tabela 105:	Kategorizacija mleka testiranog prema broju somatskih ćelija	129
Tabela 106:	Testiranje uzoraka iz Sektora serologije i molekularne dijagnoze	130
Tabela 107:	Testiranje terenskih i karantinskih uzoraka	130
Tabela 108:	Norme kvaliteta vazduha prema Administrativnom uputstvu br. 02/2011	133
Tabela 109:	Planirani budžet za direktnе isplate u 2017. godini	137
Tabela 110:	Direktnе isplate 2012-2017	141
Tabela 111:	Direktnе isplate po sektorima, 2013-2017	144
Tabela 112:	Direktnе isplate za pšenicu po regionu, u 2017. godini	146
Tabela 113:	Direktna isplata za seme pšenice po regionu, u 2017. godini	147
Tabela 114:	Direktna isplata za kukuruz po regionu, u 2017 godini	148
Tabela 115:	Direktna isplata za ječam po regionu, u 2017 godini	149
Tabela 116:	Direktna isplata za raž po regionu, u 2017	150
Tabela 117:	Direktna isplata za vinograde po regionu, u 2017 godini	151
Tabela 118:	Direktnе isplate za suncokret prema regionu, u 2017 godini	152
Tabela 119:	Direktnе isplate za povrće na otvorenom polju po regionu, u 2017 godini	153
Tabela 120:	Direktnе isplate za postojeće voćnjake po regionu, u 2017 godini	154
Tabela 121:	Direktnе isplate za organsku poljoprivredu po regionu, u 2017 godini	155
Tabela 122:	Direktnе isplate po sektorima, 2013-2017	156
Tabela 123:	Direktnе isplate za krave muzare po regionu, u 2017 godini	157
Tabela 124:	Direktnе isplate za ovce po regionu, u 2017 godini	158
Tabela 125:	Direktnе isplate za koze po regionu, u 2017 godini	159
Tabela 126:	Direktnе isplate za krmače po regionu, u 2017 godini	160
Tabela 127:	Direktnе isplate za pčele po regionu, u 2017 godini	161
Tabela 128:	Direktnе isplate za koke nosilje po regionu, u 2017 godini	162
Tabela 129:	Broj direktnih isplate za jarebice po regionu, u 2017 godini	163
Tabela 130:	Direktnе isplate za mleko po kvalitetu u regionima, u 2017 godini	164
Tabela 131:	Direktnе isplate za prijavljena klanja goveda po regionima, u 2017 godini	165
Tabela 132:	Direktnе isplate za sadnice po regionu u 2017 godini	167
Tabela 133:	Agro krediti 2012 – 2017	169
Tabela 134:	Učešće odobrenih kredita	174
Tabela 135:	Regionalna raspodela odobrenih kredita	174
Tabela 136:	Krediti odobreni prema investicionim ciljevima	175
Tabela 137:	Iznos štete po godinama i klasifikacije prema uzroku štete	177
Tabela 138:	Nadoknada štete izazvane prirodnim nepogodama po godinama	178
Tabela 139:	Predviđeni budžet PRR-a za 2017 godinu	180

Tabela 140:	Broj aplikacija i odobren iznos u €, PRR za 2017 godinu	181
Tabela 141:	Primenjena vrednost za 2012-2017. godinu, u 1000 €	182
Tabela 142:	Broj aplikacija i primenjena vrednost za meru 101	184
Tabela 143:	Broj aplikacija i primenjena vrednost za meru 103	186
Tabela 144:	Planirani fondovi za sprovođenje podmera za 2017 godinu	189
Tabela 145:	Broj aplikacija i primenjena vrednost za meru 302	192
Tabela 146:	Cene u lancu vrednosti 2012, €/kg	195
Tabela 147:	Cene u lancu vrednosti 2013, €/kg	196
Tabela 148:	Cene u lancu vrednosti 2014, €/kg	196
Tabela 149:	Cene u lancu vrednosti 2015, €/kg	196
Tabela 150:	Cene u lancu vrednosti 2016, €/kg	197
Tabela 151:	Cene u lancu vrednosti 2017, €/kg	197
Tabela 152:	Broj posetilaca iz inostranstva na Kosovu po regionima	197
Tabela 153:	Nivo prosečne plate na Kosovu i zemljama regiona, 2016.....	198
Tabela 154:	Nivo prosečne plate, 2012-2017	198

Lista slika

Slika 1:	Glavni pokazatelji tržišta rada prema varijabli, ukupno (%).....	22
Slika 2:	Stopa nezaposlenosti po godinama (%)	23
Slika 3:	Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta, 2017 (ha)	25
Slika 4:	Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta, 2017 (%)	26
Slika 5:	Srednja potrošnja, proizvodnja poljoprivredne industrije i bruto dodatna vrednost, u mil. €.....	27
Slika 6:	Struktura srednje potrošnje, prosek za 2016-2017	28
Slika 7:	Inputi u poljoprivredi prema kategoriji, 2016.-2017	28
Slika 8:	Broj poljoprivrednih gazdinstava prema površini obradivog zemljišta, 2016.....	32
Slika 9:	Veličina farmi prema površini obradivog zemljišta, 2016-2017	33
Slika 10:	Broj gazdinstava prema veličini površine obradivog zemljišta 2016-2017.....	34
Slika 11:	Zbirni izveštaj o prodaji poljoprivrednog zemljišta / ha	36
Slika 12:	Prosečna cena prodaje po regionima, €/ha	37
Slika 13:	Cena poljoprivrednog zemljišta po opštinama, €/ha, (opštine sa najvišom cenom).....	38
Slika 14:	Cena poljoprivrednog zemljišta po opštinama, €/ha, (opštine sa najnižom cenom)	38
Slika 15:	Broj registrovanih preduzeća prema privrednim aktivnostima.....	40
Slika 16:	Učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (%), prema ostalim privrednim aktivnostima u 2017 godini.....	40
Slika 17:	Novčani promet registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 2011-2017	41
Slika 18:	Broj zaposlenih u agrobiznisu za period 2011-2017	42
Slika 19:	Broj aktivnih preduzeća za period, 2011-2017.....	42
Slika 20:	Promet (0000, €), prema poljoprivrednim aktivnostima 2017	44
Slika 21:	Broj zaposlenih prema poljoprivrednim aktivnostima 2017.....	44
Slika 22:	Broj aktivnih preduzeća u 2017 godini.....	45
Slika 23:	Učešće prometa preduzeća po regionima, 2017 (%)	46
Slika 24:	Broj zaposlenih po regionima, 2017 (%)	46
Slika 25:	Broj aktivnih preduzeća registrovanih u regionima, 2017 (%)	47
Slika 26:	Vrednosti pojedinih kategorija u tekućim cenama (mil. €) koje su beležile rast u 2017 godini	49
Slika 27:	Vrednosti pojedinih kategorija u tekućim cenama (mil. €) koje su beležile pad u 2017 godini.....	49
Slika 28:	Ukupan izvoz/uvoz, u 1000 €	94
Slika 29:	Ukupni izvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda, u 1000 €	95
Slika 30:	Ukupni uvoz i uvoz poljoprivrednih proizvoda, u 1000 €.....	96
Slika 31:	Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24) u 1000€	97
Slika 32:	Trgovinska razmena poljoprivrednih proizvoda sa zemljama CEFTA, u 1000 €	98
Slika 33:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA, u 1000 €	98
Slika 34:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA, u 1000 €	99
Slika 35:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA, u 1000 €	100
Slika 36:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA-e, u 1000 €.....	101
Slika 37:	Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda sa zemljama EU-a, u 1000 €	102
Slika 38:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a u 2017. godini, (%)	103
Slika 39:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a 2016-2017, u 1000 €.....	104
Slika 40:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a u 2017 godini, (%).....	105
Slika 41:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda(1-24) za 2017 godinu, (%)	106
Slika 42:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24) za 2017, (%).....	106
Slika 43:	Izvoz poljoprivrednih proizvoda za 2017. godinu, u 1000 €.....	107
Slika 44:	Proizvodi koji su najviše izvezeni za 2017. godinu, 1000 €	108

Slika 45:	Proizvodi koju su najviše uvezeni za 2017. godinu, 1.000 €	108
Slika 46:	Uvoz poljoprivrednih proizvoda za 2017. godinu, u 1000 €.....	109
Slika 47:	Broj testiranih uzoraka za kategorizaciju mleka prema klasama.....	128
Slika 48:	Broj testiranih uzoraka za kategorizaciju mleka prema somatskim celijama	129
Slika 49:	Direktne isplate 2012-2017. u 1000 €	142
Slika 50:	Direktne isplate po sektorima 2012-2017, u mil. €	142
Slika 51:	Direktna isplata za pšenicu 2013-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina za pšenicu po regionu, u 2017 godini (desno).....	145
Slika 52:	Direktne isplate za seme pšenice 2013-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina za seme pšenice po regionu, u 2017 godini (desno)	146
Slika 53:	Direktne isplate za kukuruz 2013-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina sa kukuruzom po regionu, u 2017 godini (desno).....	147
Slika 54:	Direktne isplate za ječam 2016-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina sa ječmom po regionu, u 2017 godini (desno).....	148
Slika 55:	Direktne isplate za raž 2016-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina sa ražom po regionu, u 2017 godini (desno).....	149
Slika 56:	Direktne isplate za vinograde 2013-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina sa vinogradima po regionu, u 2017 godini (desno).....	150
Slika 57:	Direktne isplate za suncokret 2013-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina suncokretom po regionu, u 2017 godini (desno).....	151
Slika 58:	Direktne isplate za povrće na otvorenom polju 2014-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina povrćem na otvorenom polju po regionu, u 2017 godini (desno)	152
Slika 59:	Direktne isplate za postojeće voćnjake 2015-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina postojećim voćnjacima po regionu, u 2017 godini (desno)	153
Slika 60:	Direktne isplate za organsku poljoprivredu 2016-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana organska poljoprivreda po regionu, u 2017 godini (desno)	155
Slika 61:	Direktne isplate za krave muzare 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih krava muzara po regionu, u 2017 godini (desno).....	157
Slika 62:	Direktne isplate za ovce i koze 2013-2017, u 1000 €	158
Slika 63:	Broj subvencionisanih ovaca po regionu, u 2017 godini (levo); Broj subvencionisanih koza po regionu, u 2017 godini (desno).....	159
Slika 64:	Direktne isplate za krmače 2014-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih krmača po regionu, 2017 godine (desno).....	160
Slika 65:	Direktne isplate za pčele 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih košnica po regionu, u 2017 godini (desno).....	161
Slika 66:	Direktne isplate za koke nosilje 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih koki nosilja po regionu, u 2017 godini (desno).....	162
Slika 67:	Direktne isplate za jarebice 2016-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih jarebica po regionu, u 2017 godini (desno).....	163
Slika 68:	Direktne isplate za mleko po kvalitetu 2014-2017, u 1000 € (levo); Broj poljoprivrednika korisnika za mleko po kvalitetu po regionu, u 2017 godini (desno)	164
Slika 69:	Direktne isplate za prijavljena klanja goveda 2015-2017, u 1000 € (levo); Direktne Subvencije za prijavljena klanja goveda prema regionima, u 2017 godini (desno).....	165
Slika 70:	Direktne isplate za sadnice 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih sadnica po regionu, u 2017 godini (desno).....	166
Slika 71:	Kamatna stopa u poljoprivrednim kreditima od banke, %	168
Slika 72:	Kamatna stopa u poljoprivrednim kreditima od MFI, %	168
Slika 73:	Ukupni iznos isplaćenih kredita (mil. €)	170
Slika 74:	Iznos agro kredita od banke i MFI, mil. €	171
Slika 75:	Broj agro kredita od banke i MFI, 1000 €.....	171
Slika 76:	Udeo raspodele kredita, %.....	175

Spisak skraćenica

ABD	Anketa o budžetu domaćinstava
APG	Anketa poljoprivrednih gazdinstava
AFK	Agencija za finansiranje na Kosovu
ARS	Anketa o radnoj snazi
KAP	Kosovska agencija za privatizaciju
KAZŽS	Kosovska agencija za zaštitu životne sredine
AŠK	Agencija šumarstva Kosova
ASK	Agencija za statistiku Kosova
AHV	Agencija za hranu i veterinu
APR	Agencija za poljoprivredni razvoj
AMB	Aromatično medicinsko bilje
EU	Evropska Unija
PBB	Privatna banka za biznis
BDP	Bruto domaći proizvod
ECB	Evropska centralna banka
CBK	Centralna banka Republike Kosova
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi
CETEP	Stvaranje zaposlenosti kroz promociju izvoza
CIHEAM	Mediterski poljoprivredni agro-ekonomski institut u Bariju
CNVP	Povezivanje prirodnih i ljudskih vrednosti
COSIRA	Konkurentnost privatnog sektora u ruralnim područjima
DCA	Nalog za razvojne kredite
DUDŽE	Direkcija za upravljanje divljim životinjama i ekoturizam
DUR	Divizija za upravljanje rizikom
OPPTT	Odeljenje za poljoprivrednu politiku, tržište i trgovinu
OPRR	Odeljenje za politiku ruralnog razvoja
OSTU	Odeljenje za savetodavne i tehničke usluge
OSTU	Odeljenje za savetodavne i tehničke usluge
OPT	Odeljenje za prehrambenu tehnologiju
ECARO	Regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju
KKHG	Krimska kongo hemoragijska groznica
ESA	Evropski sistem integrisanih ekonomskih računa
EU	Evropska Unija
FAO	Organizacija za hranu i poljoprivredu
PVF	Poljoprivredni i veterinarski fakultet
GIS	Geografski informacioni sistem
GIZ	Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju
LAG	Lokalne akcione grupe
HACCP	Analiza opasnosti i kritičnih kontrolnih tačaka
I&R	Identifikacija i registracija
IADK	Inicijativa za razvoj poljoprivrede na Kosovu
PIK	Poljoprivredni institut Kosova
IFC	Međunarodna finansijska korporacija
SDI	Strane direktnе investicije
HMIK	Hidrometeorološki institut Kosova
NISD	Neprofitne institucije u službi domaćinstava
IZK	Inicijativa za zajednicu Kosova
NIJZ	Nacionalni institut za javno zdravlje
NIJZK	Nacionalni institut za javno zdravlje Kosova
MFI	Mikrofinansijske investicije
IPPC	Međunarodna konvencija za zaštitu bilja
ISO	Međunarodna organizacija za standardizaciju

IUCN	Međunarodna unija za zaštitu prirode
EK	Evropska komisija
KEK	Energetska korporacija Kosova
KEP	Program preduzeća na Kosovu
KOSAGRI	Jačanje kapaciteta Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja Kosova za poboljšanje proizvodnje povrća u skladu sa standardima EU-a
RKK	Ruralno kreditiranje Kosova
LHV	Laboratorijska hranu i veterinu
ERP	Ekonomski računi za poljoprivrednu
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
KSK	Klasična svinjska kuga
MŽSPP	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
SST	Sporazum o slobodnoj trgovini
UBB	Ukupni broj bakterija
DP	Društveno preduzeće
MSP	Mala i srednja preduzeća
GRJ	Godišnja radna jedinica
PO	Poslovni operatori
STO	Svetska trgovinska organizacija
OBU	Prehrambeni poljoprivredni objekti/Poslovni operatori sa ishranom
OIE	Svetska organizacija za zdravlje životinja
NVO	Nevladina organizacija
PPRR	Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj
PCB	Procredit Bank
GVI	Granične veterinarske inspekcije
PZB	Proizvodi za zaštitu bilja
ŠBDP	Šumski nedrvni proizvodi
PZPS	Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru
NAPOP	Nacionalni akcioni plan za organsku poljoprivrednu
PRR	Plan ruralnog razvoja
SIC	Savetodavni informacioni centar
SĆ	Somatske ćelije
RBKO	Raiffeisen Bank
MRRK	Mreža za ruralni razvoj na Kosovu
SCP	Statistike cena u poljoprivredi
UBKSK	Univerzitska bolnička klinička služba Kosova
LSR	Lokalna strategija za razvoj
TAIEX	Tehnička pomoć i usluga informacija
TBC	Bolest tuberkuloze
TEB	Turska ekonomska banka
USAID	Agencija Sjedinjenih američkih država za međunarodni razvoj
MDV	Maksimalna dozvoljena vrednost
WHO	Svetska organizacija za zdravstvo
WVI	Međunarodna svetska vizija

1 Resursi i inputi

1.1 Opšte ekonomsko okruženje

Agencija za statistiku Kosova (ASK) je odgovorna za objavljivanje podataka o Bruto domaćem proizvodu, u tromesečnim i godišnjim periodima. BDP je najvažniji ekonomski pokazatelj u Sistemu nacionalnih računa, koji predstavlja učinak ekonomije jedne države u određenom periodu.

Postoje tri pristupa za merenje BDP-a: pristup proizvodnje, rashoda i prihoda. Podaci o obračunu BDP-a su dobijeni iz različitih anketa koje se organizuju od strane ASK-a i iz administrativnih resursa relevantnih institucija.

Tokom 2017. godine, globalna ekomska aktivnost je nastavila da se ojača, uglavnom zbog rasta u Evropi i Aziji. Ekonomija evrozone je nastavila sa održivim rastom. Godišnja stopa rasta BDP-a za 2017. godinu procenjuje se da je 2,4% prema Eurostatu, podržano uglavnom od privatne potrošnje i investicija, kao i poboljšanje neto izvozne pozicije kao rezultat globalnog ekonomskog oporavka. Rast potrošnje i investicija je u velikoj meri rezultat povoljnih uslova finansiranja koje su podržale stimulativne monetarne politike ECB-a, optimističnih očekivanja ekonomskih agenata i finansijskih tržišta, kao i padom političke neizvesnosti u zemljama evrozone. Jačanje domaće potražnje u evrozoni tokom 2017. godine pozitivno se odrazilo na ekonomski razvoj zemalja zapadnog Balkana. Tokom ovog perioda, ekomska aktivnost u ovom regionu je okarakterisana rastom, podržano rastom domaće potražnje i jačanjem spoljne potražnje.

Bruto domaći proizvod naše zemlje za 2017. godinu, prema ekonomskim aktivnostima sa tekućim cenama, na osnovu podataka Agencije za statistiku Kosova, iznosio je 6.413,8 mil €. Realna stopa rasta za 2017. godinu je bila 4,21¹, što znači da je u realnim terminima, ekonomija Kosova zabeležila rast za oko 3,7%². U okviru unutrašnje potražnje, ukupna aktivnost u zemlji podržana je jačanjem pozicije investicija, dok je prema ASK-u, ukupna potrošnja je okarakterisana padom. Pozitivan doprinos realnom rastu BDP-a imala je i pozicija neto izvoza, koja je rezultat naglašenog godišnjeg rasta kojim se okarakterisala komponenta izvoza roba i usluga.

Realni rast u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu je iznosio 4,23%. Takođe ima rasta BDP-a po glavi stanovnika za 2017. godinu, koji iznosi 3,566 €, dok 2016. godine ovaj iznos je bio 3,386 €. Što se tiče realnog rasta prema ekonomskim aktivnostima za 2017. godinu, prikazani su kao u nastavku:

Od ekonomskih aktivnosti koje su predstavljene i koje su imale najveću rast, jesu Finansijske aktivnosti i osiguranja, koje su karakterisane rastom od 31,4%, zatim sledi građevinarstvo koja

¹ Izvor: Bruto domaći proizvod 2008-2017

² Izvor: CBK, Godišnji izveštaj 2017; Jun 2018.

je beležila rast od 8,6%, trgovina na veliko i malo; popravka automobila i motocikala 4,5%, informisanje i komunikacija 3,4%, ekstraktivna industrija 3,1%, prerađivačka industrija 3,0%, stručne, naučne i tehničke aktivnosti 2,8%, transport i skladištenje 2,8%, poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribolov 2,7%, poslovanje nekretninama sa 2,6%, snabdevanje električnom energijom, gasom 2,5%, administrativne i pomoćne aktivnosti 2,5%, hoteli i restorani 2,4%, umetnost, zabava i rekreacija 1,9%, ostale usluge 1,2%, zdravstvo i aktivnosti socijalnog rada 1,1%, snabdevanje vodom 1,1%, kao i javna uprava i zaštita; obavezno socijalno osiguranje 0,9%.

S druge strane, tokom 2017. godine došlo je do smanjenja u obrazovanju (-0,6%).

Tabela 1: Bruto domaći proizvod prema ekonomskim aktivnostima po tekućim cenama (u '000 €)

Ekonomski aktivnosti	Bruto dodata vrednost (BDV)						
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
A Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribolov	614,262	617,588	638,710	661,820	599,608	635,044	586,136
B Ekstraktivna industrija	124,087	114,049	118,288	116,411	118,447	126,698	146,914
C Prerađivačka industrija	493,945	549,265	584,764	575,830	625,841	665,852	700,160
D Snabdevanje električnom energijom, gasom	123,450	128,280	144,870	156,739	191,221	211,821	230,777
E Snabdevanje vodom	34,287	36,620	52,059	47,078	48,344	44,870	48,380
F Građevinarstvo	361,886	341,199	352,185	335,153	397,314	395,438	513,474
G Trgovina na veliko i malo;							
G Popravka automobila i motocikala	535,207	611,578	655,390	688,580	712,234	746,731	801,309
H Transport i skladištenje	186,582	187,695	233,714	197,360	209,275	220,501	237,855
I Hoteli i restorani	34,843	39,082	49,795	52,093	60,094	71,861	80,517
J Informisanje i komunikacija	42,113	54,359	53,279	109,251	108,965	111,556	115,841
K Finansijske aktivnosti i osiguranja	173,521	192,621	213,264	221,158	212,086	175,836	197,336
L Poslovanje nekretninama	416,862	437,190	475,530	499,116	499,305	483,836	489,038
M Stručne, naučne i tehničke aktivnosti	62,086	72,106	74,587	76,593	90,861	93,868	96,113
N Administrativne i pomoćne aktivnosti	19,635	22,422	21,577	34,082	33,859	37,189	43,212
O Javna uprava i zaštita; obavezna socijalna zaštita	476,976	497,788	495,527	499,169	454,493	465,893	476,617
P Obrazovanje	154,861	162,005	164,556	217,134	234,071	242,634	244,741
Q Zdravstvo i aktivnosti socijalnog rada	67,380	72,006	75,251	97,600	107,790	112,584	115,566
R Umetnost, zabava i rekreacija	15,394	20,262	23,754	22,932	23,653	24,955	26,395
S Ostale usluge	7,484	10,898	8,409	9,353	12,744	12,871	13,000
T Aktivnosti domaćinstava kao poslodavaca; Nediferencirana roba i usluge koje proizvode aktivnosti domaćinstava za sopstvenu upotrebu	5	1	-	-	-	-	-
BDV sa osnovnim cenama	3,944,864	4,167,016	4,435,509	4,617,451	4,740,205	4,880,038	5,163,379
Porezi na proizvode	949,831	973,592	978,075	971,540	1,097,282	1,220,098	1,300,192
Subvencije na proizvode	-80,159	-81,844	-86,967	-21,497	-30,479	-30,023	-49,710
Bruto domaći proizvod	4,814,535	5,058,763	5,326,617	5,567,494	5,807,009	6,070,113	6,413,861

Izvor: ASK, Bruto domaći proizvod 2011-2017.

Realni rast prema glavnim komponentama BDP-a sa pristupom troškova za 2017. godinu bio je sledeći: Izvoz robe beležio je rast od 22,2%, izvoz usluga 15,3%, uvoz usluga 6,3%, uvoz robe

5,2%, formiranje bruto fiksnog kapitala 5,7%, izmene u inventaru 3,8%, konačna potrošnja domaćinstava 1,8%, i konačna potrošnja NISD-a 0,6%.

Ekonomija evrozone je nastavila sa održivim rastom tokom 2017. godine, dok je inflacija i dalje ispod cilja ECB-a, uprkos izraženom rastu koji je doživela u odnosu na prethodne godine. Godišnja stopa rasta BDP-a za 2017. godinu je iznosila 2,4%, u odnosu na 1,8% u prethodnoj godini. Ekonomski rast je uglavnom bio podržan od privatne potrošnje i investicija, kao i poboljšane neto izvozne pozicije kao rezultat ekonomskog oporavka na globalnom nivou. U ovoj aktivnosti je došlo do pada: Rashodi konačne potrošnje Vlade 0,5%.

Rast ekonomске aktivnosti je uglavnom generisan rastom investicija od 10,7% (uglavnom rastom SDI-a i investicionih kredita), kao i rast izvoza roba i usluga od 23,8% u odnosu na rast uvoza roba i usluga za 5,5%. U 2017. godini, rast strane potražnje, kao i rast cena metala na međunarodnim tržištima je preveden na rast ukupne vrednosti domaćeg izvoza u 2017. godini. U donjoj tabeli prikazani su podaci za bruto domaći proizvod sa pristupom troškova 2011-2017.

Tabela 2: Bruto domaći proizvod po tekućim cenama 2011-2017, (u mil. €)

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
BDP po tekućim cenama	4,815	5,059	5,327	5,568	5,808	6,070	6,414
Rashodi konačne potrošnje	4,976	5,320	5,539	5,731	5,859	6,146	6,254
Rashodi konačne potrošnje domaćinstava	4,003	4,282	4,446	4,802	4,943	5,268	5,370
Rashodi konačne potrošnje Vlade	802	842	864	910	894	854	863
Vlada Kosova	578	625	659	724	772	730	752
Donatori (plate)	224	217	205	187	122	124	111
Rashodi konačne potrošnje NISD	31	20	23	19	22	24	22
Formiranje Bruto Kapitala	1,632	1,465	1,471	1,435	1,601	1,650	1,820
Formiranje Bruto Fiksnog Kapitala	1,476	1,317	1,323	1,294	1,499	1,550	1,729
Promene u inventaru	157	148	148	141	102	100	91
Neto izvoz	-1,793	-1,727	-1,684	-1,599	-1,652	-1,726	(1,660)
Uvoz roba i usluga	2,737	2,649	2,611	2,852	2,926	3,072	3,369
BDP po glavi stanovnika (Evro)	2,672	2,799	2,935	3,084	3,277	3,386	3,566

Izvor: ASK, Bruto domaći proizvod 2011.-2017.

Međutim, u istom periodu, rast ekonomске aktivnosti u zemlji, odnosno rast privatnih investicija praćen je povećanjem vrednosti uvoza repromaterijala i kapitalnih dobara. Procenjuje se da je potrošnja zabeležila godišnji pad od 1,6%.

Što se tiče fiskalnog sektora, budžetski prihodi u 2017. godini dostigli su neto vrednost od 1,68 milijardi €, što predstavlja godišnji rast od 5,3%. Budžetski rashodi dostigli su vrednost od 1,74 milijardi €, što predstavlja godišnji rast od 5,0%. Shodno tome, budžet Kosova je zabeležio primarni budžetski deficit od 59,0 mil. € u odnosu na deficit od 61,1 mil. € u 2016. godini, dok je kao postotak BDP-a, primarni deficit je zabeležio pad sa 1,0% na 0,9%.

Spoljni sektor Kosova karakterisan je smanjenjem deficitra tekućeg i kapitalnog računa na 425,1 mil. €, sa godišnjim padom od 9,0%, uglavnom kao rezultat rasta pozitivnih bilansa usluga, računa primarnog i sekundarnog dohotka. S druge strane, uprkos ubrzajujušem rastu izvoza roba i usluga tokom 2017. godine, povećanje vrednosti uvoza je prevedeno u godišnji rast deficitra robe za 7,6% na 2,7 milijardi € u 2017. godini.

Tabela 3: Platni bilans (nekumulativni), u mil. €

Godina	Tekući račun	Roba i usluge	Od kojih roba	Prihodi	Tekući transferi	Kapitalni i finansijski račun	Od kojih kapital	Neto greške i ne prijavljivanja
2004.	-208.3	-1,001.5	-983.1	138.3	654.9	79.5	21.9	128.8
2005.	-247.6	-1,087.0	-1,078.5	139.1	700.3	72.7	18.9	174.8
2006.	-226.1	-1,144.1	-1,173.1	158.8	759.2	-14.9	20.8	240.9
2007.	-214.0	-1,242.4	-1,352.9	186.3	842.0	10.7	16.5	203.3
2008.	-460.9	-1,498.1	-1,649.7	164.0	873.2	299.0	10.5	162.0
2009.	-374.2	-1,419.4	-1,651.7	61.8	983.4	209.3	100.3	164.6
2010.	-515.7	-1,565.2	-1,752.1	67.0	982.5	297.2	21.3	217.6
2011.	-658.4	-1,793.3	-2,059.0	113.8	1,021.1	418.8	42.0	239.6
2012.	-380.2	-1,726.6	-2,072.8	154.1	1,192.3	143.3	13.0	236.9
2013.	-339.4	-1,683.6	-1,992.0	121.8	1,222.4	168.1	34.7	171.3
2014.	-437.0	-1,722.7	-2,058.6	113.8	1,171.9	-123.8	21.2	270.8
2015.	-541.1	-1,767.9	-2,109.3	77.5	1,149.3	-236.0	25.8	253.5
2016.	-548.8	-1,725.8	-2,290.8	80.9	1,096.1	-106.1	14.2	414.3
2017.	-413.2	-1,660.0	-2,464.2	84.9	1,161.9	-341.8	-11.8	95.0

Izvor: CBK, Godišnji Izveštaj 2017, Priština, Juni 2018.

Bilans u trgovini uslugama zabeležio je vrednost od 804.2 mil. €, što predstavlja rast u odnosu na prethodnu godinu od 25.9%. Vrednost izvezenih usluga zabeležila je godišnji rast od 17.7%, dostigavši 1,330.9 mil. €, dok je vrednost uvoza usluga zabeležila rast od 7.1% i dostigla je 526.8 mil. €. U okviru izvoza usluga, putničke usluge i kompjuterske usluge, odlikovale su se godišnjim rastom od 19.5 odnosno 33.5%, dok je kategorija građevinskih usluga i usluga proizvodnje beležile su pad od 28.1, odnosno 14.6%. Što se tiče uvoza usluga, putničke usluge su beležile rast od 2.7%, dok su usluge transporta beležile pad od 4.7%.

Dozname koje su primljene na Kosovu, koje ujedno predstavljaju i najveću kategoriju u okviru računa sekundarnog dohotka, iznosile su 759,2 mil. €, što predstavlja godišnji rast od 9,9%. U okviru finansijskog računa, Strane direktne investicije (SDI) na Kosovu su beležile godišnji rast od 30,8% i dostigle iznos od 287,8 mil. €.

1.1.1 Nivo društveno-ekonomskog razvoja

Poljoprivredni sektor kao veoma važna i strateška ekomska aktivnost za našu zemlju učestvuje sa 9% bruto domaćeg proizvoda. Iako ima veoma visoko učešće u BDP-u, kosovsku poljoprivredu karakterišu strukturni problemi kao što je fragmentacija zemljišta, što kao rezultat toga imamo nisku efikasnost rada, i uzrokuje visoke troškove proizvodnje. Kao rezultat

strukturnih promena u poljoprivredi, dešava se sporiji tempo razvoja (prelazak sa tradicionalne porodične farme na one komercijalne).

Posebna pažnja je posvećena zaštiti poljoprivrednog zemljišta od bespravnih gradnji, posebno u zakonski zaštićenim zemljištima. Za zaštitu poljoprivrednog zemljišta, opštinske inspekcije su pokrenule predmete u nadležnim opštinskim sudovima za pravna i fizička lica koja su kršila odredbe važećih zakona o promeni namene poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe, bez dozvole od strane nadležnih opštinskih organa. Dok je tokom 2017. godini podneseno više od 100 zahteva za promenu namene poljoprivrednog zemljišta u MPŠRR-u, od kojih je 83 dobilo saglasnost, 13 je odbijeno i 9 slučaja su u postupku razmatranja.

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta koja se može navodnjavati bila je 43.574 ha u 2017. godini i 43.536 ha u 2016. godini, dok je navodnjavana površina najmanje jednom u referentnom periodu bila 32.294 ha u 2017. godini i 32.237 ha u 2016. godini.³

Početkom sprovođenja Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj kroz podršku subvencija i investicionih grantova za ovaj sektor, procenjuje se da je budućnost poljoprivrede na Kosovu usmerena u pravom pravcu, s ciljem da naša zemlja bude održiva zemlja u proizvodnji hrane kao u količini tako i kvalitetu.

Primenom ovog programa iz godine u godinu uočeno je veće oživljavanja u poboljšanju konkurenциje u različitim poljoprivrednim aktivnostima kao u proizvodima namenjenim domaćem i međunarodnom tržištu. Uzimajući za osnovu veliki procenat stanovništva koje živi u ruralnim područjima i veliki potencijal poljoprivrednog zemljišta, kao i oslanjajući se na iskustva naših poljoprivrednika koji su kamen temeljac prošlosti i dakako u budućnosti, nastavlja se podrška kroz subvencioniranje ovog sektora od strane Vlade. Prema podacima o Registraciji poljoprivrede na Kosovu u sektoru poljoprivrede radi 362.700 ljudi, što obračunato u godišnjoj radnoj jedinici su 86.620 GRJ (1 GRJ = 1800 radnih sati godišnje). U odnosu na ukupan broj zaposlenih, poljoprivreda čini oko 25%.⁴ U proseku, poljoprivredni rad broji 0,7 GRJ za poljoprivrednu ekonomiju; 0,2 GRJ po hektaru iskorišćene površine poljoprivrednog zemljišta i 0,31 po jedinici stoke⁵.

U 2017. godini, Vlada Kosova je izdvojila budžet od 48 mil. €, za direktne isplate (25 mil. €) i za investicione grantove (23 mil. €).

Kroz ovu podršku, istovremeno se namerava uraditi i sprečavanje migracije stanovništva u nedostatku radnih mesta i perspektivu za bolji život u ovim područjima, kada je poznato da investicija u poljoprivredu i druge nepoljoprivredne aktivnosti mogu otvoriti nova radna mesta.

³ Anketa poljoprivrednih gazdinstva 2016.-2017., ASK.

⁴ Obračun je izvršen upoređujući GRJ od PI 2014 sa ukupnog broja zaposlenih prijavljenih u AZF.

⁵ RB 2014

Takođe se ulažu veliki napor i da se mladi ljudi stimulišu da se angažuju u poljoprivredi i drugim nepoljoprivrednim aktivnostima kao što je razvoj agro-turizma i drugih aktivnosti. To se radi postavljanjem kriterijuma starosti za vlasnike farmi, favorizovanjem mladih okviru šeme plaćanja kao što su subvencije i investicioni grantovi, pružanje obuka i pristup različitim informacijama.

Kao i u EU tako i na Kosovu, politika ruralnog razvoja je važna komponenta Zajedničke poljoprivredne politike. Forma Leader kao inovativan pristup, iako sa malo poteškoća, u funkcioniše i kod nas, i ima za cilj da poboljša kvalitet života u ruralnim područjima. Veoma je efikasan način da se podrže održiva i sveobuhvatna područja, podstičući stanovnike ruralnih područja da istraže nove oblike konkurentnosti, da sarađuju kako bi proizveli kvalitetnu robu i usluge u njihovom lokalnom području.

Iako je organska poljoprivreda u našoj zemlji u početnoj fazi, u zadnje vreme velika važnost se pridaje uzgoju organskih proizvoda kao sistem proizvodnje koji štiti dobrobit zemlje, ekosistema i ljudi. Stvorena je dobra zakonska infrastruktura i potrebno je preduzeti druge korake kako bi se potvrdila proizvodnja potencijalnih proizvođača. U ovom smislu ne nedostaje i podrška od strane stranih donatora, kroz iskustva koja su doneli od stručnjaka iz različitih zemalja da se iste počnu primenjivati i kod nas.

U tom smislu, kosovski proizvođači, posebno oni lekovitog aromatičnog bilja, trenutno za glavni cilj imaju inostrano tržište zbog mogućnosti ugovaranja njihove proizvodnje sa međunarodnim partnerima i povoljnije cene. To se posebno radi kroz velike sabirne centre koji se nalaze u različitim delovima zemlje. Ova vrsta proizvodnje stvara prilično dobar prihod za porodicu i zapošljava radnu snagu, posebno žene i mlade.

Generalno, iako se iz godine u godinu povećava izvoz poljoprivrednih proizvoda, može se reći da je i dalje na veoma niskoj stopi, uzimajući za osnov visok potencijal kojeg ima Kosovo. Najveće učešće izvoza poljoprivrednih proizvoda u ukupnom izvozu ostvareno je u 2017. godini, sa učešćem od 16%. U trgovinskoj razmeni poljoprivrednih proizvoda, uočeno se da postoji trend blagog rasta izvoza. U 2017. godini izvoz je dostigao 61,3 mil. €, ili rast u odnosu na 2016. godini za 35,5%.

1.1.2. Rad i zapošljavanje

Važnost podataka koji se uzimaju iz Ankete o radnoj snazi je u kreiranju podataka o pokazateljima tržišta rada, čiji je glavni cilj razvoj baze administrativnih podataka koja pomaže donosioce odluka i istraživače u formulisanju politike za radnu snagu, u planiranju socijalnih i ekonomskih programa za razvoj društva jedne zemlje.

Podaci o pokazateljima tržišta rada su dobijeni iz ankete o radnoj snazi iz 2017. godine, gde su među glavnim pokazateljima obuhvaćeni: detaljni podaci o zaposlenosti i nezaposlenosti

prema starosti, polu, statusu zaposlenosti, ekonomskim aktivnostima, zanimanjima i drugim sličnim pitanjima, koje se odnose na tržište rada.

Tabela 4: Glavni pokazatelji tržišta rada prema varijablama, godini i polu

Pokazatelji	2015.			2016.			2017.		
	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Stopa učešća u radnoj snazi	56.7	18.1	37.6	58.3	18.6	38.7	65.3	20.0	42.8
Stopa neaktivnosti	43.3	81.9	62.4	41.7	81.4	61.3	34.7	80.0	57.2
Odnos zaposlenosti prema stanovništvu (stopa zaposlenosti)	38.7	11.5	25.2	43.0	12.7	28.0	46.6	12.7	29.8
Stopa nezaposlenosti	31.8	36.6	32.9	26.2	31.8	27.5	28.7	36.6	30.5
Stopa nezaposlenosti kod mlađih (15-24 godina)	54.2	67.2	57.7	47.2	65.4	52.4	48.4	63.5	52.7
Procenat mlađih u NEET u populaciji mlađih (15-24 godina)	28.3	34.9	31.4	26.5	34.2	30.1	23.8	31.4	27.4
Procenat neodrživog zapošljavanja prema opštem zapošljavanju	24.0	18.8	22.8	24.1	18.8	22.9	24.4	18.3	23.1

Izvor: ASK-Anketa o Radnoj Snazi (ARS) 2017.

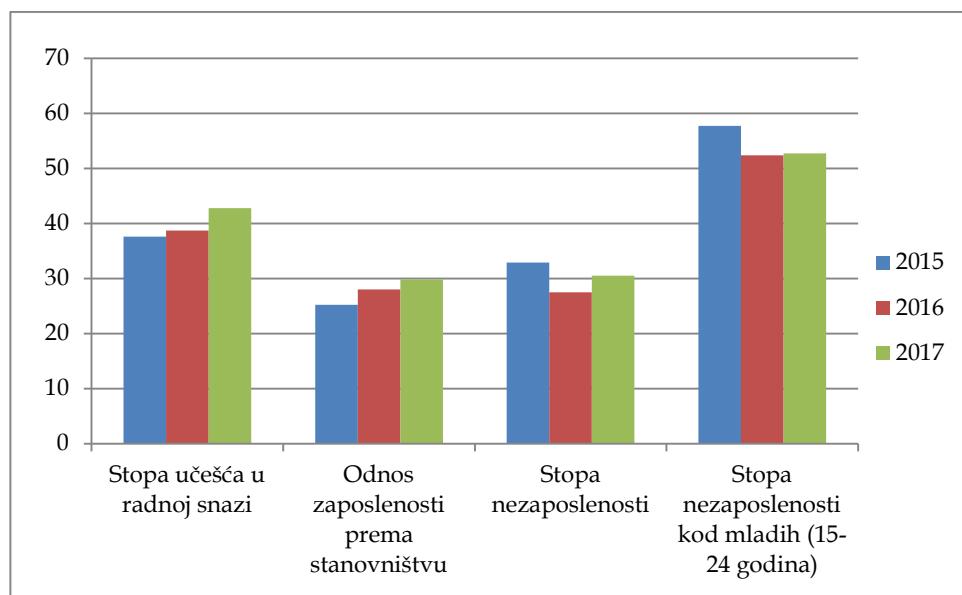
Prema rezultatima koji su prikazani u ovoj publikaciji, proizilazi da su dve trećine stanovništva na Kosovu radno sposobno stanovništvo. U radno sposobno stanovništvo obuhvaćena je starosna doba od 15-64 godine.

U okviru radno sposobnog stanovništva, stopa učešća u radnoj snazi je 42,8%. Stopa zaposlenosti u Anketi o radnoj snazi (ARS) za 2017. godinu je 29,8%.

Najveća stopa zaposlenosti je izražena kod muškaraca (46,6%), dok je zaposlenost kod žena 12,7%. Žene su zaposlene uglavnom u sektorima obrazovanja, zdravstvene zaštite i trgovine, sa 48,4%, dok su muškarci uglavnom zaposleni u građevinarstvu, trgovini i proizvodnim sektorima, sa 45,9%.

Ekonomski sektori, koji su na čelu zapošljavanja, nastavljaju da budu: trgovina sa 14,7%; proizvodnja za 13,2%; građevinarstvo sa 12,9%; i obrazovanje za 9,5%. Dok, ostali sektori učestvuju sa nižim procentom u zaposlenosti.

Slika 1: Glavni pokazatelji tržišta rada prema varijabli, ukupno (%)

Izvor: ASK-Anketa o radnoj snazi (ARS) 2017.

Najizraženija nezaposlenost je kod žena sa 36,6% u odnosu na muškarce, 28,7%. Najizraženija stopa nezaposlenosti je u starosnoj grupi od 15-24 godine sa 52,7%.

Tabela 5: Stopa nezaposlenosti (%), za period 2012-2017

St. dob	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
15-24	55	56	61	58	52	53
25-34	35	33	40	40	34	41
35-44	27	26	31	27	21	24
45-54	18	19	24	21	15	18
55-64	10	10	15	13	12	11
15-64	31	30	35	33	28	31

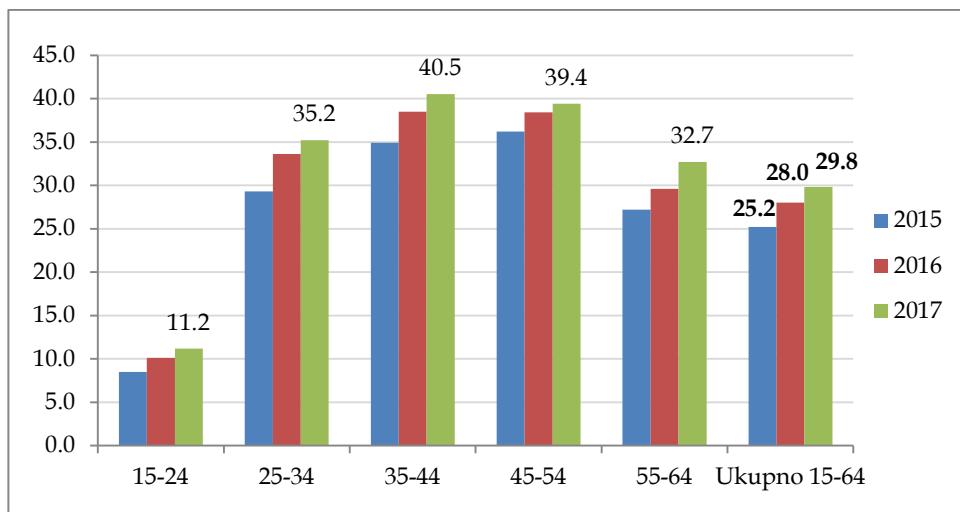
Izvor: ASK-Anketa o radnoj snazi (ARS) 2017.

Najizraženija nezaposlenost je kod žena sa 36,6% u odnosu na muškarce, 28,7%. Najizraženija stopa nezaposlenosti je u starosnoj grupi od 15-24 godine sa 52,7%.

Što se tiče zaposlenosti prema polu, stopa zaposlenosti je bila veća za muškarce nego za žene: muškarci u radnoj dobi bili su zaposleni 46,6%, u poređenju sa 12,7% žena takođe u radnoj dobi.

U poređenju sa rezultatima ARS-a 2016, na Kosovu imamo rast stope zaposlenosti od 1,8%, gde je ovaj rast kod muškaraca bio 3,6%, dok je kod žena nepromenjen.

Slika 2: Stopa nezaposlenosti po godinama (%)

Izvor: ASK-Anketa o radnoj snazi (ARS) 2017.

S druge strane zaposlenost po starosnim grupama i nivou obrazovanja bila veća među osobama u dobi od 35-44 godine (40,5%), a niža među mladima (15-24 godine) od 11,2%.

Stopa zaposlenosti kod žena u starosnoj grupi 25-54 varira od 14,9% do 16,9%.

U starosnoj grupi od 25 do 34 godine stopa zaposlenosti je 14,9%, gde imamo rast od 1,9%, u starosnoj grupi 35-44 godine (16,8%), a takođe imamo rast za 0,1% u odnosu na starosnu grupu 45-54 godine (16,9%). Dok su žene zaposlene u mlađoj starosnoj grupi (15-24 godine) bile samo 5,2%, u staroj starosnoj grupi (55-64 godine) bile su 12,4%.

Kod muškaraca je stopa zaposlenosti bila najviša u starosnoj grupi od 35 do 44 godine (66,2%), a najniža kod mlađih (16,7%).

Ako analiziramo podatke o zaposlenosti po aktivnostima, može se reći da su trgovina, proizvodnja, građevinarstvo i obrazovanje u 2017. godini zapošljavali više od polovine zaposlenih. Trgovina je imala 14,7% zaposlenih, zatim slede proizvodnja 13,2%, građevinarstvo 12,9% i obrazovanje je koja je imala 9,5% zaposlenih osoba na Kosovu.

Obrazovanje, zdravstvena zaštita i trgovina su bila tri glavna poslodavca za žene (zapošljavajući 48,4% zaposlenih žena). Građevinarstvo, proizvodnja i trgovina su najčešći sektori zapošljavanja muškaraca (zapošljavajući 45,9% zaposlenih muškaraca).

Kada je reč o neto mesečnoj plati, većina neto mesečnih plaća iznosila je između 400 i 500 evra, među onima koji su dali odgovor. Uočene su veoma male razlike među polovima, sa lakšom tendencijom da muškarci primaju veće plate.

1.1.3 Korišćenje poljoprivrednog zemljišta

Korišćenje zemljišta i promene koje se dešavaju tokom naših aktivnosti, imaju značajne ekonomske i ekološke implikacije na proizvodnju i trgovinu poljoprivrednim proizvodima,

očuvanje zemljišta i vode, kvalitet vazduha i koncentraciju gasova s efektom staklene bašte. Korišćenje poljoprivrednog zemljišta karakteriše se prema oblicima korišćenja, aktivnostima i inputima koje ljudi preduzimaju u korišćenju zemljišta za proizvodnju, promenu, čuvanje ili konzervaciju zemljišta.

Da bismo imali realnu prognozu za poljoprivrednu proizvodnju i bezbednost hrane i realno stanje za mogućnost proizvodnje u poljoprivredi, potrebni su podaci o korišćenju poljoprivrednog zemljišta.

Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta odnosi se na ukupnu površinu obradivog zemljišta-njive, livade i pašnjaci, višegodišnje kulture i bašte koje koriste poljoprivredna gazdinstva, bez obzira na vrstu vlasništva. Nisu uključeni podaci o šumskom zemljištu, neiskorišćenom poljoprivrednom zemljištu i ne poljoprivrednom zemljištu.

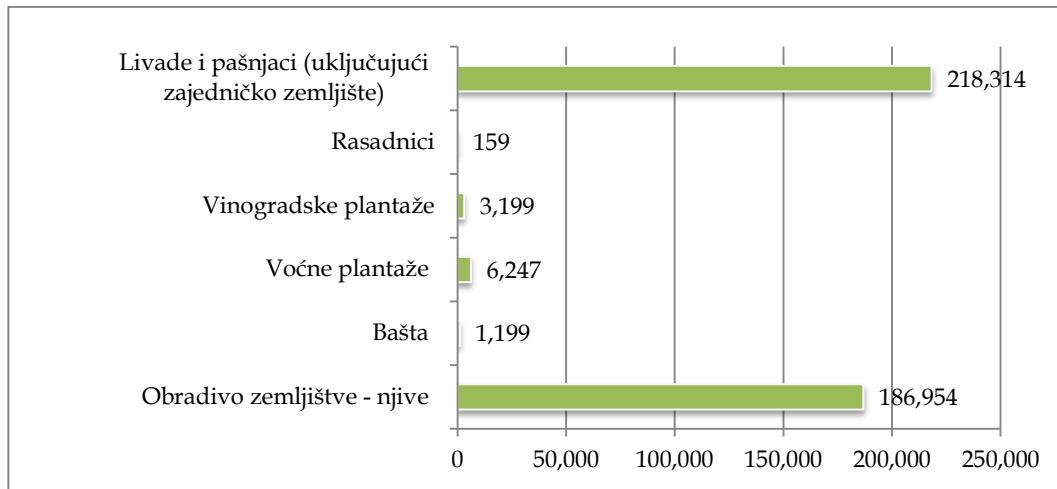
Tabela 6: Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta 2015-2017, (ha)

Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta	2015.	2016.	2017.	Razlika 2017.-2016.	Razlika (%) 2017./2016.	Učešće (%) 2017.
Obradivo zemljište - njiva	185,386	187,223	186,954	-269	-0.14	44.9
- Od čega sa voćem na otvorenom polju (prva kultura)	6,859	7,864	8,033	169	2.15	-
- Od čega sa povrćem u staklenicima (prva kultura)	398	457	467	10	2.19	-
Bašta	587	994	1,199	205	20.62	0.3
Plantaže voća	4,727	5,493	6,247	754	13.73	1.5
Plantaže vinograda	3,068	3,112	3,199	87	2.80	0.8
Rasadnici	178	196	159	-37	-18.88	0.0
Livade i pašnjaci (uključujući i zajedničko zemljište)	216,481	218,808	218,314	-494	-0.23	52.5
Ukupna korišćena površina poljoprivrednog zemljišta	410,479	415,826	416,072	246	0.06	100

Izvor: Rezultati Ankete poljoprivrednih gazdinstava (APG), 2016. * Grupisanje kultura je isto kao u AD ASK-a i može biti razlika sa drugim poglavljem u ovom Izveštaju jer postoje razlike u grupisanju kultura

Prema Anketi poljoprivrednih gazdinstava za 2017. godinu, ukupna iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta iznosi 416 hiljada ha, od kojih većina pripada livadama i pašnjacima (uključujući zajedničko zemljište) 218,3 hiljada ha ili 52,5%, dok obradivo zemljište-njive (isključujući povrće) iznosi 186,9 hiljada ha ili 44,9 %.

Slika 3: Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta, 2017 (ha)

Izvor: Rezultati Ankete poljoprivrednih gazdinstava (APG), 2017.

U 2017. godini, obradivo zemljište-njive (isključujući povrće) sa površinom od 178,4 hiljada ha, i sa učešćem od 44,9% u ukupnoj korišćenoj površini poljoprivrednog zemljišta, bilo je promena u poređenju sa 2016. godinu za (-448 ha), odnosno smanjenje od 0,3%. Povrće na otvorenom polju kao prva kultura zauzimaju površinu od 8 hiljada ha, gde se pojavljuje povećanje površine od 169 ha, što istovremeno predstavlja rast za 2,1% u 2017. godini, u poređenju sa prethodnom godinom.

Pored povrća na otvorenom polju, povećanje površine za 10 ha, je imala i kategorija sa povrćem koje se gaji u staklenicima (prva kultura) sa rastom od 2,2%. Od svih kategorija korišćenja zemljišta, povećanje površine najviše je imala kategorija bašti, sa ukupno 994 ha koja su bila u 2016. godini, dostiglo je na 1,199 ha u 2017. godini, što znači da je ova kategorija beležila rast od 205 ha više nego u prethodnoj godini, ili 20,6%.

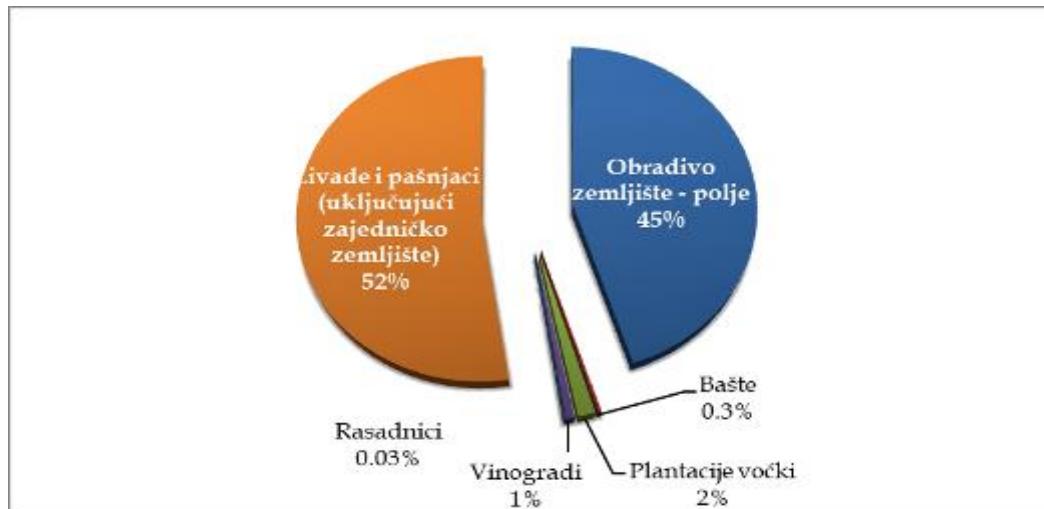
Voće imaju površinu od 6,2 hiljade ha, a što u poređenju sa 2016. godinom došlo je do rasta od 754 ha, što predstavlja rast od 13,7%.

Vinograđi su na ukupnoj iskorišćenoj površini poljoprivrednog zemljišta sa oko 1%. Takođe, i površina sa vinogradima u 2017. godini se proširila za 87 ha, ili rast od 2,8% više nego u 2016. godini.

Zasadeni površina sa rasadnicima bila je 159 ha u 2017. godini, što je u poređenju sa 2016. godinom užgajano 196 ha, što je imalo smanjenje za 18,8%.

Kategorija korišćenog zemljišta kao livade i pašnjaci (uključujući i zajedničko zemljište) ima učešće od 52,5%. U 2017. godini vidno je smanjenje površine od 494 ha ili izraženo u procentima 0,2% manje površine nego u 2016. godini.

Slika 4: Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta, 2017 (%)

Izvor: Rezultati Ankete poljoprivrednih gazdinstava (APD), 2016.

Na gornjoj slici prikazana podela poljoprivrednog zemljišta u procentima u 2017. godini, prema načinu upotrebe ili korišćenja. Kao što je gore opisano, možemo uočiti da najveće učešće od 52,5%, je imala kategorija livada i pašnjaka, uključujući zajedničko zemljište. Zatim se svrstava obradivo zemljište – njive sa 44,9 %, od čega povrće na otvorenoj površini (prva kultura), 4% i povrće u staklenicima (prva kultura) 0,2%. Prema učešću nakon obradivog zemljišta –njive, slijede voće 1,5%, vinogradi sa 0,8%, bašte 0,3% i rasadnici 0,03%.

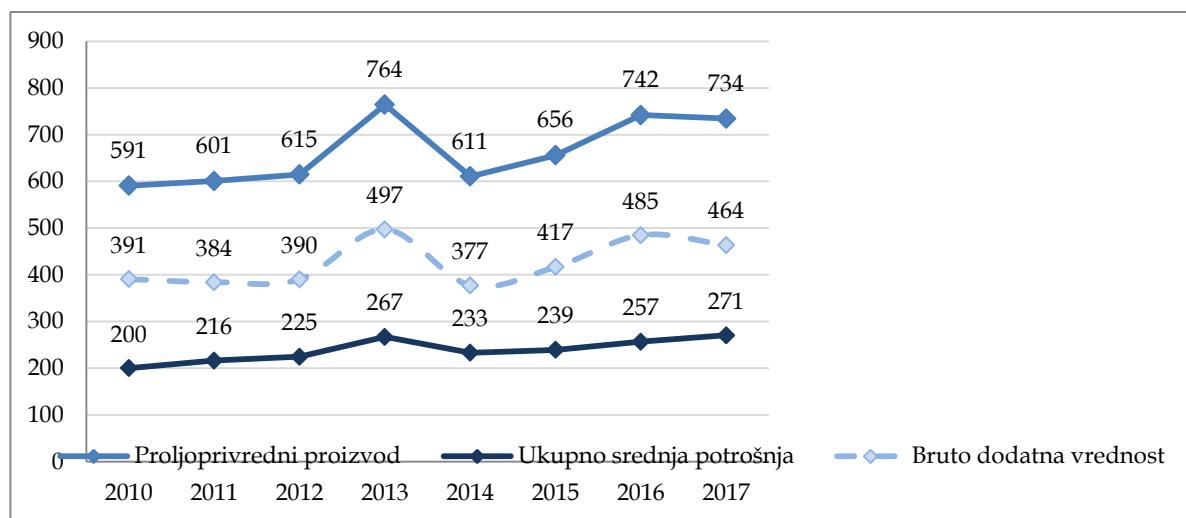
1.2 Ekonomski računi i cene inputa u poljoprivredi

Ekonomski računi za poljoprivredu pružaju detaljan pregled što se tiče prihoda od poljoprivrednih aktivnosti. Oni predstavljaju širok spektar pokazatelja koji se odnose na ekonomske aktivnosti u sektoru poljoprivrede i imaju za cilj analiziranje proizvodnog procesa poljoprivredne industrije i primarnih prihoda koji su ostvareni ovom proizvodnjom. Podaci LLEB služe kao indikator ekonomskog razvoja u poljoprivrednom sektoru i za procenjivanje poljoprivrednih politika.

Na donjoj slici prikazani su podaci o srednjoj potrošnji, proizvodnji poljoprivredne industrije i bruto dodatnu vrednost za period 2010-2017. Što se tiče srednje potrošnje, u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do rasta od 5%, dok je proizvodnja poljoprivredne industrije imala blag pad za 1%.

Bruto dodatna vrednost, koja predstavlja razliku između vrednosti poljoprivredne proizvodnje i vrednosti srednje potrošnje, u 2017. godini je dostigla iznos od 463,7 mil. €, vrednost koja je u odnosu na 2016. godinu smanjena za 4,4%. Tokom 2017. godine bruto dodatna vrednost je bila podjednaka sa 63% vrednosti proizvodnje, što je u odnosu na 2016. godinu bila 65%.

Slika 5: Srednja potrošnja, proizvodnja poljoprivredne industrije i bruto dodatna vrednost, u mil. €

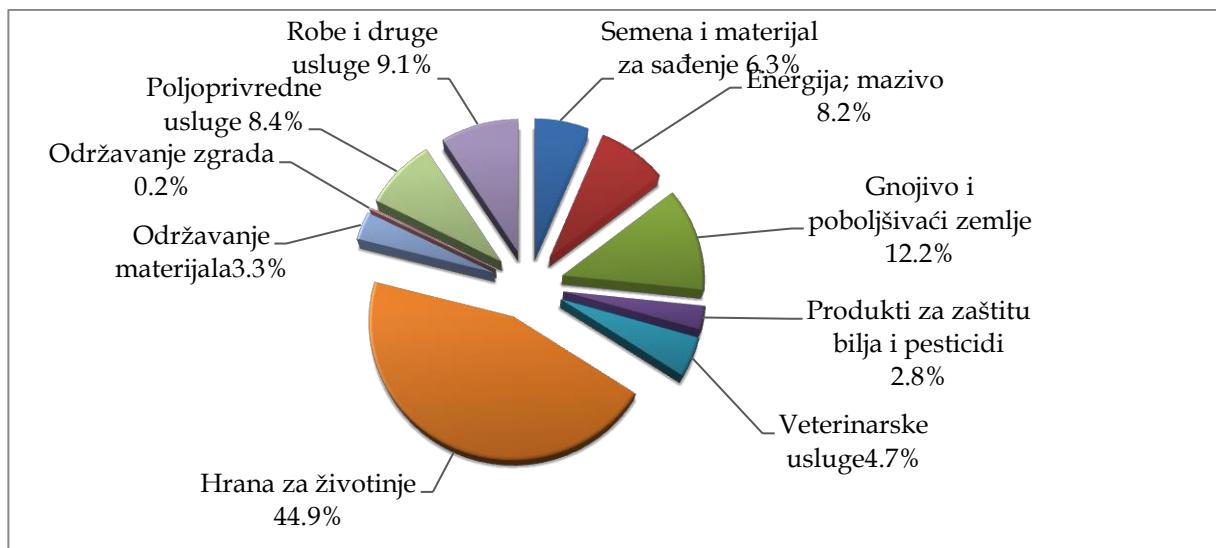

Izvor: ASK, Ekonomski računi za poljoprivredu, obrađeno od OEAPS - MPŠRR

* U poglavlju Ekonomski računi i cene inputa u poljoprivredi mogu biti neznatne razlike u odnosu na podatke objavljene prošle godine jer je ASK, u nedostatku izvora podataka za pojedine artikle, koristila procene stručnjaka. Novi podaci dostupni za 2016. godinu uključeni su u publikaciji za 2017. godinu.

Prema donjoj slici, koja prikazuje strukturu poljoprivredne srednje potrošnje kao prosečne za 2016. godinu i 2017. godinu, uočavamo da kategorija stočne hrane kojom se obuhvata materijal za ishranu koju poljoprivrednik kupuje od drugih poljoprivrednika ili sirovina i stočnu hranu koju poljoprivrednik proizvodi na farmi, doprinosi sa 45%, što predstavlja skoro polovinu srednje potrošnje. Đubriva i poboljšavači zemljišta imaju 12% udela u srednjoj potrošnji, 8% potrošnje energije, 6% semena i sadni materijal, 9% ostalih dobara i usluga, 8% poljoprivrednih usluga, 5% veterinarskih troškova, kao i održavanja materijala i sredstva za zaštitu bilja i pesticidi doprinose 3%.

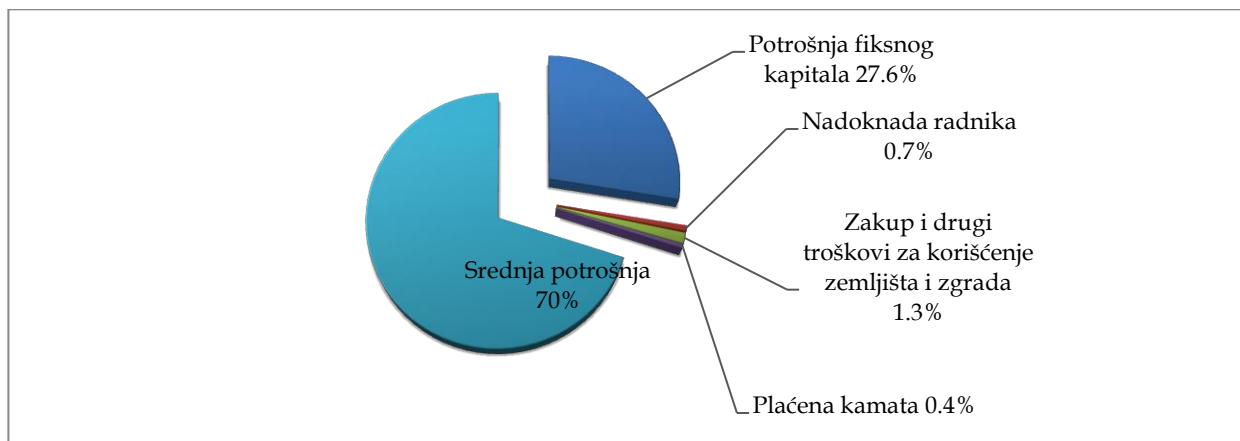
Slika 6: Struktura srednje potrošnje, prosek za 2016-2017

Izvor: ASK, Ekonomski računi za poljoprivredu 2016, obrađeno od OEAPS - MPŠRR.

Na donjoj slici prikazani su rashodi u sektoru poljoprivrede kao prosek za 2016. i 2017. godine. Srednja potrošnja je glavna kategorija sa učešćem od 70%, nakon čega sledi potrošnja fiksnog kapitala za 28%, dok naknade za radnike, zakupi i drugi troškovi nepokretnosti i plaćene kamate, imaju veoma malo učešće.

Slika 7: Inputi u poljoprivredi prema kategoriji, 2016.-2017

Izvor: ASK, Ekonomski računi za poljoprivredu 2016, obrađeno od OEAPS - MPŠRR

Cene poljoprivrednih inputa

Godišnji indeks cena poljoprivrednih inputa, obuhvata podatke o indeksima cena na Kosovu za period januar 2012 - decembar 2017. Cene proizvoda poljoprivrednih inputa u ovoj publikaciji prikupljene su u poljoprivrednim apotekama, veterinarskim apotekama, od kompanija, tržišta, i drugim zemljama gde su dostupni inputi poljoprivrednih inputa.

Proizvodi koji čine osnovu indeksa cena inputa učestvuju u jednoj od dve glavnih grupa: roba i usluge koje se trenutno konzumiraju u poljoprivredi (srednja potrošnja) kao i robe i usluge koje doprinose poljoprivrednim investicijama (formiranje kapitala).

Sledeća tabela predstavlja godišnji indeks poljoprivrednih inputa. Od svih kategorija u ovoj tabeli, povećane su cijene goriva (8,6%), energije - maziva (7,7%) i Kompozitni materijala za ishranu (7,2%). Značajan pad od 11,8% zabilježen je u kategoriji sjemena i sadni materijala, zatim Đubriva i poboljšivači zemljišta sa padom od 8,3% i stočne hrane za 5,3%.

Godišnji indeks inputa u 2017 godini beleži pad za 2,8% za Input 1 u odnosu na isti period 2016 godine. Indeks za Input 2 imao je rast od 1,0% između 2017 i 2016 godine. Indeks ukupnog inputa (Input 1 + Input 2) u poređenju sa 2016 godinu beleži pad od 1,1%.

Tabela 7: Godišnji indeks cena poljoprivrednih inputa 2015-2017, (2015=100)

Opis	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016 %
ROBA I USLUGE KOJE SE TRENUTNO KONZUMIRAJU U POLJOPRIVREDI (INPUT 1)	100.0	98.1	95.4	-2.8
SEME I SADNI MATERIJAL	100.0	98.9	87.2	-11.8
ENERGIJA; MAZIVO	100.0	93.7	100.9	7.7
Električna energija	100.0	98.8	106.1	7.4
Goriva	100.0	92.3	100.2	8.6
Mazivo	100.0	93.8	92.6	-1.3
ĐUBRIVA I POBOLJŠIVAČI ZEMLJIŠTA	100.0	97.6	89.5	-8.3
Obična đubriva	100.0	93.9	87.7	-6.6
Kompozitna đubriva	100.0	99.7	90.6	-9.1
PROIZVODI ZA ZAŠTITU BILJAKA I PESTICIDI	100.0	104.2	103.8	-0.4
VETERINARSKI TROŠKOVI	100.0	98.7	98.0	-0.7
MATERIJAL ZA STOĆNU HRANU	100.0	109.5	103.7	-5.3
Jednostavni materijal za ishranu	100.0	111.5	103.4	-7.3
Kompozitni materijal za ishranu	100.0	97.9	104.9	7.2
ODRŽAVANJE MATERIJALA	100.0	100.1	99.9	-0.2
ODRŽAVANJE ZGRADA	100.0	98.2	98.8	0.6
OSTALE ROBE I USLUGE	100.0	100.0	100.8	0.8
ROBE I USLUGE KOJE DOPRINOSE POLJOPRIVREDNIM INVESTICIJAMA (INPUT 2)	100.0	102.2	103.2	1.0
TRAKTOR	100.0	106.9	107.7	0.7
OSTALO	100.0	98.1	99.3	1.2
UKUPNI INPUT (INPUT 1 + INPUT 2)	100.0	100.0	98.9	-1.1

Izvor: ASK (Indeks cena inputa i cene u poljoprivredi), obrađeno od OEAPS - MPŠRR

1.3 Struktura farme

Rezultati strukture farme dobijaju se od Agencije za statistiku Kosova (ASK), koja godišnje sprovodi anketu o poljoprivrednim gazdinstvima (APG), koja se od 2004. godine sprovodi prema metodologiji Eurostata.

U ovoj publikaciji prikazani su podaci u sažetom obliku o korišćenju poljoprivrednog zemljišta: Površina (ha), učešće u (%) i broj poljoprivrednih gazdinstava, njihovo učešće u (%).

U 2017. godini na Kosovu je bilo 185.130 hektara obradivog zemljišta – njive⁶. Zemljište koje su koristile farme u našoj zemlji u dotičnoj godini činilo je oko 45% ukupne korišćene površine poljoprivrednog zemljišta, uključujući i povrće na otvorenom polju (prva kultura) i povrće u staklenicima (prva kultura).

Na osnovu veličine površine obradivog zemljišta, struktura farmi se klasificuje u četiri glavne kategorije:

⁶ U celom tekstu u okviru strukture farme nije uključena površina u četiri opštine u severnom delu, stoga postoji razlika od površine predstavljene u potpoglavlju – Korišćenje zemljišta

- I. Farme koje su imale veoma malu veličinu od manje od 1 ha čine 10% farmi i imale su površinu od 18.560 ha.
- II. Farme veličine od 1 do manje od 5 ha imale su učešće od 48.4%, i predstavljaju oko 89.594 ha.
- III. Farme veličine od 5 do manje od 20 ha, bile su zastupljene sa 29.5% što obuhvata površinu od 54.677 ha, i
- IV. Farme veličine od 20 i više hektara su učestvovale sa 12.1% što obuhvata površinu od 22.299 ha.

U nastavku sledi tabela u kojoj su prikazani podaci o veličini poljoprivrednih gazdinstava u 2017. godini prema površini obradivog zemljišta, učešću u procentima, i broju poljoprivrednih gazdinstava i njihovom učešću u (%).

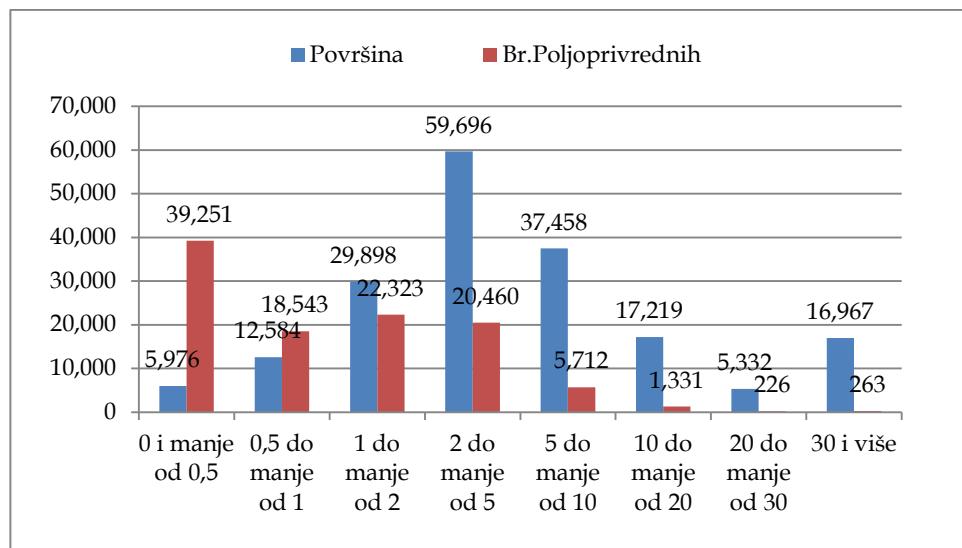
Tabela 8: Veličina gazdinstava prema površini obradivog zemljišta, 2017

Veličina farme	Površina (ha)	Učešće (%)	Br. poljoprivrednih gazdinstava	Učešće (%)
0 I manje od 0.5	5.976	3.23%	39.251	36.31%
0.5 do manje od 1	12.584	6.80%	18.543	17.15%
1 do manje od 2	29.898	16.15%	22.323	20.65%
2 do manje od 5	59.696	32.25%	20.460	18.93%
5 do manje od 10	37.458	20.23%	5.712	5.28%
10 do manje od 20	17.219	9.30%	1.331	1.23%
20 do manje od 30	5.332	2.88%	226	0.21%
30 i više	16.967	9.16%	263	0.24%
Ukupno	185.130	100%	108.108	100%

Izvor: Anketa poljoprivrednih gazdinstava, 2017.

Prema rangiranju prikazanom u gornjoj tabeli, proizilazi da je oko 58.4% svih farmi na Kosovu imalo manje od 5 ha iskorišćene poljoprivredne površine, a zajedno ove farme male veličine činile su oko 108.154 ha iskorišćenog poljoprivrednog zemljišta. S druge strane, samo 20.23% e farmi veličine od 5 do manje od 10 ha posedovale su površinu iskorišćenog zemljišta od 37.458 ha. Kada govorimo o većim farmama počev od 10 i više ha, posedovale su samo 39.518 ha poljoprivrednog zemljišta sa učešćem od 21.3%.

Slika 8: Broj poljoprivrednih gazdinstava prema površini obradivog zemljišta, 2016

Izvor: Anketa poljoprivrednih gazdinstava, 2017.

Što se tiče broja poljoprivrednih gazdinstava oko 39.251 njih, odnosno 36.3%, od ukupnih poljoprivrednih gazdinstava poseduju farme veličine od 0 i manje od 0.5 ha površine obradivog zemljišta. Sledеću veću grupu predstavljaju farme veličine od 0.5 do manje od 1, i od 1 do manje od 2, koje obuhvata 40.866 poljoprivrednih gazdinstava ili 37.8% od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava. Veličina farmi od 2 do manje od 5 predstavlja 20.460 ekonomije ili 18.9%.

Generalno, možemo reći da što se tiče poljoprivrednih gazdinstava na Kosovu u 2017. godini one se mogu predstaviti u tri glavne kategorije veličine farmi:

U kategoriji veličine farmi od manje od 0.5 do manje od 5 ha spadaju otprilike 93.03% poljoprivrednih gazdinstava ili 100.576 njih.

Dok, što se tiče farmi sa velikom veličinom površine obradivog zemljišta, možemo zaključiti da počev od farmi veličine od 5 do manje od 10 ha ima samo 5.3%, koje sačinjavaju 5.712 poljoprivrednih gazdinstava.

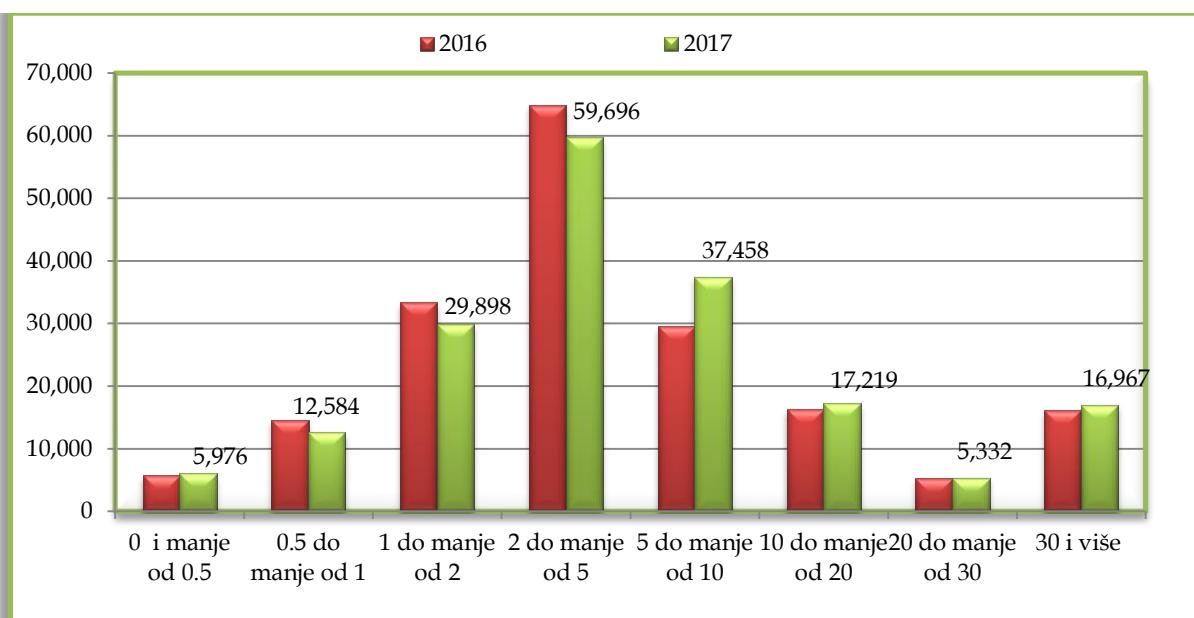
Dok samo 1.7%, što znači da je 1.820 poljoprivrednih gazdinstava imalo farme veličine od 10 i više ha.

Tabela 9: Veličina farmi prema površini obradivog zemljišta, 2016-2017

Veličina farme	Razlika 2017.-2016.			
	2016.	2017.	Razlika (2017.-2016.)	Razlika 2017.- 2016 .(%)
0 i manje od 0.5	5.677	5,976	298.86	5.3
0.5 do manje od 1	14.603	12,584	-2.018.59	-13.8
1 do manje od 2	33.384	29,898	-3.486.06	-10.4
2 do manje od 5	64.877	59,696	-5.181.28	-8.0
5 do manje od 10	29.498	37,458	7.959.95	27.0
10 do manje od 20	16.258	17,219	960.69	5.9
20 do manje od 30	5.300	5,332	32.37	0.6
30 i više	16.109	16,967	857.60	5.3
Ukupno	185.705	185.130	-575.45	-0.3

Izvor: Anketa poljoprivrednih gazdinstava, 2017.

Slika 9: Veličina farmi prema površini obradivog zemljišta, 2016-2017

Izvor: Anketa poljoprivrednih gazdinstava 2016, 2017

Iz rezultata Ankete poljoprivrednih gazdinstava 2017. godine, vidimo da je broj poljoprivrednih gazdinstava u 2017. godini, skoro sličan sa onim iz 2016. godine, blagim padom od 108.803 njih koji je bio 2016. godine i na 108.109 u 2017. godini, dakle predstavlja pad od 0.6%.

Promene i kretanja koja su beležene u broju poljoprivrednih gazdinstava u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu, prikazani su na sledećoj slici.

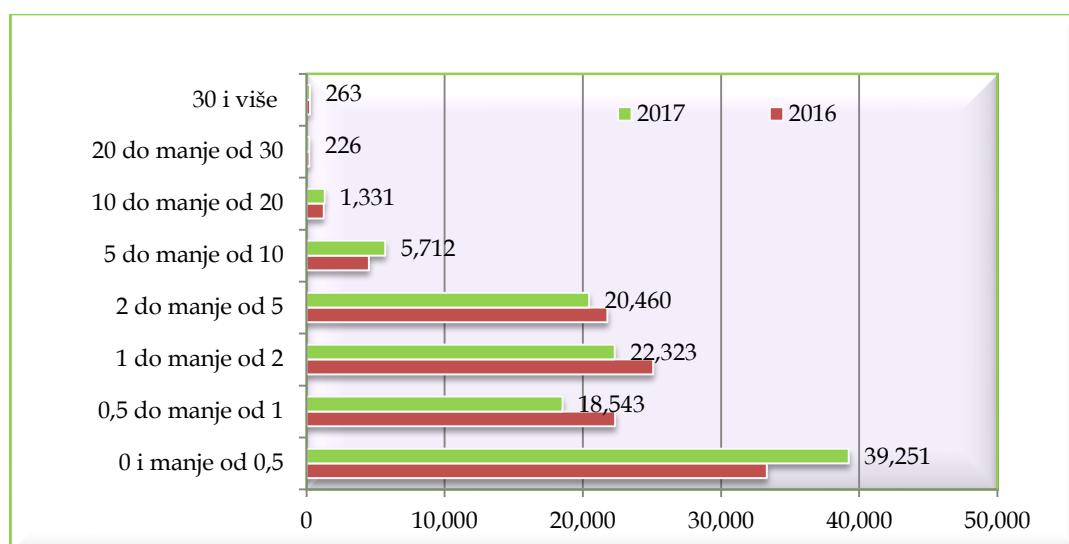
Najveće promene su beležene u kategorijama poljoprivrednih gazdinstava koje su imale forme veličine od 5 do manje od 10 ha, gde se primećuje rast u 2017. godini za 27%, u odnosu na 2016.

Ujedno povećanje broja gazdinstava za 17.8% u 2017. godini, za razliku od 2016. godine je beleženo i u kategoriji farmi sa veličinom površine manjom od 0.5 ha.

Takođe, za razliku od 2016. godine, u 2017. godini, došlo je do povećanja broja poljoprivrednih gazdinstava za 6.2% u kategoriji farmi veličine od 10 do manje od 20 ha.

S druge strane, pad od 17% beležile su kategorije poljoprivrednih gazdinstava koju su imale farme sa površinom od 0.5 do manje od 1 ha, zatim kategorija farmi veličine od 2 do manje od 5 ha, koja je u 2017. godini pala za 11 %, za razliku od 2016. godine, kao i poljoprivrednih gazdinstava koje su imale farme između 2 i manje od 5 ha, što je takođe beležen pad od 6% u odnosu na 2016. godinu.

Slika 10: Broj gazdinstava prema veličini površine obradivog zemljišta 2016-2017

Izvor: Anketa poljoprivrednih gazdinstava, 2016, 2017

1.4 Privatizacija poljoprivrednog zemljišta

Kosovo ima ukupnu površinu od 10 hiljada i 905 km², sa gustom naseljenosti od 164 stanovnika po km², dok je površina poljoprivrednog zemljišta bila 512.000 ha (sa ukupno 130.662 poljoprivrednih gazdinstava). Podaci o registraciji u poljoprivredi pokazuju da je u 2014. godini ukupno korišteno poljoprivredno zemljište iznosilo 413.635 ha (sa 129.884 poljoprivrednih gazdinstava).

Procenjuje⁷ se da 53% zemljišta na Kosovu je poljoprivredno zemljište. Od iskorišćene površine poljoprivrednog zemljišta procenjuje se da je 88% privatizovano zemljište, a 12% je društveno zemljište, koje je bilo u okviru poljoprivrednih preduzeća i zadruga.

U cilju upravljanja društvenom imovinom Kosovska agencija za privatizaciju kao naslednik bivše Povereničke agencije Kosova osnovana je od strane Skupštine Republike Kosovo sa

⁷Statistički godišnjak Republike Kosovo 2018.

jasnim mandatom za transformaciju društvene imovine registrovane u ime bivših društvenih preduzeća.

Svrha procesa privatizacije na Kosovu pored toga što je bio prelazak na tržišni sistem – takođe je imalo za cilj da se putem privatizacije promeni cilj funkcionisanja preduzeća, tako da se u savremenim uslovima obezbeđuje veći nivo efikasnosti preduzeća.

Privatizacija društvenih preduzeća na Kosovu je počela od 2003. godine, što se može reći da je uglavnom praćena sa mnogim problemima i prekidima. Ovaj proces je sada već ušao u završnu fazu. Brojne poteškoće su često uticale na usporavanje i privremeni prekid u određenim fazama ovog procesa, pri čemu su i očekivani pozitivni uticaji privatizacije značajno smanjeni.

Proces privatizacije sprovodi Kosovska agencija za privatizaciju, koja je osnovana kao nezavisno javno telo koje vrši svoje funkcije i odgovornosti na potpuno nezavisan način, na osnovu Zakona Skupštine Kosova br. 04 / L-034 o KAP-u. Privatizacija DP-a se i dalje sprovodi kroz dve metode: Spin-off-a ili Dobrovoljne likvidacije. Kosovska agencija za privatizaciju, tokom procesa pripreme preduzeća za privatizaciju poljoprivrednog zemljišta, pored zakonskih zahteva KAP-a, imala je za cilj održavanje ukupne poljoprivredne površine, posebno imajući u vidu inicijative i zahteve Ministarstva poljoprivrede za konsolidaciju poljoprivrednih zemljišta ili prestanak njihove dalje fragmentacije.

Dosada je bilo stalnih privatizacija, putem metode spin-off-a i metode likvidacije, pri čemu su preostala poljoprivredna zemljišta zajedno sa osnovnom imovinom proglašena za privatizaciju i investitori su pozvani putem obrasca za podnošenje ponuda i putem otvorene konkurencije.

Privatizacija poljoprivrednog zemljišta na Kosovu je pružila uslove novim investitorima da kupuju konsolidovane poljoprivredne površine na velikim površinama, sa pristupom putevima i definisanim vlasničkim pravima. Konsolidovane površine ovih zemljišta omogućile su novim investitorima da nastave svoje komercijalne poljoprivredne aktivnosti. Postoje mnoga nova preduzeća koja su privatizovana iz grupe bivših poljoprivrednih i prehrambenih preduzeća koja su pokazala napredak i postale poznate sa svojim proizvodima ne samo na tržištu Republike Kosova već i van nje.

S obzirom na to da je proces privatizacije pri kraju, smatra se da je preostalo manje od 15.000 ha poljoprivrednog zemljišta da se privatizuje, zemljišta koja se i dalje nudi u talasima prodaje imovine u likvidaciji od strane Kosovske agencije za privatizaciju.

Ova zemljišta su u različitim površinama po veličini, počevši od manjih, od po nekoliko ari do 5 ha, koje pružaju dobru mogućnost za stvaranje povoljnih uslova za komercijalne aktivnosti u agrokulturi.

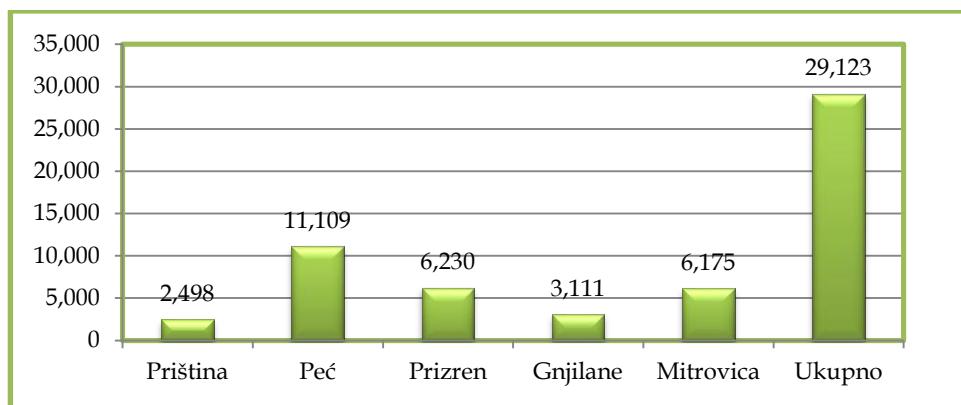
Tabela 10: Pregled prodaje poljoprivrednog zemljišta na Kosovu

Region	Površina u arima	Površina u hektarima	Prodate površine prema regionima (%)	Prosečna cena prodaje za ari	Prosečna cena prodaje po hektaru	Ukupna vrednost prodaje	Prodaja prema regionima (%)
Priština	249.775	2.498	9%	148	14.813	36.999,053	35%
Peć	1.110.813	11.109	38%	22	2.163	24.030,476	23%
Prizren	622.971	6.230	21%	32	3.195	19.906,369	19%
Gnjilane	311.122	3.111	11%	48	4.837	15.050,056	14%
Mitrovica	617.587	6.175	21%	14	1.418	8.758,077	8%
Ukupno	2.912,267	29.123	100%	€ 36	€ 3.597	€ 104.744,031	100%

Izvor: Kosovska agencija za privatizaciju

Gornja tabela prikazuje površinu privatizovanog poljoprivrednog zemljišta od 2004-2017. Do sada je privatizovano 29.123 ha, po prosečnoj prodajnoj ceni za jedan ar u iznosu od 36 evra, dok je prosečna cena prodaje za ha iznosila 3.597 evra. Većina poljoprivrednog zemljišta je privatizovana u regionu Peći (11.109 ha), zatim u regionu Prizrena (6.230 ha), Mitrovice (6.175 ha), Gnjilana 3.111 ha, a najmanje u regionu Prištine i to 2.498 ha.

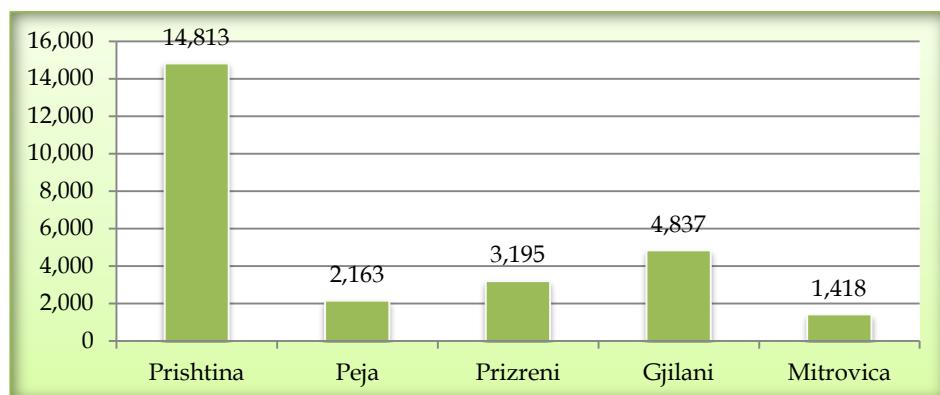
Slika 11: Zbirni izveštaj o prodaji poljoprivrednog zemljišta / ha

Izvor: Odeljenje za regionalnu koordinaciju

Ukupna prodaja svih privatizovanih poljoprivrednih površina iznosi 104.744,031 evra. Prosečna cena prodaje u 2017. godini po hektaru poljoprivrednog zemljišta bila je 3.597 €, dok je najviša cena prodaje po hektaru bila u regionu Prištine (14.813 evra), a zatim u regionu Gnjilana (4.837 evra) Prizrena (3.195 evra) Peći (2.163 evra) i u regionu Mitrovice (1.418 evra).

Slika 12: Prosečna cena prodaje po regionima, €/ha

Izvor: Odeljenje za regionalnu koordinaciju

Tabela 11: Zbirni izveštaj o prodaji poljoprivrednog zemljišta u regionima Kosova

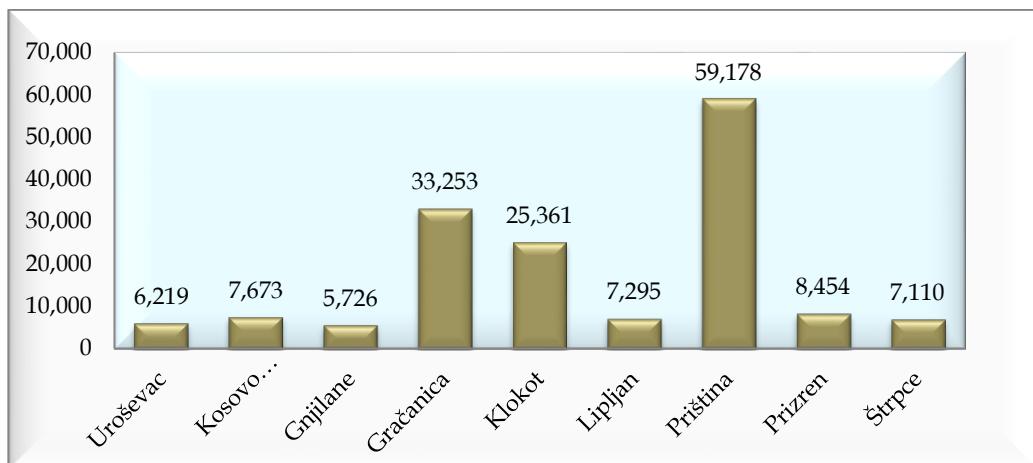
Godina	Br. prodaja	Površina u arima	Površina u hektarima	Prodaja/€	Cena/ari	Cena/hektara	Procenat hektara/ukupno
2005.	4	143.638	1.436	2.330,300	16.2	1.622	4.9%
2006.	20	537.170	5.372	10.976,727	20.4	2.043	18.4%
2007.	28	544.032	5.440	9.058,458	16.7	1.665	18.7%
2008.	12	219.813	2.198	7.054,321	32.1	3.209	7.5%
2009.	45	678.960	6.790	27.310,237	40.2	4.022	23.3%
2010.	24	231.804	2.318	6.565,458	28.3	2.832	8.0%
2011.	37	163.975	1.640	19.321,796	117.8	11.783	5.6%
2012.	43	153.885	1.539	6.109,522	39.7	3.970	5.3%
2013.	53	79.436	794	5.518,674	69.5	6.947	2.7%
2014.	49	139.613	1.396	5.502,417	39.4	3.941	4.8%
2017.	51	19.944	200	4.996,121	250.5	25.043	0.7%
Ukupno	366	2.912,270	29.123	104.744,031			

Izvor: Odeljenje za regionalnu koordinaciju

U 2006. godini privatizovano je 5.372 ha, u 2007. godini 5.440 ha, a u 2009. godini privatizovano je 6.790 ha, što je ujedno i najveća privatizovana površina u roku od godinu dana. Pored navedenih godina, ostale godine karakteriše manja privatizacija površina poljoprivrednog zemljišta, ali se 2017. godina smatra godinom tokom koje je bilo najmanje privatizovanog poljoprivrednog zemljišta tokom godine, ili samo 200 ha.

Što se tiče cena poljoprivrednog zemljišta, došlo je do brojnih promena, pri čemu jedan od glavnih faktora je bonitet poljoprivrednog zemljišta. Najviša cena poljoprivrednog zemljišta po hektaru bila je u opštini Priština, gde je ta cena dostigla 59.178 €/ha, zatim u opštini Gračanica jedan hektar zemljišta koštao je oko 33.253 evra, a u opštini Klokot cena jednog hektara zemljišta kretala se do 25.361 €/ha. Dok je u drugim opštinskim prikazanim na ovoj slici, cena po hektaru poljoprivrednog zemljišta bila je znatno niža.

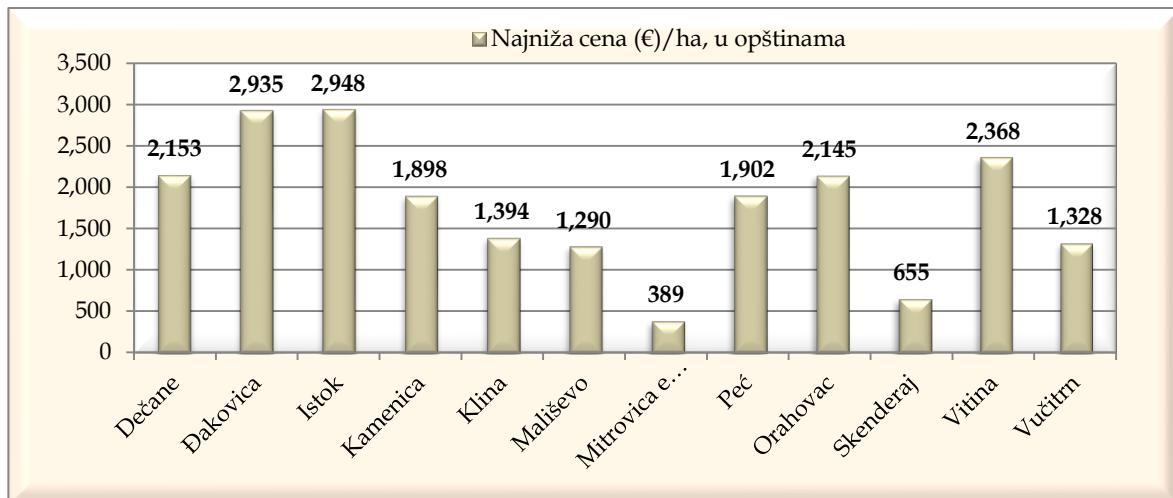
Slika 13: Cena poljoprivrednog zemljišta po opštinama, €/ha, (opštine sa najvišom cenom)

Izvor: Odeljenje za regionalnu koordinaciju

U drugim opštinama ova cena je znatno niža: u opštinama Dečane, Đakovica, Istok, Orahovac i Vitina, prosečna cena u ovim opštinama po hektaru zemljišta bila je oko 2.509 €/ha. U međuvremenu, prosečna cena u opštinama: Kamenica, Kлина, Mališevo, Peć i Vučitn bila je 1.562 €/ha. Kao najniža cena svih opština smatra se da je bila cena u opštini Skedneraj, 655 €/ha, i u Južnoj Mitrovici 389 €/ha.

Slika 14: Cena poljoprivrednog zemljišta po opštinama, €/ha, (opštine sa najnižom cenom)

Izvor: Odeljenje za regionalnu koordinaciju

1.5 Poljoprivredni biznisi - Agroindustrija

Poljoprivreda i industrija tradicionalno se smatraju kao dva odvojena sektora, kako po svojim karakteristikama tako i po njihovoj ulozi u ekonomskom rastu. Jedan od sektora koji može da pomogne u promovisanju socio-ekonomskog razvoja u narednim godinama je poljoprivreda i agro-prerađivačka industrija.

Kao i u drugim zemljama i na Kosovu, posebna pažnja je posvećena razvoju agroindustrije kroz programsку razvojnu politiku, smatrajući je industrijskim sektorom koji generiše radna mesta, u kojem veliki broj ljudi zavisi direktno ili indirektno za njihovu dobrobit. Ovo se posebno odnosi na našu zemlju u kojoj je potrebno vršiti mnoga ulaganja u drugim granama industrije u cilju njihove revitalizacije.

Ulaganjem u razvoj agroindustrije ne povećavaju se samo prihodi poljoprivrednika, već se stvaraju nove mogućnosti zapošljavanja u ruralnim područjima.

Iz tog razloga, u tehnologiji poljoprivredno-prehrambene industrije napravljen je veliki napredak, jer se stara tehnologija ne može koristiti zbog njegovog uništenja tokom rata, ali i zbog zastarelosti. Na osnovu podataka ASK-a, vidimo da, počev od 2012. do 2014. godine, prosečno učešće poljoprivrednih aktivnosti registrovanih u poslovnom registru u odnosu na druge aktivnosti iznosilo je 7.6%. Počevši od 2015. godine, imamo rast od 9.6%, nakon čega sledi povećanje učešća od 10.4% u 2016. godini. Dok je u 2017. godini ovo učešće iznosilo 8.9%.

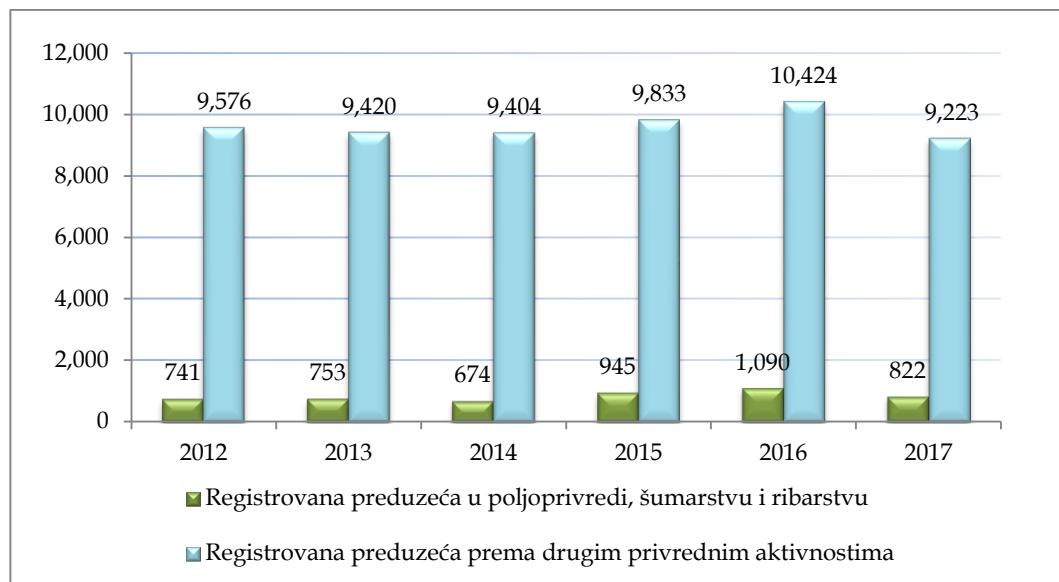
Tabela 12: Broj registrovanih preduzeća prema privrednim aktivnostima

Godine	Preduzeća registrovana u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu	Preduzeća registrovana prema sekcijama drugih ekonomskih aktivnosti	Učešće (%)
2012.	741	9.576	7.7
2013.	753	9.420	7.9
2014.	674	9.404	7.1
2015.	945	9.833	9.6
2016.	1,090	10.424	10.4
2017.	822	9.223	8.9
Posek	838	9.647	8.7

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Što se tiče povećanja broja aktivnosti u poljoprivredi, najveći rast je zabeležen u 2015. godini, sa 945 poljoprivrednih aktivnosti ili 40.2% više nego u 2014. godini, nastavljajući sa rastom u 2016. godini na 1.090 aktivnosti, ili 15.3% više nego u 2015. godini. Dok je 2017. godine bilo 268 preduzeća manje u odnosu na 2016. godinu ili pad od 24.6%.

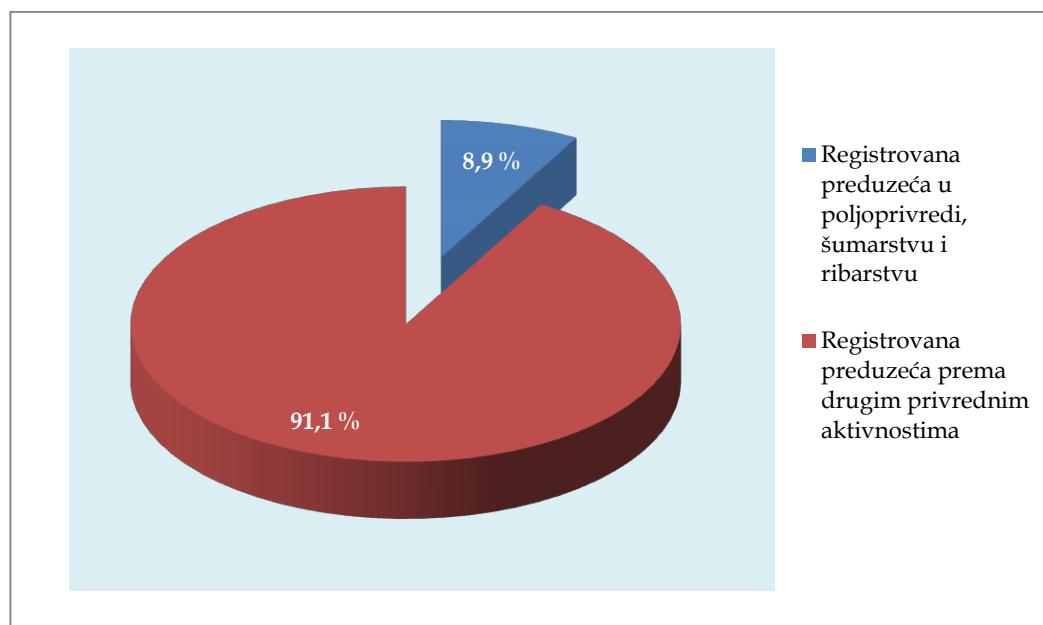
Slika 15: Broj registrovanih preduzeća prema privrednim aktivnostima

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

U 2017. godini, bilo je 822 registrovanih preduzeća u sektoru privrednih aktivnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, dok je ukupno registrovanih preduzeća po sekcijama i aktivnostima bilo 9.223 njih. Registrovane aktivnosti u poljoprivredi učestvuju sa 8.9% ukupnog broja drugih ekonomskih aktivnosti registrovanih tokom ove godine, a 91.1% bile su druge ekonomske aktivnosti.

Slika 16: Učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (%), prema ostalim privrednim aktivnostima u 2017 godini

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

U sledećoj tabeli su prikazani podaci o novčanom prometu u registrovanim preduzećima agrobiznisa za period 2011-2017: godišnji novčani promet, broj zaposlenih i broj aktivnih preduzeća.

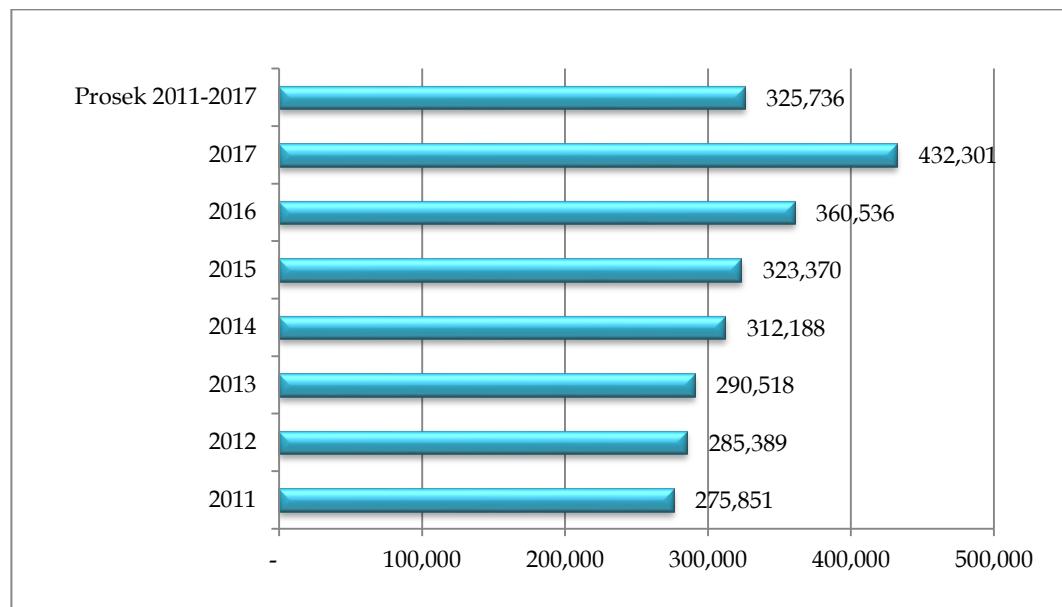
Tabela 13: Registrvana preduzeća agrobiznisa, 2011-2017

Godina	Promet (000,€)	Broj zaposlenih	Broj aktivnih preduzeća
2011.	275.851	6.046	1.742
2012.	285.389	6.778	1.819
2013.	290.518	7.130	1.896
2014.	312.188	8.004	2.055
2015.	323.370	8.790	2.130
2016.	360.536	10.024	2.314
2017.	432.301	10.449	2.398
Prosek	325.736	8.174	2.051

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Na osnovu podataka iz Agencije za statistiku Kosova, agrobiznis je iz godine u godinu zabeležio rast. U periodu 2011-2016, prosečan opšti promet u ovim godinama iznosio je 307 mil. evra, nastavljajući sa rastom od 19.9% i u 2017. godini, u odnosu na šestogodišnji prosek (2011-2016).

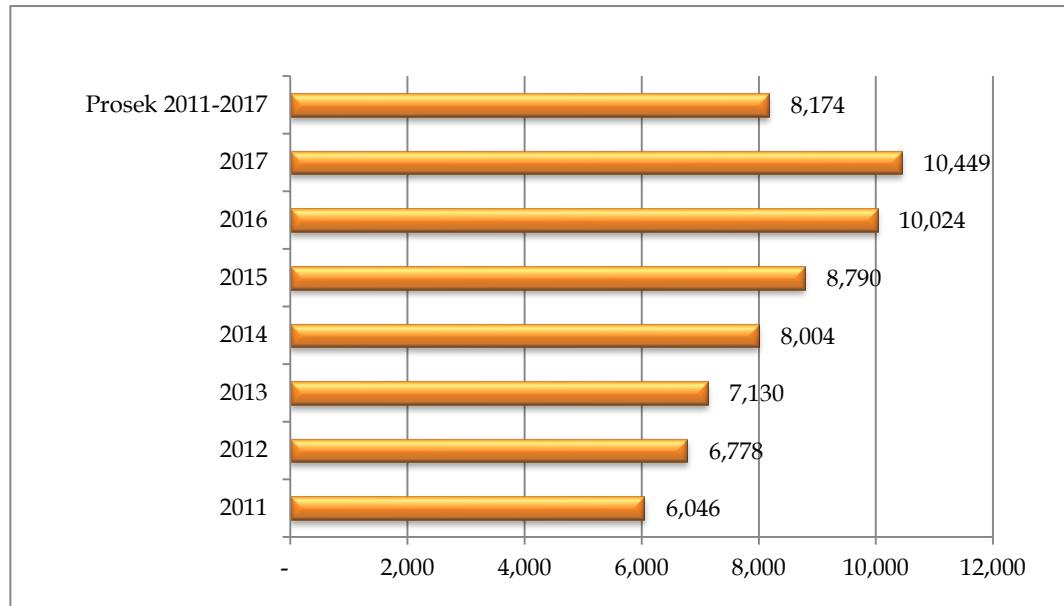
Slika 17: Novčani promet registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 2011-2017

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Takođe i broj zaposlenih je povećan počevši od 2011. godine, kada je ovaj broj iznosio oko 6.046 zaposlenih. Prosek zaposlenih u poljoprivrednim preduzećima 2011. godine u poređenju sa onim 2017. godine iznosio je 8.174. U 2017. godini bilo je povećanja od 4.2% za razliku od 2016. godine.

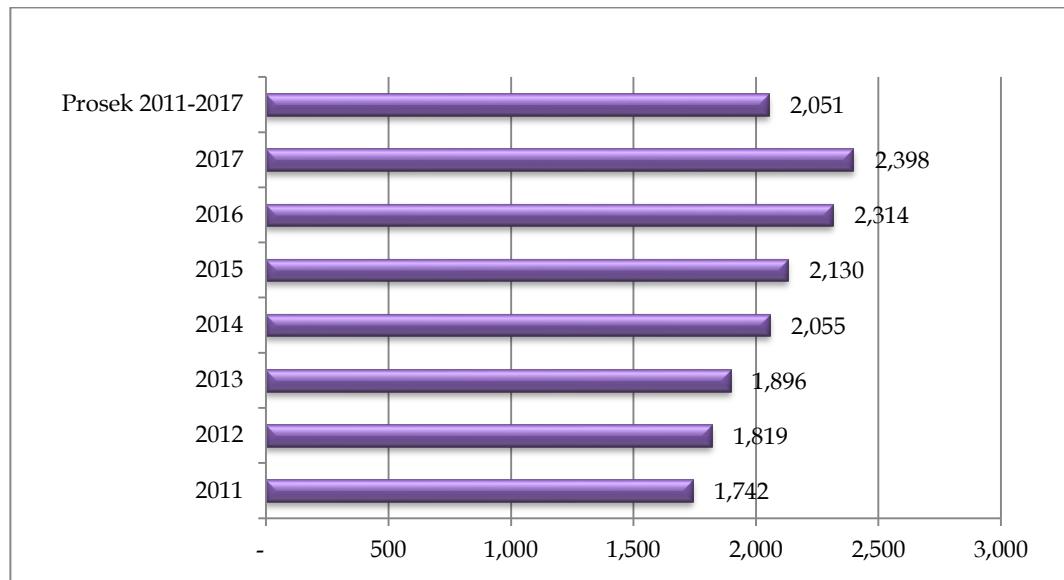
Slika 18: Broj zaposlenih u agrobiznisu za period 2011-2017

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Što se tiče aktivnih preduzeća, takođe je došlo do postepenog povećanja onih koji se bave poljoprivrednim aktivnostima ili kao sirovini imaju poljoprivredne i šumske proizvode. Prosečan broj ovih aktivnih preduzeća za period 2011-2017 bio je 2,051.

Slika 19: Broj aktivnih preduzeća za period, 2011-2017

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

U okviru aktivnosti poljoprivrednih preduzeća ili agroindustrije u 2017. godini najveći promet je zabeležen u preradi prehrabbenih proizvoda sa vrednošću prometa u iznosu od 227.4

miliona evra. Od ostalih grana agroindustrije koje su prikazane u tabeli, proizvodnja pića je imala promet od 95.7 miliona evra, praćeno biljnim i životinjskom proizvodnjom, lovom i drugim povezanim uslugama, koje su ostvarile promet od 48 miliona evra. Približan promet je ostvarila i industrija drva i drvnih proizvoda sa godišnjim prometom od 35.1 miliona evra. Manji promet karakteriše proizvodnja papira i proizvoda od papira sa 20.5 miliona evra; Šumarstvo i seča drveta sa 4.4 miliona evra. Treba napomenuti da je manji promet zabeležen u sledećim aktivnostima: ribolov i akvakultura 576 hiljada evra; proizvodnja duvana nije imala uopšte promet tokom 2017. godine; kao i proizvodnja kože i njenih proizvoda sa 22 hiljade evra.

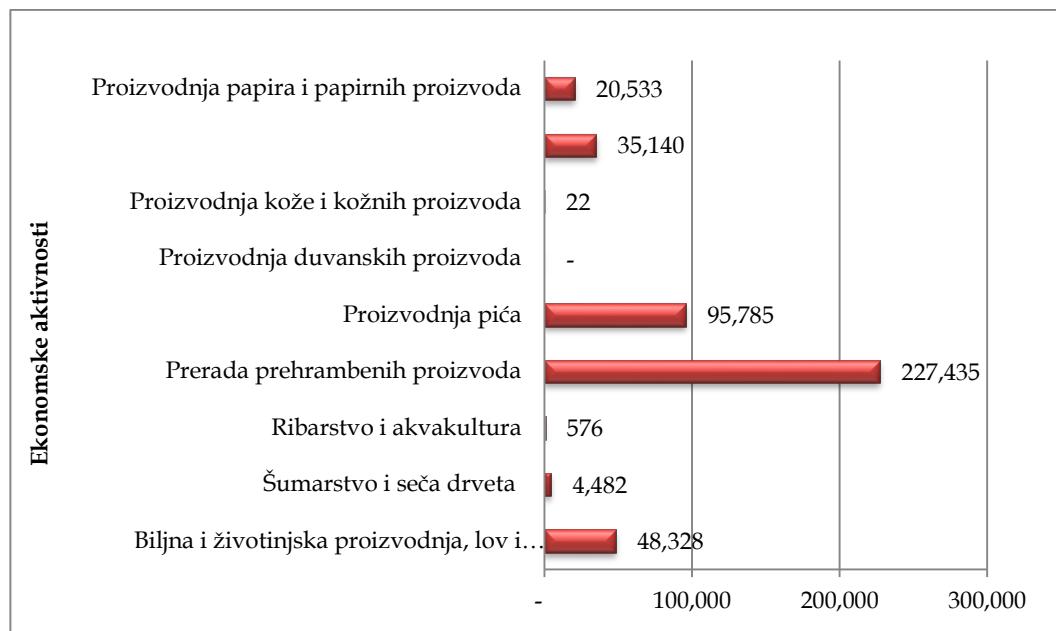
Tabela 14: Učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 2017

Aktivnosti	Promet (000,€)	Broj zaposlenih	Broj aktivnih preduzeća
Biljna i životinjska proizvodnja, lov i povezane usluge	48.328	1.427	575
Šumarstvo i seča drveta	4.482	74	37
Ribarstvo i akvakultura	576	19	3
Prerada prehrambenih proizvoda	227.435	5.703	1.208
Proizvodnja pića	95.785	1.675	73
Proizvodnja duvanskih proizvoda	-	-	-
Proizvodnja kože i kožnih proizvoda	22	1	2
Proizvodnja drva i drvnih proizvoda i drvenih čepova osim nameštaja	35.140	1.172	430
Proizvodnja papira i papirnih proizvoda	20.533	378	70
Ukupno	432.301	10.449	2.398

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Najveći promet je ostvaren u sektoru prerade prehrambenih proizvoda u iznosu od 227.4 miliona evra, proizvodnja pića 95.7 miliona evra, proizvodnja drveta, drvenih proizvoda i drvenih čepova, osim nameštaja, proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala dospjela je vrednost od 35.1 miliona evra, proizvodnja papira i papirnih proizvoda 20.5 miliona evra, šumarstvo i seča drveta ostvarile su promet u iznosu od 4.4 miliona evra. Veoma mali promet je ostvarilo ribarstvo i akvakultura u iznosu od 576 hiljada evra i proizvodnja kože i proizvoda od kože je ostvarila promet u iznosu od 22 hiljade evra.

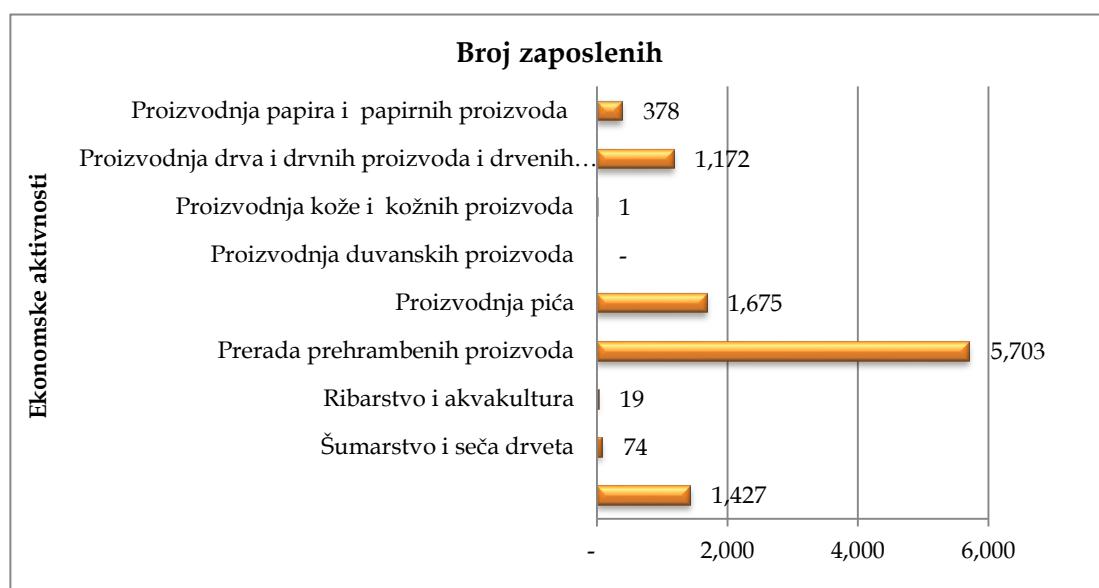
Slika 20: Promet (000, €), prema poljoprivrednim aktivnostima 2017

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR.

Najveći broj zaposlenih bio je u sektoru prerade prehrambenih proizvoda, gde je bilo angažovano 5.703 radnika, zatim sledi sektor proizvodnje pića sa 1.675 zaposlenih, biljna i životinjska proizvodnja, lov i povezane usluge u kojima je bilo 1.427 zaposlenih, proizvodnja papira i papirnih proizvoda sa 378 zaposlenih i proizvodnja kože i proizvoda od kože je registrovana sa samo jednim zaposlenim.

Slika 21: Broj zaposlenih prema poljoprivrednim aktivnostima 2017

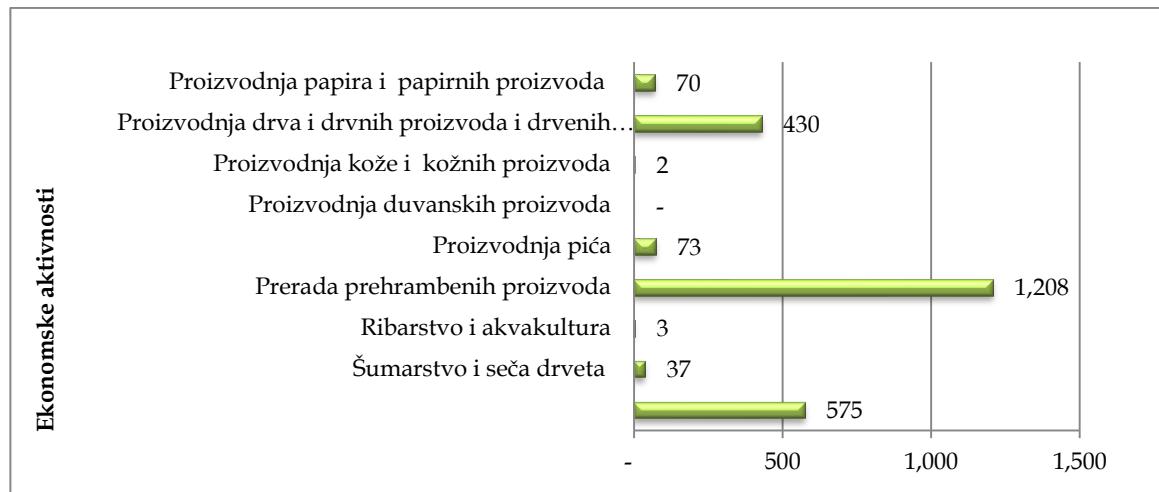

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Kada govorimo o podacima o broju aktivnih preduzeća možemo primetiti da je najveći broj aktivnih preduzeća postojao u sektoru za preradu prehrambenih proizvoda, oko 1.208 ili 50%

preduzeća koja se bave poljoprivrednim aktivnostima; biljna i životinjska proizvodnja brojala je 575 preduzeća, a proizvodnja drveta i drvnih proizvoda brojila je 430 preduzeća, kao i druge aktivnosti koje su bile sa manjim brojem preduzeća prikazanih na sledećoj slici.

Slika 22: Broj aktivnih preduzeća u 2017 godini

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Promet po regionima

Ukupan godišnji promet u 2016. godini, od strane preduzeća registrovanih u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, gore opisanih po kategorijama, iznosio je 432.3 miliona evra, broj zaposlenih dostigao je 10,449 zaposlenih, a broj aktivnih preduzeća bio je 2.398.

U sledećoj tabeli i slici prikazan je promet preduzeća i učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2017. godini, broj zaposlenih i broj aktivnih preduzeća po regionima Kosova.

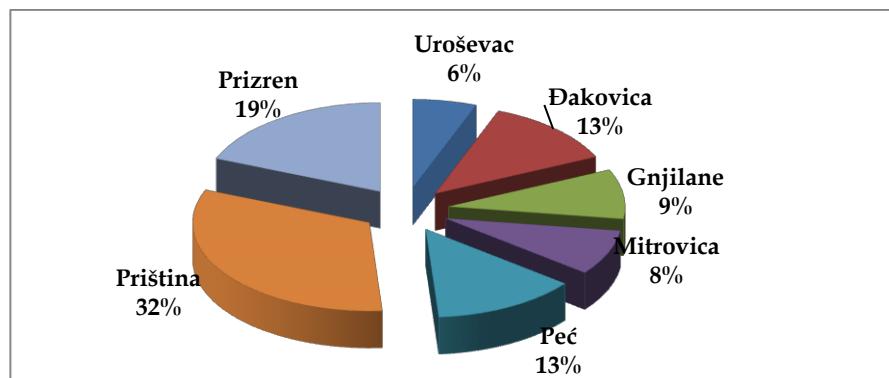
Tabela 15: Učešće registrovanih preduzeća u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 2017. po regionima

Region	Promet	Učešće (%)	Broj zaposlenih	Učešće (%)	Broj aktivnih preduzeća	Učešće (%)
Uroševac	25.252	6	959	9	253	11
Đakovica	53.401	12	1.156	11	294	12
Gnjilane	39.088	9	1.128	11	285	12
Mitrovica	35.948	8	941	9	232	10
Pec	57.370	13	1.302	12	286	12
Priština	139.390	32	2.929	28	565	24
Prizren	81.851	19	2.034	19.47	483	20
Ukupno	432.301	100	10.449	100	2.398	100

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Najveći godišnji promet ostvario je region Prištine sa 32%, zatim sledi region Prizrena sa 19%, potom sa najnižom vrednošću slede 5 ostalih regiona: region Peć sa 13%, region Đakovice sa 12%, region Gnjilana sa 9%, region Mitrovice sa 8%, i regiona Uroševca sa samo 6%.

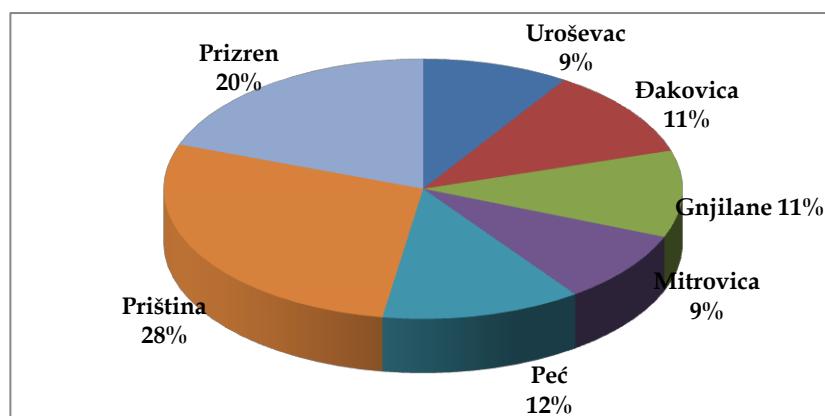
Slika 23: Učešće prometa preduzeća po regionima, 2017 (%)

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Ukupan broj zaposlenih u preduzećima registrovanim u aktivnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, bio je u većem procentu u regionu Prištine sa učešćem od oko 28%, zatim sledi region Prizrena sa 20%, region Gnjilana i Đakovice sa 11%, region Peć sa 12%, i sa najmanjim učešćem u broju zaposlenih u ovom sektoru je region Uroševca i Mitrovice sa po 9%.

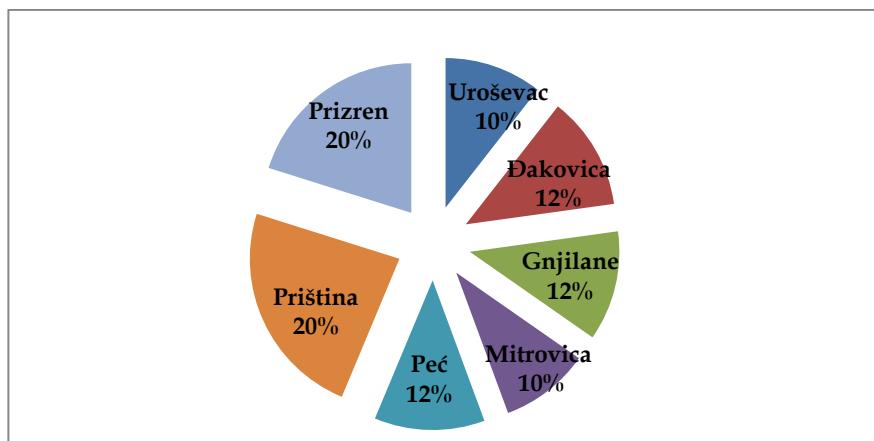
Slika 24: Broj zaposlenih po regionima, 2017 (%)

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

Po broju aktivnosti registrovanih u toku godine, na čelu je region Prištine sa učešćem od 24%, zatim region Prizrena sa 20%, i tri druga regiona: Gnjilane, Đakovica i Peć dele isti procenat od 12%. Najniže učešće u ukupnom broju registrovanih poljoprivrednih poslovnih aktivnosti bilo je u regionima Mitrovice i Uroševca, koji učestvuju sa ukupno 10%.

Slika 25: Broj aktivnih preduzeća registrovanih u regionima, 2017 (%)

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

2. Poljoprivredni proizvod i njegova upotreba

2.1 BDP u sektoru poljoprivrede i šumarstva

Ekonomski računi za poljoprivredu (ERP) su satelitski računi Evropskog sistema integrisanih ekonomskih računa (ESA). Oni su objavljeni od strane Statističke kancelarije Evropskih zajednica (Eurostat) od 1964. godine. Osnovni koncepti i pravila za obračun su identični onima utvrđenim u ESA, posebne karakteristike i zahtevi u poljoprivredi takođe se uzimaju u obzir u ERP-u.

Ekonomski računi za poljoprivredu zasnovani su na Uredbi (SE) br. 138/2004 Evropskog parlamenta i Saveta od 5. decembra 2003. godine o ekonomskim računima za poljoprivredu u zajednici.

Podaci ERP-a se mogu koristiti za izračunavanje pokazatelja prihoda za poljoprivredni sektor. ERP predstavljaju podatke u novčanoj vrednosti: vrednost po proizvodnim cenama, vrednost po trenutnim cenama i vrednost sa stalnim cenama. ERP sa trenutnim cenama uključuje vrednost po proizvodnim cenama zajedno sa subvencijama oduzimanjem poreza.

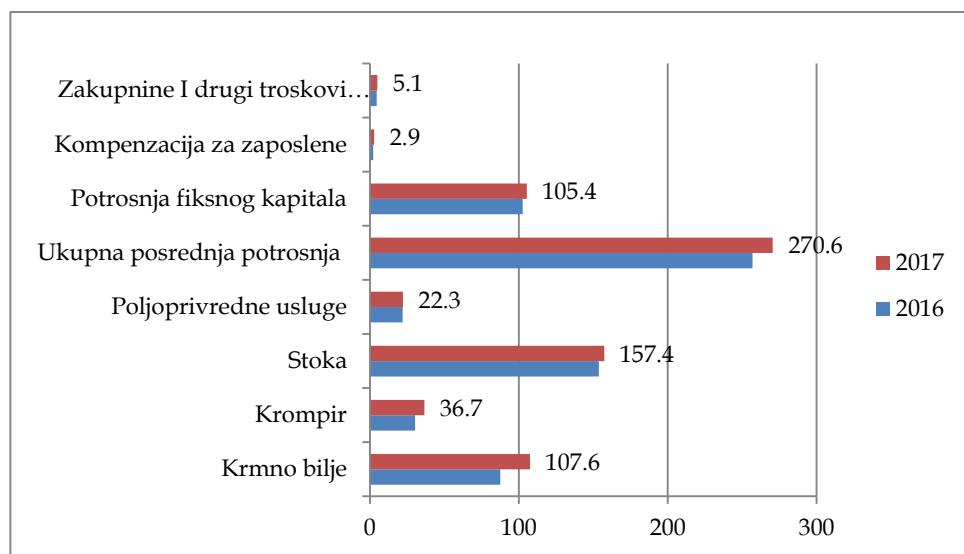
Glavni izvori podataka za izrađivanje ekonomskih računa za poljoprivredu su dve ankete sprovedene u ASK-u: Anketa o poljoprivrednim gazdinstvima (APG) i Statistika cena u poljoprivredi (SCP). Drugi izvori podataka su: Registracija poljoprivrede, AHV i administrativni podaci iz MPŠRR-a. U odsustvu izvora podataka o pojedinim artiklima korišćene su procene eksperata.

Prema ovim statističkim podacima proizilazi da su biljni proizvodi smanjeni za 2.4% u 2017. godini, u odnosu na 2016. godinu. Pad vrednosti biljnih proizvoda može se objasniti padom proizvodnje žitarica i voća.

U okviru biljne proizvodnje bilo je povećanja od 20.3% vrednosti proizvodnje krompira i krmnog bilja od 22.9%. Rast u 2017. godini, za razliku od 2016. godine, karakteriše i sledeće poljoprivredne aktivnosti: Stočarstvo sa 2.4%, poljoprivredne usluge sa 0.9%, srednja potrošnja sa 5.3%, potrošnja fiksnog kapitala sa 2.73%, naknada zaposlenih sa 26.1% kao i rente i drugi izdaci za korišćenje nekretnina sa 10.8%.

Za razliku od biljnih proizvoda, stočarski proizvodi su u 2017. godini porasli za 0.1% u odnosu na 2016. godinu. Rast se može objasniti povećanjem vrednosti stočarskih proizvoda. Prema tome, ukupni poljoprivredni i stočarski proizvodi su u 2017. godini smanjeni za 1.3% u odnosu na 2016. godinu.

Slika 26: Vrednosti pojedinih kategorija u tekućim cenama (mil. €) koje su beležile rast u 2017 godini

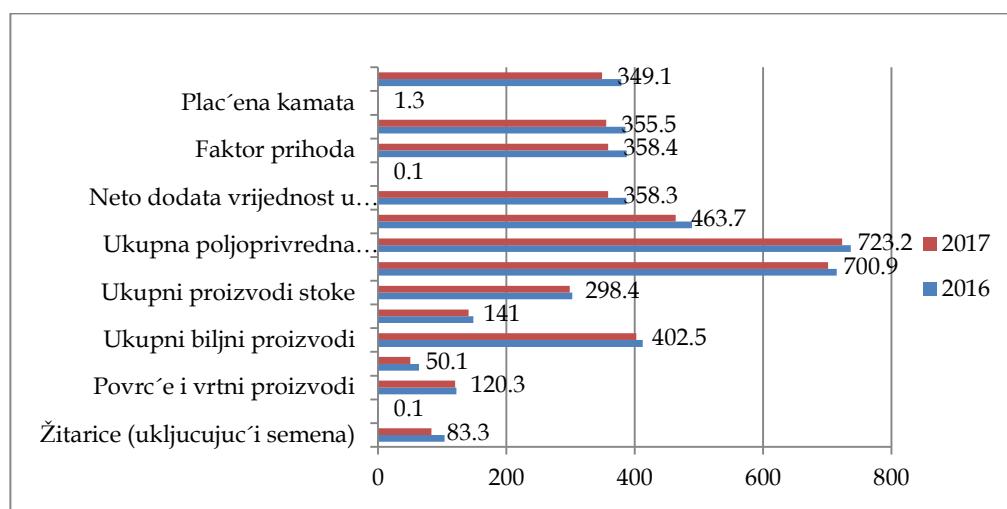

Izvor: Ekonomski računi za poljoprivredu 2017.

Iako su neke od poljoprivrednih aktivnosti zabeležila rast u 2017. godini, s druge strane većina aktivnosti prikazanih u tabeli imale su pad vrednosti proizvoda. U nastavku ćete naći neke od poljoprivrednih aktivnosti koje su imale pad vrednosti proizvodnje tokom 2017. godine u odnosu na 2016. godinu:

Žitarice-uključujući semenje 19.6%, industrijske biljke 66.6%, povrće i proizvodi bašte 1.5%, voće 21.3%, ukupni biljni proizvodi 2.3%, stočarski proizvodi 5.1% i kategorija stočarskih proizvoda je imala ukupni pad od 1.3%.

Slika 27: Vrednosti pojedinih kategorija u tekućim cenama (mil. €) koje su beležile pad u 2017 godini

Izvor: Ekonomski računi za poljoprivredu 2017.

Biljna proizvodnja u 2016. godini iznosila je 412.3 mil. €, dok je 2017. godine ova proizvodnja iznosila 402.5 mil. €, tako da imamo pad od 2.3% u 2017. godini. S druge strane vrednost

stočarske proizvodnje je u 2017. godini porasla za 0.1%, što je iznosilo 298.4 mil. € u odnosu na 2016. godinu, koje je dostiglo vrednost od 298 mil. €. Rast se može objasniti povećanjem vrednosti stočarskih proizvoda. Stoga su ukupna biljna proizvodnja i stočarski proizvodi u 2017. godini beležili pad za 1.3% u odnosu na 2016. godinu.

Učešće poljoprivrednih kultura u ukupnoj biljnoj proizvodnji za period 2016-2017 bio je sledeći: žitarice, industrijske biljke, krmna bilja, povrće i vrtni proizvodi, krompir i voće. Povrće i vrtni proizvodi su najvažnija kategorija i čine oko 29,8% ukupne biljne proizvodnje, a slede krmna bilja za 24%, žitarice koje čine 23%, voće oko 14%, i krompir sa 8.2%.

Dok su u ukupnoj stočarskoj proizvodnji za period 2016-2017 obuhvaćeni sledeći stočarski proizvodi: mleko, jaja, med i sirova vuna. Mleko je najznačajniji proizvod stočarstva, koji je u 2017. godini doprineo sa 109.8 od ukupno 141 mil. € u stočarskim proizvodima, beležeći rast od 1.1% u 2017. godini, u poređenju sa 2016. godinom.

U kategoriji životinja uglavnom je uključena prodaja mesa goveda, svinja, ovaca, koza, živine i drugih životinja.

Izraženo u procentima, najveće učešće u biljnim proizvodima imaju povrće i proizvodi bašte sa 29.8%, iza kojih slede krmna bilja sa 24%, žitarice sa 23%, voće sa 14%, krompir sa 8.2% i drugi proizvodi sa 1.1%.

U sektoru stočarstva raspodela po vrstama životinja u stočarskoj proizvodnji u periodu 2016-2017. godine predstavljena je ovim učešćem, koji uglavnom uključuje prodaju mesa od: goveda 58.1%, živine 13.2%, ovaca i koza 12.5%, svinja 9.3%, ostalih životinja 7 %.

Dok, što se tiče distribucije stočarskih proizvoda u ukupnoj stočarskoj proizvodnji za period 2016-2017, sa učešćem od 47%, obuhvaćeni su: mleko, jaja, med i sirova vuna.

Prema podacima iz ekonomskih računa poljoprivrede izračunatih prema šiframa koje su prikazane u sledećoj tabeli, možemo reći da je prosek biljne proizvodnje za period 2016-2017 iznosio 407.4 mil. €, stočarske proizvodnje 298.2 mil. € i poljoprivrednih usluga 22.2 mil. €.

Tabela 16: Ekonomski računi za poljoprivredu sa tekućim cenama, u mil. €

Kod	Ekonomski računi za poljoprivredu	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Razlika {2017-2016}	Razlika (%)
1	Žitarice (uključujući seme)	107.1	102.1	92.1	89.5	103.7	83.3	-20.4	-19.67
2	Industrijske biljke	0.14	0.12	0.26	0.17	0.3	0.1	-0.2	-66.67
3	Krmna bilja	67.8	95.2	67.3	71.7	87.5	107.6	20.1	22.97
4	Povrće i proizvodi bašte	104.1	154.4	82.9	107	122.2	120.3	-1.9	-1.55
5	Krompir	12	19.6	23	23	30.5	36.7	6.2	20.33
6	Voće	32.9	51.9	54.6	55.2	63.7	50.1	-13.6	-21.35
9	Ostali biljni proizvodi (semenje)	3.5	4.2	4.5	4.1	4.3	4.3	0	0.00
10	Biljni proizvodi ukupno	327.6	427.6	324.7	350.7	412.3	402.5	-9.8	-2.38
11	Stočarstvo	92.3	117.3	85.9	120.3	153.7	157.4	3.7	2.41
12	Stočarski proizvodi	174.2	181.1	173	158.6	148.7	141.0	-7.7	-5.18
13	Stočarski proizvodi ukupno	266.6	298.4	258.9	278.9	302.4	298.4	-4	-1.32
14	Poljoprivredni i stočarski proizvodi ukupno	594.1	726	583.7	629.7	714.6	700.9	-13.7	-1.92
15	Poljoprivredne usluge	14.5	20.4	20.2	18.5	22.1	22.3	0.2	0.90
16	Poljoprivredni proizvodi ukupno	608.6	746.3	603.9	648.2	736.7	723.2	-13.5	-1.83
19	Prosečna potrošnja ukupno	224.5	250	233.2	239.3	256.9	270.6	13.7	5.33
20	Bruto dodatna vrednost sa osnovnim cenama	390.3	305.8	377.3	416.8	489.3	463.7	-25.6	-5.23
21	Potrošnja fiksnog kapitala	84.5	93.7	90.6	95.5	102.6	105.4	2.8	2.73
22	Neto dodata vrednost sa osnovnim cenama	305.8	403.6	286.8	321.3	386.7	358.3	-28.4	-7.34
23	Nadoknada radnika	4.2	4.6	4.6	2.7	2.3	2.9	0.6	26.09
25	Druge subvencije u proizvodnji	0	1.02	0.6	0.6	1	0.1	-0.9	-90.00
26	Faktor prihodi	305.8	404.6	287.4	322	387.6	358.4	-29.2	-7.53
27	Operativni višak / Pomešani prihodi	301.6	400.1	282.7	319.3	385.4	355.5	-29.9	-7.76
28	Zakupi i drugi troškovi za korišćenje nekretnina	2.3	3.3	3.1	4.5	4.6	5.1	0.5	10.87
29	Plaćena kamata	0.8	0.6	0.4	1.4	1.6	1.3	-0.3	-18.75
31	Preduzetničkih prihodi	298.4	396.2	279.2	313.2	379.1	349.1	-30	-7.91

Izvor: ASK, Ekonomski računi za poljoprivodu, obrađeno od OEAPS-MPŠRR

2.2 Žitarice

Na Kosovu je tokom 2017. godine zasejano 120.746 ha žitarica, u odnosu na 2016. godinu, i na prosek od prethodne tri godine ukupna površina poljoprivrednog zemljišta koja je zasejana žitaricama je smanjena za 10%. Najveća površina je zasejana pšenicom i kukuruzom, a ove dve kulture već duže vreme zauzimaju najveću površinu poljoprivrednog zemljišta, i to: pšenica 67% površine, kukuruz 30%, a u preostalom delu je zasejan raž, ječam, ovas i drugi usevi. U 2017. godini, u odnosu na 2016. godinu, od svih useva ječam je zabeležio značajan rast u

kultivisanim površinama za 34%, dok su ostali usevi zabeležili pad na površini. Najveći pad je zabeležio raž sa 23%, zatim kukuruz za 13% i pšenica za 10%.

Tabela 17: Površina, proizvodnja i prinos žitarica, 2012-2017

Usevi	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Površina	ha						%	
Žitarice	137.215	141.912	131.949	134.886	134.571	120.746	-10	-10
Pšenica	102.918	101.846	90.728	89.942	89.122	80.519	-10	-10
Kukuruz	31.181	36.122	35.038	41.492	41.524	35.951	-9	-13
Ječam	568	1.363	1.487	1.141	1.196	1.605	26	34
Raž	253	235	588	396	415	318	-32	-23
Ovas	2.294	2.346	3.940	1.790	2.156	2.320	-12	8
Druge žitarice u zrnu	-	-	168	125	157	33	-78	-79
Proizvodnja	t						%	
Žitarice	438.792	540.136	463.581	443.584	562.899	477.880	-2	-15
Pšenica	345.027	391.727	331.296	304.443	365.651	320.136	-4	-12
Kukuruz	86.304	136.633	116.209	131.486	186.592	147.200	2	-21
Ječam	1.808	4.415	4.716	3.061	3.669	4.687	23	28
Raž	740	571	1.521	809	991	866	-22	-13
Ovas	4.913	6.790	9.840	3.415	5.428	4.862	-22	-10
Druge žitarice u zrnu				371	568	129	-73	-77
Prinos	t/ha						%	
Pšenica	3.35	3.85	3.65	3.38	4.10	3.98	7	-3
Kukuruz	2.77	3.78	3.32	3.17	4.49	4.09	12	-9
Ječam	3.18	3.24	3.17	2.68	3.07	2.92	-2	-5
Raž	2.92	2.43	2.59	2.04	2.39	2.72	16	14
Ovas	2.14	2.89	2.50	1.91	2.52	2.10	-9	-17
Druge žitarice u zrnu				2.96	3.62	3.87	18	7

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14)

Ukupna proizvodnja žitarica u 2017. godini iznosila je 477.880 tona, što u odnosu na 2016. godinu predstavlja pad od 15%. Proizvodnja pšenice u 2017. godini je smanjena za 12% u odnosu na 2016. godinu, i to kao rezultat površinskog pada, ali i prinosa. Pored pšenice, značajni pad je zabeležio i kukuruz od 21%, a manjim procentom slede raž i ovas.

Ukupna površina zasejana žitaricama u 2017. godini iznosila je 120.746 ha od kojih je 67% zasejano kukuruzom. Ukupna domaća proizvodnja iznosila je 320.136 tona, što pokriva 67.1% potreba domaćih potrošača, a ostatak je pokriven uvozom. Na Kosovu, većina pšenice se koristi za ljudsku potrošnju kao brašno, a ostatak se prodaje i koristi za stočnu hranu. Vrednost proizvodnje pšenice iznosila je 51.2 mil. € što je 17.7% manje nego u 2016. godini, to je kao rezultat smanjenja količine proizvodnje ali i činjenice da je cena bila niža za 0.01 €. Trgovinski

bilans i dalje je negativan, u 2017. godini količina uvezene pšenice uključujući i pšenične proizvode ima o je pad za 4.7% u odnosu na 2016. godinu.

Na površini od 80.519 ha, proizvedeno je 320.136 tona pšenice, i ako koristimo koeficijent konverzije pšenice u brašno (1.4) proizilazi da se ovom proizvodnjom pšenice na Kosovu može da se proizvodi 228.668 tona brašna ili proizilazi da proizvodnja brašna po glavi stanovnika iznosi 127 kg brašna.

Tabela 18: Bilans snabdevanja pšenicom, 2012-2017

	Jedinica	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Površina sa žitaricama	ha	137.215	141.912	131.949	134.886	134,571	120,746
Površina sa pšenicom	ha	102.918	101.846	90.728	89.942	88,122	80,519
Udeo pšenice	%	75.0	71.8	68.8	66.7	65.5	66.7
Prinos	t/ha	3.35	3.85	3.65	3.38	4.15	3.98
Proizvodnja	t	345.027	391.727	331.296	304.443	365,651	320,136
Uvoz pšenice i slično pšenici	t	178.313	171.387	178.782	204.015	188,497	179,593
Snabdevanje	t	523.340	563.114	510.078	508.458	554,148	499,729
Izvoz pšenice i slično pšenici	t	37.365	38.158	33.132	27.765	30,806	22,700
Domaća upotreba	t	485.974	524.956	476.946	480.693	523,342	477,030
Stepen samodovoljnosti	%	71.0	74.6	69.5	63.3	69.9	67.1
Seme pšenice	t	30.875	30.554	27.218	26.983	26,437	24,156
Gubici	t	10.351	11.752	9.939	9.133	10,970	9,604
Stočna hrana	t	55.515	63.029	53.306	48.985	58,833	51,510
Industrijska upotreba	t	8.864	8.756	9.044	10.417	10,737	8,895
Prerada	t	229.689	262.006	223.688	208.086	233,830	231,652
Ljudska potrošnja	t	150.681	148.859	153.751	177.089	182,535	151,213
Cene proizvođača (na farmi)	€/kg	0.26	0.22	0.20	0.19	0.17	0.16
Vrednost proizvodnje	mil. EVRA	89.7	86.2	66.3	57.8	62.2	51.2
Trgovinski bilans pšenice	mil. EVRA	-72.2	-68.8	-73.8	-81.9	-68.2	-72.8

Izvor: ASK – Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14); ASK, Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS-MPŠRR

Kukuruz je druga po redu uzgojena žitarica u grupi žitarica. U 2017. godini 29.8% ukupne površine zasejane žitaricama zasejano je kukuruzom. U 2017. godini površina kukuruza bila je 13% niža u odnosu na 2016. godinu, a proizvodnja niža za 21%. Sa ovom količinom proizvodnje, Kosovo može pokriti 72% domaćih potreba, a većina je korišćena kao hrana za životinje. Da bi se zadovoljila opšte potrebe, Kosovo takođe uvozi kukuruz, a trgovinski bilans i dalje je negativan u iznosu od 11.9 mil. €.

Tabela 19: Bilans snabdevanja kukuzom, 2012-2017

	Jedinica	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Površina sa žitaricama	ha	137.215	141.912	131.949	134.886	134.571	120.746
Površina sa kukuzom	ha	31.181	36.122	35.038	41.492	41.524	35.951
Učešće kukuruza	%	22.7	25.5	26.6	30.8	30.9	29.8
Prinos	t/ha	2.77	3.78	3.32	3.17	4.49	4.09
Proizvodnja	t	86.304	136.633	116.209	131.486	186.592	147.200
Uvoz kukuruza i slično kukuruzu	t	28.081	38.471	45.921	56.760	55.044	58.329
Snabdevanje	t	114.385	175.104	162.130	188.246	241.636	205.529
Izvoz kukuruza i slično kukuruzu	t	54	61	312	221	275	277
Domaća upotreba	t	114.331	175.043	161.818	188.025	241.362	205.252
Stepen samodovoljnosti	%	75.5	78.1	71.8	69.9	77.3	71.7
Seme kukuruza	t	624	722	701	830	830	719
Gubici	t	2.589	4.099	3.486	3.945	5.598	4.416
Stočna hrana	t	66.473	105.449	89.618	101.369	144.131	113.652
Industrijska upotreba	t	2.066	2.975	3.177	3.841	3.002	3.110
Prerada	t	7.456	11.222	10.834	12.750	16.734	13.201
Ljudska potrošnja	t	35.123	50.575	54.003	65.291	71.067	70.154
Cene proizvođača (na farmi)	€/kg	0.30	0.31	0.28	0.23	0.24	0.23
Vrednost proizvodnje	mil. EVRA	25.9	42.4	32.5	30.2	44.8	33.9
Trgovinski bilans kukuruza	mil. EVRA	-8.6	-9.9	-10.4	-11.3	-10.4	-11.9

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12/'13,'15/'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14); ASK, Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS-MPŠRR

2.3 Povrće

Procenjuje se da ukupna površina koja je zasejana povrćem tokom 2017. godine na Kosovu iznosi 19,643 ha, za razliku od 2016. godine, kada je ova površina iznosila 17,395 ha, dakle površina zasejana povrćem je povećana za 13% u odnosu na prethodnu godinu.

Među povrtarskim usevima koje dominiraju velikim površinama za 2017. godinu, su krompir sa 4,290 ha, pasulj sa 3,406 ha, paprika sa 3,035 ha, bundeva sa 2,270 ha, vredi napomenuti da površina zasejana bundevom je povećana 100% u poređenju sa prethodnom godinom i razlikuje se od svih drugih povrtarskih useva za povećanu površinu u 2017. godini, Takođe, i kod drugih useva sa velikom površinom nalaze se i luk 1,465 ha, lubenica 1,201 ha, kupus 917 ha, paradajz 862 ha, praćene drugim usevima kao što su: tikva, krastavac, šargarepa, itd.

Tabela 20: Površina sa povrćem, 2012 - 2017

Usevi	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Površina	ha							%
Povrće	14.557	16.356	15.854	14.656	17.395	19.643	23	13
Krompir	3.198	2.777	3.695	3.353	3.795	4.290	19	13
Paradajz	1.271	950	558	791	866	862	17	-1
Plavi patličan	2	8	-	5	4	8	68	78
Paprika	3.153	3.686	2.553	3.090	3.363	3.035	1	-10
Tikva	671	1.005	1.354	551	1.017	2.270	133	123
Bundeva	106	96	232	229	490	684	116	40
Pečurke	2	-	1	-	-	-	-	-
Krastavac	255	340	193	317	259	305	19	18
Lubenica	847	827	781	781	1.127	1.201	34	7
Dinja	271	455	167	193	301	388	76	29
Kupus	568	851	556	594	807	917	41	14
Karfiol	13	29	-	32	83	47	-17	-43
Spanać	40	55	139	204	181	161	-8	-11
Zelena salata	29	75	-	59	96	92	20	-3
Repa	2	5	58	19	11	-	-	-
Rotkvica	1	2	-	2	1	-	-	-
Peršun	9	20	-	9	13	10	-9	-21
Praziluk	93	143	44	78	70	73	13	4
Luk	881	1.060	1.041	1.079	1.228	1.465	31	19
Beli luk	141	193	85	114	140	138	22	-1
Pasulj	2.954	3.648	3.959	2.945	3.317	3.406	0	3
Grašak	7	52	241	134	96	99	-37	3
Druge mahunarke	16	30	59	19	30	54	50	81
Šargarepa	27	49	76	57	99	107	38	8
Drugo povrće	-	-	64	-	-	32	-50	-

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14);

Što se tiče proizvodnje za 2017. godinu, procenjuje se da proizvodnja povrća na ukupnoj površini od 19.643 ha iznosi 358.394 tona, što je očigledno da je u odnosu na 2016. godinu beležila rast od 20%.

Pozivajući se na podatke o proizvodnji povrtarskih useva za 2017. godinu, možemo reći da su usevi kao što su krompir, tikvica, bundeva, dinja, luk, mahunarke zabeležila su značajan rast u odnosu na 2016. godinu.

Među usevima koji su imali najniži nivo proizvodnje, pozivajući se na sledeću tabelu, možemo videti da u odnosu na 2016. godinu pad su zabeležila sledeće kulture: karfiol, paprika, paradajz, peršun, pasulj, itd.

Tabela 21: Proizvodnja povrća, 2012 - 2017

Usevi	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Proizvodnja	t							
Povrće	163.146	235.326	221.330	246.096	335.467	358.394	34	7
Krompir	33.407	50.847	64.027	70.678	98.583	118.250	52	20
Paradajz	13.693	17.291	17.386	24.333	27.215	24.698	7	-9
Plavi patličan	17	170	-	165	123	204	42	66
Paprika	50.744	72.928	57.921	55.469	68.849	62.934	4	-9
Bundeva	9.099	10.224	14.363	6.141	14.894	25.564	117	72
Tikva	2.065	1.963	4.604	4.811	13.670	16.220	111	19
Pečurke	19	-	7	-	-	-	-	-
Krastavac	5.239	8.975	5.428	17.365	10.428	10.204	-8	-2
Lubenica	17.080	17.641	16.669	17.404	29.997	28.740	35	-4
Dinja	2.455	4.824	1.778	2.966	5.558	6.113	78	10
Kupus	13.975	21.924	14.426	16.694	25.957	25.184	32	-3
Karfiol	169	1.793	-	218	1.571	911	2	-42
Spanać	262	408	1.199	1.892	2.031	1.546	-9	-24
Zelena salata	200	736	-	884	1.392	1.186	4	-15
Repa	27	59	678	240	276	-	-	-
Rotkvica	6	8	-	12	12	-	-	-
Peršun	50	112		103	186	143	-1	-23
Praziluk	1.293	2.206	640	1.942	1.831	1.671	14	-9
Luk	8.601	15.308	12.812	13.795	19.814	22.436	45	13
Beli luk	557	1.046	431	705	1.063	971	32	-9
Pasulj	3.723	5.892	5.831	9.018	10.267	8.687	4	-15
Grašak	34	313	1.117	392	250	348	-41	39
Druge mahunarke	111	177	353	124	119	219	10	84
Šargarepa	320	481	779	743	1.381	1.838	90	33
Drugo povrće	-	-	881	-	-	326	-63	-

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14)

Na osnovu ukupne površine sa povrćem u 2017. godini koje je iznosilo 19.643 ha, paradajz učestvuje sa 4%, a proizvodnja paradajza u 2017. godini procenjuje se na 24.698 tona čime dostiže 61% stope samodovoljnosti za potrošnju. Uvoz paradajza iznosio je 15.564 tona, a izvoz samo 80 tona. Ukupna ljudska potrošnja je iznosila 38.408 tona, dok je ukupna domaća potrošnja iznosila 39.195 tona. Vrednost proizvodnje iznosilo je 10.7 mil. €, dok je trgovinski bilans bio negativan u iznosu od 5.2 mil. €.

Tabela 22: Bilans snabdevanja paradajzom, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Površina sa povrćem	ha	14.557	16.356	15.854	14.656	17.395	19.643
Površina sa paradajzom	ha	1.233	950	558	791	866	862
Udeo	%	8	6	4	5	5	4
Prinos	t/ha	20.3	18.2	31.2	30.8	31.4	28.7
Proizvodnja	t	25.006	17.291	17.386	24.333	27.215	24.698
Uvoz paradajza	t	12.636	13.756	16.814	15.110	16.687	15.564
Snabdevanje	t	37.643	31.047	34.199	39.444	43.902	40.262
Izvoz paradajza	t	115	32	64	63	414	80
Domaća upotreba	t	37.527	31.016	34.135	39.381	43.488	40.183
Stepen samodovoljnosti	%	67	56	51	62	63	61
Gubici	t	1.000	692	695	973	1.089	988
Obrada	t	240	166	167	234	261	237
Ukupna samo-potrošnja	t	4.561	3.154	3.171	4.438	4.964	4.505
Ukupna ljudska potrošnja	t	36.527	30.324	33.440	38.408	42.399	39.195
Ukupna domaća potrošnja	t	37.527	31.016	34.135	39.381	43.488	40.183
Cene proizvođača (na farmi)	€/kg	0.71	0.56	0.55	0.41	0.50	0.45
Vrednost proizvoda	Mil. €	17.0	9.3	9.2	9.6	13.1	10.7
Trgovinski bilans paradaja	Mil. €	-3.0	-3.3	-5.2	-5.4	-5.5	-5.2

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14) Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS-MPŠRR

Usevi paprike učestvuju sa 15%, u ukupnoj površini zasejana povrćem. Proizvodnja koja se odnosi na useve paprike za 2017. godinu dostiže 62.934 tona i ispunjava 88% potreba za potrošnjom.

Od ukupne domaće potrošnje od 71.785 tona, za opštu potrošnju je upotrebljeno 69.267 tona a kao gubici se računaju na 2.517 tona, dok za preradu je namenjeno 604 tona.

Vrednost proizvodnje paprike za 2017. godinu iznosila je 21.1 mil. €, što je za 47% manje nego u 2016. godini.

Cena paprike za 2017. godinu iznosila je 0.35 €/kg. Trgovinski bilans i dalje je negativan, u 2017. godini količina uvezene paprike iznosila je 9.692 tona, dok je izvezena količina iznosila 841 tona.

Tabela 23: Bilans snabdevanja paprikom, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Površina sa povrćem	ha	14.557	16.356	15.854	14.656	17.395	19.643
Površina sa paprikom	ha	3.153	3.686	2.553	3.090	3.363	3.035
Učešće	%	22	23	16	21	19	15
Prinos	t/ha	16.1	19.8	22.7	17.9	20.5	20.7
Proizvodnja	t	50.744	72.928	57.921	55.469	68.849	62.934
Uvoz paprike	t	7.721	9.150	10.489	9.246	11.734	9.692
Snabdevanje	t	58.465	82.078	68.409	64.715	80.582	72.626
Izvoz paprike	t	2.053	1.187	994	602	1.113	841
Domaća upotreba	t	56.412	80.891	67.416	64.114	79.470	71.785
Stopa samodovoljnosti	%	90	90	86	87	87	88
Gubici	t	2.030	2.917	2.317	2.219	2.754	2.517
Prerada	t	487	700	556	533	661	604
Ukupna samo-potrošnja	t	9.256	13.302	10.565	10.118	12.558	11.479
Ukupna ljudska potrošnja	t	54.382	77.974	65.099	61.895	76.716	69.267
Ukupna domaća upotreba	t	56.412	80.891	67.416	64.114	79.470	71.785
Cene proizvođača (na farmi)	€/kg	0.58	0.78	0.65	0.70	0.60	0.35
Vrednost proizvoda	Mil. €	28.3	54.6	36.1	37.3	39.7	21.1
Trgovinski bilans paprike	Mil. €	-2.9	-3.0	-4.1	-4.0	-4.2	-3.8

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14) Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS-MPŠRR

Usevi krompira se užgajaju na površini od 4.290 ha, od ukupne površine povrća sa 19.643 ha, u odnosu na 2016. godinu površina zasejana krompirom je povećana za 13%.

Proizvodnja krompira procenjuje se na 118.250 tona, i tom količinom proizvodnje pokriva se 100% domaćih potreba potrošnje. Domaća potrošnja je procenjena na 110.958 tona, od čega 105.045 tona je korišćeno za opštu potrošnju, dok se 5.912 tona računaju kao gubici. Za preradu je namenjeno 5.617 tona i za konačnu potrošnju 33.701 tona.

Trgovinski bilans nastavlja da bude negativan u iznosu od 0.5 mil. €, dok je cena za jedinicu uvoza gotovo tri puta veća od cene za izvezenu jedinicu. Vrednost proizvodnje iznosi 39.3 mil. €, sa cenom od 0.35 €/kg. Količina uvezenog krompira iznosi 5.530 tona, a količina izvoza iznosi 12.822 tona.

Tabela 24: Bilans snabdevanja krompirom, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Površina sa povrćem	ha	14.557	16.356	15.854	14.656	17.395	19.643
Površina sa krompirom	ha	3.198	2.777	3.695	3.353	3.795	4.290
Učešće	%	22	17	23	23	22	22
Prinos	t/ha	10.4	18.3	17.3	21.1	26.0	27.6
Proizvodnja	t	33.407	50.847	64.027	70.678	98.583	118.250
Uvoz krompira	t	1.595	2.708	4.503	4.822	4.868	5.530
Snabdevanje	t	3.002	53.555	68.530	75.500	103.451	123.780
Izvoz krompira	t	5.450	9.690	12.673	12.294	14.629	12.822
Domaća upotreba	t	29.553	43.865	55.858	63.206	88.822	110.958
Stopa samodovoljnosti	%	113	116	115	112	111	107
Gubici	t	1.670	2.542	3.201	3.534	4.929	5.912
Prerada	t	1.587	2.415	3.041	3.357	4.683	5.617
Ukupna samo-potrošnja	t	9.521	14.491	18.248	20.143	28.096	33.701
Ukupna ljudska potrošnja	t	27.882	41.323	52.656	59.673	83.893	105.045
Ukupna domaća upotreba	t	29.553	43.865	55.858	63.206	88.822	110.958
Cene proizvođača (na farmi)	€/kg	0.32	0.43	0.31	0.33	0.35	0.35
Vrednost proizvodnje	Mil. €	10.2	20.8	18.9	22.2	32.8	39.3
Trgovinski bilans krompira	Mil. €	0.3	0.7	-0.2	-0.4	-0.2	-0.5

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14) Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS-MPŠRR

2.4 Voće

U 2017. godini na Kosovu je zasađeno 6.422 ha voćem, i ako se upoređuje sa 2016. godinom može se videti da je površina zasađena voćem povećana za 13%, a kada se uporedi sa prosekom u poslednje tri godine, povećanje iznosi 35%.

Od useva koji su zabeležili rast u površini tokom 2017. godine, su jabuka, orah, malina i borovnica, dok usevi koji su zabeležili rast u odnosu na prosek u tri poslednje godine su borovnica, malina i orah sa preko 100%, trešnja sa 55%, kruška sa 38%, mušmula sa 28%, šljiva sa 22%, breskva sa 20%, lešnik i kupina sa 17% kao i višnja sa 7%.

Voćni usevi koji su zabeležili pad u površini u odnosu na prosek tri poslednjih godina su: kajsija 31% i jagoda 9%.

Što se tiče proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do pada u proizvodnji voća, gotovo većina useva je zabeležila pad, isključujući borovnicu, lešnik, malinu i jagodu, to su usevi koji su za razliku od drugih useva zabeležili rast.

Tabela 25: Površina i proizvodnja voća, 2012 – 2017

Usevi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Površina	ha							%
Voće	3,862	5,183	3,720	4,930	5,668	6,422	35	13
Jabuke	1,725	2,024	1,973	1,972	2,076	2,155	7	4
Kruške	326	561	210	367	416	456	38	10
Dunje	52	111	26	58	31	39	1	25
Mušmule	16	35	21	-	43	41	28	-5
Šljive	1,404	1,843	699	1,518	1,518	1,524	22	0
Kajsije	22	47	23	12	15	11	-31	-21
Breskve	39	84	28	12	26	26	20	3
Trešnje	50	88	51	27	73	78	55	7
Višnje	107	106	125	147	148	149	7	1
Orasi	57	91	48	177	186	340	148	83
Lešnici	2	22	88	65	91	95	17	4
Jagode	52	148	201	203	175	175	-9	0
Malina	0	23	141	324	797	1,231	192	54
Kupina	10		15	19	20	21	17	6
Borovnica	-	-	14	14	15	33	126	119
Drugo voće	-	-	56	14	39	48	31	23
Proizvodnja	t							%
Voće	29,951	49,092	25,903	44,674	54,836	34,207	-18	-38
Jabuke	8,120	16,786	13,519	18,352	27,485	13,159	-33	-52
Kruške	1,562	4,259	1,363	3,189	3,966	2,083	-27	-47
Dunje	506	977	224	294	329	255	-10	-23
Mušmule	66	138	87	-	181	129	-3	-28
Šljive	17,514	24,433	7,525	17,543	12,722	7,393	-41	-42
Kajsije	83	239	110	75	85	59	-35	-31
Breskve	173	441	130	61	211	130	-3	-38
Trešnje	167	354	211	99	405	298	25	-27
Višnje	1,175	381	793	810	696	599	-22	-14
Orasi	234	483	229	323	470	405	19	-14
Lešnici	2	31	111	13	16	17	-64	7
Jagode	275	465	965	1,498	1,328	1,328	5	0
Maline	1	105	529	1,748	6,250	7,747	173	24
Kupine	73	-	107	284	237	181	-14	-24
Borovnica	-	-	-	276	189	271	16	43
Drugo voće	-	-	-	109	268	153	-19	-43

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14);

Površina zasađena jabukom čini 34% od ukupne površine zasađena voćem koja iznosi 6,422 ha.

Proizvodnja jabuke za 2017. godinu procenjuje se 13,159 tona, što pokriva 48% potreba domaće potrošnje. Uvezena količina u 2017. godini, iznosila je 14,256 tona, dok izvezena količina je iznosila 57 tona.

Domaća potrošnja što se tiče jabuke iznosila je 27,357 tona, od kojih 26,041 tona je namenjeno širokoj potrošnji, dok 1,316 tona gubitaka, za prerađu procenjuju se 1,184 tona.

Vrednost proizvodnje iznosila je 5.3 mil. €, dok trgovinski bilans nastavlja da bude negativan i za poslednju godinu u iznosu od 4.9 mil. €.

Tabela 26: Bilans snabdevanja jabukom, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Površina sa voćem	ha	3,862	5,183	3,720	4,930	5,668	6,422
Površina sa jabukom	ha	1,725	2,024	1,973	1,972	2,076	2,155
Učešće	%	44.7	39.1	53.0	40.0	36.6	33.6
Prinos	t/ha	4.71	8.29	6.85	9.30	13.24	6.11
Proizvodnja	t	8,120	16,786	13,519	18,352	27,485	13,159
Uvoz jabuka	t	12,590	13,143	15,808	14,909	12,384	14,256
Snabdevanje	t	20,710	29,929	29,326	33,261	39,869	27,414
Izvoz jabuke	t	45	15	7	17	119	57
Domaća potrošnja	t	20,665	29,914	29,319	33,243	39,750	27,357
Stopa samodovoljnosti	%	39.3	56.1	46.1	55.2	69.1	48.1
Gubici	t	812	1,679	1,352	1,835	2,749	1,316
Prerada	t	731	1,511	1,217	1,652	2,474	1,184
Sama konačna potrošnja	t	4,385	9,064	7,300	9,910	14,842	7,106
Ukupna potrošnja za ljudsku ishranu	t	19,853	28,235	27,968	31,408	37,001	26,041
Ukupna domaća potrošnja	t	20,665	29,914	29,319	33,243	39,750	27,357
Cene proizvođača (u farmi)	€/kg	0.54	0.53	0.49	0.44	0.40	0.45
Vrednost proizvodnje	mn €	3.9	8.0	6.0	7.3	9.9	5.3
Trgovinski bilans jabuke	mn €	-4.1	-4.4	-4.6	-4.9	-4.0	-4.9

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14) Statistike spoljne trgovine; obračun OEAPS -MPŠRR

U ukupnoj površini zasađena voćem od ukupno 6,422 ha, usevi šljive čine 24%.

Ukupna domaća proizvodnja iznosila je 7,988 tona, što pokriva 93% potreba domaće potrošnje, dok se preostali deo pokriva uvozom.

Oko 7,470 tona šljive je korišćeno za ljudsku potrošnju, za prerađu je namenjeno 1,375 tona, dok gubici se procenjuju na 517 tona. Vrednost proizvodnje šljive iznosila je 3.1 mil. €.

Trgovinski bilans nastavlja da bude negativan, količina uvezenih šljiva iznosi 596 tona, dok količina izvezenih šljiva iznosi samo 1 ton, što je znatno manje u odnosu na prethodne godine.

Tabela 27: Bilans snabdevanja šljivom, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Površina sa voćem	ha	3,862	5,183	3,720	4,930	5,668	6,422
Površina sa šljivom	ha	1,404	1,843	699	1,518	1,518	1,524
Učešće	%	36.4	35.6	18.8	30.8	26.8	23.7
Prinos	t/ha	12.47	13.26	10.76	11.56	8.38	4.85
Proizvodnja	t	17,514	24,433	7,525	17,543	12,722	7,393
Uvoz šljiva	t	339	311	474	237	425	596
Snabdevanje	t	17,853	24,744	7,998	17,780	13,147	7,988
Izvoz šljiva	t	2	8	0	81	8	1
Domaća potrošnja	t	17,852	24,736	7,998	17,700	13,139	7,988
Stopa samodovoljnosti	%	98.1	98.8	94.1	99.1	96.8	92.6
Gubici	t	1,226	1,710	527	1,228	891	517
Prerada	t	3,258	4,545	1,400	3,263	2,366	1,375
Sama konačna potrošnja	t	10,587	14,770	4,549	10,605	7,690	4,469
Ukupna potrošnja za ljudsku ishranu	t	16,626	23,026	7,472	16,472	12,249	7,470
Ukupna domaća potrošnja	t	17,852	24,736	7,998	17,700	13,139	7,988
Cene proizvođača (u farmi)	€/kg	0.40	0.34	0.78	0.43	0.47	0.45
Vrednost proizvodnje	mn €	6.5	7.7	5.5	7.0	5.6	3.1
Trgovinski bilans šljive	mn €	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.2	-0.2

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14) ASK; Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS -MPŠRR

Jagoda je zasađena na površini od 175 ha, od ukupne površine zasađene voćem 6,422.

Proizvodnja jagode iznosi 1,328 tona, i pokriva 79% potreba domaće potrošnje, dok se preostali deo pokriva iz uvoza. Za ljudsku potrošnju je korišćeno 1,587 tona, od ukupnog iznosa domaće potrošnje, za preradu je namenjeno 247 tona, dok gubici se procenjuju na 93 tona.

Vrednost proizvodnje jagode iznosi 0.6 mil. €, a cena za 2017. godinu je bila 0.50 €/kg.

Trgovinski bilans nastavlja da bude negativan, tokom 2016. godine količina uvezenih jagoda iznosila je 388 tona, dok količina izvoza bila je 36 tona.

Tabela 28: Bilans snabdevanja jagodom, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Površina sa voćem	ha	3,862	5,183	3,720	4,930	5,668	6,422
Površina sa jagodom	ha	52	148	201	203	175	175
Učešće	%	1.3	2.9	5.4	4.1	3.1	2.7
Prinos	t/ha	5.29	3.14	4.81	7.38	7.58	7.58
Proizvodnja	t	275	465	965	1,498	1,328	1,328
Uvoz jagoda	t	169	163	4	150	297	388
Snabdevanje	t	444	628	968	1,648	1,626	1,716
Izvoz šljiva	t	36	0	2	3	48	36
Domaća potrošnja	t	408	628	967	1,645	1,578	1,680
Stopa samodovoljnosti	%	67.4	74.1	99.8	91.0	84.2	79.1
Gubici	t	19	33	68	105	93	93
Prerada	t	51	86	179	279	247	247
Sama konačna potrošnja	t	166	281	583	905	803	803
Ukupna potrošnja za ljudsku ishranu	t	389	595	899	1,540	1,485	1,587
Ukupna domaća upotreba	t	408	628	967	1,645	1,578	1,680
Cene proizvođača (u farmi)	€/kg	1.03	0.91	1.05	0.58	0.58	0.50
Vrednost proizvodnje	mn €	0.3	0.4	0.9	0.8	0.7	0.6
Trgovinski bilans jagode	mn €	-0.1	-0.2	0.0	-0.2	-0.2	-0.3

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13'15'16'17); Registracija poljoprivrede ('14) ASK; Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS -MPŠRR

2.5 Vinogradi

Površina pod vinogradom u 2017. godini iznosila je 3,199 ha, u odnosu na 2016. godinu ova površina je zabeležila povećanje za samo 3%. Od ukupne površine pod vinogradima u 2017. godini, stonim grožđem bilo je zasađeno 25%, dok vinovom lozom 75%. Ukupna proizvodnja grožđa u 2017. godini procenjuje se da iznosi 15,364 tona, što je pad za 35% u poređenju sa 2016. godinom, to zbog klimatskih uslova koji su bili tokom godine. Proizvodnja stonog grožđa zabeležila je pad od 28% dok za vinovu lozu pad u proizvodnji je iznosio više, odnosno 54%, u poređenju sa 2016. godinom.

Tabela 29: Površina, proizvodnja i prinos grožđa, 2012-2017

Usevi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Površina	ha						%	
Vinograd	3,219	3,159	3,201	3,068	3,117	3,199	2	3
Stono grožđe	702	751	781	747	769	799	2	2
Vinova loza	2,517	2,408	2,420	2,321	2,348	2,400	4	4
Proizvodnja	t						%	
Grožđe	29,682	27,610	19,970	25,422	23,666	15,364	-33	-35
Stono grožđe	7,026	7,137	4,869	6,996	6,866	3,187	-27	-28
Vinova loza	22,656	20,473	15,101	18,426	16,800	12,177	-49	-54
Prinos	t/ha						%	
Stono grožđe	10.01	9.50	6.23	9.37	8.93	3.99	-51	-55
Vinova loza	9.00	8.50	6.24	7.94	7.16	5.07	-29	-29

Izvor: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Proizvodnja stonog grožđa u 2017. godini uspela je da pokrije samo 48% potreba za potrošnju, dok je preostali deo pokriven uvozom sa 3,592 tona. Izvezena količina u 2017. godini bila je veoma niska, odnosno 75 tona.

Vrednost proizvodnje stonog grožđa iznosila je 3.7 mil. €, što je 36% niža u odnosu na 2016. godinu, a to je kao rezultat smanjenja proizvedene količine. Trgovinski bilans nastavlja da bude negativan i u 2017. godini sa 1.8 mil. €.

Tabela 30: Bilans snabdevanja stonim grožđem, 2012-2017

Stavke bilansa	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Površina vinograda	ha	3,220	3,159	3,201	3,068	3,117	3,199
Površina stonim grožđem	ha	703	751	767	747	769	799
Učešće	%	22	24	24	24	25	25
Prinos	t/ha	10.0	9.5	7.0	9.0	8.9	4.0
Proizvodnja	t	7,026	7,137	4,869	6,996	6,866	3,187
Uvoz stonim grožđem	t	1,764	2,762	2,920	2,025	2,624	3,592
Snabdevanje stonim grožđem	t	8,790	9,899	7,789	9,021	9,490	6,779
Izvoz stonog grožđa	t	454	40	96	28	112	75
Domaća upotreba	t	8,336	9,859	7,693	8,993	9,379	6,704
Stopa samodovoljnosti	%	84	72	63	78	73	48
Upotreba stonog grožđa	t	8,336	9,859	7,693	8,993	9,379	6,704
Cena proizvođača (u farmi)	€/kg	0.93	0.81	1.02	0.91	0.84	1.15
Vrednost proizvodnje	mil.€	6.5	5.8	5.0	6.4	5.8	3.7
Trgovinski bilans	mil.€	-0.8	-1.2	-1.6	-0.9	-1.2	-1.8

Izvor: Statistika spoljne trgovine, Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo; obračun od OEAPS -MPŠRR

Zasađena površinama sortama stonog grožđa na Kosovu u 2017. godini iznosila je 796 ha, što u poređenju sa 2016. godinom je povećanje površine od 3%. Od vrsta sorti stonog grožđa, najveći deo je zasađen sortom Muskat Hamburg u površini od 257 ha, posle koje sledi sorta Italijanski

muskat sa 175 ha i sorta Afuz Ali sa 121 ha. Ostale sorte se gaje u manjim površinama i čine 243 ha od ukupne zasejane površine stonim grožđem.

Tabela 31: Sorte stonog grožđa 2017

Br	Sorte	Površina u ha	Proizvodnja u tonama	Prinos tona/ha	Površina u %
1	Muskat Hamburg	257.21	1,160.83	4.51	32.3
2	Italijanski muskat	175.41	755.62	4.31	22.0
3	Afuz Ali	120.71	413.87	3.43	15.2
4	Kardinal	91.18	385.56	4.23	11.5
5	Viktorija	56.46	141.79	2.51	7.1
6	Moldavka	18.81	80.16	4.26	2.4
7	Michele Palieri	11.55	46.33	4.01	1.5
8	Black Magic	10.73	30.62	2.85	1.3
9	Demir Kapi	10.69	6.60	0.62	1.3
10	Ribier	9.56	37.49	3.92	1.2
11	Eksperimentalno stono grožđe	7.93	50.00	6.31	1.0
12	Antigona	7.87	22.03	2.80	1.0
13	Red Globe	4.91	6.30	1.28	0.6
14	Regina	3.65	-	-	0.5
15	Grožđe bez semenja	2.44	6.00	2.46	0.3
16	Crimson Seedless	1.95	3.00	1.54	0.2
17	Gročanka	1.80	16.14	8.97	0.2
18	Kraljica	1.79	1.40	0.78	0.2
19	Muskat jula	0.88	3.10	3.52	0.1
20	Ostalo	3.70	20.00	5.41	0.5
Ukupno		795.53	3,166.82	3.98	100.0

Izvor: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obrađeno od OEAPS - MPŠRR

Na Kosovu ima više od 40 sorti grožđa koje se gaje za proizvodnju vina. Površina koja se uzgaja sortama grožđa za proizvodnju crvenog vina bila je 1,583 ha i veća je u poređenju sa površinom zasađenom sortama za proizvodnju belog vina. Na površini u kojoj se gaje sorte za proizvodnju crvenog vina najviše je zasađena sorta Vranac sa 477 ha, posle koje sledi sorta Prokupa sa 368 ha, sorta Game sa 254 ha, Burgundac crni sa 157 ha, kao i druge vrste koje čine površinu na kojoj su zasađeni crvene sorte sa ukupno 327 ha.

Sorte grožđa za proizvodnju belog vina čine uzgajanu površinu od 816 ha. Najveći deo je zasađen sortom Smederevka sa površinom od 369 ha, posle koje sledi Italijanski rizling sa površinom od 220 ha, i sorta Šardone sa uzgajanom površinom od 91 ha, dok preostali deo površine od 136 ha je zasađen sortama kao što su: R. Rajne, Župljanka, Rakacitel, Semion, Beli burgundac, Žilavka, Melnik i Kladovsko belo.

Tabela 32: Sorte grožđa za crveno vino 2017

Crvene sorte					
Br	Sorte	Površina u ha	Proizvodnja u tonama	Prinos tona/ha	Površina u %
1	Vranac	477.18	3,619.51	7.59	30.1
2	Prokupa	367.64	1,118.97	3.04	23.2
3	Game	254.06	1,164.71	4.58	16.0
4	Crni burgundac (Pino Noir)	157.22	663.82	4.22	9.9
5	Žameta	105.27	531.95	5.05	6.6
6	Kabernet sovinjon	57.48	461.80	8.03	3.6
7	Merlot	38.83	210.05	5.41	2.5
8	Frankovka	29.38	125.11	4.26	1.9
9	Kaberne fran	23.12	5.05	0.22	1.5
10	Game sa bojom	22.66	51.90	2.29	1.4
11	Plovdin (Crveno grožđe)	18.08	31.53	1.74	1.1
12	Sira	14.15	83.54	5.90	0.9
13	Carmonere	4.38	29.85	6.82	0.3
14	Cabernet Volos	3.32	-	-	0.2
15	Pinot Grigo	3.08	-	-	0.2
16	Sorela	1.60	-	-	0.1
17	Petit Verdo	1.49	15.97	10.72	0.1
18	Calmet	1.44	-	-	0.1
19	Kartoshia	0.57	8.50	14.91	0.0
20	Crvena šasla	0.51	2.00	3.92	0.0
21	Crni trg	0.26	-	-	0.0
22	Ostalo	1.79	-	-	0.1
Ukupno crvene sorte		1,583.51	8,124.25	5.13	100.0
Bele sorte					
Br	Sorte	Površina u ha	Proizvodnja u tonama	Prinos tona/ha	Površina u %
1	Smederevka	369.19	1,277.02	3.46	45.2
2	Italijanski rizling	220.10	1,656.67	7.53	27.0
3	Šardone	91.38	504.79	5.52	11.2
4	Rajnski rizling	51.81	345.28	6.66	6.3
5	Župljanka	21.60	93.82	4.34	2.6
6	Beli burgundac	15.32	56.51	3.69	1.9
7	Melnik	11.63	18.52	1.59	1.4
8	Rakacitel	11.32	39.31	3.47	1.4
9	Semijon	10.33	16.79	1.63	1.3
10	Sovinjon	3.53	15.89	4.50	0.4
11	Žilavka	3.43	27.73	8.08	0.4
12	Kladovsko belo	3.08	-	-	0.4
13	Fleurtai	1.86	-	-	0.2
14	Traminer	1.71	0.50	0.29	0.2
Ukupno belih sorta		816.29	4,052.82	4.96	100.0
Ukupno sorte vinove loze		2,399.80	12,177.07	5.07	

Izvor: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obrađeno od OEAPS - MPŠRR

2.5.1 Vina

Na Kosovu je tokom 2017. godine proizvodnja vina zabeležila pad. Glavni razlozi su klimatski uslovi, gde je grad izazvao znatnu štetu na vinogradima. U poređenju sa 2016. godinom, u 2017. godini proizvodnja vina bila je za 42% manja. Manji pad, odnosno 34% je kada se uporedi 2017. godina sa prosekom tokom prethodne tri godine.

Tabela 33: Proizvodnja vina 2012-2017

Proizvodnja	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/('14-'16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Crveno vino	1000 l	2,518	3,659	3,271	6,034	5,506	3,281	-34	-40
Belo vino	1000 l	2,769	4,023	1,482	4,044	3,613	2,024	-34	-44
Ukupno vina	1000 l	5,287	7,682	4,753	10,078	9,119	5,305	-34	-42

Izvor: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obrađeno od OEAPS - MPŠRR

U tabeli ispod prikazano je 19 kompanija koja se bave preradom grožđa i proizvodnjom vina. Od navedenih kompanija u ovoj tabeli, u 2017. godini, vidimo da kompanija "Stone Castle Vineyards & Winery" opet je vodeća sa najvećom proizvodnjom vina količine od 16,061 hl. I ove godine iza "Stone Castle" druga najveća kompanija je "Sunny Hills" sa proizvodnjom od ukupno 13,568 hl vina, posle koje sledi kompanija "Haxhijaha" sa 8,767 hl. Od ukupne količine proizvedenog vina od 19 kompanija prikazanih na tabeli za 2017. godinu, količina proizvedenog belog vina je 20,238 hl, crvenog vina 14,547 i roze vina je 18,263 hl.

Tabela 34: Proizvodnja vina prema kompanijama za 2017. godinu

Br.		Belo vino/ hl	Crveno vino/ hl	Roze vino/ hl	Ukupno vino/ hl	Grožđe za destilaciju /hl
1	D. o. o. "Stone Castle Vineyards&Winery" L.L.C	7,797.44	7,261.73	1,001.67	16,060.84	411.44
2	"Sunny Hills" d. o. o.	2,787.68	0.00	10,780.24	13,567.92	0
3	"Haxhijaha" d. o. o.	2,757.56	0.00	6,008.95	8,766.51	3.18
4	"Suhareka Verari" d. o. o.	3150	1470	400	5,020.00	615.7
5	"Biopak DOO"	2,648.09	1,924.69	50.00	4,622.78	660.4
6	"Besa Winery" d. o. o.	867.8	1860.3	0	2,728.10	0
7	"Kosova Wine" d. o. o.	0.00	503.29	0.00	503.29	37.62
8	NPT "Bahha"	12.35	370.30	0.00	382.65	33.379
9	NTP "Sefa"	62.63	200.50	22.47	285.60	64.4
10	NPT "Muja"	0.00	242.77	0.00	242.77	0
11	NTP "Agro-alf"	19.97	182.99	0.00	202.96	3.51
12	"Cana Wine" d. o. o.	28.65	163.1	0	191.75	4.3
13	NPT " Tradita"	15.00	140.00	0.00	155.00	0
14	NTP "Daka"	36.45	117.89	0.00	154.34	4.24
15	NTP "Rahvera AB"	33.33	22.01	0.00	55.34	6.1
16	N.P.SH. "Albatros"	0.00	37.00	0.00	37.00	0
17	Shpk "Rahoveci"	0.00	31.80	0.00	31.80	1.17
18	Dardania Wine d. o. o.	20.80	0.00	0.00	20.80	0
19	D. o. o. "Dea"	0.00	18.50	0.00	18.50	3
Ukupno		20,237.75	14,546.87	18,263.33	53,047.95	1,848.44

Izvoz: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obrađeno od OEAPS - MPŠRR; Ukupno je 22 licenciranih kompanija, ali 3 od njih u 2017. godini nisu sakupljala grožđe i shodno tome nemaju proizvodnju vina.

2.6 Krmno bilje i zeleni usevi

Sve kategorije krmnih bilja i pokošenih zelenih useva u 2017. godini zabeležile su povećanje površina, gde je najveće povećanje zabeležio zeleni kukuruz čija površina je utrostručena, ostala krmna bilja sa 23%, lucerka i detelina sa po 4%, i trava sa 3%. Povećanjem površine zelenog kukuruza proizvodnja je udvostručena, iako je bilo pada prinosa za 28%. Trava prati povećanje prinosa od 18% čineći da ukupna proizvodnja trave bude povećana za 22%. Smanjenje prinosa zabeležila je detelina sa 8% i ostala zelena krmna bilja sa 4%.

Tabela 35: Površina, proizvodnja, prinos krmnog bilja i pokošenih zelenih useva, 2012-2017

Usevi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Površina	ha						%	
Krmno bilje i pokošeni zeleni usevi	94,444	110,314	26,554	97,183	97,936	105,613	43	8
(Zeleni) kukuruz	2,511	4,294	2,414	2,256	2,943	9,209	263	213
Seno (livade)	72,048	81,924	-	68,711	69,021	69,235	1	0
Trava	3,677	5,036	6,689	9,809	8,575	8,847	6	3
Lucerka	13,330	15,495	15,011	15,109	15,190	15,747	4	4
Detelina	1,328	1,502	2,085	526	765	798	-29	4
Ostalo krmno bilje	1,550	2,063	355	772	1,440	1,776	108	23
Proizvodnja	t						%	
Krmno bilje i pokošeni zeleni usevi	259,522	393,087	151,095	317,888	390,707	486,989	70	25
(Zeleni) kukuruz	28,006	82,050	36,434	31,633	68,219	153,544	238	125
Seno (livade)	166,519	217,155	-	194,768	225,813	226,288	8	0
Trava	8,980	14,836	19,575	31,028	21,936	26,707	10	22
Lucerka	46,828	60,869	86,583	53,368	63,522	67,748	0	7
Detelina	3,908	5,889	6,924	1,784	2,715	2,620	-31	-4
Ostalo krmno bilje	5,281	12,288	1,579	5,308	8,502	10,082	97	19
Prinos	t/ha						%	
(Zeleni) kukuruz	11.15	19.11	15.09	14.02	23.18	16.67	-4	-28
Seno (livade)	2.31	2.65	-	2.83	3.27	3.27	7	0
Trava	2.44	2.95	2.93	3.16	2.56	3.02	5	18
Lucerka	3.51	3.93	5.77	3.53	4.18	4.30	-4	3
Detelina	2.94	3.92	3.32	3.39	3.55	3.28	-4	-8
Ostalo krmno bilje	3.41	5.96	4.45	6.87	5.90	5.68	-1	-4

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13,'15,'16,'17); Upis poljoprivrede ('14);

* U 2014. godini u ukupnoj površini i proizvodnji nije obuhvaćeno seno

2.7 Industrijske kulture

Industrijske kulture se gaje na maloj površini na Kosovu, gde je posejano ukupno 450 hektara, sa ukupnom proizvodnjom od 514 tona. Površina u 2017. godini porasla je za 61 ha ili 16% u odnosu na 2016. godinu.

Tabela 36: Površina i proizvodnja industrijskih kultura, 2015-2017

	2015	2016	2017
Površina u ha	346	389	450
Proizvodnja u tonama	757	1,028	514

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('15,'16,'17)

2.8 Organska proizvodnja na Kosovu

Organska proizvodnja još uvek se nalazi u ranoj fazi razvoja, međutim što se tiče mogućnosti za razvoj ovog sektora, smatra se da Kosovo ima dosta pogodne prirodne uslove za razvoj organske poljoprivrede. Organska proizvodnja ima visok potencijal na Kosovu zahvaljujući ekstenzivnoj tradicionalnoj proizvodnji uglavnom u planinskim područjima u okruženju koje je veoma bogato i prikladno za organsku proizvodnju.

Na Kosovu, sektor lekovitog i aromatičnog bilja kako u gajenju tako i sakupljanju je dosta konsolidovan, procenjuje se da ima oko 170 ha zasađenih površina kao i 824,379 ha sertifikovanih područja za sakupljanje lekovitog bilja i divljeg voća. Ima 5 sertifikovanih kompanija koje vrše otkup ovih bilja; 45 centara za sakupljanje na celom Kosovu sa preko 3,200 sakupljača koji ostvaruju prihode od sakupljanja lekovitog i aromatičnog bilja, kao i divljeg voća i pečuraka.

Izvoz se vrši kao polu prerađeni proizvod gde 95% celokupne proizvodnje ide za izvoz u: Nemačkoj, Austriji, Švajcarskoj itd.

2.8.1 Razvoj zakonodavstva

Zakon o organskoj poljoprivredi br. 04/L-085 je izrađen na osnovu uredbi EU-a (EC) br. 834/2007 i br. 889/2008.

Cilj Zakona je da obezbedi osnovu za održivi razvoj organske poljoprivrede kroz obezbeđivanje efikasnog funkcionisanja tržišta, garantovanje pravične konkurenциje, obezeđujući poverenje potrošača i zaštitu interesa potrošača.

Stoga, u cilju efikasne primene ovog Zakona u podršci projekta KOSAGRI i specijalista iz TAIEX-a, MPŠRR je pripremilo osam administrativna uputstva u cilju efikasne primene zakona. Administrativna uputstva koja su pripremljena su sledeća:

1. Administrativno uputstvo o sistemu kontrole, autoritetu kontrole, organima kontrole i pravilima za sprovođenje kontrole;
2. Administrativno uputstvo o proizvodnji akvakulture;
3. Administrativno uputstvo o stočarskoj proizvodnji;
4. Administrativno uputstvo o proizvodnji bilja;
5. Administrativno uputstvo o dužnostima, odgovornostima i sastavu Komisije za organsku poljoprivrednu;
6. Administrativno uputstvo o označavanju i logotipu organskih proizvoda u Republici Kosovo;
7. Administrativno uputstvo o pravilima i metodama proizvodnje za prerađene organske proizvode;
8. Administrativno uputstvo o kriterijumima, standardima i uslovima za uvoz organskih proizvoda na Kosovu.

2.8.2 Kapaciteti za sertifikaciju

Na Kosovu, u nedostatku domaćeg tela za sertifikaciju i inspekcije, sertifikaciju organskih proizvoda/lekovitog i aromatičnog bilja i područja u kojima se obavlja sakupljanje šumskog voća, vrše dva međunarodna tela za sertifikaciju i to:

1. "Albinspekt" iz Albanije.
2. "Q-check P.C" sa sedištem u Larisi, Grčka.

Od 2016. godine, MPŠŠR je kroz direktnе isplate počelo da podržava organski gajene površine i iz godine u godinu iznos podrške za ha je povećana.

Troškovi sertifikacije su dosta visoki što i utiče na povećanje troškova proizvodnje. Stoga, bez finansijske podrške veoma je teško snositi sve troškove za same poljoprivrednike koji se bave organskom proizvodnjom.

2.8.3 Razvoj tržišta

Trenutno, sektor organske poljoprivrede je veoma mali i daleko od proseka EU-a, kako u proizvodnji tako i potrošnji. Domaće tržište za organske proizvode još uvek nije osnovano, dok se određeni organski proizvodi uvoze. Domaća potražnja za organskom hranom je još uvek ograničena i potrošači još uvek nisu u velikoj meri upoznati sa organskom poljoprivredom. Sistem za prikupljanje podataka i razmenu informacija unutar sektora još uvek nije na zadovoljavajućem nivou. Zainteresovane strane moraju se uključiti kako bi podržale i promovisale organsku poljoprivredu, kako bi na taj način osigurale da sektor može i dalje razviti svoj potencijal. Domaća potražnja za organskom hranom još uvek je ograničena i mogućnosti izvoza su pokretačka snaga za širenje organske proizvodnje. To može biti delimično kao razlog zašto gajenje NDŠP i LAB, uključujući pečurke i maline, su glavni organski proizvodi koji se izvoze. Ukupni iznos od 95% sakupljenih NDŠP-a uglavnom se izvozi u EU (Austrija, Nemačka, Švajcarska) i u susednim zemljama kao što su (Srbija, Makedonija, Crna Gora itd.).

2.8.4 Saradnja sa domaćim i stranim partnerima

Još jedan snažan podržavalac poljoprivrednog sektora na Kosovu je i Nemačka međunarodna organizacija - GIZ. Tokom perioda 2014 – 2017. sproveden je projekat COSIRA koji je podržavao konkurentnost privatnog sektora u ruralnim sredinama. Nastavak ovog projekta je CETEP koji ima za cilj stvaranje zaposlenosti kroz promovisanje izvoza. Projekat će trajati do 2021. godine.

Ostali snažni podržavaoci MPŠRR-a u sektoru organske poljoprivrede na Kosovu su: USAID, Švajcarski Caritas, udruženje Organica, IADK, Swisscontact, Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru (PZPS) itd.

2.8.5 Potencijalni razvoj

U razvoju sektora organske poljoprivrede generalno, Kosovo sve više podržavaju njeni susedi iz EU-a i to se smatra modelom koji funkcioniše. Primena novih politika i intenzivna komunikacija sa zemljama kao što su Hrvatska, Slovenija, Rumunija, Bugarska, Mađarska (osim sadašnjih partnera) mogu doneti nove poslovne mogućnosti i izvoz proizvoda sa Kosova.

Postoji veliki potencijal za podršku novim akterima koji imaju interes na „organskoj“ areni i za promovisanje sektorskih interesnih grupa. Postojanje proizvodnih grupa, udruženja mladih poljoprivrednika, žena poljoprivrednica, prerađivača hrane i ostalih, predstavljaju temelj za održivi razvoj u budućnosti. Finansiranje iz EU-a pokrenuće razvoj sektora organske poljoprivrede na Kosovu, a što će uticati na povećanje zapošljavanja i proizvodnje zdrave hrane.

2.8.6 Buduće planiranje organske poljoprivrede na Kosovu od analiza u delovanje

Nacionalni akcioni plan za organsku poljoprivredu (NAPOP) predstavlja jedan od najvažnijih dokumenata u sektoru organske poljoprivrede na Kosovu. On služi kao vodič za sve aktere koji imaju interesa da budu deo organske poljoprivrede Kosova. Razvoj dokumenta NAPOP-a je podržala italijanska organizacija CIHEAM-Bari (Italija). Međunarodni eksperti iz CIHEAM-Bari, imali su ulogu pružanja metodološke podrške i nadgledanja radne grupe za razvoj NAPOP-a.

Analize radne grupe i kombinovanje potreba i ciljeva politika, pomogli su u identifikaciji opštih ciljeva Nacionalnog akcionog plana za organsku poljoprivredu. Opšti ciljevi biće postignuti kroz strateške ciljeve u oblasti proizvodnje i prerade, razvoja tržišta, zakonodavstva, sertifikacije, politike, istraživanja, obrazovanja, obuke i usluga ekstenzije.

- Strateški ciljevi Nacionalnog akcionog plana za organsku poljoprivredu - NAPOP zasnovani su na kriterijumima S.M.A.R.T. (određen, merljiv, dostižan, realan i vremenski ograničen).
- Neophodne aktivnosti utvrđene su od strane radne grupe i njihovo sprovođenje se zasniva na vremenskim rokovima 2018–2021. za postizanje 13 strateških ciljeva.
- Sprovođenje Nacionalnog akcionog plana za organsku poljoprivredu -NAPOP u mnogome će zavisiti od budžeta vlade i donatora, to će biti od presudnog značaja za preduzimanje identifikovanih aktivnosti.
- Za svaku aktivnost, odgovorni organ, budžetski resurs objektivni verifikacioni standardi/pokazatelji su identifikovani.

2.9 Sadni materijal

Proizvodnja sadnog materijala voća na Kosovu ima tradiciju i povoljne pedoklimatske uslove koji su pogodni za njihov rast i kvalitetnu proizvodnju. To dokazuje i njihovo prostiranje u regionima Kosova kao i postojanje velikog broja sorti (naročito jabuke).

Nakon rata, na rasadnicima Kosova, sadni materijal se uglavnom proizveo klasičnom metodom kalemljenja na uspavajući pup gde sadnice se dobijaju za dve godine, to podrazumeva proizvodnju sadnica sa visokim troškovima i često proizveden sadni materijal je od lošeg kvaliteta, uglavnom je bila dominanta proizvodnja sadnica sa generativnim pod-kalemnicama. Međutim, u poslednjih nekoliko godina značajno je poraslo interesovanje farmera da registruju svoje rasadnike kao i da povećaju površine istih. Osnovni faktor za ovo je element "sadnica", koji se procenjuje sa svim svojim glavnim parametrima, kao što je kvalitet, čistoća sorte i njen poreklo. Upravo ovde se primećuje promena koja postepeno postaje ubedljiva za sve one koji se bave voćnim sadnim materijalom. Iz svega što je rečeno do sada, sektor voćarstva a posebno proizvodnja sadnica, smatra se da je sektor od ekonomskog značaja za Kosovsku poljoprivrodu, gde u poslednjim godinama se daje veća podrška i razvoj od strane MPŠRR-a. Vredi napomenuti da je od 2013. godine počela realizacija programa za direktne isplate u sektoru voćnog sadnog materijala i sadnica vinove loze proizvedene na vegetativnim podlogama. Ova podrška je uticala na povećanje kvaliteta sadnog materijala, povećanje proizvodnje i smanjenje uvoza voćnih sadnica.

Zakon o sadnom materijalu BR. 2004/13:

Ovaj zakon uređuje pitanja vezana za proizvodnju, trgovinu, uvoz, izvoz, kontrolu kao i registraciju proizvođača, uvoznika i trgovaca sadnog materijala.

Iz ovog zakona su doneta sledeća Administrativna uputstva koja se primenjuju (osim dva poslednja AU):

1. AU. br. 12/2004 "o registraciji proizvođača sadnog materijala";
2. AU. br. 14/2004 "o registraciji, licenciranju i određivanju takse za uvoznike, trgovce i izvoznike sadnog materijala";
3. AU. br. 05/2005 "o određivanju standarda sadnog materijala za voće";
4. AU. br. 27/2005 "o pakovanju i obeležavanju sadnog materijala";
5. AU. br. 07/2007 "o držanju, načinu i postupcima vođenja podataka o količini, vrsti i sorti sadnog materijala proizvedenog, trgovanih i uništenog";
6. AU. br. 20/2007 "o utvrđivanju kriterijuma o zvaničnoj kontroli kvaliteta, pakovanja, obeležavanja, trgovanja i drugih neophodnih kontrola sadnog materijala";
7. AU. br. 14/2008 "o kategorizaciji sadnog materijala";
8. AU. br. 15/2008 "o registraciji i licenciranju matičnih voćnjaka i za potkalemjenje i natkalemjenje voća i vinove loze o registraciji i licenciranju matičnih voćnjaka";

U Zakonu o sadnom materijalu br. 2004/13, deklaracija proizvodnje sadnog materijala voća je obavezna. Zbog toga, pozivajući se na AU. br. 7/2007 "o držanju, načinu i postupcima vođenja podataka o količini, vrsti i sorti sadnog materijala proizvedenog, trgovanih i uništenog", za proizvođače sadnog materijala od 2006-2017. godine, od strane proizvođača sadnog materijala voća, svake godine je urađena deklaracija proizvodnje sadnog materijala voća.

Fitosanitarni inspektorji obavljaju zvaničnu raspodelu/prikupljanje knjiga "o držanju, načinu i postupcima vođenja podataka o količini, vrsti i sorti sadnog materijala proizvedenog, trgovanih i uništenog".

Prema statističkim podacima koje je pripremilo OPPT u obliku tabela, prikazana je proizvodnja voćnih sadnica od 2012-2017. godine:

Tabela 37: Proizvodnja voćnih sadnica sa generativnim i vegetativnim podlogama za period 2012-2017

Godina	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Vegetativna podloga	339,371	646,024	469,636	564,785	477,303	947,310
Generativna podloga	176,665	196,828	182,919	86,920	134,995	92,260
Ukupno:	516,036	842,852	652,555	651,705	612,298	1,039,570

Izvor: OPPT/MPŠRR

2.10 Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta

Polazeći od činjenice da se navodnjavanje smatra jednim od osnovnih procesa za poljoprivredno zemljište, na Kosovu navodnjavanje je organizovano na razne načine kao što je formalno navodnjavanje organizovano preko kompanija za navodnjavanje, neformalno navodnjavanje, neorganizovano navodnjavanje i pojedinačno navodnjavanje koje se obavlja iz različitih vodenih izvora kao što su reke, bunari itd.

Pozivajući se na prikupljene podatke iz opštinskih direkcija za poljoprivredu, procenjeno je da tokom 2017. godine kroz formalno i neformalno navodnjavanje, navodnjavano je oko 19,838.53 ha. Ova površina je podeljena po izvoru navodnjavanja, navodnjavanih useva i opštine.

Od podataka koje su prijavile opštinske direkcije, neke od opština su prijavile da nemaju površine koje se navodnjavaju kao što su Dragaš, Skenderaj, Mališevo, Elez Han. Uglavnom se navodnjavaju usevi kukuruza, voća i povrća, ne isključujući i ostale sektore navedene u tabeli o navodnjavanju poljoprivrednog zemljišta.

Tabela 38: Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta u opštinama za 2017. godinu

Opština	Izvor navodnjavanja	Usevi koji se navodnjavaju	Površina u ha
Dečane	Beli Drim	Kukuruz, voće, povrće	80
Đakovica	Radonjić, reka, bunari	Povrće, kukuruz, bostan	2,327
Glogovac	Ibar- Lepenac	Povrće, kukuruz, detelina	178
Gnjilane	Bunari	Povrće, staklenici, otvoreno polje	400
Istok	Beli Drim	Kukuruz, voće, povrće	
Dečane	Beli Drim	Kukuruz, voće, povrće	642
Kačanik	Reke	Kukuruz, pasulj, povrće	494
Klina	Beli Drim	Kukuruz, povrće, voće	1,645
Kosovo Polje	Reka Drenica, bunari	Kukuruz, detelina, povrće	190
Kamenica			30
Mitrovica	Ibar-Lepenac	Povrće, kukuruz	712
Leposavić			
Lipljane	Bunari		107
Novo Brdo			62
Obilić	Ibar-Lepenac	Kukuruz, voće, povrće	528
Orahovac	Radonjić	Povrće, kukuruz, bostan	2,659
Peć	Beli Drim	Kukuruz, voće, povrće	2,728
Podujevo	Reka Lap, bunari	Povrće, kukuruz, voće	646
Priština	Ibar-Lepenac	Krompir, kukuruz	198
Prizren	Radonjić, „Dukagjini“	Kukuruz, povrće, krmno bilje	1,683
Skenderaj			
Štimlje	Bunari, reke	Povrće, voće, detelina	200
Štrpcе	Reke Lepenica,	Kukuruz, povrće voće	1,530
Suva Reka	Reke, bunari	Povrće, voće, detelina, oranje	295
Uroševac	Reke, bunari	Voće, povrće, kukuruz	371
Vitina	Bunari	Bostan, krompir	274
Vučitrn	Ibar-Lepenac	Krompir, kupus, kukuruz	765
Z. Potok			
Zvečan			
Mališevo			
Elez Han			32
Mamuša	Bunari, reke	Povrće, kukuruz	415
Junik	Beli Drim	Detelina, kukuruz, krompir	165
Klokot	Bunari		58
Gračanica	Reke, bunari	Kukuruz	364
Ranilug			
Parteš	Bunari	Povrće, kukuruz, detelina	62

Izvor: Odeljenje poljoprivrednih politika i trgovine

2.11 Govedarstvo

Što se tiče stočarstva, po broju grla ali i od prihoda koji se ostvaruju, govedarstvo ima najveći značaj u odnosu na druge sektore stočarstva. Učešće govedarstva u strukturi stočarstva je oko 51%.

Što se tiče učešća različitih kategorija u okviru strukture govedarstva, prevladavaju krave muzare sa učešćem od 51% i predstavljaju nosioce proizvodnje mleka na Kosovu. Broj grla prikazanih u kategoriji ostale krave je u učešću od 0.3%, i to su one krave koje nisu muzare i koje ne učestvuju u reprodukciji.

Gledano sa aspekta starosnih grupa, kategorija goveda od 2 i više godina čini najveći deo od 57% posle kojih slede telad mlađa od 1 godine uz učešće od 33% i kategorija od 1-2 godine sa učešćem od 10%. Ukupan broj goveda tokom 2017. godine je pao za 2% u poređenju sa 2016. godinom, dok u poređenju sa prosekom u zadnje tri godine, pad je iznosio 1%. Broj krava muzara je smanjen za 3% u poređenju sa 2016. godinom.

Tabela 39: Stočni fond i struktura, 2012-2017

Broj životinja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Stočni fond	329,213	321,113	261,689	258,504	264,971	259,729	-1	-2
Muška telad ispod 1 godine*	66,575	65,298	47,357	45,235	45,443	43,748	-5	-4
Ženska telad ispod 1 godine*	50,687	49,715	36,055	36,108	38,124	40,731	11	7
Muška telad 1-2 god*	12,333	10,756	14,351	9,007	11,756	13,449	15	14
Ženska telad 1-2 god*	9,389	8,188	10,925	13,737	13,967	11,356	-12	-19
Mužjaci iznad 2 godine*	2,538	2,831	2,872	2,639	7,044	7,082	69	1
Junice*	4,351	5,768	13,920	12,138	11,344	9,442	-24	-17
Krave muzare	183,340	178,557	134,393	135,801	136,783	132,971	-2	-3
Ostale krave	-	-	1,816	3,839	510	950	-54	86

Izvor: ASK – Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12-'13/'15/'16/'17); Registracija poljoprivrede ('14); * Procene OEAPS ('12-'13);

Ukupan broj goveda u 2017. godini je bio 259,729 u poređenju sa 2016. godinom smanjenje je iznosilo 2%. Što se tiče klanja, 115,459 grla je zaklano tokom 2017. godine što znači manje nego u 2016. godini za 1.2%. Vrednost ukupne proizvodnje iznosila je 41.4 mil. €, dok je vrednost uvoza 32 mil. €. Sa ovom količinom proizvodnje stopa samodovoljnosti je 61.1% i potrošnja po glavi stanovnika je 18 kg.

Tabela 40: Bilans snabdevanja govedinom, 2012-2017

	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Stočni fond	grla	329,213	321,113	261,689	258,504	264,971	259,729
Krave muzare	grla	183,340	178,557	134,393	135,801	136,783	132,971
Ukupno klanja	grla	162,292	156,062	128,372	115,195	116,849	115,459
Ukupna domaća proizvodnja zaklane težine	mil. kg t. k.	27.9	26.7	22.8	19.7	20.0	19.8
Ukupno uvoza	mil. kg t. k.	9.2	11.5	10.4	13.0	12.3	12.6
Snabdevanje u t. k.	mil. kg t. k.	37.1	38.3	33.2	32.7	32.3	32.5
Ukupno izvoza	mil. kg t. k.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Potrošnja	mil. kg t. k.	37.1	38.3	33.2	32.7	32.3	32.5
Vrednost proizvodnje u t. k.	mil. evra	60.0	58.6	50.5	41.4	40.9	41.4
Ukupno uvoza	mil. evra	24.0	27.8	23.8	33.5	29.4	32.0
Trgovinski bilans	mil. evra	-23.9	-27.7	-23.8	-33.5	-29.3	-32.0
Stopa samodovoljnosti	%	75.3	69.8	68.7	60.4	61.9	61.1
Potrošnja po glavi stanovnika	kg z. t.	20.4	21.0	18.4	18.4	18.2	18.0

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14) ASK; Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS -MPŠRR

Krave muzare čine 51.2% od ukupnog broja goveda a u 2017. godini broj krava muzara je za 3% manji nego 2016. godine. Od domaćeg potrošnja 80.5% je bila domaća proizvodnja dok je preostali deo pokriven od uvoza. Trgovinski bilans ostaje negativan sa 28.5 mil. €. Potrošnja po glavi stanovnika se procenjuje na 166 kg godišnje, što znači da jedna osoba troši oko 0.5 kg na dan uključujući sve mlečne proizvode.

Tabela 41: Bilans snabdevanja kravlјim mlekom i mlečnim proizvodima, 2012-2017

	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Krave muzare	grla	183,340	178,557	134,393	135,801	136,783	132,971
Mlečni proizvodi	t	368,605	369,702	278,933	282,534	285,261	277,976
Uvoz	t (p.e.)	72,371	66,582	67,863	67,491	69,284	68,007
Snabdevanje	t (p.e.)	440,976	436,284	346,796	350,025	354,545	345,983
Izvoz	t (p.e.)	110	422	378	800	745	679
Domaća potrošnja	t (p.e.)	440,867	435,862	346,418	349,224	353,800	345,303
Stopa samodovoljnosti	%	83.6	84.8	80.5	80.9	80.6	80.5
Gubici	t (p.e.)	7,372	7,394	5,579	5,651	5,705	5,560
Potrošnja za hranu teladi u farmi	t (p.e.)	54,185	54,346	41,003	41,532	41,933	40,862
Prerada	t (p.e.)	33,578	33,046	26,690	26,868	27,247	26,606
Ljudska potrošnja	t (p.e.)	345,731	341,075	273,146	275,173	278,914	272,276
Cene proizvođača (u farmi)	evra/kg	0.32	0.33	0.33	0.30	0.30	0.31
Vrednost proizvodnje	mil evra	98.3	101.6	76.7	70.6	71.3	71.8
Trgovinski bilans	mil evra	-25.4	-23.4	-25.5	-25.5	-26.8	-28.5

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14) ASK; Statistike spoljne trgovine; Obračun od OEAPS -MPŠRR

2.12 Ovce i koze

Broj ovaca i koza u 2017. godini je iznosio 210,688 grla, ili u poređenju sa 2016. godinom za 1% manji. U kategoriji ovaca, 75% su ovce za priplod, uključujući i ovce koje su se ojagnjila ali i one koje su se po prvi put oplodila. Dok preostali deo od 25% se sastoji od jagnjadi i ovnova, gde u ovom broju najveći deo čini jagnjad. Broj ovaca 2017. godine je opao za 1%, dok u poređenju sa prosekom u periodu '14-'16 bilo je smanjenja broja ovaca za 3%.

Za razliku od ovaca broj koza je manji, odnosno 28,410 grla i najveći deo su koze za priplod. U 2017. godini bilo je povećanja broja koza za 2% a u poređenju sa prosekom u tri prethodne godine bilo je smanjenja za 2%. Po kategorijama, povećanja je bilo u kategoriji koza za priplod a takođe i u kategoriji koja obuhvata jariće i jarčeve.

Tabela 42: Broj ovaca i koza, 2012-2017

Broj životinja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Ovce i koze	247,901	216,577	212,014	224,096	212,040	210,688	-2	-1
Ovce	221,438	193,458	183,584	193,703	184,265	182,278	-3	-1
Ovce za priplod Ostala grla (jagnjad, ovnovi itd.)	175,293	153,144	146,924	148,956	141,995	136,810	-6	-4
Koze	26,463	23,119	28,430	30,393	27,775	28,410	-2	2
Koze za priplod Ostala grla (jarad, jarnici, itd)			23,575	26,310	24,315	24,836	0	2
			4,855	4,083	3,460	3,574	-14	3

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12/'13/'15/'16/'17); Registracija poljoprivrede ('14)

Značaj sektora ovaca i koza uglavnom leži u proizvodnji mesa, dok se mleko koristi za proizvodnju sira i uglavnom za zadovoljavanje porodičnih potreba za potrošnjom ili se jedna količina direktno prodaje u farmi. U 2017. godini domaća proizvodnja je iznosila 2,217 tona i postignuto je da se zadovolje.

U poređenju sa govedim i pilećim mesom, ovčje i kozje meso se manje konzumira, uglavnom prilikom određenih praznika. Prosečna potrošnja po glavi stanovnika u 2017. godini bila je oko 1.2 kg.

Tabela 43: Bilans snabdevanja ovčetinom i kozetinom, 2012-2017

	Jedinica	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Fond ovaca	grla	221,438	193,458	183,584	193,703	184,265	182,278
Fond koza	grla	26,463	23,119	28,430	30,393	27,775	28,410
Klanja	grla	223,448	193,870	184,467	195,284	185,069	183,108
Proizvodnja (t. k.)	t	2,559	2,226	2,142	2,267	2,146	2,127
Neto uvoz (t. k.)	t	630	48	36	24	-11	-13
Domaće potrošnja (t. k.)	t	3,189	2,274	2,178	2,291	2,135	2,114
Vrednost proizvodnje	mil. evra	6.2	5.6	5.4	5.6	5.2	5.2
Trgovinski bilans	mil. evra	-0.75	-0.16	-0.12	-0.10	0.04	0.05
Stopa samodovoljnosti	%	80	98	98	99	101	101
Potrošnja po glavi stanovnika (t. k.)	kg	1.8	1.3	1.2	1.3	1.2	1.2

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12/'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14) ASK; Statistike spoljne trgovine; obračun od OEAPS -MPŠRR

2.13 Svinje i druge životinje farme

Sektor svinjarstva na Kosovu je manje razvijen u poređenju sa drugim sektorima stočarstva, ima manji značaj i uglavnom je orijentisan na proizvodnju mesa za zadovoljavanje porodičnih potreba za potrošnjom. Broj svinja u 2017. bio je 41,086 grla, što za razliku od prethodne godine je manji za 3%, dok u poređenju sa periodom '14-'16 broj svinja u 2017. godini zabeležio je rast za 2%.

Broj konja, magaraca i mazgi u 2017. godini je bio 2,326 grla, što je manji broj u poređenju sa 2016. godinom, ali i u odnosu na prosek od prethodne tri godine.

Tabela 44: Broj svinja i drugih životinja farme, 2012-2017

Broj životinja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Svinje	55,775	49,198	34,188	44,149	42,309	41,086	2	-3
Konji, magarci i mazge	2,139	2,929	2,980	2,577	2,353	2,326	-12	-1

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14)

2.14 Živinarstvo

Ukupan broj živine na Kosovu u 2017. godini je povećan za 3% u poređenju sa prethodnom godinom, dok u poređenju sa prosekom tokom prethodne tri godine povećanje je 5%. Od ukupnog broja živine, 95% su kokoške dok preostalih 5% su čurke, patke, guske i druge živine. Što se tiče strukture kokošaka, 77% su koke nosilje, 15% su brojleri i preostalih 8% (pilići, petlovi i druga kokoš).

Tabela 45: Broj živine i jaja 2012-2017, u 1.000 komada

Broj živine (1000)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Živila	2,318	2,244	2,692	2,576	2,740	2,811	5	3
Kokoške	2,250	2,108	2,584	2,492	2,586	2,676	5	3
Brojleri			194	304	196	398	72	103
Koke nosilje			1,704	1,874	2,043	2,051	9	0
Pilići, petlovi i ostala kokoš			687	314	347	227	-49	-34
Ćurke			45	63	108	98	36	-9
Ostala živila (guske, patke itd.)	68	136	62	22	46	37	-14	-19
Jaja*	218,282	176,078	357,138	361,197	350,827	348,998	-2	-1

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14); *UPSH ('12-'13), OEAPS ('14-'17)

U 2017. godini ukupna proizvodnja jaja je procenjena na 349 mil. jaja. U 2017. godini je uvezeno oko 4 mil. jaja u iznosu od 312,557 €. Količina uvezenih jaja u 2017. godini u poređenju sa 2016. zabeležio je značajan pad, odnosno oko 40%. Od ukupnog uvoza jaja, 55% količine je uvezeno iz Albanije, 33% iz Makedonije dok je preostali deo od 12% iz drugih zemalja kao što su: Grčka, Italija i Srbija. Prosечna potrošnja po glavi stanovnika procenjuje se da iznosi oko 196 jaja/godišnje i možemo reći da Kosovo zadovoljava oko 99% potreba za potrošnjom jaja.

U 2017 godini proizvodnja pileceg mesa procenjeno je oko 3,500 tona. U ovoj godini uvoz pileceg mesa bilo je 33,471 tona u iznosu od 39 mil.E. Od ukupnog kolicine uvoza 31% uvozeno je od Brazila, 23% iz Amerike, 12% iz UK,7% iz Polske i 27% iz ostala mesta. Prosечna potrosnja po glavi stanovnika u Kosovo procenjeno je oko 20.6 kg u godini. Sa aktualnom proizvodnjom Kosovo stize da pokriva samo 9.5% ukupnog potrebe, a u nastavku imamo povecanja na odsto ukupnog pokrivanja potreba za Domaca Proizvodnja povevana je za 43% u godini 2017 u iznosu sa 2016 godine, I ovo kao trostrucan broj brojlera u komercijalnu farmu I rezultovao je na povecanju proizvodnje.

2.15 Pčelarstvo

Imajući u vidu klimu, reljef i brojne vrste biljaka, Kosovo ima potencijal da proizvodi kvalitetan med i druge pčelarske proizvode. Kontinuirana podrška sektoru pčelarstva je uticala da i broj košnica kontinuirano raste. Po prvi put podrška ovom sektoru putem direktnih isplata vršena je u 2012. godini, nastavljajući iz godine u godinu da se poveća broj subvencionisanih košnica ali i povećanje ukupnog broja košnica. Ukupan broj košnica u 2017. godini je bio 163,717, ili 1% veći u poređenju sa 2016. godinom, a u poređenju sa prosekom od prethodne tri godine, povećan je za 13%.

Tabela 46: Broj košnica pčela, 2012-2017

Broj košnica	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/(14- 16) u %	Razlika 2017/2016 u %
Košnice pčela	46,483	93,533	116,172	157,005	162,355	163,717	13	1

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih gazdinstava ('12,'13,'15,'16,'17); Registracija poljoprivrede ('14)

U 2017. godini, proizvodnja meda na Kosovu iznosila je oko 6 kg po košnici što daje rezultat o ukupnoj proizvodnji meda u 2017. godini od 982 tona. Uvoz meda u 2017. godini iznosio je 197 tona, dok izvoz samo 0.6 tona. Domaća potrošnja iznosi samo oko 0.7 kg po glavi stanovnika i domaća proizvodnja zadovoljava oko 83% potreba za potrošnjom, dok se preostali deo pokriva uvozom. Od ukupne uvezene količine meda, 55% je uvezeno iz Makedonije, 14% iz Albanije, 10% iz Hrvatske, 9% iz Slovenije, 9% iz Turske kao i 3% iz drugih zemalja. Dok je izvoza bilo samo za Albaniju.

3 Šumarstvo

Republika Kosovo je veoma bogata šumama i šumskim resursima. Na osnovu poslednjih podataka o inventarizaciji koji su realizovani u 2012. godini, proizilazi da je naša zemlja pokrivena sa 481,000 ha ili 45% šumom, što pokazuje da približno polovina teritorije je pokriveno šumskom krunom, od čega u državnom vlasništvu je oko 295,200 ha (62%), dok šumske površine u privatnom vlasništvu su 180,800 ha ili 38%.

Procenjeno je da šume u našoj zemlji imaju oko 40.5 mil. m³ drvene mase, od čega najveći doprinos daje bukovo drvo sa oko 46% i hrastovo drvo sa 23% učešće u obimu. Godišnji rast je procenjen na oko 1.5 mil. m³, čime gotovo u potpunosti dominiraju lisnate šume. Vršeći procenu proizvodnog potencijala, proizilazi da dugoročna godišnja seča može ići do 1.5 mil. m³ kao bruto seča, međutim to je predviđeno u neto masi negde oko 1.2 mil. m³, što se mora smanjiti zbog gubitaka od nekontrolisane seče, prirodnih gubitaka, vođenja računa o životnoj sredini i povećanja površina nacionalnih parkova.

Faktor koji predstavlja pretnju i izazov su šumski požari. Od inventarizacije se vidi da su ovi požari ozbiljno pogodili 2.5% šumske površine.

Upravljanje šumama

Pronalazeći podršku u Strategiji za razvoj šumarstva 2010-2020, postavljen je cilj da se u našoj zemlji svake godine pokrivaju dugoročnim planovima upravljanja oko 30,000 ha šumske površine. Na osnovu podataka dobijenih iz Agencije za šume Kosova za 2017. godinu, proističe da ova Agencija je uspešno završila izradu 7 planova za upravljanje za Jedinicu za upravljanje šumama, koja obuhvata površinu od oko 17,488 ha. Trenutno osnivanje ovih planova jedan je od glavnih prioriteta Agencije za šume, koja je posvećena pokrivanju celokupne površine šuma sa novim planovima, kako bi upravljanje, administriranje i regulisanje šuma bilo ostvareno u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima za održivo upravljanje šumama.

Tabela 47: Izrada planova za upravljanje u 2017. godini

Upravna jedinica	Region	Površine u ha deo planova za upravljanje
Duškaja	Peć	4,783
Barel	Mitrovica	1,533
Zmić-Kula	Mitrovica	2,802
Zelena zona Prizren	Prizren	807
Karadak II	Gnjilane	359
Novo Brdo	Gnjilane	2,815
Denkovac	Mitrovica	4,390
Ukupno		17,489

Izvor: AŠK

Godišnje upravljanje šumama – aktivnosti

Godišnje upravljanje šumama ima za cilj unapređenje u poboljšanju, razvoju i održivom korišćenju šuma, ostvarujući uticaj na održavanje šumskih zaliha, povećanje kvaliteta drveta, prikupljanje drvenog materijala za potrebe proizvodnje energije, gradnje, nameštaja, preko kojih se ostvaruje sprovođenje radova ili aktivnosti predviđenih u Planu upravljanja.

Donje tabele ilustruju plan za korišćenje i realizaciju šuma u državnom vlasništvu u 2017. godini. Primećuje se visoka razlika u masi u šumskim površinama između plana korišćenja i realizacije korišćenja šumskih površina.

Tabela 48: Plan za državne šume, m³

Tehničko drvo	6,988
Ogrevno drvo	60,522
Netodrvna masa	67,510
Otpad	6,384
Brutodrvna masa	73,895

Izvor: AŠK

Na osnovu gornjih podataka, možemo zaključiti da pitanje realizacije godišnjeg plana, istinsko sprovođenje aktivnosti planiranih u Planu za upravljanje, ispunjenje preporuka proizašlih iz Nacionalne inventarizacije šuma, postoje zastoji unutar institucije za upravljanje. Zbog toga, polazeći od ovih zaključaka, možemo oceniti da namerna ili nenamerna nepravilna seča nastavlja da predstavlja pretnju za čuvanje, održavanje i poboljšanje šumskih zaliha. Takođe, nesprovođenje preporuka koje izlaze iz zvaničnih dokumenata, odbacuje sve ciljeve MPŠRR-a za smanjenje nepravilnih aktivnosti u javnim šumama sa 40% na 20%, i na privatnim šumama sa 29% na 15%. Radi ostvarivanja ovih ciljeva, MPŠRR preduzima mere za izradu Novog zakona o šumama i zakonskih akata, koje prвobитно treba da budu funkcionalne naspram državnih interesa, vladinih agendi u planiranju, realizaciji, budžetu, nasuprot zahtevima tržišta i vlasnika šuma.

Tabela 49: Realizacija korišćenja šuma u državnoj svojini (m³)

Tehničko drvo	3,139
Ogrevno drvo	20,102
Netodrvna masa	23,241
Otpad	499
Ukupno	23,740

Izvor: AŠK

Tabela 50: Realizacija korišćenja državnih šuma prema KD-u

Koordinaciona direkcija	Četinarsko tehničko drvo	Liščarsko tehničko drvo	Ogrevno drvo	Otpad	Ukupno m ³
Priština	-	4	895	69	966.85
Peć	47	54	3,796	-	3,897
Mitrovica	-	-	72	-	72
Prizren	-	342	3,568	190	4,100
Gnjilane	223	1,187	6,482	-	7,892
Uroševac	-	1,265	3,453	-	4,717
DMKE	11	6	1,838	240	2,095
Ukupno	281	2,858	20,102	499	23,740

Izvor: AŠK

Gledano iz gornjih tabela o planiranju i realizaciji, proizilazi da u periodu iz 2017. godine Agencija za šume Kosova je postigla realizaciju plana u korišćenju šuma u meri do 32%, ili 23,739 m³.

Tretiranje mladih šuma

Agencija za šume preduzela je mere u tretirajući mladih šuma kroz primenu pred-komercijalnih stanjivanja u cilju poboljšanja uslova rasta i razvoja. Kroz ovaj projekat na celoj teritoriji zemlje je tretirano oko 1,165 ha.

Tabela 51: Pred-komercijalna stanjivanja 2017

Pred-komercijalna stanjivanja (Regionalne koordinacione direkcije)	Obim u m ³
Priština	300
Gnjilane	173
Peć	0
Mitrovica	169
Uroševac	144
Prizren	379
UKUPNO	1,165

Izvor: AŠK

Privatne šume

Agencija za šume zajedno sa opštinskim šumskim organima, ostvarila je brojne aktivnosti koje su povezane sa uređenjem šuma i obavljanjem raznih usluga u sektoru privatnih šuma. Ovde možemo spomenuti; prihvatanje i razmatranje zahteva za tretiranje privatnih šuma, žigosanje drveća, izdavanje dozvola za žigosanje, dozvola za seču, propratnica itd.

Tabela 52: Plan u privatnim šumama

A. Gajenje i korišćenje šuma		
1. Podizanje novih šuma - pošumljavanje	ha	77
2. Obnova šuma - podmlađivanje	ha	13
3. Gajenje šuma	ha	3,424
4. Korišćenje šuma	ha	4,820
B. Tehničko-profesionalni poslovi		
1. Predviđeni -podneti zahtevi (odluke)	komada	4,682
2. Planiranje seče u privatnim šumama	m ³	166,375
3. Ogrevno drvo	m ³	159,340
4. Tehničko drvo	m ³	7,035

Izvor: AŠK

Kod plana za gajenje i korišćenje šuma obuhvaćeno je podizanje mladih šuma – pošumljavanje sa 77 ha, obnavljanje šuma – podmlađivanje sa 13 ha, gajenje šuma sa 3,424 ha i korišćenje šuma sa 4,820 ha. Dok u tehničko-profesionalnim poslovima uključuju se predviđeni-podneti zahtevi (odluke), planiranje seče u privatnim šumama, ogrevno i tehničko drvo.

Tabela 53: Realizacija aktivnosti u privatnim šumama

Razmatrani zahtevi	Jedinica	Ukupno
Žigosanje stabla	komada	2,717
Žigosanje za transport	m ³	173,061
Izdata drvena masa	m ³	150,827
Broj izdatih dostavnica	m ³	135,734
Kontrola-profesionalna posmatranja	komada	25,860
Drvo van šume	raste	619
Pošumljavanja u privatnim imovinama	m ³	5,263
Razmatrani zahtevi	ha	0.00

Izvor: AŠK

Razmotreni zahtevi u privatnim šumama tokom 2017. godine bili su 2,717 komada ukupno. Žigosanje stabla bilo je u obimu od 173,061 m³, žigosanje za transport iznosilo je 150,827 m³, a izdate drvne mase je bilo 135,734 m³. Broj izdatih dostavnica iznosio je 25,860 komada, a bilo je 619 slučajeva stručnih kontrola-posmatranja. Tokom realizacije plana u privatnim šumama, Agencija za šume nije mogla da realizuje predviđeni plan u slučaju pošumljavanja i podmlađivanja na privatnim šumskih zemljištima.

Zaštita šuma - aktivnosti

Pitanje zaštite šuma predstavlja jedan od izazova sa kojim se opštinski organi stalno suočavaju, a koje je jedno od pitanja sa kojim su MPŠRR i AŠK najviše bavile. Do sada nijedna od forma nije dala dobre rezultate u sprečavanju ili smanjenju pojave nepravilne seče šuma. Poznato je da je ovo pitanje veoma povezano sa ekonomskim i socijalnim stanjem na duboko planinskim i ruralnim područjima, u kojima se šume smatraju izvorom opstanka. U vezi s tim postoji

uzajamna saradnja između lokalnih i centralnih organa u preduzimanju mera, ali do sada nema zadovoljavajućih rezultata itd.

Krivične prijave u sudu

Sprovedene su razne aktivnosti, kao što su pokretanje postupaka za prekršaj i krivičnih postupaka, kontrole na šumskim terenima, pijacama, šumskim putevima, konfiskacije. Za dotičnu godinu opštinski organi su podneli oko 3,607 prijava za prekršaj i oko 1,439 krivičnih prijava. Dok za isti period je izveštavano da je konfiskovana količina od 2,101 m³ tehničkog i ogrevnog drveta.

Tabela 54: Podnete prijave u periodu januar - decembar 2017

Šumska šteta	Komada	m ³	Ukupno (€)
Prekršajne prijave	3,607	6,121	807,646
Krivične prijave	1,439	6,469	811,310
Ukupno	5,046	12,590	1,618,956

Izvor: AŠK

U 2017. godini, Opštinski šumarski organi podneli su 5,046 krivičnih prijava i pokrenuto je prekršajnih postupaka, čija je vrednost štete izračunata zajedno u obimu od 12,590 m³ i u novčanoj vrednosti od 1,618,956 evra. Od ukupnog broja podnetih prijava, 3,607 njih su bili prekršaji u obimu od 6,121 m³ u novčanoj vrednosti od 807,646 evra, a 1,439 su bile krivične prijave u obimu od 6,469 m³ i novčanoj vrednosti od 811,310 evra.

Sledeća tabela prikazuje zaštitu šuma i konfiskaciju drvene mase od ilegalnih drvorešća

Tabela 55: Konfiskacija drvnog materijala, 2017

Zaštita šuma, Konfiskacija drvene mase po m ³	
Iznošene drevne masa (2016-2017)	1,949
Zaplenjena drvena masa	2,046
Prodata količina	1,955
Aktuelno stanje zaliha	2,040

Izvor: AŠK

Iznošena masa drva ove godine iznosila je 1,949 m³. Takođe je bilo i konfiskacije od strane opštinskih organa kojom prilikom je zaplenjeno 2,046 m³, prodate količine je bilo 1,955 m³, dok trenutno stanje zaliha iznosi 2,040 m³.

Šumski požari

Oslanjajući se na godišnji plan upravljanja, Agencija za šume je preduzela niz aktivnosti naročito za zaštitu šuma od šumskih požara. Tokom 2017. godine broj slučajeva i obuhvatanje površina od šumskih požara zabeležilo je stalno povećanje, udvostručujući se. Uzročnici ovoga su bili povećanja temperature tokom ove godine, ali i ljudska nemarnost. Prema analizama i studijama oko 99% šumskih požara su izazvani od ljudskog faktora, samo 1% njih mogu da

prouzrokuju abiotički faktori. U našoj zemlji požari se obično dešavaju u periodima suše tokom letnjih meseci (jun, jul, avgust). Ali, izuzetak čine požari u ranom proleću ili tokom jeseni kada poljoprivrednici počinju da obrađuju poljoprivredno zemljište, livade, pašnjake itd. Međutim, prema izveštaju Agencije za šume, tokom godine je ukupno zabeleženo 238 slučajeva požara, koji su obuhvatili privatne i javne šume u površini do 2,054 ha.

Tabela 56: Šumski požari 2017

Opština	Broj slučajeva	Površina (ha)		Ukupno (ha)
		Javna	Privatna	
Priština	57	144	79	222
Mitrovica	23	292	832	1,124
Peć	73	99	0	99
Prizren	58	222	89	311
Uroševac	6	80	5	85
Gnjilane	21	194	19	213
Ukupno	238	1,031	1,024	2,054

Izvor: AŠK

U 2017. godini u 6 regiona je angažovano 120 sezonskih radnika za zaštitu šuma od požara u periodu od 15. jula do 15. oktobra. Pored osoblja Agencije za šume, sezonskih radnika, u slučajevima gašenja požara angažovana su i lokalne vatrogasne jedinice, dok u posebnim slučajevima kada su požari bili većeg intenziteta došlo je i do intervencije KSB-a.

Održavanje infrastrukture

Tokom 2017. godine ova Agencija je realizovala projekte u održavanju postojećih puteva na mestima lovišta od posebnog značaja. Ove aktivnosti su sadržale aktivnosti na uređenju sadašnjih staza i održavanju kanala, uređenju korita i njihovo punjenje šljunkom na distanci do 9.5 km, i asfaltirano je oko 0.9 km puta u ukupnoj vrednosti od 146,000 €.

Tabela 57: Održavanje šumskih puteva

Lokacija Blinaja	Dužina izgrađenog puta	Iznos u €
Renoviranje puta na parcelama	9.50 km dužine duž parcela	50,000
Asfaltiranje puta duž objekata	900 metra dužine	96,000
Renoviranje puteva	10.40 km dužine	146,000

Izvor: AŠK

Na ovom lovištu su završene sve faze projekta za renoviranje objekta ovog lovišta zajedno sa ogradom u iznosu od 246,000 €.

Proizvodnja šumskih sadnica

Rasadnik Pećkog instituta tokom 2017. godine preduzeo je sprovođenje aktivnosti na uzgoju šumskih sadnica na klasičan i industrijski način koje se koriste za pošumljavanje šumskog

zemljišta i golih površina. U rasadniku ovog instituta ukupno je uzgojeno 1,570,727 šumskih sadnica starosti od 2+0.

Tabela 58: Proizvodnja sadnica tokom 2017. godine

Vrsta sadnica	Način uzgoja	Komada
Četinarsko	Klasičan	725,879
Četinarsko	Industrijski	835,378
Liščarsko	Klasičan	9,470
Četinarsko i liščarsko	Klasičan i industrijski	1,570,727

Izvor: AŠK

Održavanje mladih šuma

Agencija za šume zaključila je memorandum o saradnji sa MRSZ-om u cilju smanjenja nezaposlenosti i angažovanja mladih u aktivnostima u šumarstvu. Ova aktivnost je realizovana preko regionalnih kancelarija za zapošljavanje (zavodi za zapošljavanje). Kroz ovaj memorandum je angažovano 625 radnika na održavanju pošumljavanja/mladih sadnica, preko kojih je pošumljena površina od oko 389 ha.

Tabela 59: Tretiranje mladih šuma prema memorandumu o saradnji sa MRSZ-om

ODM - AŠK	Broj radnika	Tretirana površina ha
Priština	80	37
Mitrovica	100	61
Peć	120	105
Prizren	120	48
Uroševac	100	44
Gnjilane	80	83
DMKE	25	11
Ukupno	625	389

Izvor: AŠK

Tretiranje mladih šuma od strane Agencije za šume je urađeno kroz ugovore za izvršenje usluga za održavanje mladih šuma.

Tabela 60: Tretiranje mladih šuma

Region	ha
Region Prištine	102
Region Peći	150
Region Prištine i Peći 2017.	252

Izvor: AŠK

Pošumljavanje

Tokom 2017. godine, Agencija za šume Kosova se angažovala na realizaciji projekata za prostiranje zelene krune putem jesenjih pošumljavanja. Ova pošumljavanja su obuhvatila razne

objekte šumskih zemljišta na celoj teritoriji Republike Kosova, sa površinom do 290 ha. Celokupno ovo pošumljavanje je realizovano kroz ugovore za usluge prema dotičnom godišnjem planu.

Tabela 61: Realizacija jesenjeg pošumljavanja golih površina

Region	ha
Region Prištine, Mitrovice i Peć	150
Region Prizrena, Uroševca i Gnjilana	140
Ukupno	290

Izvor: AŠK

Održavanje pošumljavanja

Održavanje sadnica/pošumljavanja predstavlja silvotehničku operaciju koja se primenjuje za mladu sadnju u cilju poboljšanja uslova i stanja zasađenih sadnica, mogućih zamena, regulisanje sadnica nakon uticaja abiotičkih faktora, njihova zaštita i čuvanje od oštećenja tokom ispaše, šumskih požara i uticaja ljudskog faktora. Agencija za šume je razvila plan za održavanje pošumljavanja na golum zemljištu u površini od 295 ha.

Tabela 62: Održavanje pošumljavanja, ha

Region	ha
Priština i Gnjilane	100
Mitrovica i Peć	95
Prizren i Gnjilane	100
Ukupno	295

Izvor: AŠK

Revitalizacija šumskih zemljišta

Tokom pomenute godine rađeno je na revitalizaciji/vraćanju na proizvodno stanje zemljišta koja su korišćena za vađenje inerata (kamenja). Ovom prilikom od raznih preduzeća koje su koristile inerte, revitalizacija je sprovedena na oko 10.5 ha. Revitalizacija korišćenog šumskog zemljišta nakon aktivnosti vađenja inerata, predviđa vraćanja ovih površina u proizvodno stanje putem sanacije humusnog zemljišta, pošumljavanja, kao i preuzimanje mera za postavljanje ograda za zaštitu pošumljavanja.

Tabela 63: Sanacija šumskog zemljišta od korišćenja inerata

Kompanija	Opis	Površine m ²
Renelual Tahirri	Sanacija humusnog zemljišta i pošumljavanje	39,117
Kosan Mining	Sanacija humusnog zemljišta i pošumljavanje	3,766
Famis Co	Sanacija humusnog zemljišta i pošumljavanje	48,801
Geo Explore	Sanacija humusnog zemljišta i pošumljavanje	10,670
Ukupno		102,354

Izvor: AŠK

Saradnja sa donatorima

Organizacija za hranu i poljoprivrednu Ujedinjenih nacija (FAO), kroz finansijsku podršku Finske vlade i u bliskoj saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja na Kosovu, i u 2017. godini je nastavila za implementacijom projekta, GCP/KOS/005/FIN koji ima za cilj da podržava sprovođenje politika i strategije za razvoj sektora šumarstva na Kosovu, dokumenat koji je usvojila Vlada Kosova 2010. godine.

Neke od sprovedenih aktivnosti tokom 2017. godine iz projekta "Podrška u sprovođenju politike i strategija za šume na Kosovu", sumirane su na sledeći način:

- Sprovedeno je održavanje obuke u vezi sa korišćenjem društvenih mreža u cilju podizanja svesti i zaštite šuma i pripremljen je video klip za podizanje svesti "Šume kao nacionalno bogatstvo".
- Ostvareno je učešće na završnom seminaru "Regionalni seminar za sprovođenje WISDOM u Zapadnom Balkanu" Drač-Albanija, decembar 2017.
- Završen je program za integraciju GIS modula i drugih funkcionalnosti u Informacionom sistemu kosovskih šuma.
- Nastavljena je saradnja MPŠRR-a i CNVP za sprovođenje projekta "Održivo jačanje privatnih i decentralizovanih šuma na Kosovu"- zajedničko upravljanje.
- U okviru ovog projekta realizovana je poseta osoblja iz šumskog sektora u Švedskoj u cilju sticanja novih znanja o šumarstvu sa temama: upravljanje šumama, klimom i bioenergijom, kombinovana proizvodnja energije, procenjivanje kvaliteta drva, Udruženja vlasnika šuma, Upravljanje šumama i ruralni razvoj, vrste koje brzo rastu, rasadnici, šumski sektor u Švedskoj itd.
- U okviru saradnje sa IUCN ECARO i GIZ u Fruškoj Gori, u februaru 2017. realizovano je učešće na obuci sa temom "Jačanje upravljanja za planiranje i konzervaciju u Jugoistočnoj Evropi" Projekat "Procena usluga za ekosisteme i procenu/ESAV, za naredni kurs delovanja u Jugoistočnoj Evropi".
- U oktobru 2017. godine u Podgorici je realizovano učešće na prvom sastanku Regionalne savetodavne grupe eksperata o Agro-biodiverzitetu u Jugoistočnoj Evropi u organizaciji SWG i GIZ - German Cooperation na temi "Genetski resursi životinja i biljaka" itd.

4 Potrošnja, trgovina i tržišne cene

4.1 Trendovi potrošnje

S obzirom na nedostatak informacija koje se odnose na oblast životnog standarda domaćinstava na Kosovu, podaci iz ankete o budžetu domaćinstava pružaju glavne informacije za značajne pokazatelje koji se odnose na životne uslove kao i osnovne demografske, ekonomske i socijalne karakteristike domaćinstava na Kosovu tokom 2017. godine.

Ovi podaci se odnose na troškove potrošnje za robu i usluge, informacije o prihodima, troškove opšte potrošnje, samopotrošnju, osnovne informacije o smeštaju i mnoge druge demografske i socio-ekonomske karakteristike.

Tabela 64: Ukupna potrošnja na Kosovu 2009-2017

Godine	Ukupno u milionima (€)	Potrošnja po domaćinstvu (€)	Potrošnja po glavi stanovnika (€)
2009	1,911	6,847	1,161
2010	1,937	7,110	1,226
2011	1,928	7,010	1,210
2012	2,292	7,657	1,380
2013	2,382	7,625	1,402
2014	2,471	7,611	1,386
2015	2,461	3,503	1,432
2016	2,321	7,539	1,460
2017	2,340	7,803	1,511

Izvor: Rezultati ankete budžeta domaćinstava

Iz rezultata dobijenih iz publikacije Ankete o budžetu domaćinstava (ABD) za 2017. godinu, opšta potrošnja na Kosovu u 2017. godini iznosila je 2,340 miliona €, za domaćinstva iznosila je 7,803 €, i po glavi stanovnika iznosila je 1,511 €. Opšta potrošnja 2017. godine u odnosu na 2016. godinu zabeležila je blagi rast od 0.8%, dok potrošnja po glavi stanovnika zabeležila je rast od 3.5%.

Najveći deo budžeta domaćinstava u 2017. godini potrošen je na hranu 40%, stanovanje 29%, zatim na troškove odeće i prevoza 5%, dok alkohol i duvan, kao i nameštaj učestvuju sa 4%. Sve ovo čini 87% potrošnje, dok su ostale grupe potrošnje koje čine 13% prikazane u sledećoj tabeli.

Dok, u odnosu na 2016. godinu, 2017. godine udeo hrane iz sopstvene proizvodnje u opštoj potrošnji zabeležilo je manji pad od 1 procentnog poena.

Tabela 65: Raspodela potrošnje na Kosovu prema potrošačkim grupama, 2009 – 2017, (%)

Potrošnja	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hrana i bezalkoholno piće	36	35	38	45	45	44	43	42	40
Alkohol i duvan	3	4	4	5	4	4	4	4	4
Odeća	5	6	5	4	4	4	4	5	5
Stanovanje	36	33	31	30	30	28	30	29	29
Nameštaj	3	3	3	3	3	4	3	4	4
Zdravstvo	3	2	2	2	2	3	3	3	3
Prevoz	5	6	6	4	4	5	4	4	5
Komunikacija	2	2	2	2	2	3	3	3	3
Rekreacija	2	2	2	1	2	0	1	1	1
Obrazovanje	1	1	1	1	1	1	1	0	0
Hoteli, restorani	1	3	3	1	2	2	2	2	3
Ostalo	3	3	3	2	2	2	2	3	3
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samoproizvedena hrana domaćinstava	7	7	7	6	6	6	7	6	5

Izvor: Rezultati ankete budžeta domaćinstava 2016. godine

Potrošnja hrane na Kosovu 2017. godine, prema rezultatima ABD-a, je veoma približna sa svim drugim godinama, uz neke manje razlike. Najveći procenat imao meso sa 21%, mleko, sir i jaja imale su isto učešće kao 2015, 2016. i 2017. godine sa 18% u raspodeli potrošnje hrane. Hleb i žitarice imale su učešće od 16%. Zatim slede povrće sa 12% i bezalkoholna pića sa 10%, voće sa 8%. Ove prehrambene namirnice čine 54% hrane, dok 16% čine ostale kategorije hrane koje su prikazane u tabeli.

Tabela 66: Raspodela potrošnje hrane na Kosovu, 2009– 2017 (%)

Potrošnja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hleb i žitarice	19	21	19	19	18	17	17	16
Meso	18	19	20	19	20	20	21	20
Riba	1	1	1	2	1	1	1	2
Mleko, sir, jaja	19	18	16	16	17	18	18	18
Ulja i masti	4	5	4	4	3	3	3	3
Voće	7	6	7	7	8	8	8	8
Povrće	12	11	11	12	12	12	12	12
Šećer i slatkisi	6	6	7	6	6	6	6	6
Drugi prehrambeni proizvodi	5	5	5	5	5	5	5	5
Bezalkoholna pića	9	8	10	10	10	10	9	10
Ukupno hrana	100	100	100	100	100	100	100	100

Izvor: Rezultati ankete budžeta domaćinstava 2017. godine

Kada je reč o glavnim izvorima prihoda u 2017. godini, primećuje se da glavni i najznačajniji izvor su bile plate od redovnog zapošljavanja u javnom sektoru koje čine 23%. Drugi značajan izvor su neto prihodi od preduzeća koji čine 29% opštih prihoda, gde se primećuje rast od 3 procenatnih poena prihoda od privatnog sektora za razliku od 2016. godine kada je ovaj procenat iznosio 26%.

Drugi važni izvori su druga poslovanja domaćinstava uz učešće od 3% i penzije sa 12%. Novac poslat iz inostranstva (dozname) je veoma vredan za domaćinstva kao i za privredu zemlje, a 2017. godine bio je približan sa onim iz 2016. godine. U 2017. godini prihodi od poljoprivrede iznosili su 3%.

Tabela 67: Glavni izvor prihoda za domaćinstva na Kosovu u %

	2015	2016	2017
Plate i zarade iz javnog sektora	26	25	23
Plate i zarade iz privatnog sektora	22	26	29
Poljoprivreda	5	5	3
Prihodi od dnevnic ¹	6	7	6
Druga poslovanja domaćinstava	11	11	13
Penzije	13	11	12
Novac poslat iz inostranstva	9	8	8
Novac poslat sa Kosova	1	1	1
Socijalna pomoć-Kategorija I	4	3	3
Socijalna pomoć -Kategorija II	1	1	1
Prihod od imovine	1	0	0
Penzije porodica palih boraca	0	1	1
Ostalo ²	1	1	1
Ukupno u %	100	100	100

Izvor: Rezultati ankete budžeta domaćinstava 2016. godine

4.2 Trgovina

Globalna trgovina pruža potrošačima i zemljama priliku da imaju pristupa tržištima i novim proizvodima. Uvoz i izvoz se obračunavaju na tekućem računu zemlje u platnom bilansu.

Kosovo je zona slobodne trgovine koja uključuje trgovinski blok sa zemljama članicama sa kojima je potpisala sporazum o slobodnoj trgovini. Takvi sporazumi uključuju saradnju između najmanje dve zemlje kako bi se smanjile trgovinske barijere - uvozne kvote i tarife - i povećala međusobna trgovina robom i uslugama.

U ovom poglavlju prikazane su statistike trgovinske razmene koje su zvanični izvor informacija o izvozu, uvozu i trgovinskom bilansu, dakle, vrednost i količina robe trgovane između Kosova i zemalja CEFTA-e, EU-a i drugih zemalja.

U nastavku je detaljnije prikazana ukupna trgovinska razmena Kosova tokom 2017. godine, učešće u izvozu i uvozu poljoprivrednih proizvoda (poglavlja 1-24), u ukupnom izvozu i uvozu, pokrivenost uvoza i izvoza, trgovinski bilans, učešće izvoza i uvoza u procentima (CEFTA, EU i drugim zemljama) i predstavljanje proizvoda prema poglavljima na dvocifrenom nivou (Usklađeni sistem) za period 2011-2017. godine. U sledećoj tabeli prikazan je ukupan izvoz i uvoz Kosova za poglavlja 1-98.

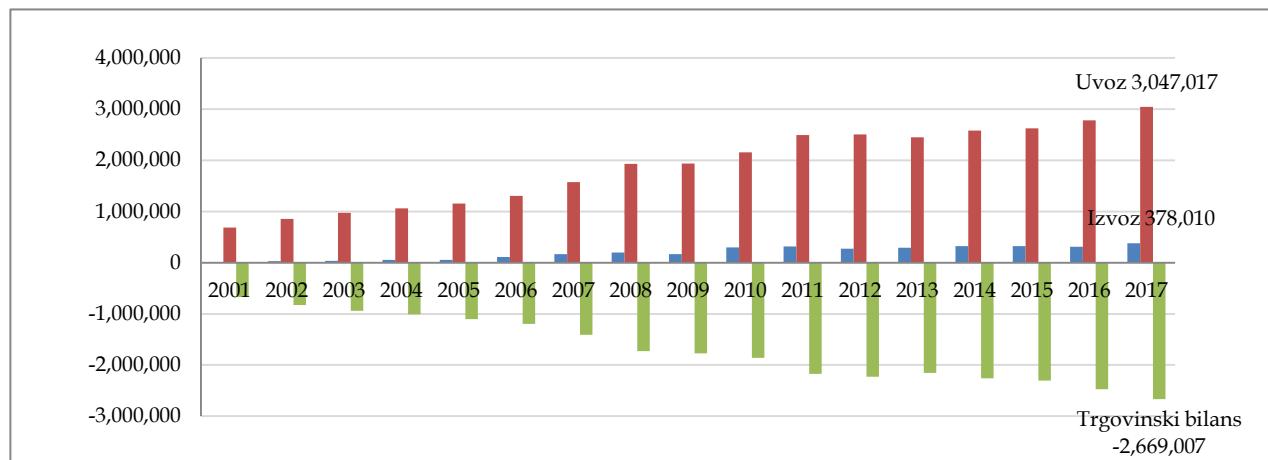
Tabela 68: Ukupan izvoz/uvoz, u 1000 €

Period	Izvoz	Uvoz	Trgovinski bilans	Pokrivenost uvoza izvozom (%)
	1	2	3=1-2	4=1/2
2001	10,559	684,500	-673,941	1.5
2002	27,599	854,758	-827,159	3.2
2003	35,621	973,265	-937,644	3.7
2004	56,567	1,063,347	-1,006,780	5.3
2005	56,283	1,157,492	-1,101,209	4.9
2006	110,774	1,305,879	-1,195,105	8.5
2007	165,112	1,576,186	-1,411,074	10.5
2008	198,463	1,928,236	-1,729,773	10.3
2009	165,328	1,935,541	-1,770,213	8.5
2010	295,957	2,157,725	-1,861,768	13.7
2011	319,165	2,492,348	-2,173,183	12.8
2012	276,100	2,507,609	-2,231,509	11.0
2013	293,842	2,449,064	-2,155,222	12.0
2014	324,543	2,583,337	-2,258,794	12.6
2015	325,246	2,627,271	-2,302,025	12.4
2016	309,687	2,785,198	-2,475,511	11.1
2017	378,010	3,047,017	-2,669,007	12.4

Izvor: ASK, Statistički podaci spoljne trgovine

U proteklom periodu, ukupan izvoz je imao različite vrednosti, ali ako pogledamo od 2001. godine pa sve do sada, došlo je do značajnog poboljšanja. Trend rasta izvoza je nastavljen i tokom 2017. godine, pri čemu je izvoz zabeležio rast od 22% u odnosu na 2016. godinu.

Slika 28: Ukupan izvoz/uvoz, u 1000 €

Izvor: ASK, Statistički podaci spoljne trgovine

Uvoz tokom 2017. godine dostigao je najveću vrednost i iznosio je preko 3 mld. €, što ujedno predstavlja najvišu tačku uvoza za period 2001-2017. Nizak nivo izvoza i sa druge strane stalni rast uvoza uticalo je na to da trgovinski bilans bude negativan u iznosu od 2.7 mld. €.

Podaci pokazuju da ako uporedimo trgovinski bilans 2017. godine sa onim iz prethodne godine, negativni bilans je povećan za 7.8%.

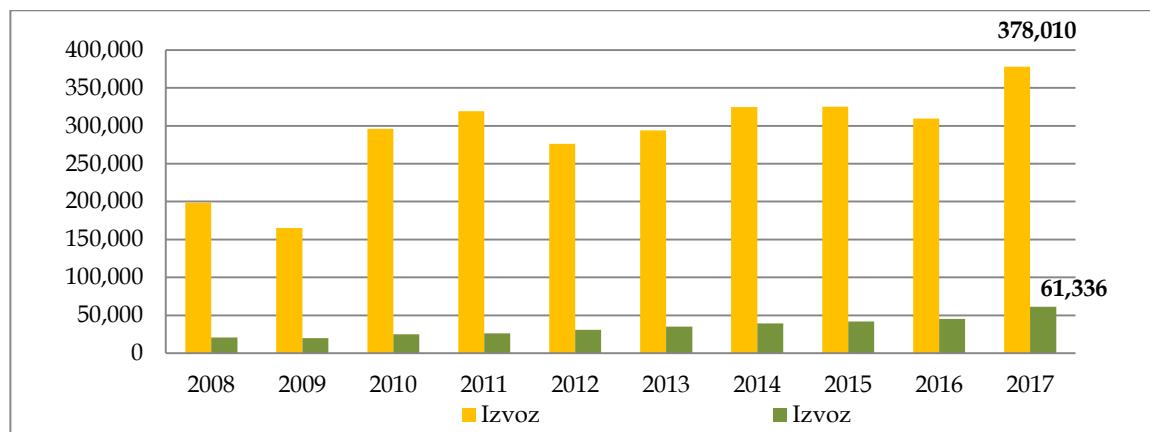
Tabela 69: Učešće izvoza-uvoza poljoprivrednih proizvoda, u 1000 €

Godine	Izvoz (1-98)	Izvoz (1-24)	(%)	Uvoz (1-98)	Uvoz (1-24)	(%)
	1	2	3=2/1	4	5	6=5/4
2008	198,463	20,763	10.5	1,928,236	473,666	24.6
2009	165,328	19,993	12.1	1,935,541	434,810	22.5
2010	295,957	24,749	8.4	2,157,725	482,649	22.4
2011	319,165	26,185	8.2	2,492,348	561,428	22.5
2012	276,100	30,807	11.2	2,507,609	574,974	22.9
2013	293,842	34,947	11.9	2,449,064	583,704	23.8
2014	324,543	39,372	12.1	2,583,337	616,051	23.8
2015	325,246	41,683	12.8	2,627,271	628,808	23.9
2016	309,687	45,256	15.0	2,785,198	658,767	23.7
2017	378,010	61,336	16.2	3,047,017	694,517	22.8

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Tokom perioda 2008-2016, najmanje učešće izvoza (1-24) u ukupnom izvozu (1-98) bilo je 2011. godine sa 8.2%, dok je najveće učešće dostignuto 2017. godine sa 16.2%. U trgovinskoj razmeni poljoprivrednih proizvoda, primećuje se da u kontinuitetu imamo blagi trend rasta izvoza u periodu 2008-2017. Najveći rast vrednosti izvoza poljoprivrednih proizvoda ostvaren je 2017. godine (61.3 mil. €), što predstavlja rast izvoza za 35.5% u odnosu na 2016. godinu.

Slika 29: Ukupni izvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda, u 1000 €

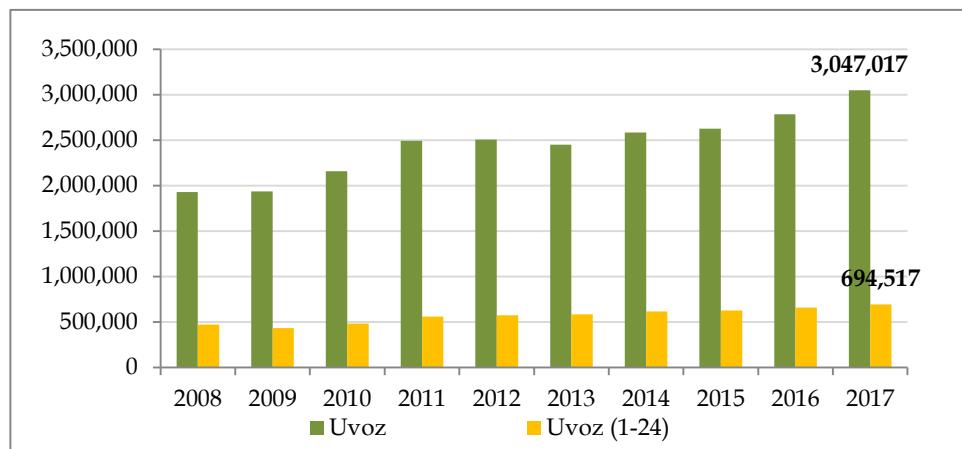

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Rast je tokom godina zabeležio i vrednost izvoza koji je kontinuirano povećan. U 2017. godini primećuje se rast ukupnog izvoza sa 2.8 mld. € u 2016. godini na 3.1 mld. €, što predstavlja najveću vrednost izvoza za poglavlja (1-98) u periodu 2008-2017, i ujedno rast za 9.4% u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu.

Što se tiče uvezenih poljoprivrednih proizvoda za poglavlja (1-24), najveća vrednost uvoza je bila u 2017 godini (694.5 mil. €).

Slika 30: Ukupni uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Procenat učešća uvoza poljoprivrednih proizvoda u ukupnom uvozu bio je približan godinama. Za razliku od ostalih godina, veće učešće uvoza (1-24) u ukupnom uvozu (1-98) ostvareno je 2008. godine sa 24.6%, dok je 2017. godine bilo manje, odnosno 22.8%.

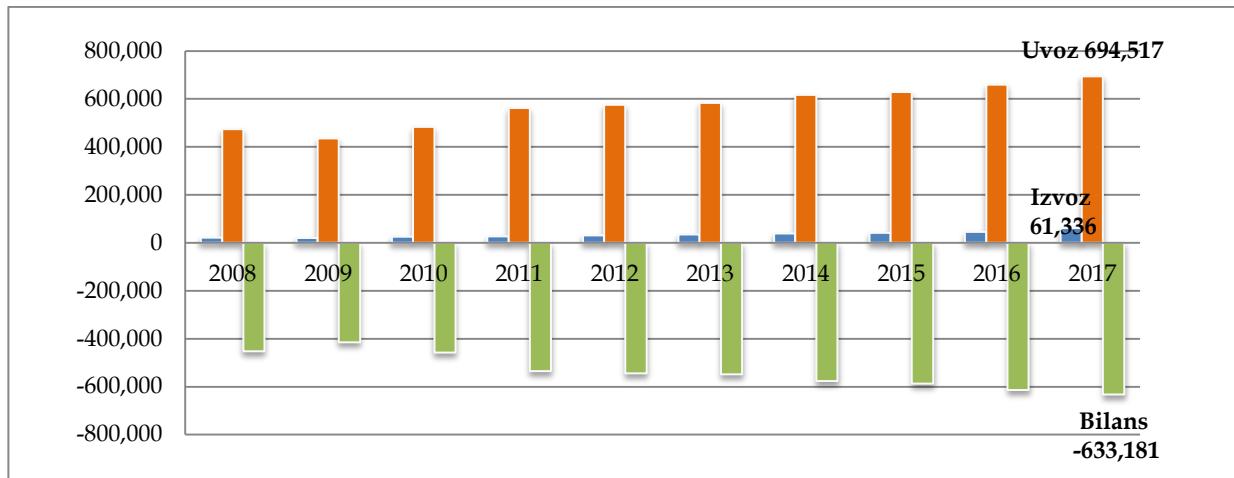
Tabela 70: Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24), u 1000 €

Godina	Izvoz	Uvoz	Trgovinski bilans	Izvoz/Uvoz (%)
			3=1-2	
	1	2	3=1-2	4=1/2
2008	20,763	473,666	-452,903	4.4
2009	19,993	434,810	-414,817	4.6
2010	24,749	482,649	-457,900	5.1
2011	26,185	561,428	-535,243	4.7
2012	30,807	574,974	-544,167	5.4
2013	34,947	583,704	-548,757	6.0
2014	39,372	616,051	-576,679	6.4
2015	41,683	628,808	-587,125	6.6
2016	45,256	658,767	-613,511	6.8
2017	61,336	694,517	-633,181	8.8

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Poslednjih godina, vrednost uvoza poljoprivrednih proizvoda (1-24) je stalno zabeležio rast, ali je paralelno izvoz takođe zabeležio rast iz godine u godinu. S obzirom da je izvoz zabeležio rast u 2017. godini, to je rezultiralo većom pokrivenošću izvoza od 8,8%.

Slika 31: Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24) u 1000€

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Izvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24) u 2017. godini, dospio je najveću dosadašnju vrednost (61.3 mil. €), što je u odnosu na 2016. godinu izvoz zabeležio rast od 35.5%, a uvoz je iznosio 694.5 mil. €, što predstavlja rast od 5.4% u odnosu na 2016. godinu. Prema preliminarnim podacima proizilazi da je tokom 2017. godine došlo do trgovinskog deficitu u iznosu od -633.1 mil. €. Glavni trgovinski partneri sa kojima je Kosovo ostvarilo najveću vrednost izvoza i uvoza su zemlje regionalne, članice sporazuma o slobodnoj trgovini, CEFTA-e.

4.2.1 Trgovina sa zemljama CEFTA

Za stvaranje zone slobodne trgovine u kojoj se trgovina robom i uslugama može obaviti preko granica kako bi se smanjile barijere, Kosovo je 2007. godine potpisalo Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi - CEFTA.

U nastavku su prikazane tabele sa podacima o trgovinskoj razmeni sa zemljama CEFTA.

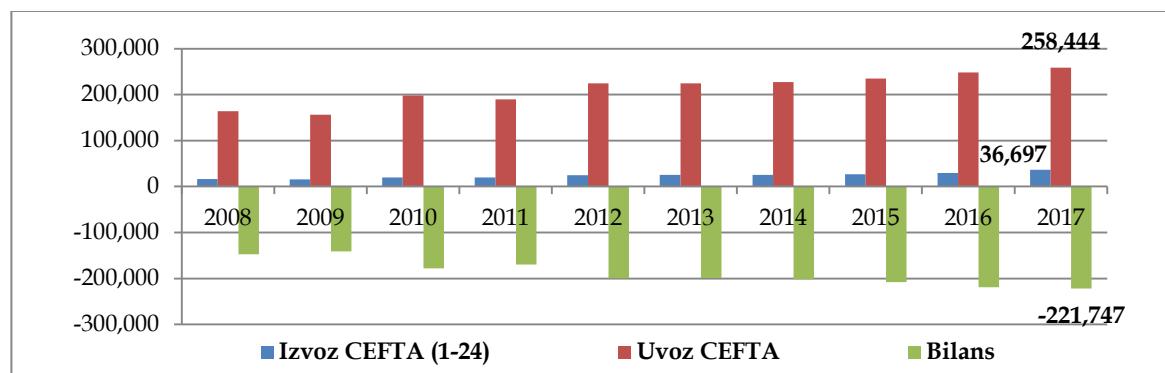
Tabela 71: Izvoz -uvoz poljoprivrednih proizvoda sa zemljama CEFTA, u 1000 €

Godina	Izvoz	Izvoz	Uvoz	Uvoz	(%)	
	(1-24)	CEFTA (1-24)		CEFTA (1-24)		
	1	2	3=2/1	4	5	6=5/4
2008	20,763	16,518	79.6	473,666	164,219	34.7
2009	19,993	15,304	76.5	434,810	156,329	36.0
2010	24,749	19,610	79.2	482,649	197,791	41.0
2011	26,185	20,080	76.7	561,428	189,530	33.8
2012	30,807	24,960	81.0	574,974	224,633	39.1
2013	34,947	25,385	72.6	583,704	224,465	38.5
2014	39,372	25,604	65.0	616,051	227,096	36.9
2015	41,683	26,939	64.6	628,808	235,180	37.4
2016	45,256	29,257	64.0	658,767	248,550	37.7
2017	61,336	36,697	60.0	694,517	258,444	41.2

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Izvoz u zemlje CEFTA bio je praćen brojnim preprekama u 2017. godini. Uprkos tome, brojke pokazuju da je došlo do neprekidnog rasta izvoza. Izvoz poljoprivrednih proizvoda u ove zemlje zabeležio je neprekidan rast još od početka njegovog sproveđenja 2008. godine. Vrednost izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje članice CEFTA 2008. godine iznosila je preko 16 miliona €, koja je neprekidna porasla do 2017. godine, kada je u ove zemlje ostvaren izvoz u iznosu od preko 36.7 mil. €, što je za razliku od 2016. godine predstavlja rast od 25.4%.

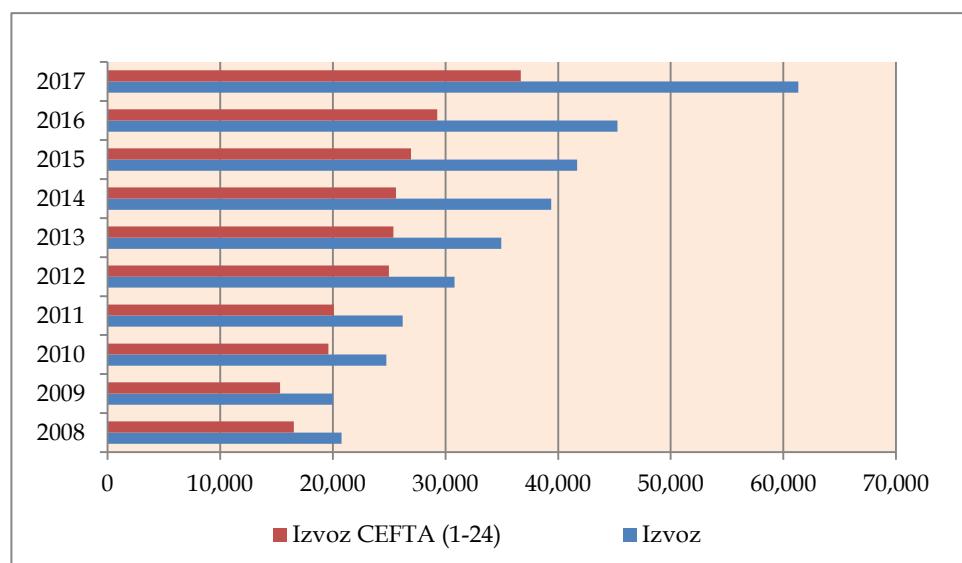
Slika 32: Trgovinska razmena poljoprivrednih proizvoda sa zemljama CEFTA, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Vrednost uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA iz godine u godinu se menja. Najniža vrednost uvoza je bila u 2009. godini (156 mil. €), a najviša u 2017. godini, uz učešće u ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA sa 41.2%, ili u iznosu od 258.4 mil. €. Za razliku od 2016. godine, u 2017. godini primećuje se rast uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA za 4%.

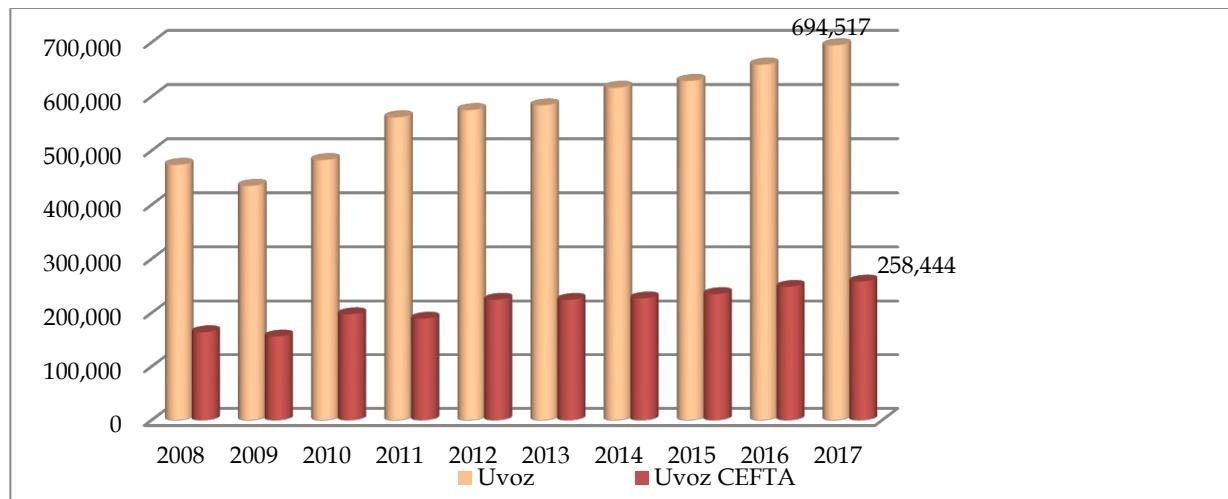
Slika 33: Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Učešće izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA u izvozu poljoprivrednih proizvoda (1-24), je zabeležilo neprekidan pad iz godine u godinu. U periodu 2008-2010, ovo učešće je u proseku bilo 78%, povećavajući se u 2012. godini na 81%, što je istovremeno bilo najveće učešće. Dok, najniže učešće je zabeleženo 2017. godine (60%), što znači 60% poljoprivrednih proizvoda iz poglavlja (1-24) je izvezeno u ove zemlje.

Slika 34: Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Što se tiče izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje članice CEFTA, u 2017. godini na prvom mestu je bila Albanija, sa 21.3 mil. €, za kojom sledi Makedonija sa preko 7 mil. €, i Srbija sa preko 5 mil. €.

Ako uporedimo izvoz iz 2017. godine sa izvozom iz 2016. godine, primećujemo da je vrednost izvoza u Albaniji povećan za 26%, u Bosni i Hercegovini 32%, Crnoj Gori 4%, Makedoniji 39% i Srbiji 12%.

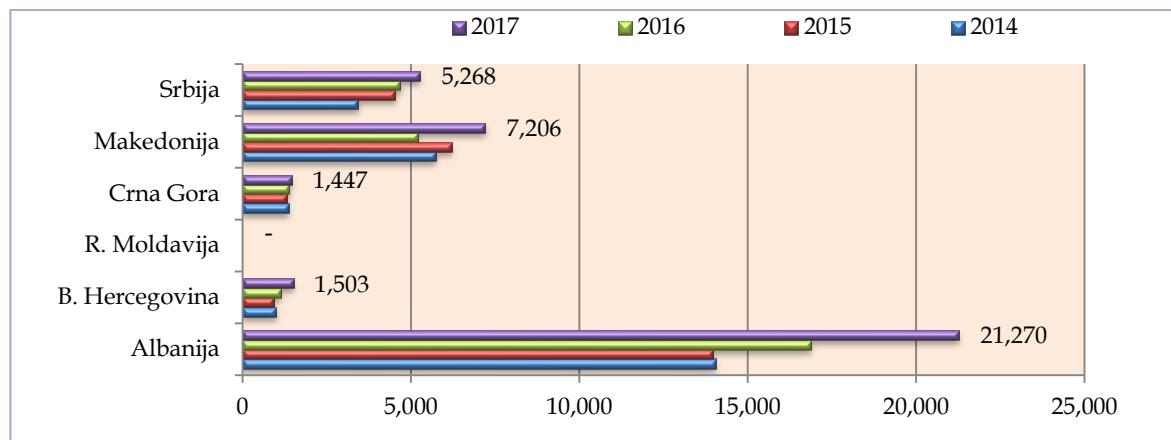
Tabela 72: Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA, na 1000 €

Zemlje CEFTA	2014	2015	2016	2017	Razlika (2017- 2016)	Razlika 2017/2016 (%)	Učešće (%) 2017
Albanija	14,059	13,973	16,869	21,270	4,401	26.1	58.0
Bosna i Hercegovina	996	916	1137	1,503	366	32.2	4.1
Rep. Moldavija	0	0	0	-			
Crna Gora	1,379	1,307	1,387	1,447	60	4.3	3.9
Makedonija	5,742	6,211	5,185	7,206	2,021	39.0	19.6
Srbija	3,428	4,532	4,676	5,268	592	12.7	14.4
Ukupno	25,604	26,939	29,257	36,697	7,437	25.4	100.0

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

U okviru zemalja članica CEFTA, najveće učešće u izvozu poljoprivrednih proizvoda u 2017. godini je imala Albanija 58%, zatim Makedonija 19.6%, Srbija 14.4%, B. i Hercegovina 4.1% i Crna Gora 3.9%.

Slika 35: Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje CEFTA, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

U 2017. godini je uvoz iz nekih zemalja CEFTA je beležio rast. Najveća vrednost uvoza tokom ove godine je iz Srbije, u iznosu od 168,4 mil. €, što pokazuje rast vrednosti uvoza od 3,5% u 2017. godini, u odnosu na 2016. godinu.

Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz B. i Hercegovine u 2017. godini iznosio je 24,1 mil. €, što takođe predstavlja najveću vrednost uvoza iz ove zemlje za period 2014-2017.

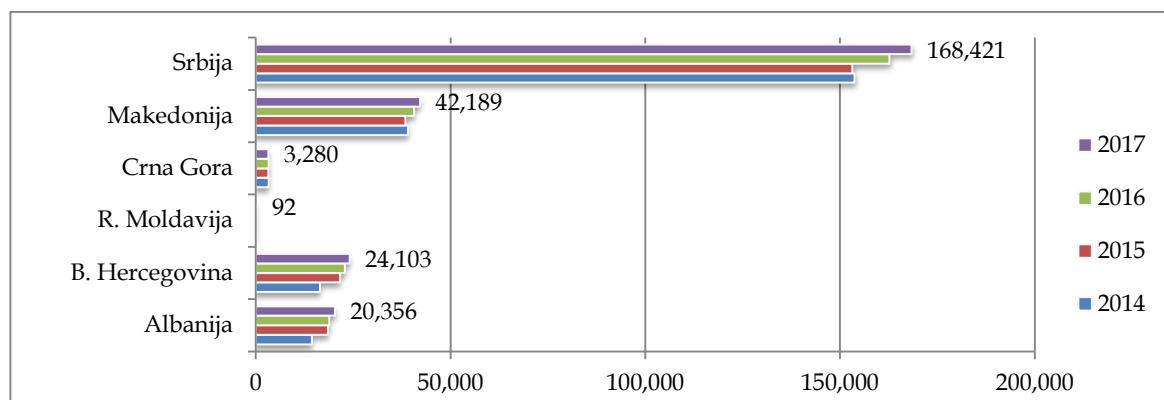
Tabela 73: Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA, u 1000 €

Zemlje CEFTA	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017-2016	Razlika 2017/2016 (%)	Učešće (%) 2017
Albanija	14,400	18,533	18,852	20,356	1,504	8.0	7.9
Bosna i Hercegovina	16,481	21,636	22,922	24,103	1,181	5.2	9.3
Rep. Moldavija	111	82	107	92	-15	-14.0	0.0
Crna Gora	3,304	3,292	3,348	3,280	-68	-2.0	1.3
Makedonija	39,076	38,420	40,635	42,189	1,554	3.8	16.3
Srbija	153,723	153,214	162,683	168,421	5,738	3.5	65.2
Ukupno	227,096	235,177	248,550	258,444	9,891	4.0	100

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Što se tiče vrednosti uvoza iz Makedonije, u 2017. godini, u odnosu na 2016. godinu, porastao je za 3,8%, Albanija je dostigla 20,3 mil. €, što je za razliku od 2016. godine beležila rast od 8%.

Slika 36: Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja CEFTA-e, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Što se tiče uvoza iz Moldavije, primećuje se pad od 14%, dok je i Crna Gora u 2017. godini takođe beležila pad od 2%, u odnosu na 2016. godinu. Međutim, vrednost uvoza iz ove zemlje je oko 3.3 mil. €, za 4 godine uzastopno.

4.2.2 Trgovina sa zemljama EU-a

Kosovo je imalo trgovinsku razmenu poljoprivrednih proizvoda i sa zemljama EU-a. Iako je vrednost izvoza bio niža od vrednosti uvoza, vredi napomenuti da je vrednost izvoza u zemljama EU-a u 2017. godini bio preko 20 mil. €, što je za 67.8% više u odnosu na prethodnu godinu.

Takođe i vrednost izvoza iz zemalja EU-a je povećana od 2008. godine do 2016. godine, nastavljajući da raste i u 2017. godini, i dostigla vrednost od 275.8 mil. €, što je veće za 5.1%, u odnosu na prethodnu godinu.

Trgovinski bilans je nastavio da bude negativan, nastavljajući sa daljim produbljivanjem u 2017. godini za 2,0% u odnosu na 2016. godinu. I pokrivenost uvoza izvozom u ovim zemljama je takođe bila veća u odnosu na prethodne godine, uz učešće od 7.3 %.

Tabela 74: Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda sa zemljama EU-a, u 1000 €

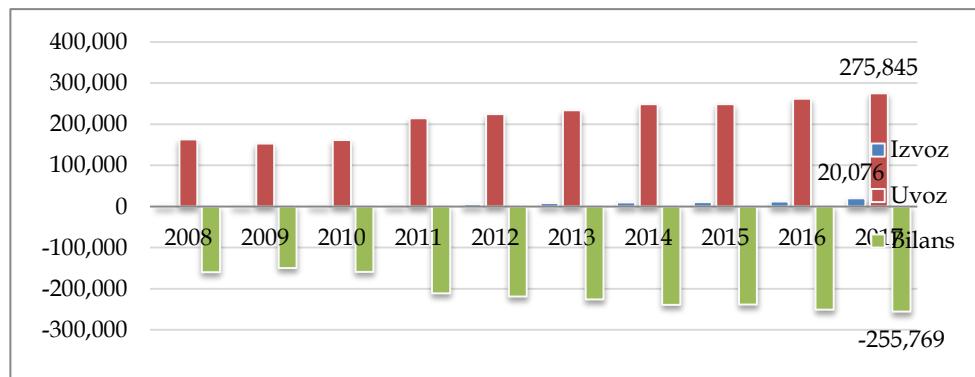
Godina	Izvoz	Uvoz	Stanje	Pokrivenost
				uvoza izvozom (%)
	1	2	3=1-2	4=1/2
2008	3,566	163,178	-159,612	2.2
2009	3,559	153,152	-149,593	2.3
2010	3,214	161,898	-158,684	2.0
2011	3,865	214,745	-210,880	1.8
2012	6,105	225,039	-218,934	2.7
2013	8,347	234,116	-225,769	3.6
2014	10,184	249,026	-238,842	4.1
2015	10,530	248,936	-238,406	4.2
2016	11,961	262,440	-250,479	4.5
2017	20,076	275,845	-255,769	7.3

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

U 2017. godini, od ukupne vrednosti izvoza poljoprivrednih proizvoda, u zemlje EU-a izvezeno je 20 mil. €. Prosečna vrednost izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a za period 2008-2016 je bila 6.8 mil. €. Ako uporedimo vrednost izvezenih proizvoda u zemlje EU-a u 2017. godini, sa prosekom vrednosti izvoza za period 2008-2016. godine, proizilazi da je vrednost izvoza skoro utrostručena.

Trend uvoza se menjao iz godine u godinu. Najniža vrednost uvoza iz zemalja EU-a je bila 2009. godine (153.1 miliona €), dok je najveća vrednost ostvarena 2017. godine, kada je uvezena roba u iznosu od 275.8 mil. €. Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU-a čini 39.7% ukupne vrednosti uvoza poljoprivrednih proizvoda.

Slika 37: Izvoz-uvoz poljoprivrednih proizvoda sa zemljama EU-a, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Od ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a u iznosu od 20 mil. €, u 2017. godini, najveći udio izvoza ili 40.4%, bio je orijentisan u Nemačkoj, zatim u Bugarskoj i Rumuniji sa po 7.4 %, Austriji 6.3%, Mađarskoj 5.9%, Holandiji 5.4%, Švedskoj 4.9%, R. Češkoj 2.1%, Sloveniji 1.3% i ostalim zemljama sa ukupno 19%.

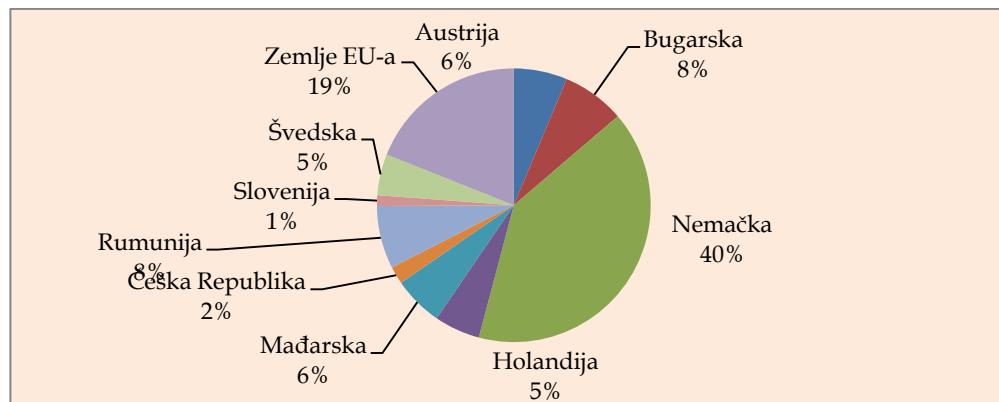
Tabela 75: Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a, u 1000 €

Zemlje	2016	2017	Razlika	Razlika 2017-2016 (%)	Učešće u % (2017)
Austrija	865	1,268	403	46.6	6.3
Bugarska	913	1,490	577	63.2	7.4
Nemačka	3,156	8,105	4,949	156.8	40.4
Holandija	665	1,086	421	63.3	5.4
Mađarska	252	1,180	928	368.3	5.9
Češka Republika	492	416	-76	-15.4	2.1
Rumunija	889	1,491	602	67.7	7.4
Slovenija	221	253	32	14.5	1.3
Švedska	766	977	211	27.5	4.9
Ostale zemlje EU-a	3,762	3,805	43	1.1	19
Ukupno EU 28	11,961	20,076	8,115	67.8	100

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

U ukupnom izvozu poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a, dominirali su sledeći proizvodi: voće i druge biljke (5.6 mil. €), pića, alkoholna pića i sirće (4.7 mil. €), proizvodi od mešanog povrća (3.8 mil. €), povrća (2.2 mil. €) i uljana semena i plodovi 1.4 mil. €.

Slika 38: Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU-a u 2017. godini, (%)

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Uvoz poljoprivrednih proizvoda u 2017. godini za poglavlja 1-24 iz zemalja EU-a beležio je rast za 5% u odnosu na 2016. godinu. Pored rasta ukupne vrednosti uvoza (1-24), u 2017. godini došlo je do razlike čak i za zemlje od kojih je uvezeno. Za razliku od 2016. godine, u 2017. godini, uvoz iz nekih zemalja je porastao, dok je od nekih drugih pao. Zemlje prikazane u sledećoj tabeli predstavljaju 67,6% uvoza, dok je ostatak od 32,4% uvezen iz ostalih zemalja EU-a.

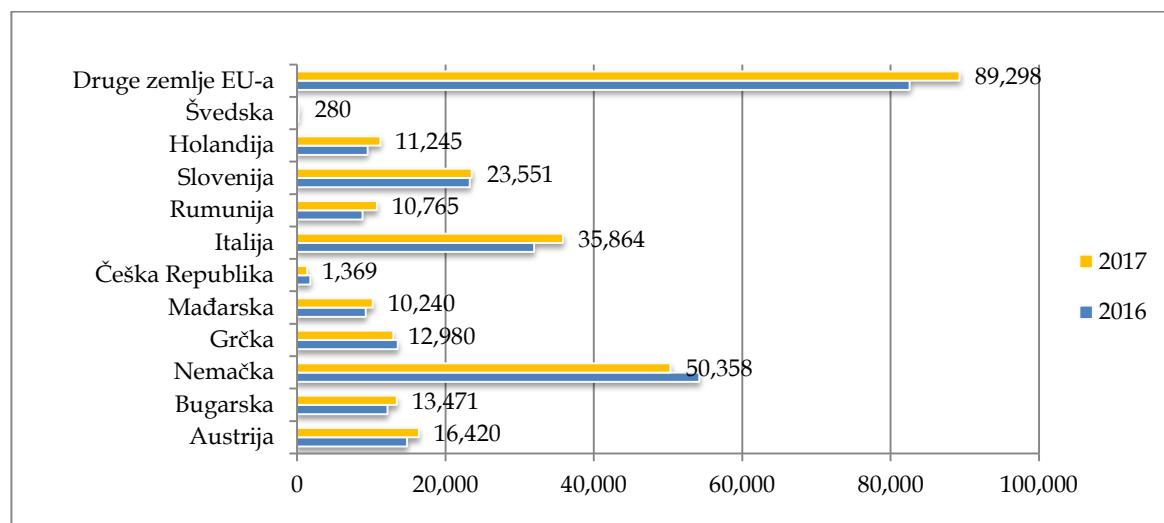
Tabela 76: Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a, u 1000 €

Zemlje	2016	2017	Razlika 2017-2016	Razlika 2017/2016 (%)	Učešće u % (2017)
Austrija	14,848	16,420	1,572	10.6	6.0
Bugarska	12,209	13,471	1,262	10.3	4.9
Nemačka	54,235	50,358	-3,877	-7.1	18.3
Grčka	13,607	12,980	-627	-4.6	4.7
Mađarska	9,266	10,240	974	10.5	3.7
Italija	1,814	1,369	-445	-24.5	0.5
Češka Republika	31,948	35,864	3,916	12.3	13.0
Rumunija	8,848	10,765	1,917	21.7	3.9
Slovenija	23,313	23,551	238	1.0	8.5
Holandija	9,529	11,245	1,716	18.0	4.1
Švedska	231	280	49	21.2	0.1
Ostale zemlje EU-a	82,592	89,298	6,706	8.1	32.4
Ukupno EU 28	262,440	275,845	13,401	5.1	100.0

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Pad uvoza u 2017. godini u odnosu na 2016. godini imali su sledeće zemlje: Češka Republika 24.5%, Nemačka 7.1%, Grčka 4.6%. Rast uvoza su zabeležile sledeće zemlje EU-a: Rumunija 21.7%, Švedska 21.2%, Italija 12.3%, Austrija 10.5%, Slovenija 1.0%, Holandija 18.0%, Bugarska 10.1% i ostale zemlje 8.1%.

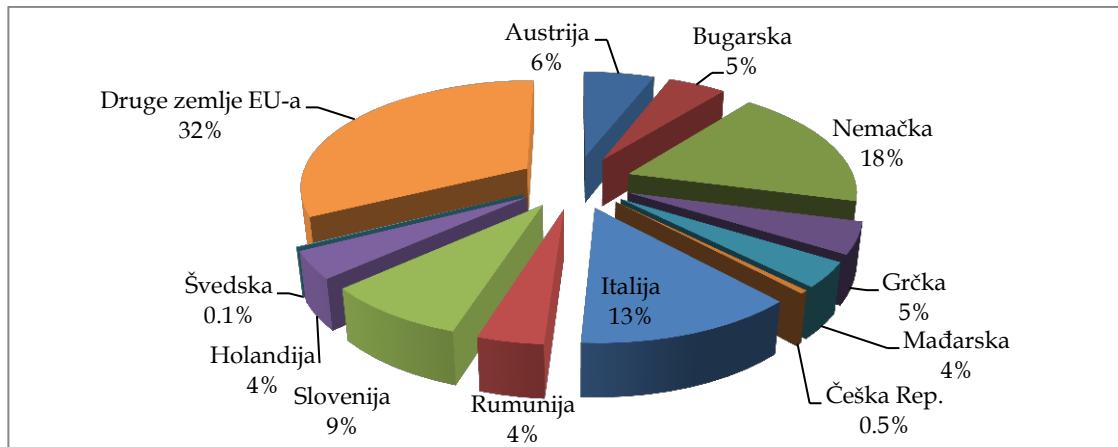
Slika 39: Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a 2016-2017, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

U ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a, najveće učešće je imala Nemačka sa 18%, Italija 13%, Slovenija 9%, Bugarska 5%, Austrija 6%, Grčka 5%, Rumunija, Holandija i Mađarska sa po 4%, Češka Republika 0.5%, Švedska 0.1% i ostale zemlje EU-a sa 32%.

Slika 40: Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU-a u 2017 godini, (%)

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Među poljoprivrednim proizvodima koji su se najviše uvozili iz zemalja EU-a su: ekstrakti, esencije i koncentrati kafe, čaja i koncentrati na bazi tih proizvoda (poglavlje 21) u vrednosti od 37.2 mil. € ili 13% uvoza iz EU-a, meso i proizvodi od mesa 32.1 mil. € (11.2%), mleko i mlečni proizvodi 31.2 mil. € (10.8%) duvan i prerađeni proizvodi zamene duvana 29.4 mil. € (10.2%), proizvodi od žitarica (8.3%) i drugi proizvodi.

4.2.3 Trgovina sa drugim zemljama

Pored zemalja CEFTA i zemalja EU-a, Kosovo je takođe realizovalo trgovinsku razmenu i sa drugim zemljama. Druge zemlje iz kojih se najviše uvozilo su: Brazil, Turska, Švajcarska, SAD, Kina, Kanada i druge zemlje. Glavni uvezeni proizvodi bili su: meso i mesni proizvodi, slatkiši, proizvodi od žitarica, pića i drugi proizvodi iz poglavlja 1-24.

Tabela 77: Trgovinska razmena Kosova u 2017. godini u 1000 €

Zemlje	Izvoz	Uvoz	Deficit	Učešće u izvozu (%)	Učešće u uvozu (%)	Pokrivenost uvoza izvozom
CEFTA	36,697	258,444	-221,747	59.8	37.2	14.2
Zemlje EU-a	20,076	275,845	-255,769	32.7	39.7	7.3
Ostale zemlje	4,563	160,228	-155,665	7.4	23.1	2.8
Ukupno	61,336	694,517	-633,181	100.0	100.0	8.8

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

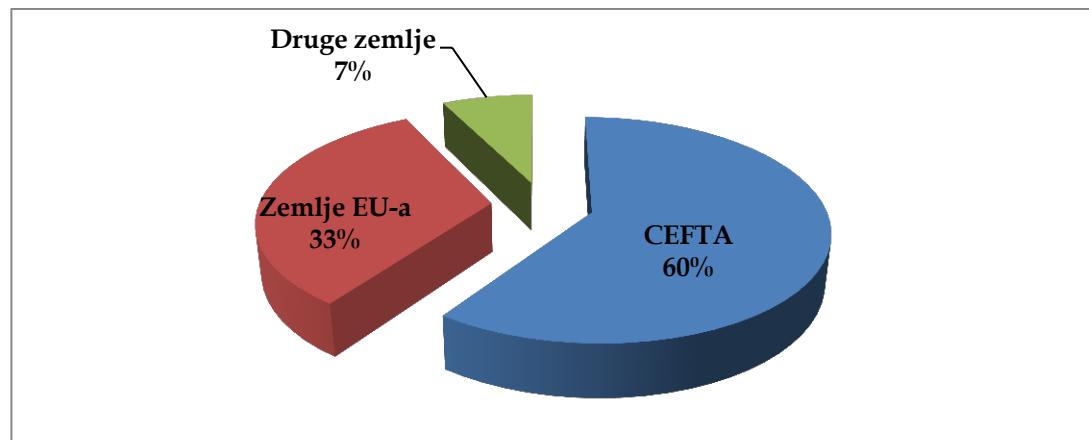
Kao i prethodnih godina i u 2017. godini, zabeležen je rast izvoza ali i uvoza poljoprivrednih proizvoda. Izvoz u zemlje CEFTA bio je oko 36.7 mil. €, dok uvoz oko 258.4 mil. €, sa negativnim trgovinskim bilansom od 221.7 mil. €.

Izvoz u zemlje EU-a bio je 20 mil. €, dok uvoz 275.8 mil. €, što je i iz ovih zemalja zabeležen negativni bilans u iznosu od 255.8 mil. €.

Što se tiče drugih zemalja van Evropske unije, izvoz je zabeležio vrednost od 4.6 mil. €, dok uvoz 160.2 mil. €, sa negativnim trgovinskim bilansom od 155.7 mil. €.

Što se tiče procenta učešća gore pomenutih grupa zemalja, vredi napomenuti da je 60% izvoza zabeležen u zemlje CEFTA, 33% u zemlje EU-a i 7% u druge zemlje.

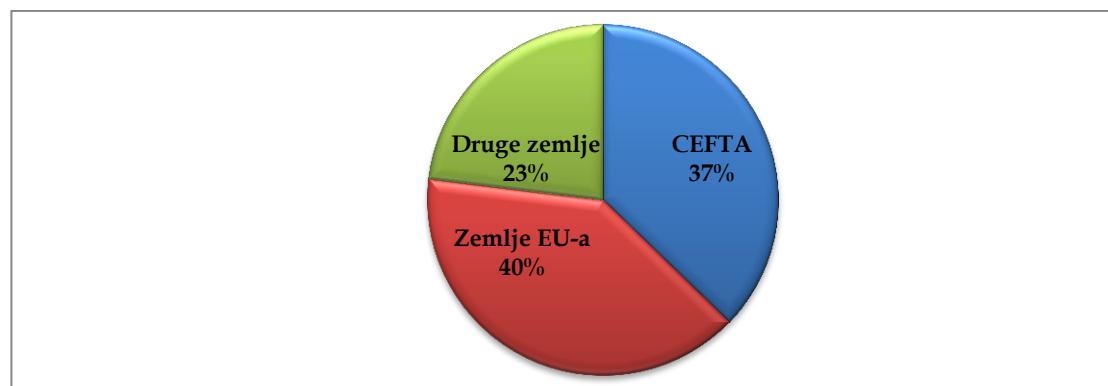
Slika 41: Izvoz poljoprivrednih proizvoda(1-24) za 2017 godinu, (%)

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Što se tiče uvoza, najveći deo je uvezan iz zemalja EU-a 40%, zatim iz zemalja CEFTA 37% i drugih zemalja 23%.

Slika 42: Uvoz poljoprivrednih proizvoda (1-24) za 2017, (%)

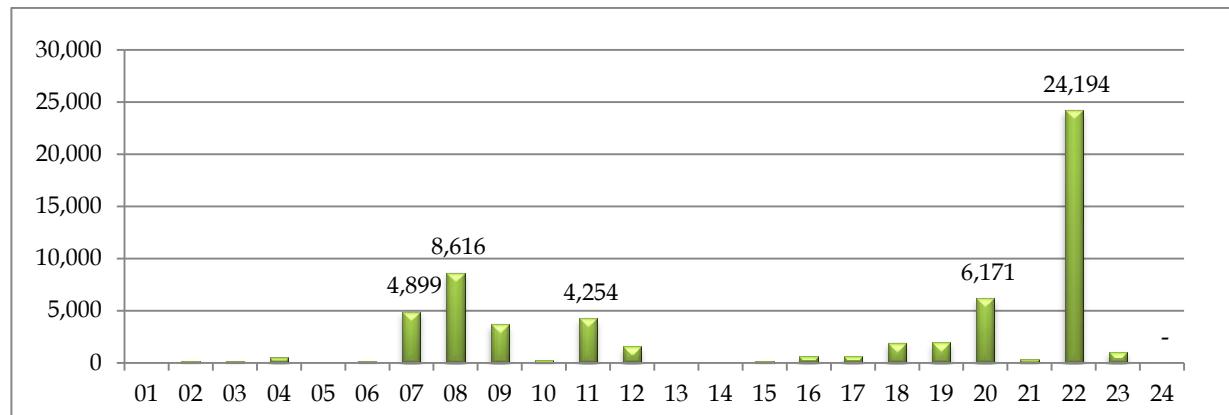
Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

4.2.4 Izvoz poljoprivrednih proizvoda prema poglavljima (1-24)

Proizvodi sa najvećim učešćem u izvozu poljoprivrednih proizvoda u 2017. godini su: pića, hladna pića, alkoholna pića (alkoholi), sirča koja spadaju u poglavlje 22 usklađenog carinskog sistema i učestvuju sa 39,4%, zatim proizvodi iz poglavlja 6 voće i sveži orah sa učešćem od 14%, konzervisane namirnice od povrća, voće i prerađeni orah 10%, sveže povrće 8%, kafa i začini iz poglavlja 9 sa učešćem od 7% u izvozu.

Najnižu vrednost su imali proizvodi iz poglavlja 2 gde spada meso koje u izvozu poljoprivrednih proizvoda beleži učešće od samo 0,2%. Nisku vrednost od 0,8% imali su i poljoprivredni proizvodi iz poglavlja 4, gde spadaju mlečni proizvodi, jaja i med.

Slika 43: Izvoz poljoprivrednih proizvoda za 2017. godinu, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

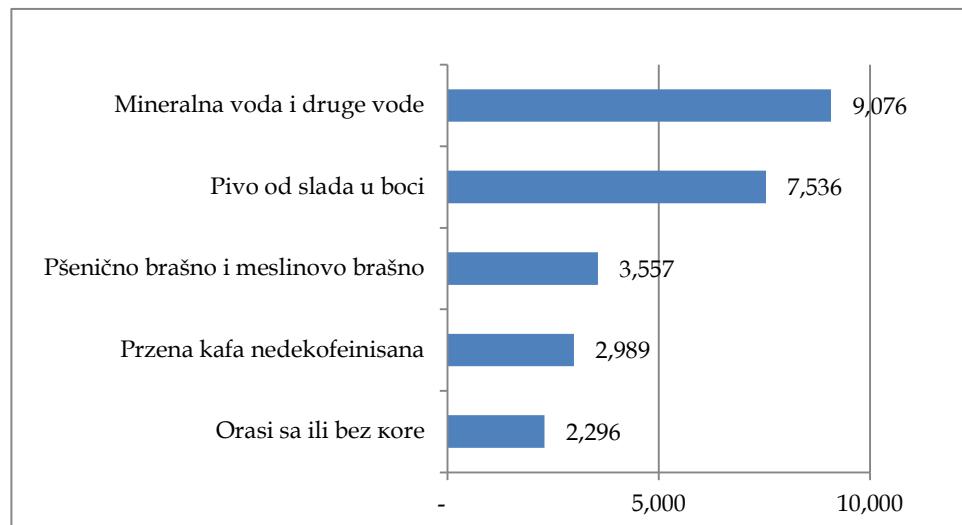
Tabela 78: Izvoz poljoprivrednih proizvoda 2011-2017, u 1000 €

Poglavlje	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
01 Stoka	104	65	0	0	0	0	0
02 Meso i jestivi organi	14	5	23	109	175	247	183
03 Riba, morske školjke i ostali vodeni kičmenjaci	29	120	0	0	32	37	172
04 Mlečni proizvodi, jaja, med	289	149	133	200	459	489	492
05 Proizvodi životinjskog porekla	0	0	0	0	0	0	0
06 Drveće, biljke, cveće	8	12	94	22	42	58	165
07 Povrće i nekoliko korenastih povrća i zemljani orasi	2,642	2,946	2,642	4,927	3,201	4,792	4,899
08 Plodovi i orasi	1,677	1,609	2,122	2,588	2,931	3,845	8,616
09 Kafa, čaj, začini	573	717	1,371	2,729	3,180	2,170	3,677
10 Žitarice	120	79	32	420	724	335	262
11 Mešoviti industrijski proizvodi, skrob	7,256	8,316	8,448	6,518	4,182	4,172	4,254
12 Ulje za jelo, razna zrna, semenke, plodovi, lekovito bilje, sena, krmno bilje	489	681	691	1,347	1,279	1,444	1,558
13 Lepljivi materijali, smole i drugi ekstrakti	0	0	8	0	0	0	0
14 Voćne sadnice, voćni proizvodi	0	0	0	0	0	7	0
15 Masti i ulja	45	59	46	19	41	9	179
16 Gotovi prehrambeni proizvodi od mesa, ribe, morskih školjki i drugi vodenih kičmenjaka	0	6	102	301	500	478	618
17 Šećer i slatkiši	141	137	171	159	699	804	652
18 Kakao i proizvodi od kakaa	295	1,392	1,803	2,661	2,821	2,397	1,909
19 Gotovi proizvodi od žitarica, brašno, skrob	705	704	1,021	1,497	2,104	1,903	1,925
20 Povrće, voće i kuvani orasi	2854	2484	1599	1,752	2,253	3,753	6,171
21 Razni prehrambeni proizvodi	139	164	167	317	336	441	352
22 Piće, hladna pića, alkoholna pića (alkohol), sirće	8,106	10,195	13,300	12,512	15,992	16,989	24,194
23 Krmno bilje za životinje	698	899	1,086	1,296	732	888	1,060
24 Duvan i zamene	0	69	88	0	0	0	0
Ukupno 1-24	26,185	30,807	34,947	39,372	41,683	45,257	61,336

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Među proizvodima najveće vrednosti koji su izvezeni su voda, uključujući mineralnu i gaziranu vodu, u vrednosti od preko 9.1 mil. €, zatim pivo od slada u flaši 7.5 mil. €, pšenično brašno i ovseno brašno u vrednosti od 3.5 mil. €, nedekofeinizovana pržena kafa u vrednosti od 2.9 mil.

Slika 44: Proizvodi koji su najviše izvezeni za 2017. godinu, 1000 €

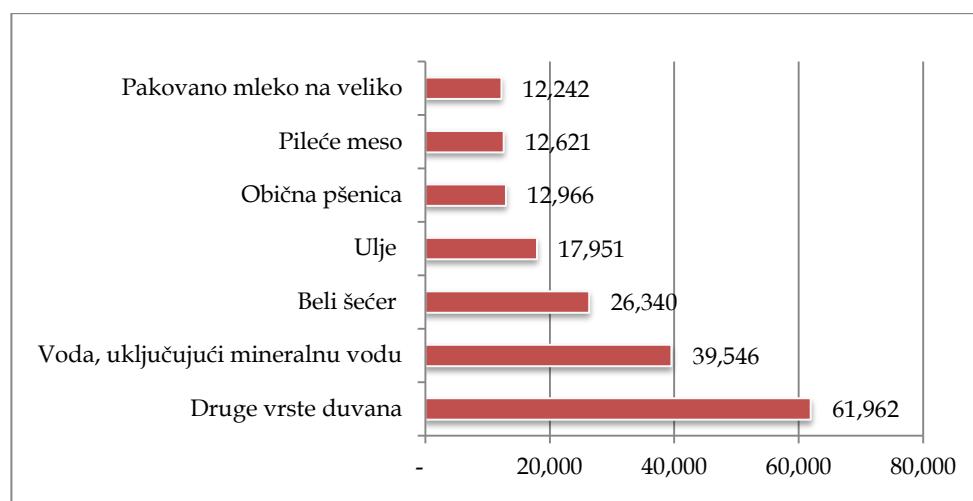

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

4.2.5 Uvoz poljoprivrednih proizvoda prema poglavlјima (01-24)

Među najviše uvezenim proizvodima u 2017. godini bili su proizvodi iz poglavlja 24 Duvan i prerađene zamene duvana-cigarete u vrednosti od 61.9 mil. € sa učešćem u uvozu 8.9%, voda uključujući mineralnu vodu u vrednosti od 39.5 mil. €, sa učešćem od 5.7%, beli šećer u vrednosti od 26.3% sa učešćem od 3.8% i ulje u vrednosti od 17.9 mil. €, sa učešćem od 2.6%, obična pšenica u vrednosti od 12.9 mil. € sa učešćem od 1.9% u uvozu 2017. godine kao i drugi proizvodi čija je vrednost prikazana na sledećoj slici.

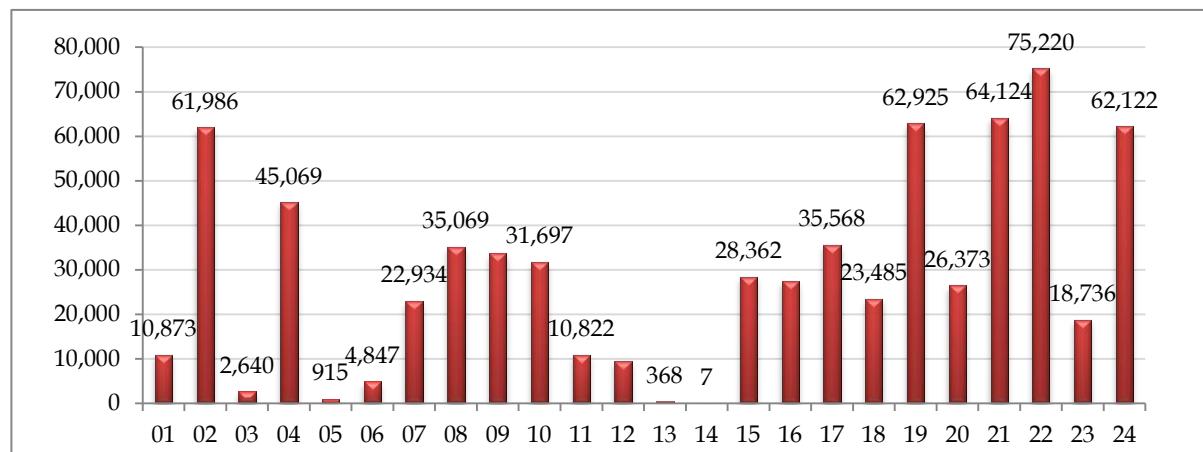
Slika 45: Proizvodi koju su najviše uvezeni za 2017. godinu, 1.000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Ukupna vrednost poljoprivrednih proizvoda u 2017. godini iznosila je oko 694.5 mil. €, dok najviše uvezeni proizvodi koji su podeljeni u određena poglavlja prikazani su na sledećoj slici:

Slika 46: Uvoz poljoprivrednih proizvoda za 2017. godinu, u 1000 €

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

Najveća vrednost uvoza je uočena u poglavlju 22 – pića, hladna pića, alkoholna pića (alkohol), sirće u vrednosti od 75.2 mil. €, čineći 11% uvoza, nastavljajući sa poglavljem 24 – Duvan i zamene čija je vrednost dospjela 62 miliona €, sa učešćem od 8% kao i meso čiji se iznos kretao oko 61.9 mil. €, ili 9% uvoza poljoprivrednih proizvoda (1-24).

Tabela 79: Uvoz poljoprivrednih proizvoda 2011-2017, u 1000 €

Poglavlje	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
01 Stoka	6,010	8,444	9,315	12,216	9,524	7,930	10,873
02 Meso i jestivi organi	52,802	52,262	57,446	62,040	61,758	57,847	61,986
03 Riba, morske školjke i ostali vodenici kičmenjaci	1,796	1,913	2,452	1,959	2,292	2,119	2,640
04 Mlečni proizvodi, jaja, med	36,938	37,792	35,682	38,309	37,750	41,474	45,069
05 Proizvodi životinjskog porekla	906	890	873	815	647	521	915
06 Drveće, biljke, cveće	2,260	2,596	2,827	2,691	4,493	5,233	4,847
07 Povrće i nekoliko korenastih povrća i zemljani orasi	18,664	16,424	16,800	21,796	22,973	23,135	22,934
08 Voće i orasi	23,389	22,169	24,340	29,038	30,251	32,959	35,069
09 Kafa, čaj, začini	21,270	28,015	27,409	26,479	27,904	27,467	33,629
10 Žitarice	46,946	38,794	30,024	31,218	29,338	36,327	31,697
11 Mešoviti industrijski proizvodi, skrob	13,294	18,358	14,790	14,647	15,048	12,823	10,822
12 Ulje za kuvanje, razna zrna, semenke, plodovi, lekovito bilje, sena, krmno bilje	10,933	10,052	8,015	6,924	8,300	9,700	9,409
13 Lepljivi materijali, smole i drugi ekstrakti	95	92	141	260	225	305	368
14 Voćne sadnice, voćni proizvodi	26	3	3	5	9	10	7
15 Masti i ulja	22,023	26,184	25,670	24,912	25,615	27,863	28,362
16 Gotovi prehrambeni proizvodi od mesa, ribe, morskih školjki i drugih vodenih kičmenjaka	20,192	20,675	23,046	24,471	25,298	24,843	27,338
17 Šećer i slatkiši	36,854	35,077	30,042	31,566	31,948	34,848	35,568
18 Kakao i proizvodi od kakaoa	18,538	17,449	19,601	20,679	21,266	22,258	23,485
19 Gotovi proizvodi od žitarica, brašno, skrob	43,563	44,933	50,800	53,452	55,777	60,371	62,925
20 Povrće, voće i kuvani orasi	19,337	17,935	20,693	20,764	23,104	24,189	26,373
21 Razna gotova jela	37,874	41,044	46,697	49,532	56,021	58,796	64,124
22 Piće, hladna pića, alkoholna pića (alkohol), sirče	57,900	57,688	59,555	65,779	63,374	70,388	75,220
23 Krmno bilje za životinje	12,749	16,644	17,366	18,469	21,512	19,058	18,736
24 Duvan i zamene	57,067	59,539	60,117	58,027	54,381	58,300	62,122
Ukupno 1-24	561,428	574,974	583,704	616,051	628,808	658,767	694,517

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR

4.3 Cene u lancu vrednosti

Putem subvencija i grantova, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja ima za cilj povećanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, povećanje proizvodnje i tržišta, smanjenje uvoza koji utiče i na cene domaćih proizvoda.

Kosovsko tržište je preplavljeno uvoznim proizvodima koji dovoljno nanose štetu domaćim proizvođačima i kosovskoj ekonomiji generalno s obzirom da domaća proizvodnja ne zadovoljava potrebe potrošnje, veliki deo proizvoda se uvozi iz drugih zemalja kako bi zadovoljio domaće potrebe. Iako je izvoz zabeležio porast, velika količina uvoza negativno utiče na ekonomski razvoj zemlje.

U sledećim tabelama su prikazane cene za nekoliko poljoprivrednih proizvoda i učinjeno je poređenje između cena proizvodnje, uvoza (carinske cene) i potrošnje na veliko i malo za period 2012-2017. godine.

Tabela 80: Prosečne godišnje cene nekoliko poljoprivrednih proizvoda 2012-2017 (€/kg)

Proizvodi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016 (%)
Pšenica	0.26	0.22	0.20	0.19	0.17	0.16	-6
Kukuruz	0.30	0.31	0.28	0.23	0.24	0.23	-4
Krompir	0.32	0.43	0.34	0.33	0.32	0.32	0
Kupus	0.24	0.17	0.19	0.23	0.21	0.22	5
Paprika	0.58	0.78	0.68	0.81	0.67	0.71	6
Pasulj	2.47	2.63	2.92	2.68	2.46	2.71	10
Paradajz	0.67	0.55	0.68	0.54	0.60	0.57	-5
Jabuka	0.54	0.53	0.55	0.48	0.49	0.63	29
Grožđe	0.93	0.85	1.02	0.91	0.84	1.15	37
Kokoške (farme)	2.12	2.29	2.33	2.06	2.04	2.01	-1
Mleko	0.32	0.33	0.33	0.30	0.30	0.31	3
Med	8.52	8.83	9.00	9.77	9.87	10.37	5
Jaja *	9.60	8.97	9.27	7.43	8.00	8.33	4

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS -MPŠRR; *jedinica 100 komada

Na osnovu podataka iz gornje tabele, cene u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu su imale puno oscilacija. Značajniji pad cena su imali pšenica, kukuruz i paradajz. Veći porast cena od proizvoda navedenih u tabeli su zabeležili grožđe sa povećanjem od 37%, jabuka sa 29% i pasulj 10%, dok cene ostalih proizvoda nisu beležile značajne promene u odnosu na 2016. godinu. Ovaj rast cena je uzrok atmosferskih oštećenja ovih proizvoda.

Tabela 81: Jedinične vrednosti uvoza nekoliko poljoprivrednih proizvoda 2012-2017 (€/kg)

Proizvodi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016 (%)	Vr. Uvoznih cena/ proizvodnje 2017
Pšenica	0.33	0.20	0.20	0.18	0.16	0.18	13	1.13
Kukuruz	0.35	0.21	0.21	0.16	0.18	0.19	6	0.83
Krompir	0.22	0.24	0.30	0.30	0.32	0.38	19	1.19
Kupus	0.07	0.19	0.19	0.19	0.23	0.19	-17	0.86
Paprika	0.36	0.78	0.42	0.47	0.39	0.43	10	0.61
Pasulj	1.02	0.87	1.14	1.17	0.91	0.86	-5	0.32
Paradajz	0.29	0.23	0.31	0.36	0.34	0.34	0	0.60
Jabuka	0.71	0.35	0.29	0.33	0.32	0.35	9	0.56
Grožđe	1.01	0.46	0.55	0.44	0.52	0.53	2	0.46
Mleko	0.65	0.61	0.62	0.60	0.58	0.57	-2	1.84
Med	4.81	4.71	5.02	4.99	5.47	5.63	3	0.54
Jaja *	5.10	9.07	4.07	4.73	4.53	4.17	-8	0.50

Carina Kosova, obrađeno od strane OEAPS-a-MPŠRR; *jedinica 100 komada

Gornja tabela predstavlja nekoliko cena ili takozvane jedinične vrednosti (unit values) uvoza poljoprivrednih proizvoda.

Najznačajniji porast cena sa 19% je zabeležio krompir, zatim pšenica 13% i jabuka 9%. S druge strane, nekoliko proizvoda su zabeležili značajan pad cena kao što su kupus sa 17%, jaja sa 8% i pasulj sa 5%.

Kao prethodnih i ove godine, uvezeni poljoprivredni proizvodi su takođe bili dostupni po cenama nižim od cena domaćih proizvoda na Kosovu, a to može biti rezultat razlika u kvalitetu, roka isporuke i politike zemalja izvoznica i kompanija.

Tabela 82: Prosečne godišnje veleprodajne cene (€/kg)

Proizvodi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016 (%)
Pšenica	0.37	0.29	0.26	0.28	0.27	0.21	-22
Kukuruz	0.34	0.40	0.41	0.48	0.39	0.28	-28
Krompir	0.29	0.36	0.25	0.27	0.32	0.30	-6
Kupus	0.28	0.28	0.32	0.25	0.19	0.19	0
Paprika	1.14	0.86	0.55	1.08	1.12	0.59	-47
Pasulj	1.93	2.04	2.64	2.59	2.45	2.29	-7
Paradajz	0.82	0.68	0.51	0.43	0.64	0.54	-16
Jabuka	0.51	0.52	0.43	0.49	0.47	0.49	4
Grožđe	2.04	1.47	2.04	1.74	1.64	1.35	-18
Kokoške (farme)	1.51	1.60	2.15	1.77	1.39	1.48	6
Mleko	0.77	0.79	0.80	0.79	0.78	0.72	-8
Med	7.09	8.27	8.12	8.22	8.80	7.10	-19
Jaja	7.93	7.53	8.67	7.27	8.50	8.17	-4

Izvor: Tržišni informacioni sistem, obrađeno od strane OEAPS-a-MPŠRR, *jedinica 100 komada

U gornjoj tabeli, prikazane su veleprodajne cene nekoliko poljoprivrednih proizvoda. Manji porast cene su zabeležile kokoške (farmi) sa 6.5% i jabuka sa 4.3%.

Proizvodi koji su zabeležili pad cena su paprika čija je cena za 47.3% niža od 2016. godine, zatim kukuruz sa smanjenom cenom od 28.2% i pšenica sa 22.2%, zatim med, grožđe i paradajz.

Veleprodajne cene su obično više od proizvodnih cena, ali za proizvode sa većim učešćem uvoza sa niskim cenama, moguće je da ovo pravilo ne važi.

Tabela 83: Prosečne godišnje maloprodajne cene (€/kg)

Proizvodi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016 (%)
Pšenica	0.43	0.33	0.30	0.31	0.30	0.26	-13
Kukuruz	0.40	0.44	0.49	0.52	0.44	0.34	-23
Krompir	0.37	0.46	0.43	0.32	0.38	0.37	-3
Kupus	0.36	0.35	0.38	0.29	0.24	0.24	0
Paprika	1.41	0.99	0.70	1.23	1.30	0.75	-42
Pasulj	2.28	2.27	2.89	2.80	2.64	2.56	-3
Paradajz	1.00	0.79	0.65	0.51	0.76	0.67	-12
Jabuka	0.66	0.60	0.62	0.57	0.57	0.60	5
Grožđe	2.45	1.65	2.45	1.91	1.79	1.42	-21
Kokoške (farma)	1.87	1.94	2.43	2.01	1.72	1.78	3
Mleko	0.87	0.88	0.87	0.84	0.82	0.83	1
Med	8.30	9.22	9.10	9.27	9.73	8.39	-14
Jaja	9.20	8.27	9.47	7.73	9.80	8.77	-11

Izvor: Tržišni informacioni sistem, obrađeno od strane OEAPS-a-MPSRR, *Jedinica 100 komada

U gornjoj tabeli su predstavljene maloprodajne cene na kojima se primećuju značajne promene cene paprike, kukuruza, meda i paradajza.

Paprika je zabeležila pad cene od 42.3%, kukuruz i grožđe od 23.7% odnosno 20.7%, takođe ne mali pad cene su zabeležili med i pšenica od 13.8% i 13.3%.

Sa druge strane, porast cene je zabeležila jabuka sa 5.3%, dok je manji rast zabeležen kod kokošaka (farmi) sa 3.5% i mleka sa 1.2%. Drugi proizvodi na listi nisu imali veće promene.

Maloprodajne cene na lokalnom tržištu su obično više od proizvodne cene, sa izuzetkom nekih proizvoda, čija nabavka na maloprodajnom tržištu uglavnom potiče od jeftinijeg uvoza.

Tabela 84: Poređenje cena nekoliko proizvoda na Kosovu sa nekim zemljama EU-a, 2017 (€/kg)

Država	Pšenica	Kukuruz	Krompir	Kupus	Jabuka	Med	Jaja*
Bugarska	0.15	0.15	0.18	0.20	0.25	2.30	6.79
Češka Republika	0.15	0.14	0.19	0.16	0.46	4.36	7.82
Grčka	0.19	0.21	0.37	0.44	0.58	5.85	18.38
Mađarska	0.14	0.14	0.24	0.21	0.35	2.66	6.42
Austrija	0.14	0.14	0.24	0.22	0.56	12.00	14.32
Rumunija	0.14	0.15	0.30	0.29	0.61	3.53	8.54
Kosovo	0.16	0.23	0.22	0.32	0.63	10.37	8.33

Izvor: Eurostat i ASK, * Jedinica 100 komada

Poređenje cena nekih zemalja Evropske unije i Kosova, vidimo u tabeli iznad koja predstavlja cene poljoprivrednih proizvoda. S obzirom sa je uvoz na Kosovu veoma visok, promene cena na međunarodnom tržištu i u zemljama regiona imaće uticaj na cene na kosovskom tržištu.

Imajući u vidu niske prihode na Kosovu, rast cena, posebno osnovnih proizvoda, negativno utiče na životni standard stanovništva na Kosovu.

Prema gornjoj tabeli možemo zaključiti da Kosovo ima relativno visoke cene u poređenju sa drugim zemljama EU-a, ovo, kao što je i ranije pomenuto je rezultat niske količine domaće proizvodnje, visokih troškova proizvodnje i visokog učešća uvoza.

Ukoliko analiziramo cenu pšenice, možemo uočiti da u odnosu na druge zemlje (osim Grčke sa 0,19 €/kg), Kosovo ima relativno višu cenu od Bugarske, Češke Republike i Mađarske. Važno je napomenuti da je u prethodnoj godini (2016) najnižu cenu žita imala Austrija (0,116 € / kg) ili 22% nižu, dok je u 2017. godini u većini zemalja EU-a primećeno nivelisanje za kukuruz i pšenicu, osim Grčke

Cena kukuruza je najviša na Kosovu u poređenju sa drugim zemljama, dok je najniža u Mađarskoj, Češkoj i Austriji po ceni od 0,14 €/kg.

Kupus na Kosovu ima prilično konkurentnu cenu sa zemljama EU-a, nešto višom od Bugarske i Češke Republike za 18.5% odnosno 15.2%, dok je za 68% niža od Grčke.

Cena krompira na Kosovu nije zadovoljavajuća u poređenju sa Češkom Republikom koja ima nižu cenu, tako da je cena krompira na Kosovu veća za 48,7%, dok je u poređenju sa Grčkom 36,7% niža.

Na osnovu podataka iz tabele možemo uočiti da je cena jabuka na Kosovu najviša u poređenju sa drugim zemljama. Sa najnižom cenom jabuke vodi Bugarska, zatim Mađarska itd. Uzrok visoke cene je niski prinos zbog štete od niskih temperatura i mraza.

Kao i 2016. i 2017. godine, cena meda na Kosovu je bila viša u poređenju sa drugim zemljama, samo je u Austriji uočena približna cena meda sa Kosovom, dok su druge zemlje imale znatno niže cene, do 77.8%.

Cena jaja na Kosovu je veća od većine zemalja na listi, osim Grčke i Austrije čija je cena 120.6% i 71.9% viša nego na Kosovu.

Kao što smo ranije spomenuli, u 2017. godini, za razliku od 2016. godine, imamo niveliciju cena pšenice i kukuruza između zemalja EU, što je rezultat rasta cena krompira u Austriji (50,7%) i jabuka (61,5%); Bugarska se ističe po rastućim cenama jaja; Češka za jaja (26,5%) i jabuke (25,7%); Rumunija nema značajnije promene cena osim smanjenja za kukuruz (9,7%).

Možemo zaključiti da su cene na Kosovu prilično visoke imajući u vidu životni standard. Kosovo kao malo tržište sa niskom domaćom proizvodnjom je veoma zavisno od uvoza i kao rezultat, i cene se diktiraju od uvoza. Iz tog razloga, neophodno je izraditi poljoprivredne politike koje omogućavaju povećanje domaće proizvodnje, poboljšanje kvaliteta, povećanje konkurenčkih sposobnosti i generalno je potrebna veća promocija i podrška domaćim proizvodima.

4.4 Bezbednost i kvalitet hrane

4.4.1 Bezbednost hrane

Kosovska agencija za hranu i veterinu (AHV) je najviši organ za hranu i veterinu, odgovoran za zaštitu ljudskog života i zdravlja obezbeđivanjem visokog nivoa bezbednosti hrane, uključujući i hranu za životinje, zdravje životinja, zdravje biljaka, brigu o životnjama, kao i kvalitet hrane biljnog i životinjskog porekla. AHV, kao državni organ Republike Kosovo, primenjuje važeće zakonodavstvo koje se odnosi na očuvanje javnog zdravlja, bezbednost hrane i zdravlja i dobrobiti životinja. Ovu ulogu, AHV vrši sprovođenjem vladinih politika u sprovođenju kapitalnih projekata u ovim oblastima, organizovanjem službene kontrole na granicama i unutar teritorije Republike Kosovo.

Vlada Kosova delegirala je AHV kao organ za vršenje inspekcija u oblasti bezbednosti hrane, higijene, sledljivosti i označavanja hrane za ljude i stočnu hranu u procesu prerade, pakovanja, distribucije, veleprodaje i maloprodaje u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i usklađenog zakonodavstva EU-a. U socijalnom aspektu, osnivanje AHV daje pravo građanima Kosova da konzumiraju proizvode koji su bezbedni koliko i za građane zemalja članica Evropske unije.

Odgovorne institucije i pravni okvir

AHV je glavni organ za obezbeđivanje bezbednosti hrane u Republici Kosovo. Usvajanjem Zakona o hrani (član 36), AHV je direktno povezana sa Kancelarijom premijera. Na osnovu člana 38. ovog Zakona, Agencija je odgovorna za proveru i inspekciju hrane i sastojaka hrane na svim nivoima lanca ishrane. AHV je takođe odgovorna za suzbijanje i sprečavanje zaraznih bolesti između životinja, za uređivanje veterinarske medicinske prakse, inspekciju proizvoda životinjskog porekla, inspekciju uvezenih, izvezenih proizvoda, prekogranični transport (tranzit) žive stoke i proizvoda životinjskog porekla, regulisanje dužnosti i obaveza institucija centralnih i lokalnih vlasti i službenika koji su imenovani da rade u navedenim institucijama

Agencija se sastoji od pet Direkcija:

1. Direkcija za javno zdravље,
2. Direkcija za zdravlje i dobrobit životinja,
3. Direkcija inspekcije (veterinarska, fitosanitarna i sanitarna) koja obuhvata i šest (6) regionalnih kancelarija,
4. Direkcija laboratorije, i
5. Direkcija administracije.

Nacionalni institut za javno zdravje Kosova (NIJZK) je multidisciplinarna obrazovna i naučna institucija, odgovorna za razvoj zdravstvenih strategija u oblasti epidemiologije, obrazovanja i promocije zdravlja, sprečavanja bolesti, laboratorijske dijagnoze i zdravstvenih informacija.

Delokrug NIJZK-a je uređen Zakonom br. 02/L-78 o javnom zdravlju. U okviru Univerziteta u Prištini, poljoprivredni i veterinarski fakultet (PVF), fakultet geo-nauke i tehnologije (Odeljenje za prehrambenu tehnologiju (OPT) i Prirodno-matematički fakultet (Odeljenje za hemiju i biologiju) pružaju dragocenu ekspertizu o bezbednosti hrane.

Institucije koje se zajednički bave bezbednošću hrane na Kosovu su: MPŠRR, Agencija za hranu i veterinu i Ministarstvo zdravstva. U okviru MPŠRR-a, Poljoprivredni institut Kosova (PIK) i Odeljenje za poljoprivrednu politiku i tržište, su takođe uključeni u izradi politike za hranu. Trenutno, uloga MPŠRR-a za bezbednost hrane je i dalje neutvrđena. Međutim, očekuje se da će se njena uloga utvrditi i odobriti novim zakonom koji je izrađen od strane MPŠRR-a. U okviru Ministarstva zdravstva, Nacionalni institut za javno zdravlje je zadužen i za testiranje hrane.

Svaka distribucija proizvoda životinjskog porekla ili žive stoke mora biti predmet veterinarske inspekcije. Veterinarska inspekcija se vrši na svim graničnim prelazima i carinskim skladištima. Na Kosovu postoji ukupno devet (9) graničnih inspekcijskih tačaka (GIT).

Operateri biznisa sa hranom

Tokom 2017. godine u okviru ove direkcije izvršene su registracije i odobrenja operatera biznisa sa hranom životinjskog i neživotinjskog porekla, i to:

Odobrenja za objekte hrane životinjskog porekla ukupno 25, od kojih 2 fabrike za preradu mleka, 11 fabrika za preradu mesa, 2 klanice za kopitare, 1 klanica za živinu, 6 rashladna skladišta, otkup i pakovanje meda 1 i 2 rashladna skladišta (aktivnost prepakovanja).

Tabela 85: Odobrenja operatera biznisa sa hranom životinjskog i neživotinjskog porekla

Odobrene dozvole za operatere biznisa	Broj
Fabrika za preradu mleka	2
Fabrika za preradu mesa	11
Klanica za kopitare	2
Klanica za živinu	1
Rashladno skladište (čuvanje proizvoda)	6
Otkup i pakovanje meda	1
Rashladno skladište (aktivnost prepakovanja)	2
Ukupno	25

Izvor: AHV

Ukupno je registrovano 15 objekata za maloprodaju hrane životinjskog porekla. Od ukupno 15 objekata, 12 su za mesne proizvode, 1 za preradu mleka, 1 za otkup i pakovanje meda i 1 za uzgoj ribe.

Tabela 86: Registracija objekata za maloprodaju

Registracije za maloprodaju	Broj
Mesni proizvodi	12
Prerada mleka	1
Otkup meda	1
Uzgoj ribe	1
Ukupno	15

Izvor: AHV

Dok je ukupan broj objekata za hranu neživotinjskog porekla u 2017. godini bio 142 gde su uključene sledeće kategorije prikazane u sledećoj tabeli:

Tabela 87: Registracija objekata hrane neživotinjskog porekla

Kategorije	Broj
Fabrika prirodne i gazirane vode	1
Fabrika sokova	3
Fabrika za proizvodnju testenina	1
Prepakovanje prehrabnenih proizvoda	7
Fabrika za konzerviranje (voća i povrća)	2
Fabrika brašna	2
Fabrika ulja	4
Fabrika vina	6
Fabrika za proizvodnju konditorskih proizvoda	10
Fabrika za otkup, proizvodnju i preradu voća i povrća	24
Pekara	72
Fabrika smokija i čipsa	2
Rashladno skladište za voće i povrće	8
Ukupno	142

Izvor: AHV

Pored navedenih aktivnosti, izvršeno je i nekoliko poseta prerađivačkim PPO-ima i prodajnim tačkama hrane. Uglavnom je asistirala Veterinarska inspekcija - AHV na sprovođenju Nacionalnog plana službenih kontrola i uzimanje uzoraka i odgovor na druge zahteve Inspektorata. Ukupno su pomogli u 17 inspekcijskih aktivnosti, 5 praćenja i evaluacija i 4 revizije.

U nastavku su prikazane aktivnosti koje je vršila Direkcija za zdravlje i dobrobit životinja - Sektor za zdravlje životinja:

- Tokom 2017. godine, ovaj sektor je sproveo različite aktivnosti u cilju zaštite zdravlja životinja i sprečavanja prenosa različitih bolesti.
- Praćena je epizootiološka situacija u zemljama regiona i sveta u vezi sa bolestima životinja, pozivajući se na izveštaje OIE-a o prisustvu bolesti kvrgave kože (BKK) i Ptičijeg gripa (Avian Influenza);

- Praćenje aktivnosti sprovođenja Strategije za hemoragijsku groznicu (Kirmska Kongo), sprovođenje aktivnosti prskanja životinja u endemskim opštinama Mališevo, Suva Reka, Klina i Orahovac;
- Registracija objekata za živinu i žigosanje jaja za potrošnju.;
- Praćenje aktivnosti koje je predviđeno UKBSK za 2017. godinu, realizacija vakcinacije i terenskih dijagnostičkih istraživanja;
- Praćenje bolesti kvrgave kože (BKK) i realizacija masovne vakcinacije goveda širom zemlje;
- Izvršeno je ukupno 76 inspekcija za licenciranje ili nastavak licenciranja poslovnih subjekata u nadležnosti Direkcije ;
- U cilju kontrole uvoza živilih životinja, hrane za životinje i biološkog materijala, izdato je ukupno 233 uvoznih dozvola;
- Uzorci uzeti na terenu dostavljeni su LHV-u za laboratorijske analize o prisustvu bolesti životinja. Ukupni broj traženih analiza za sve vrste životinja je 12,834 laboratorijskih analiza.
- Nakon izvršenih laboratorijskih analiza o bolestima životinja, uništeno je 415 životinja, od toga 175 grla goveda, 34 grla koze i 206 pčelinjih košnica;

Tabela 88: Licenciranje veterinarskih poslovnih subjekata, skladište za otkup koža

Naziv	Januar/decembar
Licenciranje veterinarske prakse	41
Izdavanje izvoznog broja za skladišta koža	10
Licenciranje stočne pijace	2
Registracija objekata za živinu	23
Registracija objekata ribarstva	0
Ukupno	76

Izvor: AHV

Tabela 89: Izdavanje uvoznih dozvola

Naziv	Januar/decembar
Uvoz živilih životinja za klanje	82
Uvoz hrane za životinje	85
Uvoz pčela	2
Uvoz genetskog materijala	8
Uvoz goveda za razmnožavanje/tovljenje	16
Uvoz jednodnevnih pilića	40
Uvoz žive ribe, ikre	0
Ukupno	233

Izvor: AHV

Tabela 90: Uzimanje i dostava uzoraka u LHV na laboratorijsku analizu:

Naziv analize	Januar - decembar
Patološke analize	56
Serološke analize, nacionalni plan Brucelzoa, Leukoza i FMD	3,660
Aeroaloške analize, sumnja na bolesti životinja na terenu	1,775
Bakteriološke analize	468
Titri vakcine	6,614
Karantin	261
Ukupno	12,834

Izvor: AHV

Tabela 91: Uništavanje životinja koje su pozitivno rezultirale na zarazne bolesti

Naziv bolesti	Vrsta životinje	Br. izbijanja	Uništeno
Brucela abortus	Goveda	40	150
Brucela melitensis	Ovce	0	0
Brucela melitensis	Koze	2	34
Anthrax	Goveda	0	0
TBC	Goveda	17	25
Američka Pesta	Pčela	12	206
Ukupno		71	415

Izvor: AHV

Tabela 92: Izdavanje transportnog i zdravstvenog sertifikata

Naziv	Januar-decembar
Izdavanje transportnog sertifikata (blok obrazac za 33 certifikata)	2,400
Izdavanje zdravstvenog sertifikata (blok obrazac za 33 certifikata)	330
Ukupno	2,730

Izvor: AHV

Standardi ishrane

Zemlje članice STO-a treba da zasnivaju svoje nacionalno zakonodavstvo o hrani nad Statutom (Codex). Pregled Statuta (Codex) (1997): minimalan zahtev za sprovođenje HACCP-fleksibilnost u sprovođenju poštujući istovremeno osnovne principe sistema. Na osnovu međunarodnih standarda i tehničkih pravila, postoje dve glavne determinante što se tiče definicije i cilja standarda ishrane a to su: Zdravstvena sigurnost (zdrava i sigurna hrana) i kvalitet (kvalitetna hrana). Zdravstvena sigurnost hrane vrši sprečavanje povrede zdravlja potrošača od hrane. Rizici za zdravlje potrošača koji proizilaze iz hrane, mogu biti: fizički, hemijski, mikrobiološki. Efikasna zaštita zdravlja potrošača podrazumeva važnost pravovremenog i blagovremenog otklanjanja zdravstvenih rizika. Na osnovu ovih standarda, glavna odgovornost spada na proizvođače. Jedan od standarda je i sprovođenje HACCP sistema, koji obezbeđuje efikasniju zaštitu zdravlja potrošača u procesu proizvodnje hrane.

HACCP je racionalan, sistematski i naučno utemeljen način osiguranja zdravstvene sigurnosti hrane, dozvoljavajući nam:

- Identifikaciju i procenu zdravstvenih rizika u svim fazama procesa proizvodnje, prerade i distribucije hrane.
- Određivanje mera u pravo vreme za sprečavanje i kontrolu identifikovanih rizika.
- Osiguranje efektivnog sprovođenja preventivnih mera.

Prerađivačka industrija neprekidno se podržava od strane MPŠRR-a, Evropske komisije i drugih donatora kroz razne grantove. Ovde je reč o meri 103 - Investicije u fizičku imovinu za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda.

Sprovođenjem ove mere cilja se: Povećanje konkurentnosti agro-prehrambenog sektora kroz povećanje produktivnosti i uvođenja novih tehnologija i proizvoda; Usklađivanje sa standardima EU-a i poboljšanja u zaštiti životne sredine, bezbednosti hrane i kvaliteta proizvoda, dobrobit životinja i upravljanje otpadom, kao i jačanje veza sa primarnom proizvodnjom.

Napretkom savremene tehnologije od strane proizvođača i prerađivača sprovode se međunarodni standardi ishrane, a takođe se sprovode pravila HACCP-a i ISO standarda u njihovoj svakodnevnoj proizvodnji, koje značajno utiču na nivo higijene njihovih prostorija i same bezbednosti prehrambenih proizvoda.

4.4.2 Analize bezbednosti hrane i zdravlja životinja

Analize u laboratorijama PIK-a i AHV-a - Aktivnosti u oblasti zdravlja životinja

Projekti koji se ostvaruju na terenu od strane ugovorenih veterinarskih subjekata su kako sledi

Vakcinacija životinja protiv bolesti Antraksa

Vakcinacija je sprovedena u opštini Orahovac, s obzirom da je u 2015. godini zabeležena eksplozija ove bolesti u selu Landovica opština Prizren. U ovoj vanrednoj vakcinaciji vakcinisano je 3,600 grla goveda, ovaca i koza. Svi podaci o realizaciji ove vakcinacije navedeni su u bazi podataka sektora I&R.

Vakcinacija pasa koji imaju vlasnike protiv bolesti besnila

U ovu vrstu vakcinacije uključene su sve opštine u zemlji i prema Uredbi 10/2005 opštine su obavezne da izvrše isplatu ove usluge. Za vakcinaciju kućnih ljubimaca – pasa i mačaka koji imaju vlasnike dodeljeno je ukupno 16.700 doza vakcina.

Dehelmintizacija kućnih ljubimaca protiv ehinokokusa (*Echinococcus Granulosus*)

Ukupno je dodeljeno 65.000 tableta licenciranih veterinarskih praksi.

Vakcinacija svinja protiv Klasične kuge – KKS

Vakcinacija je sprovedena u opštinama Parteš, Istok, Klina, Ranilug, Novo Brdo, Peć, Skenderaj, Vitina, Gračanica, Klokot, Zvečane i Zubin Potok, gde je vakcinisano ukupno 23, 772 grla svinja.

Vakcinacija jagnjadi i jaradi protiv bolesti Bruceloze kao i praćenje vakcinacije serološkom metodom

Vakcinacija je realizovana u svim opštinama zemlje gde je vakcinisano 99,534 grla jagnjadi i jaradi. Nakon završetka vakcinacije izvršeno je praćenje vakcinacije u LUV sa serološkom metodom. Od vakcinisanih životinja ispitana je krv metodom slučajnog odabira vakcinisanih životinja, radi utvrđivanja titra vakcine za bolest Bruceloze. Testirano je ukupno 6.614 jagnjadi i jaradi.

Vakcinacija goveda protiv Bolesti kvrgave kože (LSD)

Od strane ugovorenih veterinarskih praksi sprovedena je masivna vakcinacija protiv bolesti Kvrgave kože (LSD) na celoj teritoriji Kosova od 6.07.2017. do 20.08.2017. Vakcinacija je uspešno realizovana. U ovoj aktivnosti obuhvaćeno je 217,9989 grla goveda na celoj teritoriji Kosova.

Vakcinacija životinja protiv bolesti klostridioze

Tokom ove godine u okviru veterinarskih praksi dodeljeno je 1,355 boca od 100 ml vakcina za vakcinaciju goveda, ovaca i koza protiv bolesti klostridioze.

Vakcinacija živine protiv bolesti Atipična kuga živine (New Castle Disease Virus)

Tokom ovog perioda komercijalnim farmama i farmama poljoprivrednih gazdinstava dodeljeno je ukupno 1,250,000 doza vakcina protiv ove bolesti za imunizaciju živine.

Dijagnostičko istraživanje za hipersenzibilizaciju goveda za bolest tuberkuloze kod goveda za mužu

I ove godine realizovana je aktivnost hipersenzibilizacije goveda protiv bolesti TBC u koju je uključeno 18,919 grla goveda.

Dijagnostička istraživanja o bolesti Mastitisa kod krava muzara

Ova aktivnost nije sprovedena ove godine i ne planira se da bude sprovedena jer će u budućnosti biti odgovornost farmera da dijagnostikuju ovu bolest kod krava muzara.

Repeliranje životinja protiv bolesti Hemoragične groznice (KKHG)

Praćenje aktivnosti za sprovođenje strategije za Hemoragičnu groznicu (Kirmska Kongo), sprovođenje repeliranja životinja završeno je u četiri faze u endemskim opštinama Mališevo, Suva Reka, Klina i Orahovac gde je bilo uključeno 82,027 grla goveda, 45,561 grla ovaca i 11,068 grla koza.

Tokom 2017. godine Sektor za identifikaciju i registraciju (I&R) je nastavio sa radom u skladu sa planom rada predviđenim u ovom sektoru.

Promet, klanje i uvoz životinja - U bazi podataka I&R sektora prijavljeno je 63,733 prometa (kupoprodaje) goveda, 19,041 prometa ovaca, 3,831 prometa koza, 691 prometa svinja. Što se tiče klanja životinja: 6,135 klanja goveda, 4 klanja koza, 629 klanja ovaca i 5,551 klanja svinja. Takođe, u bazi podataka za 2017. godinu uvezeno je ukupno 10.132 grla stoke.

Što se tiče zdravlja i dobrobiti životinja, sprovedene su i aktivnosti za praćenje veterinarskih medicinskih proizvoda, kao i održane su informativne kampanje za poljoprivrednike u vezi sa dobrobiti životinja, uključujući i raspodelu brošura za prevoz životinja itd.

Direkcija Inspektorata

Veterinarske inspekcije

Sektor graničnog veterinarstva je izvršio brojne inspekcije, čije su vrste predstavljene u sledećoj tabeli: Broj izdatih dozvola je bio 730, Inspekcija tereta 11,236, Uzoraka za analizu 499, Odbijenih tereta 6, Tranzitnih tereta 221, Uništavanje u GIT 21,025 kg, Uvoz (goveda za uzgoj) 720 grla, Uvoz (goveda za klanje) 17,170 grla.

Tabela 93: Vrste inspekcija

Sektor graničnog veterinarstva	Broj
Broj izdatih dozvola	730
Inspekcija tereta	11,236
Uzorak za analizu	499
Odbijeni tereti	6
Tranzitni tereti	221
Uništavanje u GIT	21,025 kg
Uvoz (goveda za uzgoj)	720 grla
Uvoz (goveda za klanje)	17,170 grla

Izvor: AHV

Unutrašnji veterinarski sektor

Tabela 94: Inspekcije unutrašnjeg veterinarskog sektora

Vrsta aktivnosti	Broj uzoraka i uništenja
Inspekcija poslovnih subjekata kao što su fabrike za preradu mleka i preradu mesa	250
Uzimanje i dostavljanje uzoraka za mikrobiološke analize, ostatke, serologiju, od poslovnih subjekata koji prerađuju proizvode životinjskog porekla i od farmi u skladu sa nacionalnim planom	1,337 uzorka
Inspekcija skladišta hlađenja uvezenih proizvoda	33
Inspekcija klanica, kontrola životinja pre, tokom i nakon klanja i izdavanje sertifikata o klanju životinja	5556
Inspekcija i izdavanje sertifikata za izvoz 4,556.455 kg Kože i 137,988 kg mlečnih i mesnatih proizvoda	333
Inspekcija i izdavanje sertifikata za unutrašnji prevoz proizvoda	857
Inspekcija životinja i proizvoda životinjskog porekla na zahtev policije i carinskih službenika	91 slučaja, 194 govedo
Praćenje životinjskih farmi u vezi sa vakcinacijom i sprovođenjem istraživanja	67 Ambulante
Dijagnoza od strane ugovarača AHV-a	2,024 Farme
Uništavanje životinja (goveda) koje su rezultirale pogodjene zaraznim bolestima	176 goveda (151 Bruceloz, 25 TBC); 34 ovce, koze;
Uništavanje pčela koje su rezultirale pogodjene zaraznim bolestima	206 Košnice pčela
Razmatranje žalbi potrošača i pokretanje prekršajnih postupaka	62
Uništavanje proizvoda životinjskog porekla	82,700 kg mesnih proizvoda i 8,825 kg Začina
Razmatranje zahteva SO i strana	40

Izvor: AHV

Tretirani su svi prijavljeni slučajevi alimentarne intoksikacije (trovanja hranom) kroz zdravstvene institucije -BKUSK ili NIJZ, sprovedene su procedure i preduzete se zakonske mere.

Ukupan broj slučajeva trovanja hranom od strane zdravstvenih organa i NIJZ-a za alimentarnu intoksikaciju bio je 258 osoba.

Tabela 95: Vrsta inspekcija objekata i broj uzetih uzorka i brisa

Vrsta inspekcije	Vrsta objekata	Broj	Broj uzetih uzoraka	Brisa
Inspektovani objekti	Restorani	613	152	639
	Farmaceutsko skladište	89		
	Dečiji vrtići	163		
	Institucije od posebnog značaja	33		
	Prodavnice - POH	354		
	Pekare	481		
	Proizvođači	253		
	Obrazovne institucije	78		
	Rekreacioni bazeni	25		
	Drugo	61		
Inspektovani objekti prema žalbama potrošača		185		
Inspektovani objekti za sprovođenje zakona o duvanu			314	
Zdravstvene institucije			130	
Vanredne inspekcije			10	
Razmatranje predmeta u drugom stepenu			4	
Prijave u sudu			83	
Količina uništenih proizvoda u ton/litru		294.995,225 kg		
		226.407,31 lit		

Izvor: AHV

Tabela 96: Granični fitosanitarni sektor

Sektori	Inspekcije na granici	Odbijanja	Ton	M3	Fitosertifikat reeksporta	Odluke	Prijave	Tranzit	Dozvola za uvoz	Uzorak	Plombiranja	Uništavanja	
												Ukupno	Kg
Fitosanitarni granični	3,8017	7	83,1424	14,2719	/	/	/	3,509	20	1,605	305	/	/

Izvor: AHV

Tabela 97: Unutrašnji fitosanitarni sektor

Vrsta aktivnosti	Ukupno
Inspekcija poljoprivrednih apoteka	155
Inspekcija trgovaca sadnim materijalom	63
Inspekcija mlinova i skladišta žitarica	91
Inspekcija pekara	208
Inspekcija proizvoda sa materialom sadnica-voća	107
Terenska inspekcija proizvodnje semena	/
Inspekcija proizvođača-trgovaca alkoholnih pića	4
Inspekcija proizvođača nealkoholnih pića	46
Inspekcija skladišta-apoteka PZB	16
Inspekcija skladišta veštačkog đubrišta i semena	169
Inspekcija trgovaca hranom	49
Uništavanje	34
Otklanjanje plombi	305
Inspekcija trgovackih centara	7
Saglasnost za licenciranje	566
Vanredna inspekcija	6
Ostale inspekcije	279
Br. zapisnika inspekcija	2,126
Br. zapisnika uzorkovanja	1,225
Br. uzoraka za analizu	1,646
Izdane odluke	18
Br. izdatih poziva	35
Izdavanje fitosertifikata za izvoz	2,880
Izdavanje fitosertifikata za reeksport	593
Izdavanje unutrašnjih fitosertifikata	59
Sertifikati	3,004

Izvor: AHV

Što se tiče uništenja u 2017. godini, prema izvorima AHV-a, broj uništenih proizvoda biljnog porekla bio je 127,807 kg, i takođe je uništeno 59,163 sadnica.

Direkcija laboratorije

Tabela 98: Primanje uzoraka za testiranje

Vremenski period	Primljeni uzorci			
	Broj zahteva	Broj uzoraka	Uzorci u laboratoriji za hranu	Uzorak u laboratoriji za zdravlje životinja
Januar-decembar	3,162	3,5660	2,2455	1,3205

Izvor: AHV

Sektor Parazitologije

U ovom sektoru tokom godine izvršeno je 764 testa, od kojih:

- Analiza goveda (9 uzorka u antraksu (izbijanje), mleko 20 (Staphylococcus aureus i Escherichia coli, i antibiogram)
- Pčela (390 uzoraka analiziranih u američkoj kugi, 10 u Evropskoj kugi, 10 u Nozemozi, 20 u Varozi)
- Kokoške (56 salmoneloza, 20 New Castle Disease Virus, 20 Avian Influenza)
- Koze i ovce (8 uzoraka Listerioze i Klostridie)
- Nacionalni plan za salmonelozu (24 uzorka fecesa, 22 brisa objekta, 5 leševa i 126 jaja).

Sektor Patohistologije

Ovaj sektor je tokom 2017. godine sproveo sledeće aktivnosti:

- Anatomsko-patološko ispitivanje leševa 13 koza/jaradi
- Anatomsko-patološko ispitivanje leševa 6 ovaca/jagnjadi
- Anatomsko-patološko ispitivanje leša 1 jelena
- Anatomsko-patološko ispitivanje leša 1 divlje svinje
- Anatomsko-patološko ispitivanje leševa 28 kokoški/ptica
- Ispitivanje mozga lude krave sa testom direktnе imunofluorescencije.
- Ispitivanje mozga pasa na besnilo sa testom direktnе imunofluorescencije.

Sektor za hemiju hrane i veterinarski otpad

U ovom sektoru tokom izveštajnog perioda izvršene su aktivnosti u skladu sa predviđenim godišnjim planom kao što su: prijem i testiranje primljenih i testiranih uzoraka.

Tabela 99: Prijem uzoraka za testiranje

Uzorci	Primljeni uzorci	Testirani uzorci
Mleko i mlečni proizvodi	9	9
Meso i mesnati proizvodi	3	3
Svežina jaja	17	17
Fipronil u jajima	15	15
Žitarice i hrana životinja Aflatoksin (AFB1)	186	184
Mleko i mlečni proizvodi Aflatoksin (AFM1)	37	34
Privatno	37	37
Nacionalni plan za praćenje otpada 2017 -Zahtevi za analizu	273	164

Izvor: AHV

Tabela 100: Broj rezultata testiranja

Aflatoxin B1	Aflatoxin M1	Svežina jaja	PNMM	Privatno	Fizičko hemijski parametri
184	34	17	164	5	12

Izvor: AHV

Sektor za mikrobiologiju hrane

Tokom izveštajnog perioda testirano je 178 uzorka (Mesni proizvodi-100, mlečni proizvodi-34 i jaja-42, ostalo-2). U mikrobiološkim parametrima (Salmonela spp., Listeria monocytogenes, Escherichia coli, Staphylococci coagulase positive i Ukupno aerobni mikroorganizmi), u ukupno 887 testova.

Tabela 101: Vrsta testiranog uzorka prema matrici

Vrsta uzorka prema matrici	Ukupno
Meso i mesni proizvodi	100
Mleko i mlečni proizvodi	34
Jaja i proizvodi od jaja	42
Drugi matriks	2
Ukupno	178

Izvor: AHV

Tabela 102: Vrsta testiranog mikroorganizma

Vrsta testiranog mikroorganizma	Broj
Salmonella spp.	470
Listeria monocytogenes	171
Escherichia coli	212
Staphylococci coagulase-positive	17
Ukupno aerobnih mikroorganizma	10
Enterobacteriaceae	7
Drugi parametri	0
Broj testova	887

Izvor: AHV

Sektor za analizu mleka

U sledećoj tabeli prikazana je Priprema klasifikacija ukupnog broja bakterija (NKB) i Somatskih ćelija (SĆ) za klase: Ekstra, Klasa I, II i III.

Tabela 103: Izvršene analize na osnovu aparature

Bacto Scan	Milkoscan	Fossomatic	Ukupno
21,724	21,800	19,394	62,918

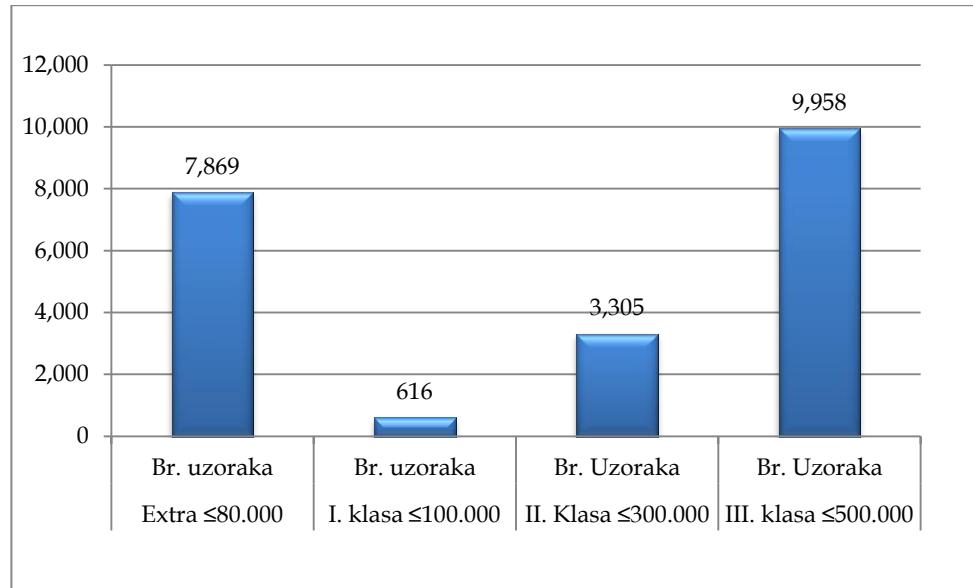
Izvor: AHV

Tabela 104: Kategorizacija mleka testiranog prema ukupnom broju bakterija

Mesec	Ekstra ≤80.000		Klasa I ≤100.000		Klasa II ≤300.000		Klasa III ≤500.000		Ukupan broj uzoraka
	Br. uzoraka	Procenat	Br. uzoraka	Procenat	Br. uzoraka	Procenat	Br. uzoraka	Procenat	
Januar	482	36.93%	49	3.75%	212	16.25%	562	43.07%	1,305
Februar	592	37.51%	53	3.42%	247	15.98%	680	43.09%	1,578
Mart	759	34.35%	53	2.41%	336	15.21%	1,061	48.03%	2,209
April	692	37.18%	40	2.15%	301	16.17%	828	44.49%	1,861
Maj	681	35.32%	59	3.06%	280	14.52%	908	47.10%	1,928
Juni	580	33.30%	41	2.35%	286	16.42%	835	47.93%	1,742
Juli	597	29.85%	53	2.65%	297	14.85%	1053	52.65%	2,000
Avgust	591	29.34%	62	3.09%	365	18.12%	996	49.45%	2,014
Septembar	676	37.41%	54	3.00%	228	12.61%	849	46.98%	1,807
Oktobar	742	38.31%	61	3.15%	279	14.40%	855	44.14%	1,937
Novembar	744	39.96%	47	2.52%	293	15.74%	778	41.78%	1,862
Decembar	733	49.49%	44	2.97%	181	12.22%	553	37.34%	1,481
Ukupno	7869	36.22%	616	2.84%	3305	15.22%	9958	45.84%	2,1724

Izvor: AHV

Slika 47: Broj testiranih uzoraka za kategorizaciju mleka prema klasama

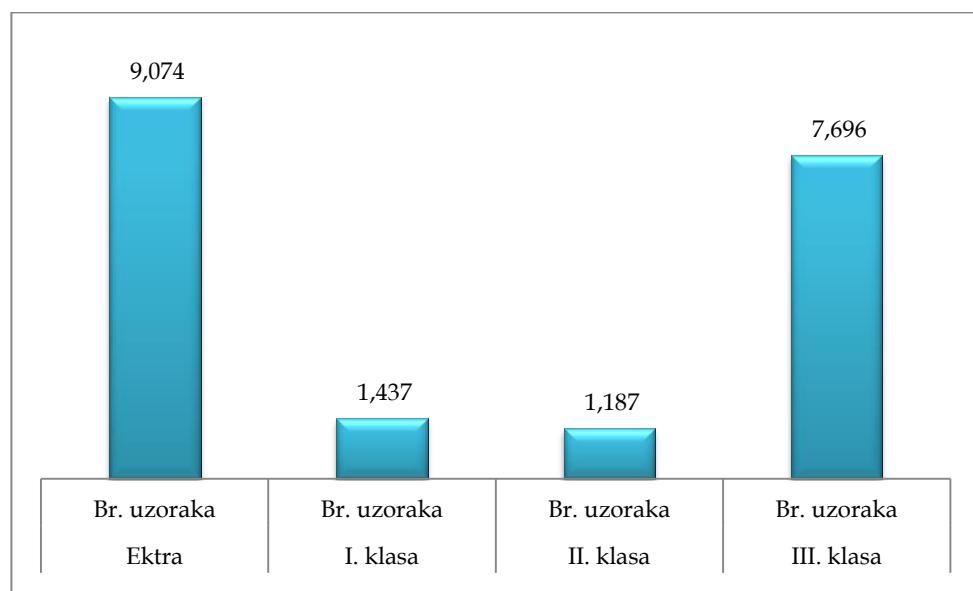
Izvor: AHV

Tabela 105: Kategorizacija mleka testiranog prema broju somatskih ćelija

	Klasifikacije SČ									
	Ekstra ≤300.000		Klasa I ≤400.000		Klasa II ≤500.000		Klasa III ≤750.000		Ukupan broj uzoraka	Br. neanaliziranih uzoraka
	Br. uzoraka	Procenat	Br. uzoraka	Procenat	Br. uzoraka	Procenat	Br. uzoraka	Procenat		
I	579	43.51%	110	8.26%	92	6.91%	550	41.32%	1,331	
II	736	46.64%	162	12.10%	98	6.21%	582	36.88%	1,578	
III	1,358	61.48%	136	6.16%	115	5.21%	600	27.16%	2,209	
IV	1,157	62.17%	132	7.09%	106	5.70%	466	25.04%	1,861	
V	1,210	62.76%	103	5.34%	107	5.55%	508	26.35%	1,928	
VI	875	50.23%	124	7.12%	133	7.63%	610	35.02%	1,742	
VII	809	40.45%	159	7.95%	116	5.80%	916	45.80%	2,000	
VIII	532	26.42%	147	7.30%	101	5.01%	1,234	61.27%	2,014	
IX	426	30.69%	96	6.93%	89	6.41%	777	55.97%	1,388	419
X	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	2,014
XI	811	43.56%	174	9.34%	107	5.75%	770	41.35%	1,862	
XII	581	43.51%	94	11.38%	123	11.50%	683	46.12%	1,481	
Ukupno	9,074	46.79%	1,437	7.41%	1,187	6.12%	7,696	38.41%	19,394	2,443

Izvor: AHV

Slika 48: Broj testiranih uzoraka za kategorizaciju mleka prema somatskim ćelijama

Izvor: AHV

Sektor serologije i molekularne dijagnoze

Tokom izveštajnog perioda u ovom sektoru su izvršena sledeća laboratorijska testiranja: Ukupno je primljeno 12.380 uzoraka i izvršeno je 15.004 testa, gde je jedan deo uzoraka analiziran za više od jednog parametra.

Tabela 106: Testiranje uzoraka iz Sektora serologije i molekularne dijagnoze

Vrsta uzoraka	Br. primljenih uzoraka	Testirani parametri				
		Bruceloz a	Plavi jezik	Leukoza	Bolesti slinavke i šapa	Ukupno
Goveda	3,564	3,564	932	933	271	5,700
Jagnjad i jarad	6,526	6,526	-	-	-	6,526
Ukupno					12,226	

Izvor: AHV

Tabela 107: Testiranje terenskih i karantinskih uzoraka

Uzorci/Vr sta bolesti	Brucelo za	Plavi jezik	Plavi jezik	IBR	MV/C AE	Tokso pl.	Klamid.	Ethe Q	Eth e Q	Ukup no
Metoda testiranja	ELISA	ELISA	PCR	ELISA	ELISA	ELISA	ELISA	ELISA	PC R	
Terena	1,035	27	20	20	58	32	306	173	1	1,672
Karantine	328	0	0	0	0	0	0	0	0	328
Ukupno	1,363	27	20	20	58	32	306	173	1	2,000

Izvor: AHV

4.4.3 Zakonodavstvo o veterinarstvu i funkcionisanju tržišta

Veterinarski propisi tržišta

Postoje tri usvojena zakona koji uređuju veterinarske politike. Zakon o stočarstvu br. 04/L-191 (Službeni list Republike Kosovo br. 25/2013/08/07), koji je pravni osnov za celokupno funkcionisanje sektora Stočarstva na Kosovu. Drugi zakon br. 02/L-10 o staranju prema životnjama, i treći je Zakon br. 2003/26 o medicinskim proizvodima i medicinskoj opremi, koji je 30. septembra 2010. godine Skupština Republike Kosovo stavila van snage.

Trenutno AHV funkcioniše na osnovu Zakona Br. 2004/21 o veterinarstvu i Administrativnim uputstvima MA-NR 07 /2005; MA-NR 26/2006 o pitanjima vezanim za Veterinarsku opremu.

Stavljanje hrane, stočne hrane i životinjskih proizvoda na tržište regulisano je Zakonom o veterinarstvu koji reguliše promet žive stoke, proizvoda životinjskog porekla, veterinarsku inspekciju za uvoz/izvoz i tranzitni transport žive stoke. Zakon takođe definiše prava i dužnosti centralne vlade, opština i fizičkih lica koji rade u ovoj oblasti. Pored Zakona o veterinarstvu, ova oblast je regulisana i Zakonom o hrani i Uredbama o higijenskom paketu.

Fitosanitarne politike

Kosovska fitosanitarna služba je obavezna da radi na jačanju domaćeg zakonodavstva, usklađenost domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU-a, inspekcijskim izvoza i uvoza, inspekcijskim lokalnih inspekcijskih službi, inspekcijskim fitosanitarnih istraživanja, izdavanjem fitosanitarnih sertifikata, inspekcijskim na terenu, proučavanju biljnih bolesti i štetnih organizama i pripremi spiska bolesti i štetnih karantinskih organizma, usvojenih u 2013. godini. Glavni zakoni koji se odnose na fitosanitarnu inspekciiju na Kosovu su Zakon Br. 03/L-029 o

poljoprivrednoj inspekciji, Zakon Br. 04/L-120 o zaštiti bilja, i Zakon Br. 03/L-042 o proizvodima za zaštitu bilja (PZB-a).

Cilj Fitosanitarnih politika je da pruži smernice za funkcionisanje nacionalnog sistema sertifikacije izvoza i opiše standardne operativne procedure za osiguranje kredibilnog i važećeg fitosanitarnog sertifikata za izvoz biljnog tereta/biljnih proizvoda i drugih regulisanih artikla u ispunjavanju fitosanitarnih zahteva zemlje uvoza i ispunjavanju međunarodnih obaveza iz Međunarodne konvencije o zaštiti bilja (IPPC) (1997) i Sporazuma STO (Svetska trgovinska organizacija), SPS (Sanitarni i fitosanitarni standardi).

Uvoz u Republiku Kosovo regulisan je Administrativnim uputstvom br. 16/2006 o utvrđivanju taksi na usluge za fitosanitarnu kontrolu na graničnim prelazima i Zakonom o zaštiti bilja br. 04/L-120.

Zakonodavstvo o stočnoj hrani

Uredbe o stočnoj hrani

Opšte politike EU o bezbednosti stočne hrane, utvrđene Uredbom EU br. 183/2005 o higijeni stočne hrane, zahtevaju od operatera poslovanja stočnom hranom (za osnovnu proizvodnju stočne hrane) da preduzmu sve neophodne mere kako bi sprečili, eliminisali i smanjili rizike vezane za hranu za životinje, kako bi obezbedili bezbednost tokom pripremanja, proizvodnje, čišćenja hrane, pakovanja, skladištenja i transporta stočne hrane.

Zakon br. 04/L-191 o stočarstvu (Službeni list Republike Kosovo br. 25/2013/08/07) zahteva od operatora poslovanja sa stočnom hranom da obezbeđuju da materijal za ishranu životinja stavljen na tržištu Kosova (nezavisno ako oni sadrže aditive) bude zdrav, kvalitetan, čist i trgovac. Od ukupnog broja poslovanja u ovoj oblasti, većina njih su maloprodajni operateri (93).

Uobičajena je proizvodnja kombinovane stočne hrane za životinje unutar farme za unutrašnje potrebe ili potrebe tržišta. Nijedno poslovanje nije apliciralo ili je u procesu dobijanja sertifikata kvaliteta na osnovu zahtevanih međunarodnih standarda kao što su ISO, HACCP, ili neki drugi.

4.5 Emisija gasova staklene bašte na Kosovu

4.5.1 Emisije iz sektora poljoprivrede

Najnovije procene potvrđuju da su inovacije, uključujući napredak u obnovljivoj energiji i energetskoj efikasnosti, glavni pokretač smanjenja emisija poznatih kao "gasovi staklene bašte" u poslednjim godinama, kada se zna da je "efekat staklene bašte" jedan od glavnih uzroka globalnog zagrevanja. Razvojem nauke i tehnologije ljudi sve više utiču na klimu i temperaturu zemlje sagorevanjem goriva, smanjujući tropske šume i povećavajući broj stoke na poljoprivrednim farmama.

Kosovska agencija za zaštitu životne sredine (KAZŽS) je Vladina institucija u okviru MŽSPP-a koja ima širok spektar funkcija za zaštitu životne sredine. Glavne odgovornosti su integrisani nadzor životne sredine, efikasnog informacionog sistema za životnu sredinu i kontinuiranog izveštavanja o stanju životne sredine, održavanju kvaliteta vazduha, vode, zemljišta i biodiverziteta, promovisanje korišćenja obnovljivih izvora energije i održivo korišćenje prirodnih resursa. Održivo očuvanje naših prirodnih resursa vodi nas ka zaštiti zdravlja ljudi, životinja i životne sredine. KAZŽS radi na obezbeđivanju čistog vazduha, zemlje i vode.

Za prikaz stanja životne sredine na Kosovu, MŽSPP je pripremilo Izveštaj o stanju životne sredine na Kosovu, koji se zasniva na Zakonu o zaštiti životne sredine⁸. Shodno članu 25. ovog Zakona, Vlada Kosova, na predlog MŽŽPP-a, podnosi Skupštini Izveštaj o stanju životne sredine. Izveštaj sadrži podatke o: stanju životne sredine i promenama u okruženju u odnosu na prethodni izveštaj, uticaju životne sredine na zdravlje stanovništva, stanju ugroženih sredina, sprovođenju strategije životne sredine i akcionog plana, preduzetim merama za zaštitu životne sredine, razvoju institucija o životnoj sredini i finansiranje sistema za zaštitu životne sredine.

Vazduh

U ovom izveštaju odražava se stanje kvaliteta vazduha na teritoriji Kosova, uzimajući kao osnovu merenja stanica za kontinuirano praćenje kvaliteta vazduha. Izvor podataka su uglavnom mesečni izveštaji, koji predstavljaju podatke registrovane od strane stanica koje su pod upravom HMIK-a. Dve od stanica postavljenih u Prištini su reprezentativne za kvalitet vazduha na gradskom (Rilindija) i predgradskom području (HMIK), dok su ostale 6 stanice postavljene u Mitrovici, Glogovcu, Peći, Prizrenu, Elez Hanu, Gnjilanu, i reprezentativne su za kvalitet vazduha na gradskom području i stanica postavljena na Brezovici je za ruralno područje. Dok 3 stanice industrijskog područja su postavljene u zoni KEK-a (Kruševac, Palaj i Obilić).

Norme kvaliteta vazduha na osnovu koji je urađena procena zasnovane su na Administrativnom uputstvu br. 02/2011.

Procena kvaliteta vazduha tokom 2016. godine na osnovu podataka od strane HMIK-a obuhvata mesečne prosečne vrednosti i isti se upoređuju sa maksimalnim dozvoljenim vrednostima (MDV). Među glavnim parametrima koji se prate su: Sumpor dioksid (SO₂), Ugljen monoksid (CO), Azot dioksid, Ozon (O₃), čestice prašine (PM10 i PM2.5)

⁸ Zakon Br. 03/L-025

Tabela 108: Norme kvaliteta vazduha prema Administrativnom uputstvu br. 02/2011

Parametri	Granične vrednosti	Merna jedinica	Granična vrednost $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Dozvoljena prekoračenja tokom godine
NO ₂	Granična vrednost za 1 sat, za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	200	18
	Godišnja granična vrednost za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	40	Nije predviđeno
	Godišnja granična vrednost za zaštitu vegetacije	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	30	Nije predviđeno
SO ₂	Granična vrednost za 1 sat, za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	350	24
	Granična vrednost za 24 sati, za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	125	3
CO	Granična vrednost za 8-časovni maksimalni dnevni prosek, za zaštitu ljudskog zdravlja	mg/m^3	10	Nije predviđeno
PM ₁₀	Granična vrednost za 24 sata, za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	50	35
	Godišnja granična vrednost za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	40	Nije predviđeno
PM _{2.5}	Godišnja granična vrednost za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	25	Nije predviđeno
O ₃	Dugoročni cilj za zaštitu ljudskog zdravlja	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	120	Nije predviđeno
	Informacioni prag	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	180	Nije predviđeno
	Prag alarma	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	240	Nije predviđeno

Izvor: Agencija za zaštitu životne sredine na Kosovu / AZSK

Voda

Naše prirodno nasleđe (reke, mora i okeani) je iskorišćeno, zloupotrebljeno i kontaminirano. I na Kosovu, kao u mnogim zemljama sveta, ljudsko zdravlje i ispunjavanje njegovih potreba je sve više ugroženo zbog nedostatka čiste vode. Zaštita, čuvanje i praćenje kvaliteta vodnih resursa je jedan od glavnih izazova našeg društva. Industrijski razvoj, urbanizacija, intenzivna poljoprivreda samo su neki od faktora koji utiču na zagađenje vode. Uprkos neprekidnom angažovanju, nekontrolisano korišćenje vodnih resursa i oštećenje rečnih korita, još ostaje jedna od oblika degradacije naših vodnih resursa. Pritisci na vodu uglavnom dolaze kao posledica povećanja zapremine voda ispuštenih za adekvatni fizički, hemijski i biološki tretman. Sve ovo utiče da na vodna tela imamo porast vrednosti u fizičkim, hemijskim i mikrobiološkim parametrima. Takođe, višestruki uticaji dolaze i od atmosferskih padavina: gasova u vazduhu kao (NO_x, SO₂, CO₂ itd) koji tokom atmosferskih padavina formiraju kisele kiše, koje direktno utiču na povećanje kiselosti voda. Drugi pritisci od padavina su ispiranje poljoprivrednog zemljišta i drugih zagađujućih površina pri čemu dolazi do porasta suspendovanih materija, neorganskih materija kao i organskih. Među najvećim pritiscima na vodna tela su industrijska ispuštanja od različitih aktivnosti. Praćenje rečne vode na teritoriji Republike Kosovo vrši

Hidrometeorološki institut Kosova. Kvalitet ovih reka određuje se na osnovu fizičkih, hemijskih analiza i teških metala. Mreža za praćenje ima ukupno 54 mesta za uzimanje uzoraka (stanica za praćenje). Fizički parametri koji se trenutno prate su 10 fizičkih parametara (mere se 11 puta godišnje), 39 hemijskih parametara (mere se 11 puta godišnje) i osam teških metala (2 puta godišnje).

U cilju održive zaštite i korišćenja vodnih resursa tokom 2015-2016. godine, MŽSPP je izradilo Nacionalnu strategiju voda 2017-2034. Opšti cilj ove strategije je efektivno upravljanje vodama kao bitan element ekonomskog razvoja i socijalne zaštite Republike Kosovo.

Zemljište (tlo)

Iako se zemljište procenjuje kao vitalno bogatstvo svake zemlje, pažnja i ponašanje našeg društva prema zemljištu i životnoj sredini, nastavlja da ne bude na potrebnom nivou. Uglavnom širom zemlje uprkos postignutom napretku od strane centralnih i lokalnih institucija, zapažaju se još negativne pojave kao; sečenje i seča šuma, spaljene šume, erozija i degradacija reka od nekontrolisanog korišćenja, degradacija prirodnog pejzaža, gubitak zemljišnog resursa i promena namene zemljišta od haotične urbane, ruralne izgradnje, potopa i poplava itd. Procenjuje se da su hiljade hektara poljoprivrednog zemljišta je zauzeto gradnjom od urbane i ruralne haotične urbanizacije. Sve ove negativne pojave su samo jedan od faktora koji utiče na degradaciju zemljišta u zemlji. Industrija, poljoprivreda, otpad, transport i upotrebljene vode su jedan od glavnih zagađivača zemljišta na Kosovu. Mnoga mesta oko teških industrija kao Obilić, Mitrovica, Glogovac, Elez Han, zagađenje zemljišta procenjuje se da je prilično očigledno.

Ovaj trend zagađenja i degradacije zemljišta još uvek je u porastu, uprkos brojnim merama preduzetim od strane centralnih i lokalnih institucija. Takoreći od 2000. godine do danas zemljišta se zloupotrebljavaju i životna sredina nastavlja da se degradira naročito duž glavnih lokalnih i regionalnih puteva na Kosovu. Ovu pojavu omogućilo je nedostatak regulatornih i urbanističkih planova od strane opština. Još uvek nepravilna komunikacija između zajednice, centralnih i lokalnih institucija, rezultiralo je nedostatkom podataka o broju nelegalnih građevina na poljoprivrednim zemljištima, pošto opštine ne dostavljaju tačne podatke ili su podaci nepotpuni u Ministarstvu poljoprivrede, nezavisno što su oni zakonom obavezni (Zakon o poljoprivrednom zemljištu, br. 02L-26) da izveštavaju o degradaciji poljoprivrednog zemljišta. Prema proceni službenika MPŠRR-a, svake godine menja se namena poljoprivrednog zemljišta 400-500 ha.

Zakon o uređenju zemljišta (br. 04/L-040, 2012), određuje institucije odgovorne za uređenje zemljišta; Ministarstvo, Katastarska agencija Kosova, Opština i Opštinske katastarske kancelarije. Ministarstvo poljoprivrede u skladu sa planom opštinskog razvoja predlaže katastarske zone ili delove katastarskih zona koje će se regulisati projektom za uređenje zemljišta.

Praćenje zemljišta - Na Kosovu još uvek nema sistema za praćenje zemljišta. Studija o zagađenosti poljoprivrednog zemljišta realizovana je zahvaljujući fondovima EU i implementirana je od strane GIZ-a i NIRAS. Projekat je realizovan u roku od 2 godine od 2013-2015. godine. Ovaj projekat je pratio poljoprivredno zemljište u 17 opština Kosova koji je obuhvatilo 214.749 ha. Prema projektu uzorci zemljišta su proizišli kontaminiranim blizu industrijskih zona i ne koriste za poljoprivredne kulture.

Institucije odgovorne za praćenje zemljišta su; Poljoprivredni institut Kosova i Hidrometeorološki institut Kosova. Obe ove institucije deluju u okviru relevantnih ministarstava.

Otpad

Stanje sanitarnih deponija na Kosovu i u 2016. godini nije dobro kao posledica mnogih faktora a posebno zbog nedostatka upravljanja prema standardima za upravljanje deponijama. Negativna karakteristika ovih deponija je proticanje vode iz deponija u okolnu životnu sredinu i njihovo nepranje od strane preduzeća za upravljanje. Presovanje i zatvaranje otpada još nije na nivou standarda prema traženim kriterijumima. Napredak poboljšanja u pogledu održavanja u poređenju sa prethodnim godinama, (osim deponije u Peći stanje kvaliteta je teško zbog pretrpavanja otpadom i nedostatka prostora), je pokrivanje otpada zemljištem za ispunjene delove. Ovo je uticalo na poboljšanje stanja za izbegavanje mirisa i prisustvo ptica i psa latalica.

Količina proizvedenog i deponovanog otpada u sanitarnim deponijama na Kosovu je u porastu. Najveća količina otpada je deponovana u sanitarnoj deponiji u Mirašu dok manja količina u sanitarnoj deponiji u Podujevu. U 2017. godini, nastavljen je isti projekat za ponovnu procenu ilegalnih deponija u 17 opština kao i identifikaciju ilegalnih deponija u 21 drugih opština. Ukupno, nakon ponovne procene podataka, identifikovano je 1,117 ilegalnih deponija. Na osnovu prikupljenih podataka, najveći broj deponija je identifikovan u opštini Glogovac (137), Peć (121), Lipljane (105) i u Prištini (94).

Medicinski otpad - Ovaj otpad se tretira u 7 postrojenja koja se nalaze u glavnim bolničkim centrima Kosova. Na osnovu podataka prikupljenih iz KAZŽS imamo povećanje količine medicinskog otpada tretiranog u 2014. godini sa 417822 kg, u 2015. godini sa 481375 kg, i 2016. godini tretirano je ukupno 520485.8 kg. Najveća količina medicinskog otpada tretirana je u 2016. godini u postrojenju koje se nalazi u zoni UKCK -a u Prištini, dok tretman manjih količina vrši se u Đakovici. Osim postrojenja u Đakovici, sva ostala postrojenja za tretman medicinskog otpada rade punim kapacetetom. (tabela 8).

Tretman otpada na Kosovu

Tokom 2015-2016- godine KAZŽS je uradila identifikaciju svih kompanija koja se bave tretmanom otpada na Kosovu. Kao rezultat ovog istraživanja proizišlo je da se na Kosovu

nalaze ukupno 72 kompanije koji se bave tretmanom otpada. Opštine sa najmanjim brojem kompanija za tretman otpada su Dečane, Uroševac, Skenderaj, Klina i Gračanica sa po jednom kompanijom, dok opštine sa najviše kompanija su Vitina, Podujevo i Priština. Jedinice za izveštavanje u anketi bila su poslovanja sa 10 i više radnika. Rezultati ankete pokazuju da je najveća količina proizvedenog otpada bila u sektorima Rudarstva i Kamenoloma 200,697 tona ili 83%. Ukupno, količina nastalog opasnog otpada iznosila je 8,193 tona ili 3%. Dok je najniža količina nastalog otpada za 2015. godinu bila u sektoru prerađivačke industrije sa samo 15 tona. Prerada otpada prema vrsti industrije ukazuje da je najveća količina deponovanog otpada bila od proizvodnje prehrambenih proizvoda, pića i duvanskih proizvoda, kao i iz građevinarstva.

5 Poljoprivredne politike, direktne isplate u poljoprivredi i podrška ruralnom razvoju

5.1. Pregled ciljeva, programa, mera, budžeta, grantova i subvencija

Podrška poljoprivrednom sektoru nastavljena je i 2017. godine, ovaj sektor je podržan direktnim isplatama i merama ruralnog razvoja. Podrška kroz direktne isplate je vršena za poljoprivredne kulture, stoku po grlu, kao i za inpute, dok putem grantova su podržane investicije u primarnom sektoru, ali i u prerađivačkoj industriji i razvoju turizma u ruralnim područjima.

Tabela 109: Planirani budžet za direktne isplate u 2017. godini

Sektori planirani za podršku kroz direktne isplate		Planirani budžet
1	Pšenica	6,750,000
2	Seme pšenice	150,000
3	Ječam	50,000
4	Raž	30,000
5	Kukuruz	2,700,000
6	Suncokret	20,000
7	Vinogradi	2,150,000
8	Vina	350,000
9	Postojeći voćnjaci	1,250,000
10	Sadnice	100,000
11	Povrće na otvorenom polju	1,700,000
12	Organska poljoprivreda	100,000
13	Krave muzare	4,200,000
14	Ovce	1,700,000
15	Koze	150,000
16	Pčele	2,000,000
17	Mleko	1,100,000
18	Koke nosilje	300,000
19	Jarebice	25,000
20	Krmača	25,000
21	Prijavljeno klanje goveda	75,000
22	Akvakultura	75,000
Ukupno		25,000,000

Izvor: Program za direktne isplate 2017.

U 2017. godini, planirani budžet za direktne isplate bio je 25 mil. € i deo programa direktnih isplata bili su:

1. Direktne isplate za jesenju setvu pšenice - Minimalna prihvatljiva površina iznosila je 2 ha/poljoprivrednik, a jedan poljoprivrednik je dobio po 150 €/ha. Planirani budžet za subvencionisanje setve pšenice bio je 6.75 mil €.
2. Direktna isplata za setvu semena pšenice - Minimalna prihvatljiva površina je bila 5 ha/poljoprivrednik, sorta posejanog semena pšenice trebalo je biti u spisku dozvoljenih

semena i jedan poljoprivrednik je dobio po 250 €/ha. Planirani budžet za subvencionisanje semena pšenice bio je 0,1 mil €.

3. Direktna isplata za prolećnu setvu kukuruza - Minimalna prihvatljiva površina je bila 1 ha/poljoprivrednik, a jedan poljoprivrednik je dobio po 150 €/ha. Planirani budžet za subvencionisanje prolećne setve kukuruza bio je 2,7 mil €.
4. Ječam - Minimalna prihvatljiva površina u posedu zasejana ječmom je bila 1 ha/poljoprivrednik, a poljoprivrednik je dobio po 100 €/ha. Planirani budžet za subvencionisanje setve ječma bio je 0.05 mil €.
5. Raž - Minimalna prihvatljiva površina u posedu zasejana ražom je bila 1 ha/poljoprivrednik, a poljoprivrednik je dobio 100 €/ha. Planirani budžet za subvencionisanje setve raža bio je 0.3 mil €.
6. Direktna isplata za prolećnu setvu suncokreta - Minimalna prihvatljiva površina je bila 1 ha/poljoprivrednik, i poljoprivrednik je dobio 150 €/ha. Planirani budžet za subvencionisanje prolećne setve suncokreta bio je 0.02 mil.€.
7. Povrće na otvorenom polju - Minimalna prihvatljiva površina zasejana povrćem na otvorenom polju bila je 0,50 ha/poljoprivrednik, i poljoprivrednik je dobio 300 €/ha. Uzgajane kulture povrća na otvorenom polju trebalo bi da pripadaju spisku kultura koje su podržane kroz program direktnih isplata. Planirani budžet za subvencionisanje setve povrća na otvorenom polju bio je 1,7 mil.€.
8. Direktno plaćanje za postojeće vinograde - Minimalna prihvatljiva površina bila je 0,10 ha/poljoprivrednik, i poljoprivrednik je dobio 1,000 €/ha, za kultivisane površine veličine od 0,10 ha do 100 ha ako je poljoprivrednik imao više od 100 ha posejanih vinogradom podrška je bila više od 100 ha. Planirani budžet za subvencionisanje postojećih vinograda bio je 2,15 mil.€.
9. Direktna isplata za vino - Dobijaju kompanije za proizvodnju vina koje su licencirane od strane MPŠRR-a i koje su ispunile obaveze u vezi sa deklarisanjem proizvodnje grožđa i vina sa prethodnu godinu. Berba grožđa mora biti deklarisana do 10. decembra 2016. godine dok proizvodnja vina do 15. januara 2017. godine. Proizvodne kompanije vina koje su proizvedeno vinu javno izjavili dobijaju 0.04 €/litru. Planirani budžet za subvencionisanje vina bio je 0.35 mil. €.
10. Direktne isplate za postojeće voćnjake - Minimalna prihvatljiva površina zasejana sa drvenastim voćem bila je 0,50 ha/poljoprivrednik, dok je za bobičasto voće bila 0,20 ha/poljoprivrednik, i poljoprivrednik je dobio 400 €/ha. Voćni usevi trebalo bi pripadati spisku useva koji su podržani kroz program direktnih isplata i da ispunjavaju kriterijum minimalnog broja sadnica-voćaka na 1 ha. Planirani budžet za subvencionisanje postojećih voćnjaka bio je 1.25 mil. €.
11. Direktne isplate za proizvodnju sadnog materijala drvenastog voća i vinove loze nad vegetativnim pupoljcima- Minimalna površina koju poljoprivrednik treba imati u

posedu ili iznajmljeno bilo je 0,50 ha kao i minimalan broj sadnica koje je poljoprivrednik trebao proizvoditi tokom kalendarske 2017. odine bio je 5,000 sadnica. Isplate su varirale u zavisnosti od broja zasađenih sadnica. Poljoprivrednici koji su proizveli 5.000-40.000 sadnica drvenastog voća podržani su sa po 0.20 €/sadnica, preko 40.000 prvih sadnica drvenastog voća podržavano je sa 0.15 €/sadnica, za svaku drugu sadnicu iznad ovog iznosa. Poljoprivrednici koji su proizveli najmanje 5.000 sadnica vinove loze su podržani sa po 0.10 €/sadnica. Planirani budžet za subvencionisanje rasadnog materijala bio je 0,1 mil. €.

12. Organska poljoprivreda - Minimalna prihvatljiva površina zasejana poljoprivrednim kulturama u cilju organske proizvodnje bila je 0.10 ha/poljoprivrednik, dok poljoprivrednik koji je dokazao da je sertifikovan za organsku proizvodnju dobio je 300 €/ha kao dodatnu vrednost o osnovnom subvencionisanju određene poljoprivredne kulture. Planirani budžet za subvencionisanje organske proizvodnje bio je 0,1 mil.€.
13. Direktna isplata za krave i bivolice muzare – Poljoprivrednik je trebao da uzgaja najmanje 5 grla krava, bivolice muzara ili obe zajedno. Subvencija je bila 70 €/grlo. Planirani budžet za subvencionisanje za krave i bivolice muzare bio je 4.2 mil.€.
14. Direktna isplata za ovce i koze – Poljoprivrednik je trebao da uzgaja najmanje 30 grla ovaca i 20 grla koza u aktivnoj proizvodnji mleka. Isplata za grlo je bila 15 € i planirani budžet bio je 1.85.€.
15. Direktna isplata za pčelarstvo - Poljoprivrednik je trebao da uzgaja najmanje 30 pčelinja društva. Poljoprivrednici koji su imali 30-50 košnica, oni su mogli ih rasporediti najviše na 2 pčelinjake, oni koji su imali 50 do 200 košnica mogli su ih rasporediti najviše na 5 pčelinjaka, a poljoprivrednici sa više od 200 košnica mogli su ih rasporediti najviše na 7 pčelinjaka. Isplata za košnicu bila je 15 €, a ako su poljoprivrednici sertifikovani za organsku proizvodnju meda, isplata je bila 20 €/košnica. Planirani budžet za subvencionisanje pčelarskog sektora bio je 2 mil.€
16. Direktna isplata za mleko po kategorijama kvaliteta – Poljoprivrednik je trebao da isporuči najmanje 1,500 litara mleka u licenciranim mlekarama u tromesečnom periodu (prema tromesečjima kalendarske godine). Poljoprivrednik je dobio 0.06 €/litar za ekstra klasu mleka, 0.04 €/litar za mleko I. klase i 0,02 €/litar za mleko II. klase. Planirani budžet bio je 1.1 mil. €.
17. Direktna isplata za koke nosilje - Poljoprivrednik je trebao da uzgaja najmanje 2.000 koka nosilja u svim fazama aktivne proizvodnje jaja. Poljoprivrednik je dobio 0,50 €/koki nosilji, ako je imao od 2.000 do 10.000 koke nosilje, dok ako je imao preko 10.000 koka nosilja dobio je 0.50 €/koki nosilji za 10.000 prvih kokoški i 0.40 €/koki nosilji za svaku kokošku iznad ovog broja. Planirani budžet bio je 0,3 mil. €.
18. Jarebica - Poljoprivrednik je trebao da uzgaja najmanje 100 jarebice nosilje i poljoprivrednik je dobio 1€/jarebica nosilja. Planirani budžet za subvencionisanje jarebica nosilja bio je 0,025 mil.€.

19. Direktna isplata za krmače za reprodukciju - Poljoprivrednik je trebao da uzgaja najmanje 2 krmače za aktivnu reprodukciju u svim fazama reprodukcije. Poljoprivrednik je dobio 20 €/grlo a ukupan planirani budžet za subvencionisanje sektora krmača bio je 0,025 mil. €.
20. Direktna isplata za prijavljeno klanje goveda - Dobitnici su bili poljoprivrednici koji uzgajaju goveda koja su identifikovana žigom Republike Kosovo i koje ih kolju u licenciranim klanicama od strane AHV-a za kategorije A i B, bili su korisnici zajedno sa licenciranim klanicama u gore navedenim kategorijama. Subvencionisanje je bila 50 €/klanje, za klanicu koja je bila dužna da plati 30 € poljoprivredniku u trenutku klanja i 20 € da zadrži za usluge klanja. Planirani budžet za prijavljena klanja goveda bio 0.075 mil. €.
21. Akvakultura - Poljoprivrednik je trebao da prodaje najmanje 2.500 kg ribe u roku od 6 meseci u Republici Kosovo. Dozvoljene vrste riba su Pastrmka i Šaran, i poljoprivrednik je dobio 0,20 €/kg ribe. Planirani budžet za subvencionisanje akvakulture bio je 0.0751 mil. €.

U 2017. godini ukupna podrška putem direktnih isplata bila je 27 mil. €. U odnosu sa prethodnom godinom, podrška putem direktnih isplata je povećana za 3.5%. Uopšteno u 2017. godini, pored podrške za pšenicu, seme pšenice, raž i sadnice, koje su opale, subvencije u svim ostalim kategorijama su povećane, a to zajedno sa subvencijama koje su počele da se sprovode po prvi put u 2017. godini uticale su na opšte povećanje vrednosti subvencija.

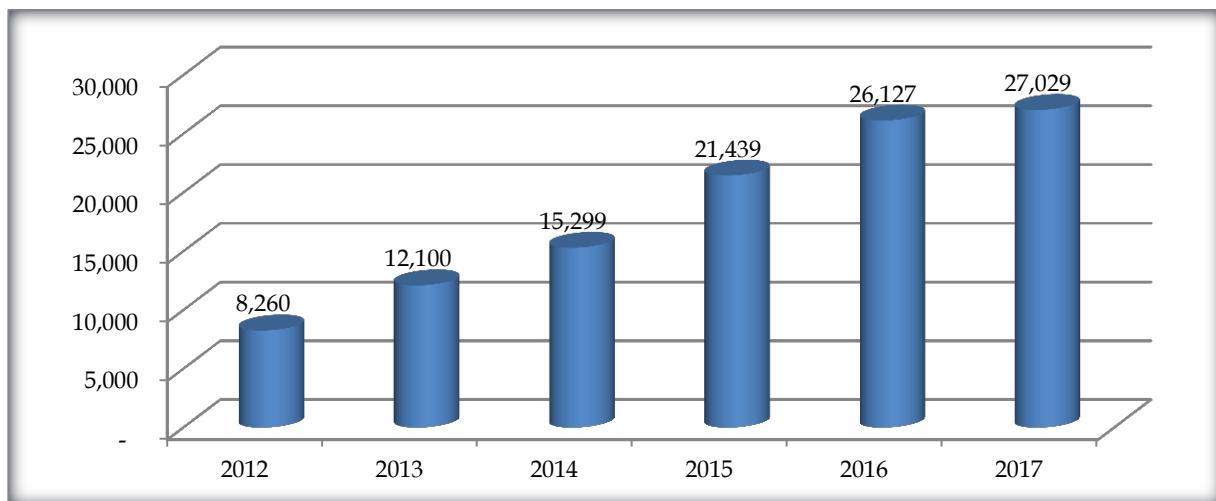
Tabela 110: Direktne isplate 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pšenica	3,795,094	5,824,268	5,555,218	6,417,047	7,526,999	5,781,300
Seme pšenice	25,020	63,720	107,391	86,063	196,678	122,003
Kukuruz	575,459	943,028	1,268,719	2,735,462	2,870,969	3,311,579
Ječam	-	-	-	-	25,118	38,662
Raž	-	-	-	-	19,977	16,957
Suncokret	73,711	41,439	44,853	20,322	1,316	7,946
Vinograd	-	1,124,516	2,290,783	2,046,167	2,117,978	2,266,235
Povrće na otvorenom polju	-	-	1,026,735	1,564,692	1,981,617	2,244,228
Postojeći voćnjaci	-	-	-	692,256	1,112,032	1,599,496
Vino	-	-	-	-	-	55,024
Organska poljoprivreda	-	-	-	-	14,626	35,373
Krave muzare	2,104,800	2,105,950	2,211,750	3,790,990	4,609,990	4,777,500
Ovce i koze	1,327,450	1,159,720	1,210,120	1,921,365	1,933,245	2,112,810
Pčele	358,610	500,660	777,610	1,129,580	2,158,770	2,295,555
Kokoške nosilje	-	240,305	231,648	210,868	346,259	435,035
Živila	-	-	-	-	22,083	29,013
Krmača	-	-	6,220	11,240	14,040	17,180
Mleko	-	-	491,884	711,644	1,082,829	1,712,609
Prijavljeno klanje goveda	-	-	-	2,520	15,780	18,350
Akvakultura	-	-	-	-	-	84,053
Sadnice	-	96,264	75,791	98,522	76,933	68,459
Ukupan iznos	8,260,144	12,099,869	15,298,721	21,438,737	26,127,237	27,029,367

Izvor: Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP)

U periodu od 2012-2017. godine, subvencije su beležile stalni rast, od 8,3 mil. € koliko je i bilo 2012. godine dostiglo je 27 mil € u 2017. godini, najveći iznos bio je izdvojen za pšenicu (21,4 %) zatim za krave muzare (17,7%), kukuruz (12,3%), pčele (8,5%), vinograd (8,4%), povrće na otvorenom polju (8,3%), ovce i koze (7,3%) i preostali deo od 15,6% u drugim sektorima.

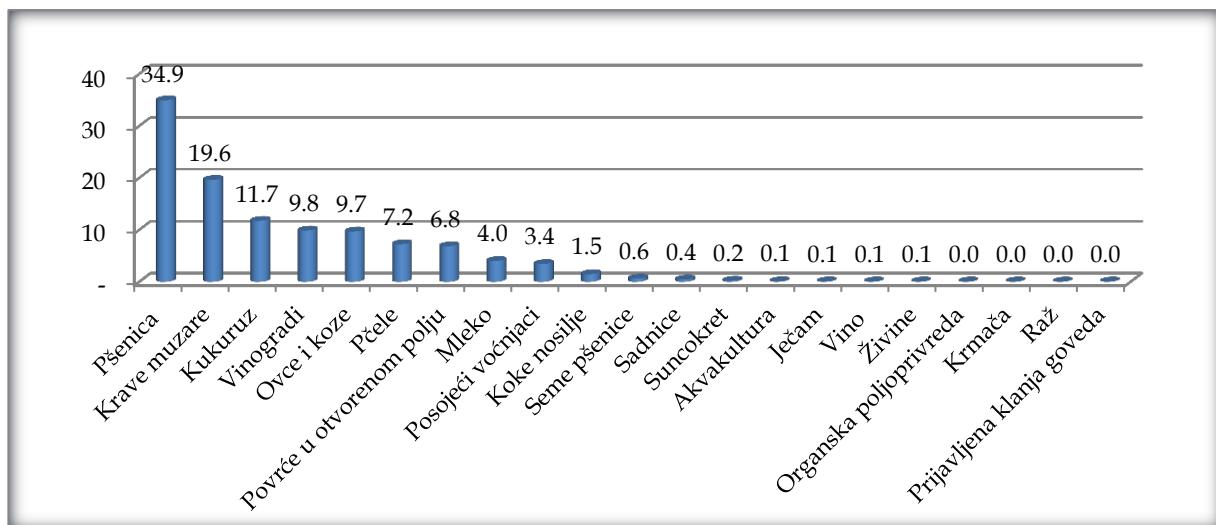
Slika 49: Direktne isplate 2012-2017. u 1000 €

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U periodu 2012-2017. Dodela direktnih isplata je kao na tabeli ispod. Najveći iznos subvencija je dodeljena za pšenicu, krave muzare, kukuruz, vinograde i za ovce i koze, dok su ovi sektori podržani skoro od početka od kada su direktne isplate počele da se primenjuju. Dok su drugi sektori počeli da dobiju podršku kasnije, ili su bili podržavani ranije ali obrađivana površina i broj prijavljenih poljoprivrednika je bio manji i imaju manji iznos subvencija.

Slika 50: Direktne isplate po sektorima 2012-2017, u mil. €

Izvor: Agencija za Razvoj Poljoprivrede(ARP)

Planirani budžet za sprovođenje programa ruralnog razvoja za 2017. godinu bio je 23 mil. €. Deo programa ruralnog razvoja u 2017. godini bile su sledeće mere:

- Mera 101: Investicije u fizičkim imovinama poljoprivrednih gazdinstava (14.5 mil. €);

- Mera 103: Investicije u fizičkim imovinama za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda (5 mil. €);
- Mera 302: Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja (1.5 mil €);
- Mera 303: Priprema i sprovođenje strategija za lokalni razvoj - LIDER (0.3 mil. €);
- Mera 501: Tehnička pomoć (0.3 mil. €);
- Mera: Navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta (1 mil. €);
- Mera: Nadoknada štete od prirodnih nepogoda (0.5 mil. €)

5.2 Direktne isplate/subvencije

U 2017. godini, MPSRR je nastavilo subvencionisanje poljoprivrednika putem direktnih isplata. Poljoprivrednici koji su bili podržani preko ovih isplata su poljoprivrednici koji se bave obrađivanjem pšenice, ječma, kukuruza, raža, suncokreta, vinograda, povrća na otvorenom polju, postojećih voćnjaka, organske poljoprivrede i po prvi put je počela subvencija vina. U sektoru stočarstva osim sektora koji su i ranije bili deo programa podrške, počelo je da se subvencionиše i akvakultura. Što se tiče inputa nastavljeno je da se subvencionиše sadni materijal za drvenasto voće i vinovu lozu na vegetativnim podlogama.

5.2.1 Direktne isplate za poljoprivredne kulture

U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za poljoprivredne kulture je bio 15,9 mil € što je označilo pad za 2% u poređenju sa 2016. godinom. Veće učešće u ukupnim direktnim isplatama za poljoprivredne kulture imali su pšenica, kukuruz, vinogradi, povrće na otvorenom polju i postojeći voćnjaci, dok ostale kulture učestvuju sa manje od 2% u celom direktnom iznosu plaćanja za poljoprivrednu kulturu. Ukupan broj prijavljenih za direktnu isplatu poljoprivrednih kultura bio je 31,701, od kojih 30, 321 su ostvarili korist što je rezultiralo procentom odbijanja od 4,4%. U ovoj godini bio je manji broj podnosiča zahteva samo za pšenicu i pšenično seme, dok se za ostale kulture broj aplikantata povećao. Direktne isplate po hektaru ostale su iste osim kod vinogradarstva gde su poljoprivrednici koji su imali preko 100 ha, dobili po 1000 € / ha za prvih 100 ha i po 500€/ha za svaki hektar iznad ovoga broja koji je u 2016. godini bio 400 €/ha, a za organsku poljoprivredu plaćanje po hektaru je povećano na 300€/ha od 200€/ha, kao što je bilo u 2016. godini. U 2017. godini učešće direktnih plaćanja za poljoprivredne kulture i ukupnim direktnim siplatama iznosi 57,3%.

Tabela 111: Direktne isplate po sektorima, 2013-2017

		2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016 u %
Pšenica	Broj aplikanata	11,758	11,871	11,032	11,864	9,709	-18
	Broj korisnika	10,686	10,579	10,298	11,602	9,216	-21
	Broj isplaćenih ha	46,594	44,442	42,780	50,180	38,542	-23
	Isplata po ha	125	125	150	150	150	0
	Sveukupna isplata	5,824,268	5,555,218	6,417,047	7,526,999	5,781,300	-23
Seme pšenice	Broj aplikanata	27	16	17	25	11	-56
	Broj korisnika	27	16	11	25	11	-56
	Broj isplaćenih ha	856	511	344	803	508	-37
	Isplata po ha	75	210	250	250	250	0
	Sveukupna isplata	63,720	107,391	86,063	196,678	122,003	-38
Kukuruz	Broj aplikanata	3,858	6,134	8,278	7,985	8,598	8
	Broj korisnika	3,626	5,413	7,574	7,763	8,231	6
	Broj isplaćenih ha	9,430	12,687	18,236	19,140	22,077	15
	Isplata po ha	100	100	150	150	150	0
	Sveukupna isplata	943,028	1,268,719	2,735,462	2,870,969	3,311,579	15
Ječam	Broj aplikanata	-	-	-	151	227	50
	Broj korisnika	-	-	-	133	208	56
	Broj isplaćenih ha	-	-	-	251	387	54
	Isplata po ha	-	-	-	100	100	0
	Sveukupna isplata	-	-	-	25,118	38,662	54
Raž	Broj aplikanata	-	-	-	77	78	1
	Broj korisnika	-	-	-	61	67	10
	Broj isplaćenih ha	-	-	-	200	170	-15
	Isplata po ha	-	-	-	100	100	0
	Sveukupna isplata	-	-	-	19,977	16,957	-15
Vinograd	Broj aplikanata	2,579	2,995	2,914	2,980	2,969	0
	Broj korisnika	2,556	2,995	2,806	2,881	2,909	1
	Broj isplaćenih ha	2,791	2,435	2,456	2,473	2,508	1
	Isplata po ha	500/200	1000/300	1000/300	1000/400	1000/500	
	Sveukupna isplata	1,124,516	2,290,783	2,046,167	2,117,978	2,266,235	7
Suncokret	Broj aplikanata	31	15	7	2	7	250
	Broj korisnika	29	13	4	2	6	200
	Broj isplaćenih ha	414	449	135	9	53	504
	Isplata po ha	100	100	150	150	150	0
	Sveukupna isplata	41,439	44,853	20,322	1,316	7,946	504
Povrće na otvorenom polju	Broj aplikanata	-	1,870	4,717	5,304	5,716	8
	Broj korisnika	-	1,548	4,268	5,188	5,550	7
	Broj isplaćenih ha	-	3,422	5,216	6,605	7,481	13
	Isplata po ha	-	300	300	300	300	0
	Sveukupna isplata	-	1,026,735	1,564,692	1,981,617	2,244,228	13
Postojeći voćnjaci	Broj aplikanata	-	-	1,796	2,908	4,358	50
	Broj korisnika	-	-	1,578	2,794	4,110	47
	Broj isplaćenih ha	-	-	1,731	2,780	3,999	44
	Isplata po ha	-	-	400	400	400	0
	Sveukupna isplata	-	-	692,256	1,112,032	1,599,496	44
Organska poljoprivreda	Broj aplikanata	-	-	-	7	10	43
	Broj korisnika	-	-	-	3	6	100
	Broj isplaćenih ha	-	-	-	73	118	61
	Isplata po ha	-	-	-	200	300	50
	Sveukupna isplata	-	-	-	14,626	35,373	142
Vino	Broj aplikanata	-	-	-	-	18	
	Broj korisnika	-	-	-	-	7	
	Broj isplaćenih ha	-	-	-	-	1,375,607	
	Isplata po ha	-	-	-	-	0.04	
	Sveukupna isplata	-	-	-	-	55,024	

Izvor: Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP)

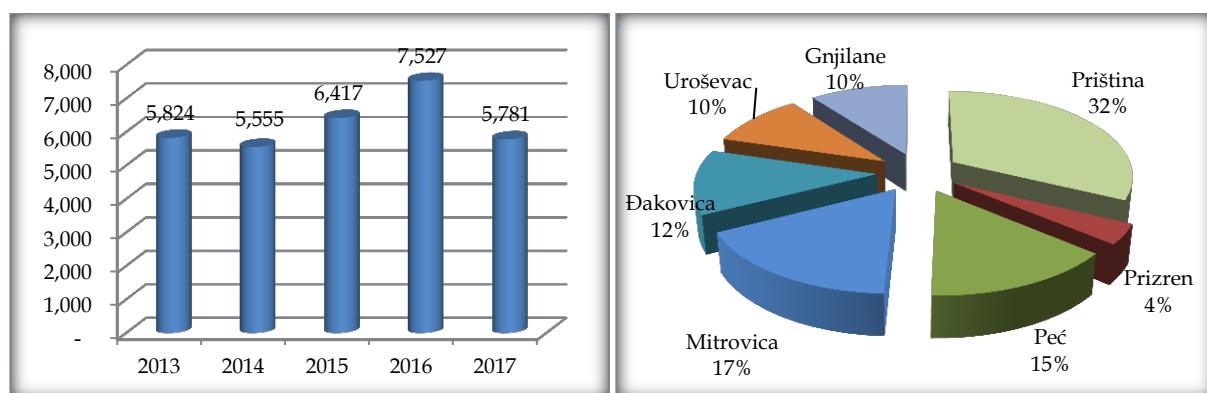
Pšenica

U 2017. godini iznos isplata za pšenicu iznosio je 5,8 mil. € ili 23% niže u odnosu na prethodnu godinu. Ovo smanjenje je posledica činjenice da se broj aplikanata smanjio i to je rezultiralo manjim brojem subvencionisanih hektara ili 11, 638 ha manje.

Broj poljoprivrednika koji su aplicirali se smanjio za 18% dok oni koji su bili korisnici za 21% i rezultirali su najvećim procentom odbijanja. Broj odbijenih poljoprivrednika bio je 493 ili 5.1% aplikanata što je u 2016. godini ovaj procenat iznosio 2.2%. Prosek hektar za koje je jedan poljoprivrednik ostvario korist je 4.2%.

Region Prištine (32%) je na čelo kao dobitnik subvencionisanih za površinu pšenice, a slede Mitrovica (17%), Peć (15%), Đakovica (12%) i drugi regioni sa 24%.

Slika 51: Direktna isplata za pšenicu 2013-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina za pšenicu po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Od ukupnog broja poljoprivrednika koji su aplicirali, 94,9% su bili korisnici. Najveći procenat poljoprivrednih korisnika od preko 97% aplikanata bio je u regionu Uroševca i Gnjilana. Prosečna subvencionisana površina za poljoprivrednika bila je 4.2 ha, najniža je bila u regionu Gnjilana sa 3.6 ha, a najviša u regionu Peći sa 4.4 ha.

Tabela 112: Direktne isplate za pšenicu po regionu, u 2017. godini

Br.	Region	Br. aplikata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	3,106	2,948	12,430	1,864,515
2	Prizren	393	372	1,455	218,219
3	Peć	1,336	1,266	5,606	840,899
4	Mitrovica	1,773	1,648	6,517	977,570
5	Đakovica	1,224	1,151	4,682	702,276
6	Uroševac	763	745	3,897	584,585
7	Gnjilane	1,114	1,086	3,955	593,238
	Iznos	9,709	9,216	38,542	5,781,300

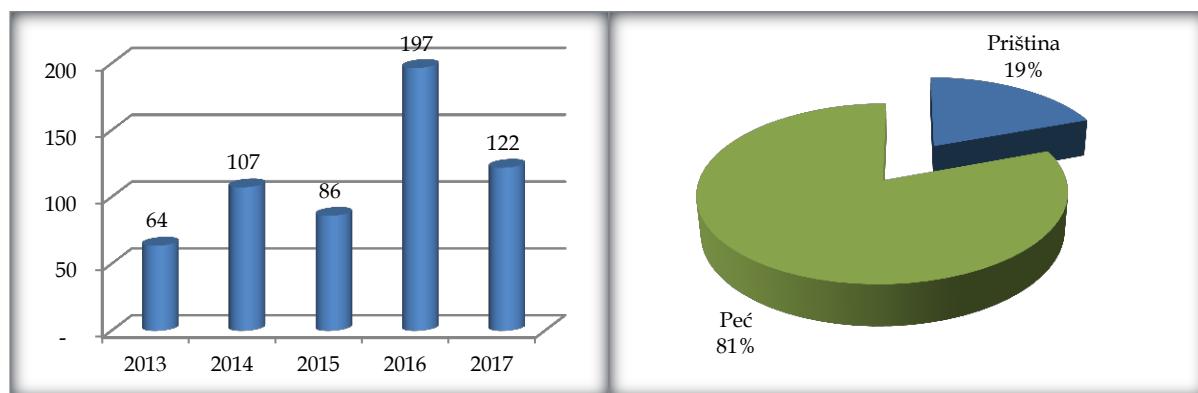
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Seme pšenice

Pšenično seme je po prvi put subvencionisano 2012. godine. U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za pšenicu iznosio je 122 hiljade €. Ovo je označilo pad za 38% u odnosu na 2016. godinu, kao rezultat smanjenja broja aplikata za 56% i broja subvencionisanih hektara za 37%.

Oni regioni koji su podržani su regioni Peći i Prištine, dok u drugim regionima nije bilo aplikata.

Slika 52: Direktne isplate za seme pšenice 2013-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina za seme pšenice po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Prosečna površina za koju je poljoprivrednik bio korisnik za obradu pšenice je oko 46 ha. Samo jedan podnositelj zahteva je bio u području Prištine sa površinom od 98.3 ha, dok je u regionu Peći prosečnost hektara za koje je poljoprivrednik dobio bio je 41 ha. Poljoprivrednici koji su bili korisnici oni su dobili po 250€ /ha za uzgajanje semena, dok oni koji nisu ispunili kriterijume za proizvodnju semena su odbijeni i plaćeni samo po 150€ kao subvencija za žito.

Tabela 113: Direktna isplata za seme pšenice po regionu, u 2017. godini

Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	1	1	98	19,524
2	Prizren	-	-	-	-
3	Peć	10	10	410	102,479
4	Mitrovica	-	-	-	-
5	Đakovica	-	-	-	-
6	Uroševac	-	-	-	-
7	Gnjilane	-	-	-	-
	Iznos	11	11	508	122,003

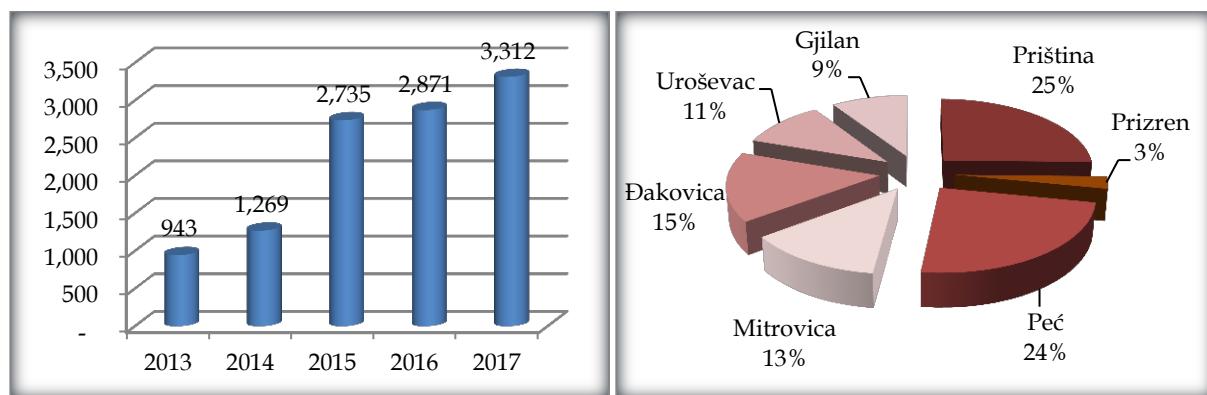
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Kukuruz

U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za kukuruz je povećan u odnosu na 2016. godinu. Ovaj iznos je dostigao 3.3 mil. €, ili 15% više nego u 2016. godini. Broj aplikantata je porastao za 8%, a broj korisnika za 6%, što je rezultiralo time da je procenat odbijenih poljoprivrednika veći odnosno 4.2% od prijavljenih poljoprivrednika.

Što se tiče aspekta regionalne distribucije 49% subvencija je bilo u regionima Peć i Prištine, zatim u regionu Đakovice (15%), Mitrovice (13%) i ostali deo u regionu Uroševca, Gnjilana i Prizrena.

Slika 53: Direktne isplate za kukuruz 2013-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina sa kukuruzom po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U 2017. godini subvencionisano je 22,077 ha obrađenog kukuruza, u odnosu na prethodnu godinu, što je bilo povećanje od 15%. Procenat poljoprivrednih korisnika bio je 95.7%, ali se to razlikovalo u zavisnosti od regiona gde je najveći procenat korisnika bio u regionu Gnjilana sa 97.4% dok je najniži bio u regionu Mitrovice sa 93.5%. Prosečna površina za koju je

poljoprivrednik ostvario korist bila je 2.7 ha i varirala je od 2.3 ha u regionu Prizrena do 3 ha u regionu Uroševca.

Tabela 114: Direktna isplata za kukuruz po regionu, u 2017 godini

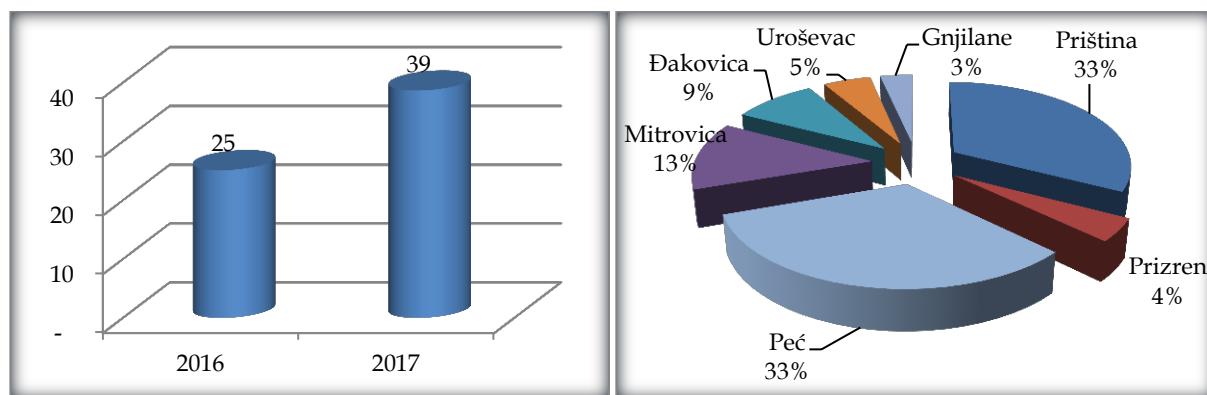
Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	2,206	2,124	5,591	838,586
2	Prizren	275	260	608	91,241
3	Peć	1,938	1,840	5,282	792,231
4	Mitrovica	1,223	1,143	2,833	424,971
5	Đakovica	1,286	1,238	3,402	510,308
6	Uroševac	792	771	2,306	345,866
7	Gnjilane	878	855	2,056	308,378
	Iznos	8,598	8,231	22,077	3,311,579

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ječam

U drugoj godini subvencija, broj aplikantata i korisnika se povećao, što je dovelo do toga da subvencionisana površina i ukupan iznos subvencija poraste za 54% u odnosu na 2016. godinu. Procenat odbijenih poljoprivrednika je smanjen na 8.4% od 11.9% koliko je bilo u 2016. godini, a to je zbog činjenice da se broj korisnika znatno povećao u odnosu na broj aplikantata. Peć i Priština su regioni sa najvećom subvencionisanom površinom od 33% od ukupne subvencionisane oblasti, a sledi Mitrovica sa 13% i drugi regioni (Đakovica, Uroševac, Prizren i Gnjilane) sa 21%.

Slika 54: Direktne isplate za ječam 2016-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina sa ječmom po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ukupan iznos direktnih isplata za ječam u 2017. godini bio je 38,662€. Prosečna površina za koju je poljoprivrednik ostvario korist je 1.9 ha, najniža je u regionu Prištine sa 1.5 ha, a najviša je u regionu Đakovice sa 5.7 ha. Đakovica je region u kome nije bilo odbijenih poljoprivrednika,

a procenat odbijanja je najviša u regionu Prizrena (37.5%) dok je najniža u regionu Prištine (4,4% prijavljenih poljoprivrednika).

Tabela 115: Direktna isplata za ječam po regionu, u 2017 godini

Br.	Regioni	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	91	87	126	12,627
2	Prizren	16	10	17	1,688
3	Peć	62	59	126	12,638
4	Mitrovica	32	28	50	4,987
5	Đakovica	6	6	34	3,435
6	Uroševac	11	10	20	1,962
7	Gnjilane	9	8	13	1,325
	Iznos	227	208	387	38,662

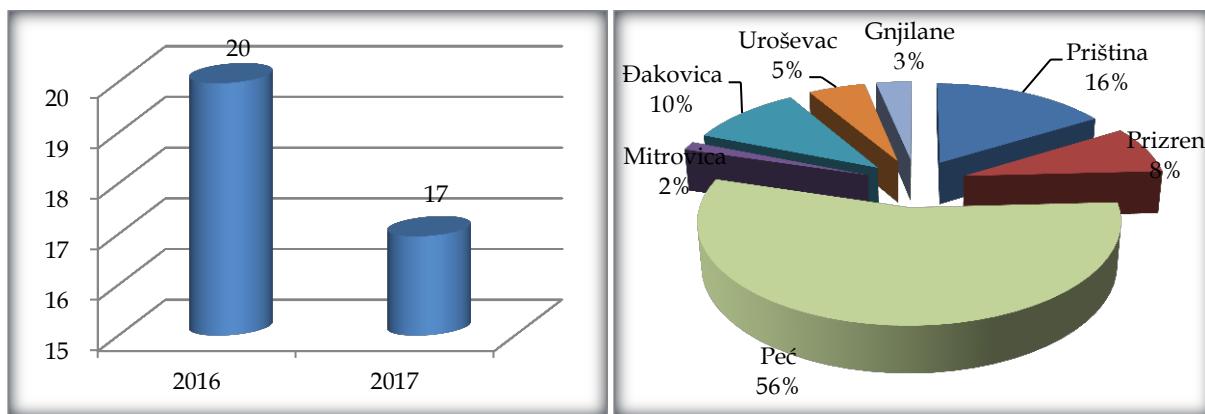
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Raž

U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za raž je smanjen za 15%, sa 19,977€ u 2016. godini na 16,957€. Iako je procenat odbijenih poljoprivrednika je pao za 6.7 procenatnih poena, subvencionisana površina je pala na 30 ha.

Region u koji je 56% subvencionisane površine sa ražem je Peć, a zatim Priština sa 16%, Đakovica sa 10%, Prizren sa 8% i ostali regioni sa 10%.

Slika 55: Direktne isplate za raž 2016-2017, u 1000€ (levo); Subvencionisana površina sa ražom po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Od 78 poljoprivrednika aplikantata, 86% od njih su bili korisnici, ovaj procenat se razlikuje od regiona u regionu, postoje neki regioni kao što su Mitrovica, Đakovica i Gnjilane gde su svi oni koji su se prijavili i bili korisnici, dok je Prizren region u kojem je procenat odbijenih poljoprivrednika prilično visok (42%) u poređenju sa prosekom odbijanja od 86%. Prosečna

površina pod ražem za koju je poljoprivrednik dobio subvencije u iznosu od 100€/ ha bio je 2.5 ha, što se kreće od 1.5 ha u regionu Uroševca do 3.6 ha u regionu Peć.

Tabela 116: Direktna isplata za raž po regionu, u 2017

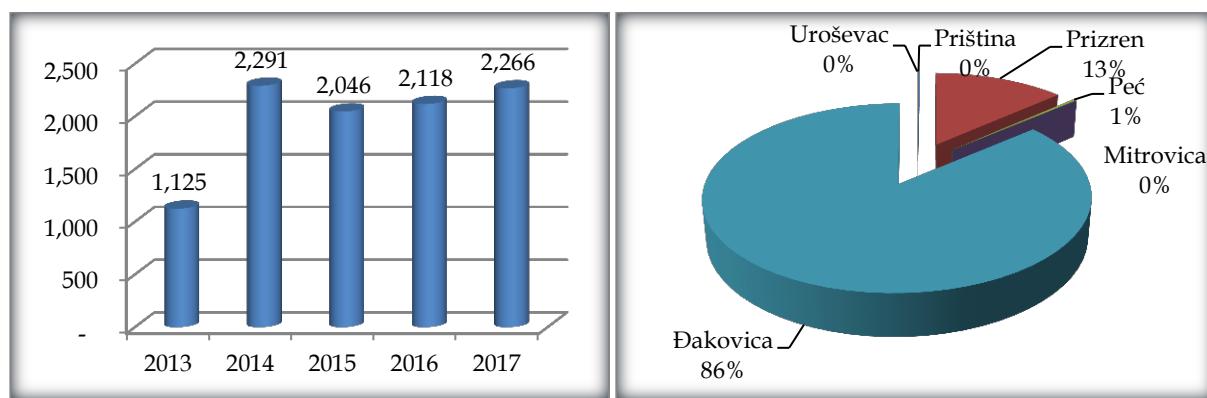
Br.	Regioni	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	19	17	28	2,750
2	Prizren	12	7	14	1,350
3	Peć	29	26	94	9,404
4	Mitrovica	1	1	2	244
5	Đakovica	7	7	18	1,763
6	Uroševac	7	6	9	894
7	Gnjilane	3	3	6	552
	Iznos	78	67	170	16,957

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Vinogradi

U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za vinograde povećan je za 7%, to kao rezultat da je subvencionisana površina bila veća za 36 ha, ali da se iznos subvencije promenio za svaki hektar preko 100 ha, od 400€/ ha kako je bilo u 2016. godini povećalo se na 500€/ha. U 2017. godini 11 poljoprivrednika je prijavljeno manje dok je broj korisnika bio veći za 28 poljoprivrednika. Region Đakovice je region u kome je 86% hektara pod vinogradima koji su subvencionisani, gde u ovom regionu 97% subvencionisanih hektara je iz opštine Orahovac, a zatim u regionu Prizrena sa 13% gde su površine pod vinogradima uglavnom u Suvoj Reci, Prizrenu i Mamuši.

Slika 56: Direktne isplate za vinograde 2013-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina sa vinogradima po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencije za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ukupan iznos direktnih isplata za vinograde u 2017. godini bio je 2.3 mil.€, sa prosečnom površinom od 0.86 ha za jednog korisnika, s najvećom prosečnom površinom u regionu

Đakovice (1.06 ha) gde je koncentrisana proizvodnja grožđa. Procenat odbijenih poljoprivrednika je veoma nizak, odnosno 2% na nivou zemlje, dok je najviši u regionu Đakovice 4.5%.

Tabela 117: Direktna isplata za vinograde po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	13	13	4	4,080
2	Prizren	853	815	298	299,260
3	Peć	10	10	8	7,860
4	Mitrovica	2	2	1	630
5	Đakovica	2,087	2,065	2,197	1,953,725
6	Uroševac	4	4	1	680
7	Gnjilane	-	-	-	-
	Iznos	2,969	2,909	2,508	2,266,235

Izvor: Agencije za razvoj poljoprivrede (ARP)

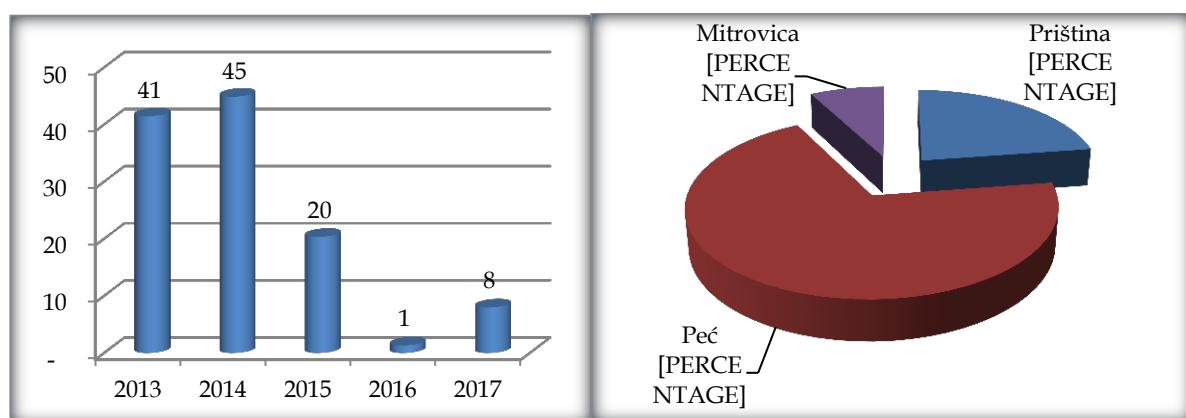
Vino

Direktne isplate za zvanično proizvedeno i deklarisano vino su prvi put podržane 2017. godine, a kompanije za proizvodnju vina do bili su 0,04 €/litar. Ukupno su imale koristi 7 kompanija, a ukupan iznos subvencija je bio 55,024 €.

Suncokret

U posljednjih nekoliko godina, broj aplikantata za suncokret je veoma nizak, od 7 poljoprivrednika koji su aplicirali u 2017. godini, 6 su dobili za površinu od 53 ha, ali što je u poređenju sa 2016. godinom, broj subvencioniranih hektara je skoro ušestrostručen. Najveća površina suncokreta bila je u regionu Peći, a zatim u Prištini i Mitrovici.

Slika 57: Direktne isplate za suncokret 2013-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina suncokretom po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ukupan iznos direktnih isplata za suncokret je 7,946 €, u regionu Peć je veća prosečna površina za koju je dobio poljoprivrednik, odnosno 18,4 ha u poređenju sa prosekom na nivou zemlje što je 8,8 ha.

Tabela 118: Direktne isplate za suncokret prema regionu, u 2017 godini

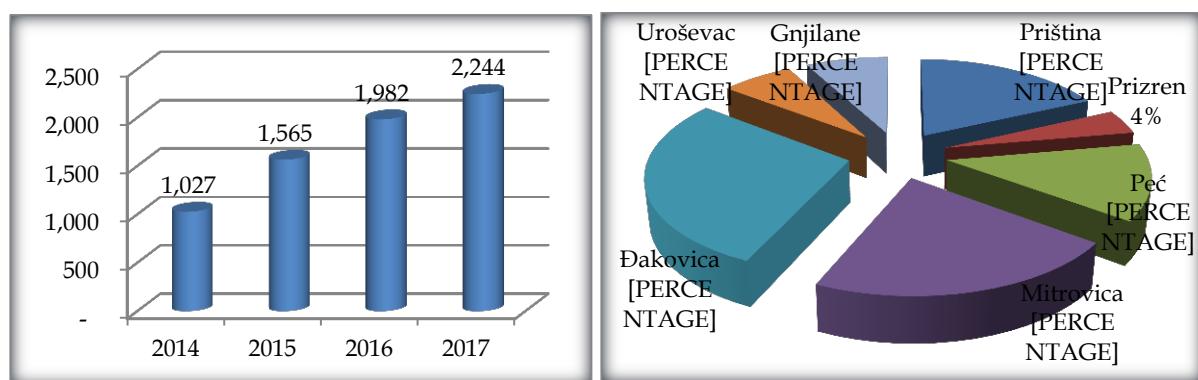
Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	3	3	12	1,800
2	Prizren	-	-	-	-
3	Peć	2	2	37	5,531
4	Mitrovica	2	1	4	615
5	Đakovica	-	-	-	-
6	Uroševac	-	-	-	-
7	Gnjilane	-	-	-	-
	Ukupno	7	6	53	7,946

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Povrće na otvorenom polju

U 2017. godini, koja je četvrta godina subvencioniranja povrća na otvorenom polju, subvencionirana površina se udvostručila sa 3,442 ha koliko je subvencionisano u 2014. godini na 7,481 ha u 2017. godini. Plaćanje po hektaru ostalo je isto u vrednosti od 300 € i subvencionisane su 23 kulture povrća. Broj aplikantata je povećan za 8%, dok je broj korisnika povećan za 7%, što je rezultiralo povećanjem procenta odbijenih poljoprivrednika za 0,7 procenatnih poena (od 2,2% koliko je bilo u 2016. godini na 2,9% u 2017. godini). U aspektu regionalne distribucije, najveći deo podrške (68%) je bio u tri regiona: Đakovica, Mitrovica i Priština, dok je ostali deo u drugim regionima, gde se sa najmanjom površinom povrća izdvojili region Prizrena i Uroševca.

Slika 58: Direktne isplate za povrće na otvorenom polju 2014-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina povrćem na otvorenom polju po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Prosečna površina za koju je poljoprivrednik ostvario korist je bila 1,3 ha, a to se razlikovalo u zavisnosti od regiona, od 0,8 ha u regionu Prizrena do 2,6 ha u regionu Mitrovice. Od ukupnog broja aplikanata, procenat odbijenih poljoprivrednika je bio 2,9%. Sa najvećim procentom odbijenih poljoprivrednika izdvaja se region Mitrovice, dok sa najnižim procentom region Gnjilana.

Tabela 119: Direktne isplate za povrće na otvorenom polju po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	1,074	1,031	1,353	405,858
2	Prizren	428	407	312	93,507
3	Peć	549	530	959	287,775
4	Mitrovica	654	619	1,613	483,969
5	Đakovica	2,381	2,343	2,149	644,565
6	Uroševac	239	234	510	152,898
7	Gnjilane	391	386	586	175,656
	Ukupno	5,716	5,550	7,481	2,244,228

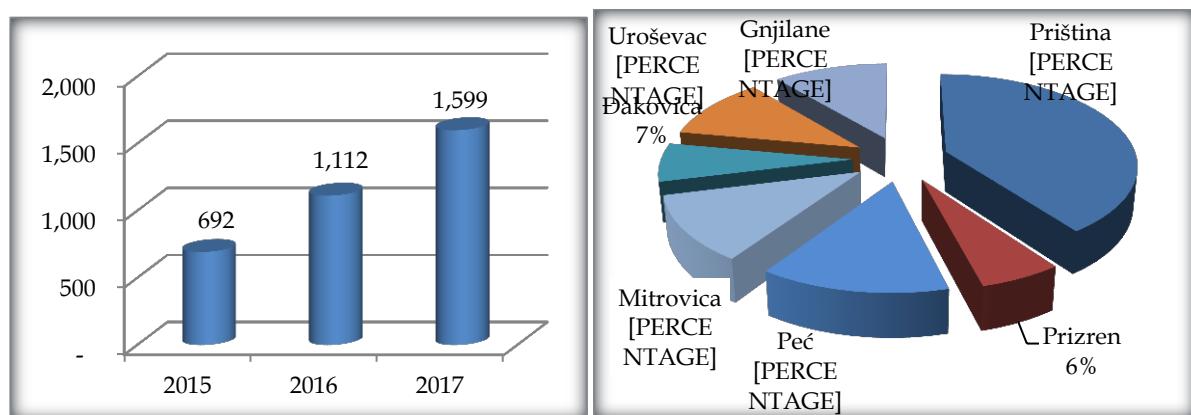
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Postojeći voćnjaci

Subvencionisanje postojećih voćnjaka je počelo po prvi put u 2015. godini. Subvencionisanje se nastavilo u iznosu od 400 €/ha i subvencionisano je 4.110 poljoprivrednika od 4.358 koji su aplicirali. Subvencionisana površina je povećana za 44%, sa 2.780 ha koliko je bila u 2016. godini na 3.999 ha u 2017. godini.

Subvencionisano je 16 kultura voćnjaka i najviše subvencionisanih površina je bilo u regionu Prištine (40%), te sledi Peć (13%), Mitrovica (12%), Gnjilane i Uroševac sa po 11%, i drugi regioni sa 13%.

Slika 59: Direktne isplate za postojeće voćnjake 2015-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana površina postojećim voćnjacima po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za postojeće voćnjake je iznosio 1,6 mil. €. Prosečna površina za koju je poljoprivrednik imao koristi je 0,97 ha, a to se menjalo počevši od regiona Uroševca sa 0,74 ha/poljoprivrednika i do 1,22 ha u regionu Gnjilana. Procenat odbijenih poljoprivrednika je bio 5,7%, najviši je bio u regionima Prizrena i Mitrovice, dok je najniži bio u regionima Gnjilana i Đakovice.

Tabela 120: Direktne isplate za postojeće voćnjake po regionu, u 2017 godini

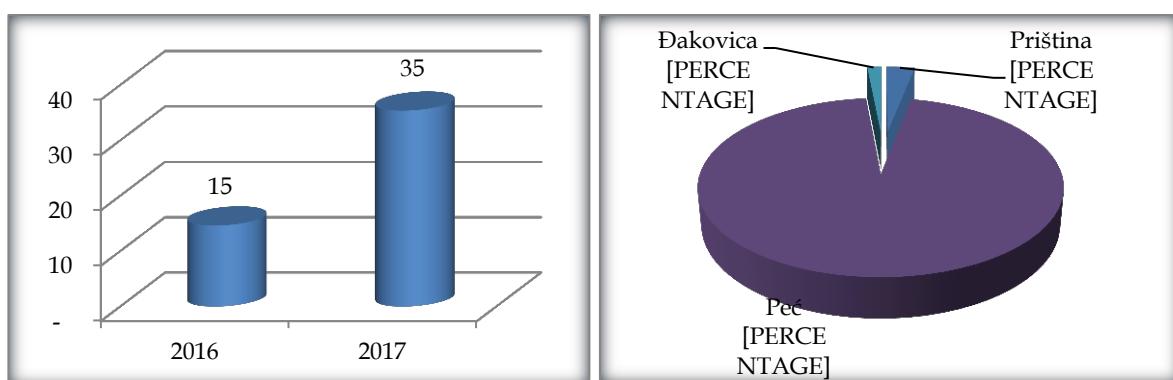
Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	1,814	1,699	1,598	639,100
2	Prizren	284	263	238	95,340
3	Peć	471	448	542	216,940
4	Mitrovica	553	516	465	185,948
5	Đakovica	240	229	272	108,840
6	Uroševac	618	589	438	175,372
7	Gnjilane	378	366	445	177,956
	Ukupno	4,358	4,110	3,999	1,599,496

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Organska poljoprivreda

Podrška organskoj poljoprivredi putem direktnih isplata počela je prvi put u 2016. godini, u iznosu od 200 €/ha. U 2017. godini isplata po ha je povećana za 50%, tako da se poljoprivrednicima isplatilo 300 €/ha kao dodatni iznos pored osnovne isplate za određenu kulturu. Broj poljoprivrednika korisnika se udvostručio, a subvencionisana površina se takođe povećala sa 73 ha koliko je bila u 2016. godini na 118 ha u 2017. godini. To je dovelo do toga da ukupan iznos subvencija za organsku poljoprivrednu poraste za više od dva puta nego u 2016. godini ili za 2,4 puta. U Peći je 98% subvencionisane površine, dok su Priština i Đakovica sa 3% odnosno 2%.

Slika 60: Direktne isplate za organsku poljoprivredu 2016-2017, u 1000 € (levo); Subvencionisana organska poljoprivreda po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U 2017. godini je apliciralo 10 poljoprivrednika, od kojih je 6 imalo koristi, 4 u regionu Peć, odnosno u opštini Istok, 1 u regionu Đakovice, odnosno u opštini Orahovac i 1 u regionu Prištine, odnosno u opštini Obilić. Subvencionisano je 118 ha u ukupnom iznosu od 35,373 €. Procenat odbijenih poljoprivrednika u drugoj godini subvencionisanja organske poljoprivrede je pao za 17 procenatnih poena.

Tabela 121: Direktne isplate za organsku poljoprivredu po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Subvencionisana površina (ha)	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	1	1	4	1,077
2	Prizren	-	-	-	-
3	Peć	6	4	113	33,762
4	Mitrovica	1	-	-	-
5	Đakovica	2	1	2	534
6	Uroševac	-	-	-	-
7	Gnjilane	-	-	-	-
	Ukupno	10	6	118	35,373

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

5.2.2 Direktne isplate za stočarstvo i mleko

Iznos direktnih isplata u stočarskom sektoru u 2017. godini je bio 11,5 mil. €, 13% više nego u 2016. godini. Od ukupno 14,702 aplikantata, 14.280 poljoprivrednika je imalo koristi, tako da je procenat odbijenih poljoprivrednika iznosio 2,9%. Od ukupnih direktnih isplata za stoku, 41% je bilo za krave muzare, 20% za pčelarstvo, 18% za ovce i koze, i 21% za ostale sektore.

Tabela 122: Direktne isplate po sektorima, 2013-2017

		2013	2014	2015	2016	2017	Razlika 2017/2016. u %
Krave muzare	Broj aplikanata	5,803	6,052	6,827	7,981	7,778	-3
	Broj korisnika	5,075	5,472	6,451	7,650	7,546	-1
	Broj isplaćenih grla	42,119	44,235	54,157	65,857	68,250	4
	Isplata po grlu	50	50	70	70	70	0
	Ukupan isplaćeni iznos	2,105,950	2,211,750	3,790,990	4,609,990	4,777,500	4
Ovce i koze	Broj aplikanata	1,370	1,442	1,366	1,325	1,367	3
	Broj korisnika	1,252	1,295	1,287	1,273	1,334	5
	Broj isplaćenih grla	115,972	121,012	128,091	128,883	140,854	9
	Isplata po grlu	10	10	15	15	15	0
	Ukupan isplaćeni iznos	1,159,720	1,210,120	1,921,365	1,933,245	2,112,810	9
Krmače	Broj aplikanata	-	72	124	137	151	10
	Broj korisnika	-	65	106	121	130	7
	Broj isplaćenih grla	-	311	562	702	859	22
	Isplata po grlu	-	20	20	20	20	0
	Ukupan isplaćeni iznos	-	6,220	11,240	14,040	17,180	22
Pčele	Broj aplikanata	1,086	1,504	2,018	2,378	2,595	9
	Broj korisnika	985	1,394	1,918	2,353	2,467	5
	Broj isplaćenih košnica	50,066	77,761	112,958	143,918	153,037	6
	Isplata po košnici	10	10	10	15	15	0
	Ukupan plaćeni iznos	500,660	777,610	1,129,580	2,158,770	2,295,555	6
Koke nosilje	Broj aplikanata	61	64	86	86	88	2
	Broj korisnika	58	59	57	78	80	3
	Broj isplaćenih komada	567,996	526,966	466,064	783,531	960,955	23
	Isplata po grlu	0.50/0.40/ 0.30	0.50/0.40/ 0.30	0.50/0.40	0.50/0.40	0.50/0.40	
	Ukupan plaćeni iznos	240,305	231,648	210,868	346,259	435,035	26
Jarebice	Broj aplikanata	-	-	-	7	13	86
	Broj korisnika	-	-	-	6	13	117
	Broj isplaćenih komada	-	-	-	22,083	29,013	31
	Isplata po grlu	-	-	-	1	1	0
	Ukupan isplaćeni iznos	-	-	-	22,083	29,013	31
Mleko	Broj aplikanata	-	-	-	1,552	2,700	74
	Broj korisnika	-	769	1,040	1,552	2,700	74
	Broj isplaćenih litara	-	-	-	-	-	
	Isplata po litru	-	0.06/0.04/ 0.02	0.06/0.04/ 0.02	0.06/0.04/ 0.02	0.06/0.04/ 0.02	
	Ukupan isplaćeni iznos	-	491,884	711,644	1,082,829	1,712,609	58
Prijavljeno klanje goveda	Broj aplikanata	-	-	1	9	6	-33
	Broj korisnika	-	-	1	9	6	-33
	Broj isplaćenih grla	-	-	84	526	367	-30
	Isplata po grlu	-	-	30	30	50	67
	Ukupan isplaćeni iznos	-	-	2,520	15,780	18,350	16
Akuakultura	Broj aplikanata	-	-	-	-	4	
	Broj korisnika	-	-	-	-	4	
	Broj isplaćenih kg	-	-	-	-	420,264	
	Isplata po kg	-	-	-	-	0.20	
	Ukupan isplaćeni iznos	-	-	-	-	84,053	

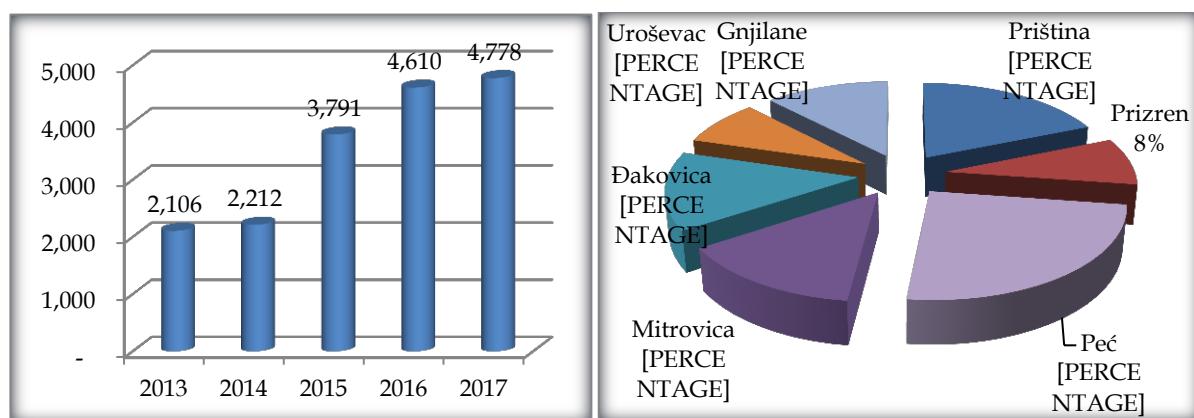
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Krave muzare

U 2017. godini nastavljeno je subvencionisanje krava muzare za 70 €/po grlu. Ukupan iznos direktnih isplata za krave muzare je bio 4,8 mil. € što je rezultiralo porastu broja subvencionisanih grla. Broj aplikanata je opao za 3%, a broj korisnika za 1%, što je rezultiralo nižim procentima odbijenih poljoprivrednika za 1,2 procenatna poena.

Što se tiče subvencionisanja krava muzare, predvodi region Peć sa 25%, zatim sledi Priština sa 19%, Đakovica sa 14%, Mitrovica 14% i ostali regioni sa 28%. Najmanje subvencionisanih krava je bilo u regionima Uroševca i Prizrena. Ista situacija u vezi sa raspodelom subvencija za krave muzare je bilo i u 2016. godini.

Slika 61: Direktne isplate za krave muzare 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih krava muzara po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U 2017. godini je odbijeno 232 poljoprivrednika. Najmanji procenat odbijenih poljoprivrednika je u regionu Gnjilana sa 2,1%, dok je najviši u regionu Đakovice sa 3,8%. Prosečan broj grla za koje je poljoprivrednik imao koristi od subvencija je bio 9 grla, a razlika između regiona nije bila velika, menjala se od 8 do 10 grla.

Tabela 123: Direktne isplate za krave muzare po regionu, u 2017 godini

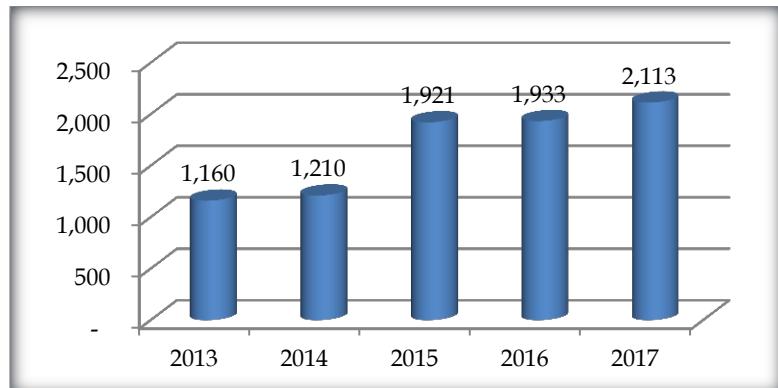
Br.	Region	Br. aplikanata	Broj poljoprivrednika korisnika	Br. Subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	1,442	1,388	12,827	897,890
2	Prizren	654	641	5,767	403,690
3	Peć	1,866	1,817	16,840	1,178,800
4	Mitrovica	1,172	1,133	9,439	660,730
5	Đakovica	1,119	1,077	9,443	661,010
6	Uroševac	672	655	5,595	391,650
7	Gnjilane	853	835	8,339	583,730
	Ukupno	7,778	7,546	68,250	4,777,500

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ovce i koze

Subvencije za ovce i koze nastavljene su i u 2017. godini za 15 €/po grlu. Ukupan iznos isplata za ovce i koze dostigao je 2,1 mil. €, kao rezultat povećanja broja korisnika za 5% i povećanja broja subvencionisanih grla za 9%. Ukupan iznos direktnih isplata za ovce i koze u 2017. godini je bio 9% viši u odnosu na 2016. godinu. Od ukupnih direktnih isplata za ovce i koze, 90,3% su isplate za ovce, a 9,7% za koze.

Slika 62: Direktne isplate za ovce i koze 2013-2017, u 1000 €

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ukupan iznos direktnih isplata za ovce je bio 1,9 mil. €. Jedan poljoprivrednik je u proseku ostvario korist za 116 ovaca, ovaj broj se menjao u zavisnosti od regiona, počev sa prosekom od 79 ovaca jednom poljoprivredniku u regionu Mitrovice do 149 ovaca jednom poljoprivredniku u regionu Prizrena. Od ukupnog broja aplikanata nakon terenske kontrole, odbijeno je 1,8%, gde je a najmanji procenat odbijanja bio u regionima Prizrena i Peć, dok je najviši u regionu Mitrovice.

Tabela 124: Direktne isplate za ovce po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. aplikanata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	197	192	18,670	280,050
2	Prizren	207	205	30,520	457,800
3	Peć	204	202	17,607	264,105
4	Mitrovica	133	128	10,058	150,870
5	Đakovica	126	126	17,498	262,470
6	Uroševac	102	99	13,366	200,490
7	Gnjilane	145	142	19,469	292,035
	Ukupno	1,114	1,094	127,188	1,907,820

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Prosečan broj koza za koje je jedan poljoprivrednik imao koristi bio je 57, a razlika između regiona je bila od 46 u regionu Gnjilana do 88 u regionu Đakovice. Najveći je prosek bio u

regionu Đakovice, ali sa brojem subvencionisanih grla, predvodi region Prištine koji ima u proseku 47 grla za jednog poljoprivrednika. Ukupan iznos subvencija za koze iznosio je 0,2 mil. €, procenat odbijenih farmera je bio 5,1%, najveći procenat je bio u regionu Đakovice sa 13,6%, a najniži u regionu Peć sa 2,8%.

Tabela 125: Direktne isplate za koze po regionu, u 2017 godini

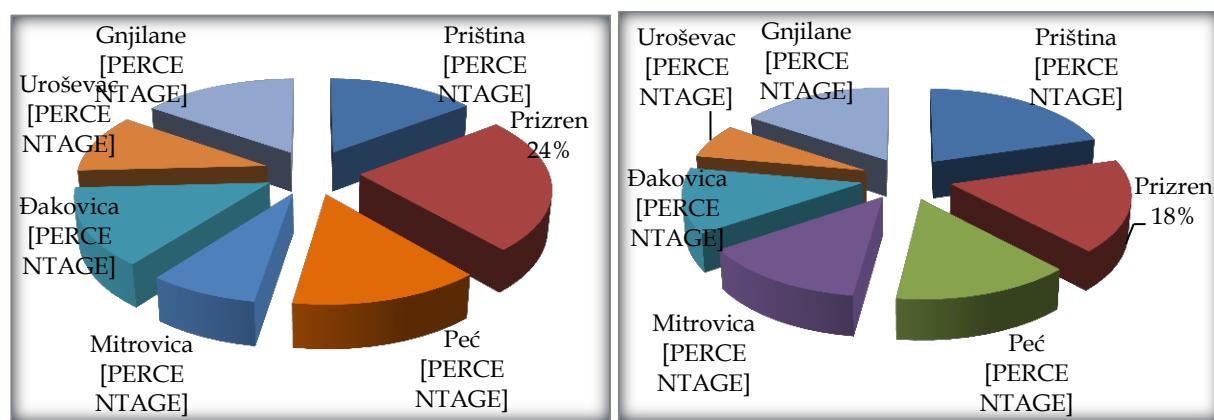
Br.	Region	Br. aplikata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	64	59	2,787	41,805
2	Prizren	38	38	2,392	35,880
3	Peć	36	35	1,940	29,100
4	Mitrovica	27	26	1,841	27,615
5	Đakovica	22	19	1,676	25,140
6	Uroševac	18	17	898	13,470
7	Gnjilane	48	46	2,132	31,980
	Ukupno	253	240	13,666	204,990

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Region koji se izdvaja najvećim brojem subvencionisanih ovaca je region Prizrena sa 24%, zatim slijede Priština i Gnjilane sa 15%, Peć i Đakovica sa po 14%, i ostali regioni sa 18%. Region sa najnižim brojem subvencionisanih ovaca bio je region Mitrovice.

Od ukupnih subvencija za koze, 54% su u regionima Prištine, Prizrena i Gnjilana, zatim sledi Peć sa 14%, Mitrovica 13%, Đakovica 12%, a sa najnižim procentom izdvaja se region Uroševca sa 7%.

Slika 63: Broj subvencionisanih ovaca po regionu, u 2017 godini (levo); Broj subvencionisanih koza po regionu, u 2017 godini (desno)

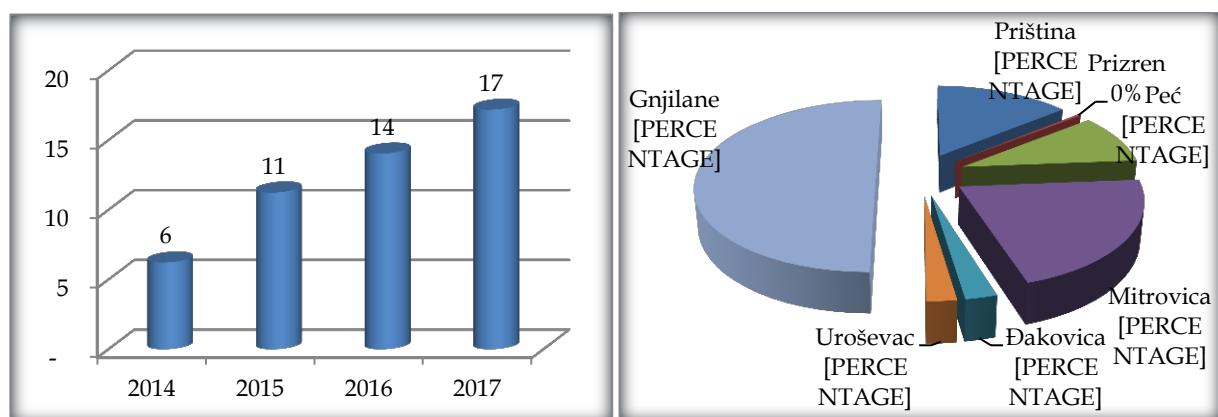

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Krmače

Subvencionisanje sektora svinjarstva je počelo po prvi put u 2014. godini. Kroz direktne isplate subvencionisane su krmače za reprodukciju i poljoprivrednici su dobili subvencije od 20 €/po grlu. U 2017. godini ukupna podrška za krmače je bila oko 17 hiljada € ili 22% veća u odnosu na 2016. godinu. Najveći broj subvencionisanih krmača bio je u regionu Gnjilana (50%), a zatim slede region Mitrovice sa 22 % i Prištine sa 14%, dok preostali deo od 14% je u ostala četiri regiona (Peć, Đakovica, Uroševac i Prizren).

Slika 64: Direktne isplate za krmače 2014-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih krmača po regionu, 2017 godine (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Od ukupnog broja poljoprivrednika aplikanata, 14% je odbijeno i uglavnom su iz regiona Gnjilana, u regionu Peć je bilo odbijeno dvoje, u regionu Prizrena i Mitrovice bilo je po jedan odbijen poljoprivrednik, dok nije bilo odbijenih u regionima Prištine, Đakovice i Uroševca. Ukupan broj subvencionisanih krmača iznosio je 859 grla.

Tabela 126: Direktne isplate za krmače po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. Aplikanata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	26	26	121	2,420
2	Prizren	2	1	3	60
3	Peć	21	19	80	1,600
4	Mitrovica	14	13	184	3,680
5	Đakovica	6	6	21	420
6	Uroševac	1	1	20	400
7	Gnjilane	81	64	430	8,600
	Ukupno	151	130	859	17,180

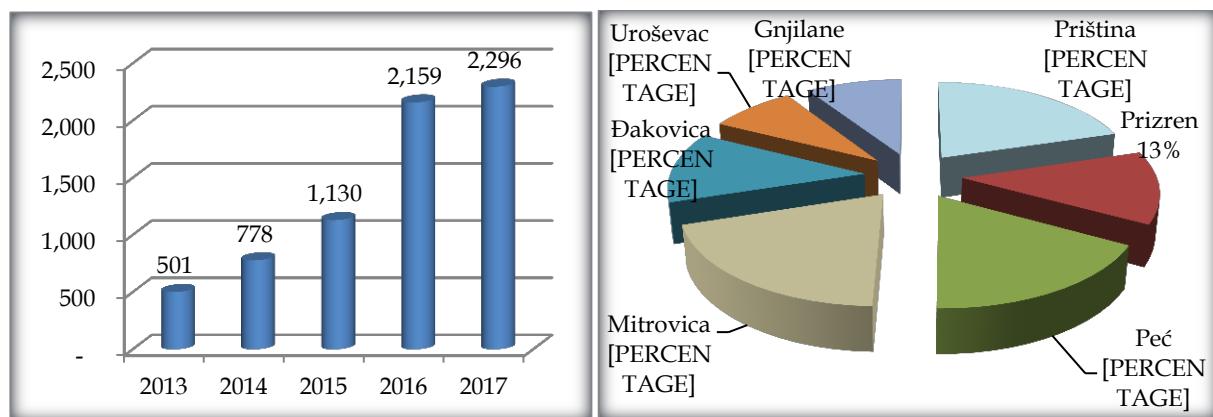
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Pčelarstvo

U 2017. godini broj košnica subvencionisanih pčela dostigao je 153.037, ili 6% više nego u 2016. godini. Nastavljeno je subvencija sa po 15 € za košnicu i subvencionisani su svi oni koji su imali najmanje 30 košnica i koji su ispunili kriterijume postavljene u programu u vezi sa postavljanjem u pčelnjake.

Što se tiče broja subvencionisanih košnica, prednjače region Prištine i Mitrovice sa po 20%, nakon toga sledi region Peć sa 18% i drugi regioni sa 42%.

Slika 65: Direktne isplate za pčele 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih košnica po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Prosečan broj košnica za koje je poljoprivrednik imao koristi je bio 62, ili za 1 košnicu veći nego u 2016. godini. Ovaj prosek varira od regiona do regiona počevši od 59 košnica u regionima Priština, Uroševac i Gnjilane do 66 košnica u regionu Mitrovice. Procenat odbijenih poljoprivrednika je bio 4,9%, za razliku od 2016. godine kada je bio samo 1%. U 2017. godini najveći procenat odbijanja je zabeleženu regionu Prištine sa 7,1%, dok je sa najnižim procentom region Gnjilana sa 2,8%.

Tabela 127: Direktne isplate za pčele po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. Aplikanata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	563	523	31,107	466,605
2	Prizren	315	296	19,314	289,710
3	Peć	463	446	26,718	400,770
4	Mitrovica	477	454	30,103	451,545
5	Đakovica	302	293	18,913	283,695
6	Uroševac	229	216	12,762	191,430
7	Gnjilane	246	239	14,120	211,800
	Ukupno	2,595	2,467	153,037	2,295,555

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

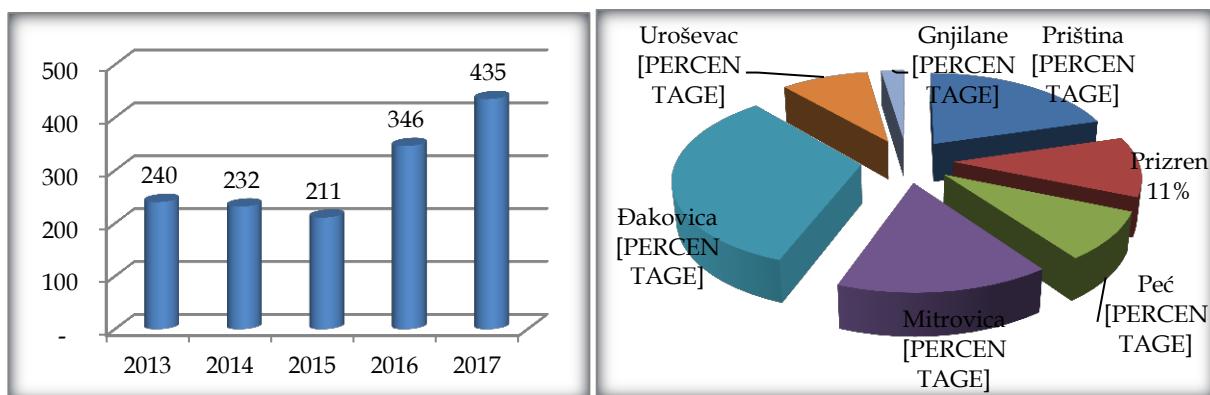
Živinarstvo

U okviru sektora živinarstva kroz direktne isplate podržane su koke nosilje i jarebice. Podrška za koke nosilje počela je od 2013. godine, a podrška za jarebice počela je prvi put 2016. godine.

Koke nosilje

U 2017. godini ukupan iznos direktnih isplata za koke nosilje iznosio je 435 hiljada €. Broj subvencioniranih koki nosilja u 2017. godini se povećao za 23% u poređenju na prethodnu godinu, a takođe ukupan iznos subvencija je povećan za 26%. Najveći broj subvencionisanih koki nosilja je bio u regionu Đakovice (33%), zatim u Prištini sa 20%, Mitrovici sa 16%, u Prizrenu sa 11 % i drugim regionima sa 20%.

Slika 66: Direktne isplate za koke nosilje 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih koki nosilja po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Prosečan broj koka za koje je poljoprivrednik imao koristi iznosio je 12.012, a ovaj prosek je veći nego u 2016. godini za 1.966 koka. U 2017. godini, broj aplikanata se povećao za 3%, što se odrazilo na smanjenje broja odbijenih poljoprivrednika u poređenju sa 2016. godinu.

Tabela 128: Direktne isplate za koke nosilje po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. Aplikanata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	24	21	195,315	94,248
2	Prizren	17	16	105,740	49,901
3	Peć	12	12	84,240	39,970
4	Mitrovica	6	5	148,670	61,305
5	Đakovica	17	15	317,635	139,168
6	Uroševac	8	7	86,660	39,097
7	Gnjilane	4	4	22,695	11,348
	Ukupno	88	80	960,955	435,035

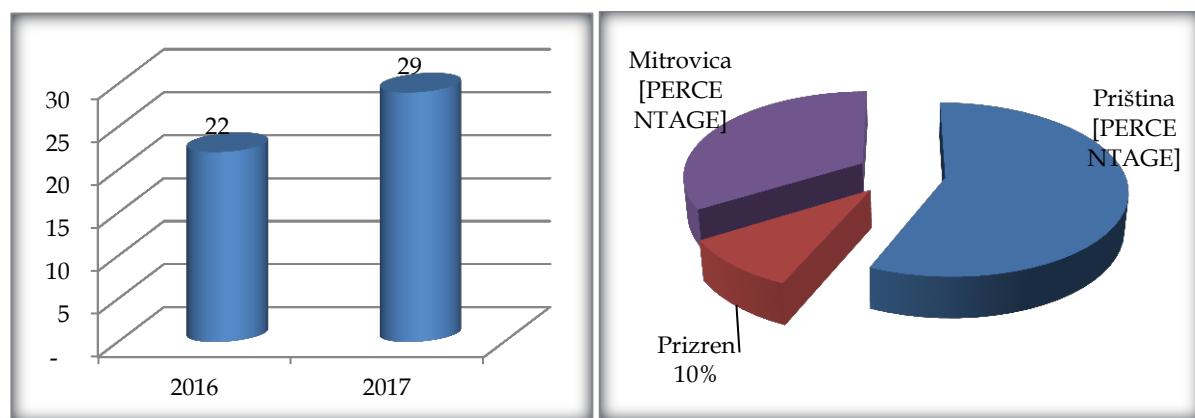
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Jarebice

Podrška za jarebice putem direktnih isplata počela je po prvi put u 2017. godini, a subvencija je iznosila 1 €/po komadu.

Od ukupnih subvencionisanih jarebica, 56% je bilo u regionu Prištine, odnosno u opštini Priština, Podujevo i Glogovac, 34% u regionu Mitrovice i 10% u Prizrenu. Prosečan broj jarebica za koje je poljoprivrednik imao koristi bio je 2.232 komada, što je bilo najviše u regionu Prištine sa 4.098 komada, a najniže u regionu Prizrena sa 701 komada, dok je u regionu Mitrovice ovaj prosek bio 1.964 komada.

Slika 67: Direktne isplate za jarebice 2016-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih jarebica po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Apliciralo je 13 poljoprivrednika i svi su subvencionisani. Ukupan broj subvencioniranih jarebica je bio 29.013 komada. Iz ovih regiona nije bilo uopšte aplikantata: Peć, Đakovica, Uroševac i Gnjilane.

Tabela 129: Broj direktnih isplata za jarebice po regionu, u 2017 godini

Br.	Region	Br. aplikantata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	4	4	16,390	16,390
2	Prizren	4	4	2,803	2,803
3	Peć	-	-	-	-
4	Mitrovica	5	5	9,820	9,820
5	Đakovica	-	-	-	-
6	Uroševac	-	-	-	-
7	Gnjilane	-	-	-	-
	Ukupno	13	13	29,013	29,013

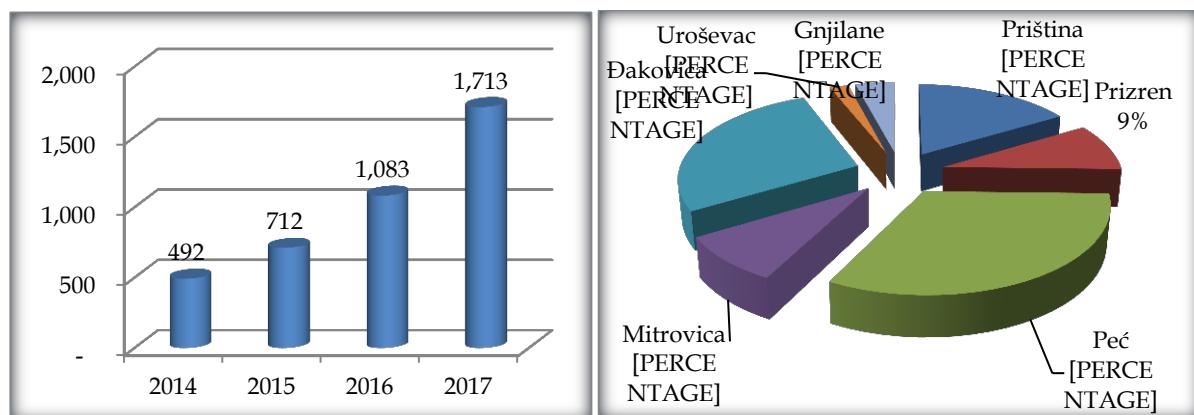
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Mleko po kvalitetu

Subvencionisanje mleka po kvalitetu je po prvi put počelo u 2014. godini, dok u četvrtoj godini subvencionisanja ukupan iznos subvencija je povećan više od tri puta od 2014. godine. Subvencija po litru je ostala ista kao i prethodne godine sa 0,06 / 0,04 / 0,02 € / litru u zavisnosti od klase kvaliteta.

Što se tiče podrške za mleko na osnovu kvaliteta, prednjači region Peć sa 32%, zatim sledi Đakovica sa 28%, Priština 16% i drugi regioni sa 21%.

Slika 68: Direktne isplate za mleko po kvalitetu 2014-2017, u 1000 € (levo); Broj poljoprivrednika korisnika za mleko po kvalitetu po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Ukupno je bilo 2.700 poljoprivrednika korisnika, ili prosečno od 675 poljoprivrednika za tromesečje. Prosečan iznos sredstava za koje je poljoprivrednik imao koristi bio je 634 € za poljoprivrednika, a najniži u regionu Prizrena sa 457 €/poljoprivrednika, dok je najviša prosečna korist za poljoprivrednika bila u regionu Peć sa 779 €.

Tabela 130: Direktne isplate za mleko po kvalitetu u regionima, u 2017 godini

Br.	Region	Br. poljoprivrednika korisnika	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	503	281,352
2	Prizren	335	153,190
3	Peć	710	552,747
4	Mitrovica	226	149,784
5	Đakovica	742	471,206
6	Uroševac	67	33,495
7	Gnjilane	117	70,835
	Ukupno	2,700	1,712,609

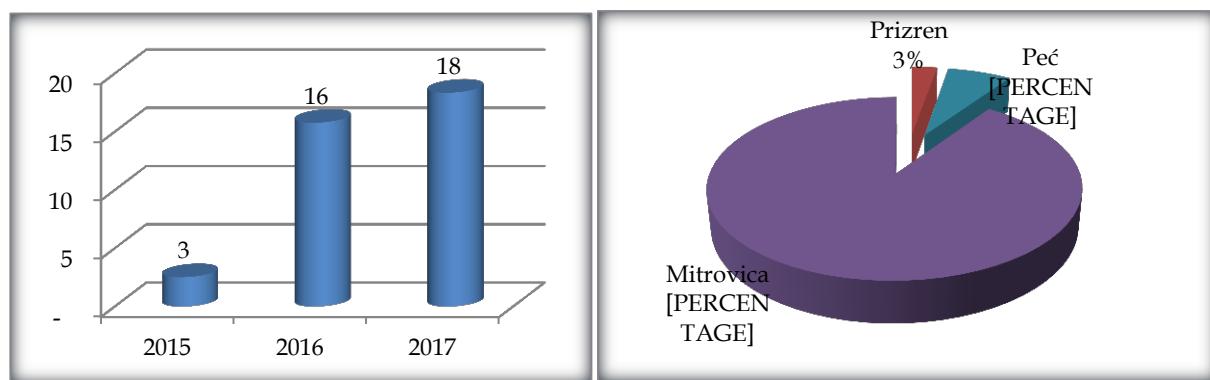
Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Prijavljeno klanje goveda

Direktne isplate za subvencije goveda po prvi put su počele 2015. godine, gde je postojala samo jedna klanica koja je aplicirala za 84 zaklanih grla. Za razliku od prve godine subvencionisanja, u 2016. godini je apliciralo 9 klanica, a prijavljeni broj zaklanih grla bio je više od 6 puta veći od broja prijavljenih u 2015. godini. U 2017. godini broj korisnika je bio 6, a broj subvencionisanih grla 367, što je rezultiralo ukupnim iznosom subvencija za prijavljenih klanja u iznosu od 18,350 €. Korisnici su bili klanice kategorije kvaliteta A i B, kao i poljoprivrednici i njihova grla koji su ih zaklali u ovim klanicama.

Najveći deo klanja je bio u regionu Mitrovice, konkretno u opštini Mitrovica, a sledila je opština Istok u regionu Peć i opština Suva Reka u regionu Prizrena.

Slika 69: Direktne isplate za prijavljena klanja goveda 2015-2017, u 1000 € (levo); Direktne Subvencije za prijavljena klanja goveda prema regionima, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U 2017. godini, u poređenju sa 2016. godinom, broj korisnika se smanjio sa 9 klanica koliko je bilo u 2016. godini na 6 klanica, smanjenje je bilo i u broju subvencionisanih grla za 30%, međutim, obzirom da je isplata za jedno zaklano grlo povećana sa 30 do 50 po grlu, ukupan iznos subvencija je povećan za 16%.

Tabela 131: Direktne isplate za prijavljena klanja goveda po regionima, u 2017 godini

Br.	Region	Br. poljoprivrednika korisnika	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	-	-
2	Prizren	1	500
3	Peć	1	1,250
4	Mitrovica	4	16,600
5	Đakovica	-	-
6	Uroševac	-	-
7	Gnjilane	-	-
	Ukupno	6	18,350

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Akvakultura

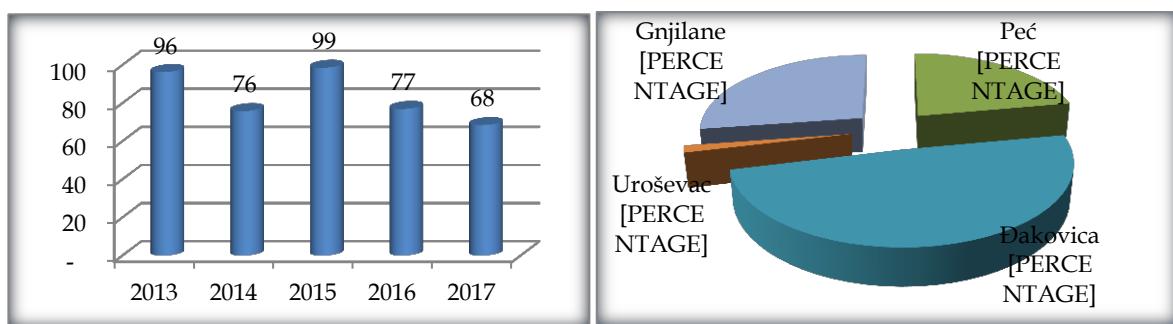
U 2017. godini akvakultura je podržana kroz direktne isplate. Ukupno je subvencionisano 420 tona prodatih riba. U prvom šestomesečju 2017. godine ukupno su podržane 4 kompanije u ukupnom iznosu od 38,785 €, dok u drugom šestomesečju 2017. godine su podržane 4 kompanije u ukupnom iznosu od 45,268 €. Ukupna podrška za 2017. za ovaj sektor je bila 84,053 €.

5.2.3 Podrška inputima u poljoprivredi

Podrška za sadnice

Ukupni iznos direktnih isplata za sadnice u 2017. godini je smanjen, a to je dovelo do toga da se i iznos subvencija za sadnice smanjio za 11,7%. Najveći broj subvencionisanih sadnica je bio u regionu Đakovice, te sledi Gnjilane, Peć i Uroševac.

Slika 70: Direktne isplate za sadnice 2013-2017, u 1000 € (levo); Broj subvencionisanih sadnica po regionu, u 2017 godini (desno)

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

U 2017. godini ukupno je subvencionisano 406.045 sadnica, u ukupnom iznosu od 68,459 €. Od ukupno 16 prijavljenih poljoprivrednika, 14 je imalo koristi, samo 2 poljoprivrednika su odbijena, jedan u regionu Peć i jedan u regionu Đakovice. Prosečan broj sadnica za koje je poljoprivrednik imao koristi je 29.003 sadnica.

Tabela 132: Direktne isplate za sadnice po regionu u 2017 godini

Br.	Region	Br. Aplikanata	Br. poljoprivrednika korisnika	Br. subvencionisanih grla	Isplaćeni iznos u €
1	Priština	-	-	-	-
2	Prizren	-	-	-	-
3	Peć	4	3	89,730	17,946
4	Mitrovica	-	-	-	-
5	Đakovica	5	4	199,500	27,150
6	Uroševac	1	1	5,815	1,163
7	Gnjilane	6	6	111,000	22,200
	Ukupno	16	14	406,045	68,459

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

5.3 Agro krediti i garantni fond

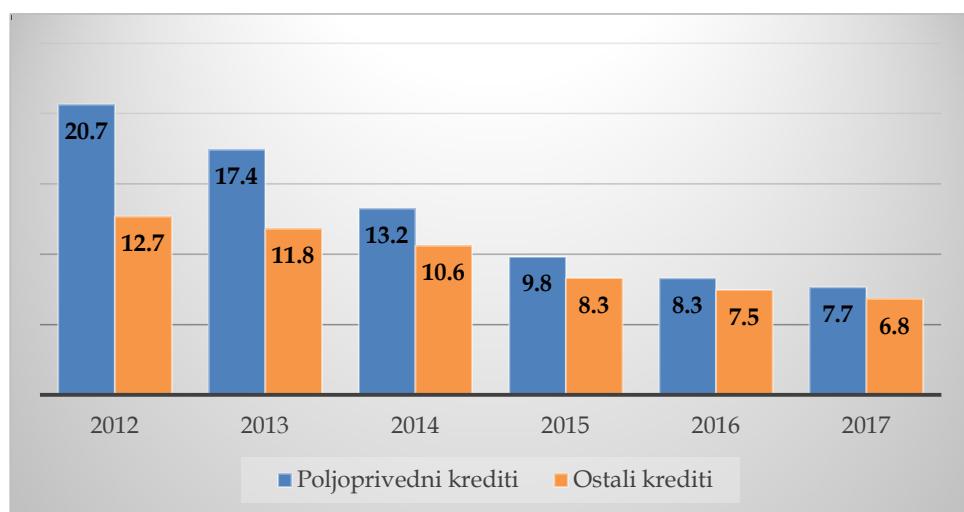
5.3.1 Agro krediti

Razvoj poljoprivrednog sektora nakon 17 godina još uvek nije na željenom nivou, uprkos stalnoj podršci od strane ministarstva sa grantovima i subvencijama, kao i od strane spoljnih donatora. Sektor poljoprivrede na Kosovu uprkos teškoćama, favorizovanju i proglašenju kao prioritet vlade za ekonomiju zemlje, ima veliku potrebu za finansiranjem i agro-kreditiranjem.

Poljoprivreda i dalje ima nizak pristup opštem bankarskom finansiranju sa samo 2,6% za 2017. godinu (1,9 procentna poena niža u odnosu na prethodnu godinu), sektor koji je najmanje kreditiran od strane finansijskih institucija na Kosovu. U mikrofinansijskim institucijama (MFI) stanje je drugačije, učešće u poljoprivrednim kreditima je 26,9% za 2017. godinu (1,1 procentnih poena niže u odnosu na prethodnu godinu).

Kamatne stope u davanju kredita poljoprivrednom sektoru su visoke u odnosu na druge sektorske kredite i u odnosu sa zemljama u regionu, iako je 2017. godina okarakterisana smanjenjem kamatne stope za 0,6 procentnih poena u poređenju sa 2016. godinu ili za 5,5 procentnih poena u poređenju sa 2014. godinu, što predstavlja pozitivan podsticaj za poljoprivrednike.

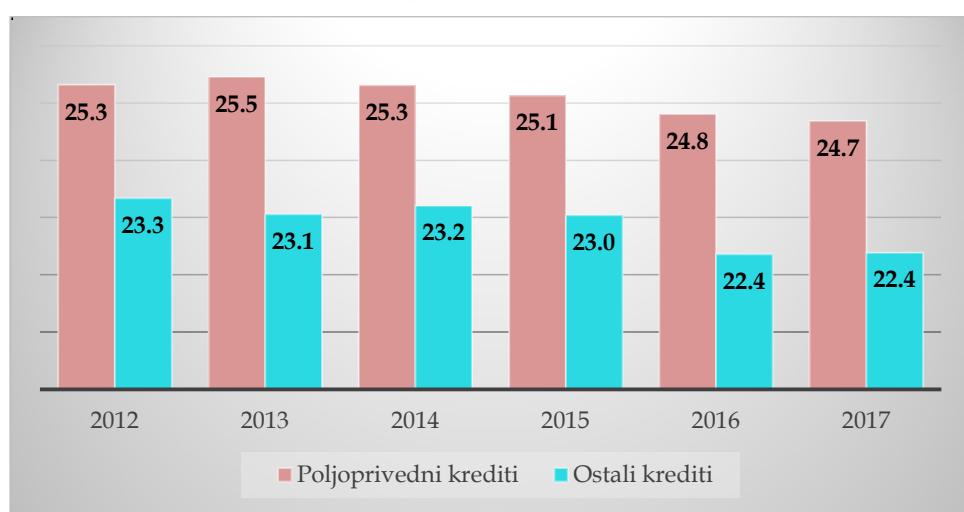
Slika 71: Kamatna stopa u poljoprivrednim kreditima od banke, %

Izvor: CBK

Kamate na kredite za sektor poljoprivrede MFI-a za 2017. godinu karakteriše blagi pad kamatne stope za 0,12 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu ili za 0,62 procentnih poena u poređenju na 2014. godinu.

Slika 72: Kamatna stopa u poljoprivrednim kreditima od MFI, %

Izvor: CBK

Agro krediti su poznati kao neperformansni krediti, stoga kreditiranje ima visoke troškove od banaka i mikrofinansijskih institucija za poljoprivrednike. Ovaj nizak nivo kreditiranja naglašava konzervativni pristup bankarskog sistema prema poljoprivrednom sektoru. Nedostatak sistema osiguranja u poljoprivredi takođe u velikoj meri utiče na pristup poljoprivrednika kreditima, odnosno pristupačnim kreditima.

Kako bi povećali efikasnost u farmi, poljoprivrednici treba da prošire nivo finansiranja svojih investicija u: nabavci nove opreme i poljoprivrednih mašina nove tehnologije, nabavku

inventara, uređenju i proširenju farmi, zemljišta, kupovini stoke za povećanje svog fonda, kupovini inputa, stvaranju otkupnih mesta, skladišta hladnjača i mnoge druge poljoprivredne opreme. Ove investicije na farmi omogućavaju poljoprivrednicima da povećaju produktivnost i istovremeno se pripreme za novu poljoprivrednu sezonu. Kroz različite investicije u ovaj sektor biće omogućeno poboljšanje blagostanja u ruralnim područjima, povećanje domaće proizvodnje, koja će uticati na zamenu uvoznih proizvoda i stvaranje prilika za izvoz.

Banke koje kreditima finansijski podržavaju poljoprivredni sektor na Kosovu su: Banka za biznis (Banka për Biznes), Privredna banka (Banka Ekonomike), Raiffeisen Bank (RBKO), Procredit Bank (PCB), TEB Bank, NLB Priština i Nacionalna trgovinska banka (Banka Kombëtare Tregtare), dok su mikrofinansijske institucije sledeće: Agencija za finansiranje na Kosovu (AFK), Finca, KosInvest Word Vision, KEP Trust, KGMAMF, Ruralno kreditiranje na Kosovu (KRK), Qelim Kosovë, Start, i Timi Invest.

Lider u iznosu isplaćenih agro kredita je TEB, PCB, RBKO i BPB, a potom slede mikrofinansijske institucije: KRK, AFK, Finca itd. Tabela pokazuje da je većina kredita isplaćena u 2017. godini. Ukupan iznos kredita isplaćenih u 2017. godini je za 12,14% veći u odnosu na 2016. godinu, a taj rast je nešto manji u poređenju sa rastom od 20,5% koji je bio u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu. Broj odobrenih kredita od početka 2012. godine sve do 2017. godine iznosio je oko 114 hiljada kredita u ukupnom iznosu od 438,9 mil. €. Dakle, za ovih 6 godina u proseku je isplaćeno oko 1,600 kredita, u prosečnom iznosu od 6,1 mil. €.

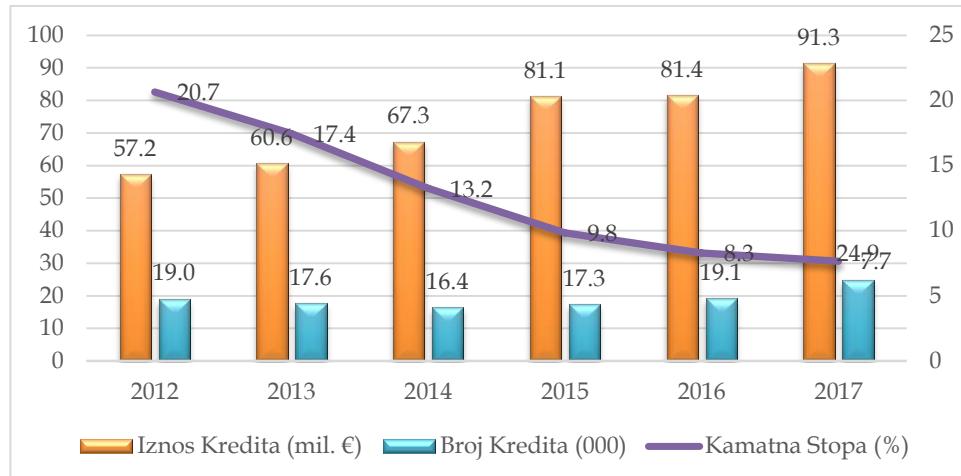
Tabela 133: Agro krediti 2012 - 2017

Agro krediti 2010 - 2016	Isplaćeni krediti	Broj isplaćenih kredita	Iznos isplaćenih kredita / Banka i MFI (€)	Ukupni iznos isplaćenih kredita (mil. €)	Rok otplate kredita (meseci)	Prosečna kamata stopa (%)	Učešće agro kredita u odnosu na druge kredite (%)
2012.	7 - 5,645	18,961	11,000 - 27,550,000	57.2	16 - 27	12.0 - 28.1	0.01 - 59.00
2013.	3 - 3,608	17,578	15,300 - 24,600,000	60.6	15 - 45	10.5 - 26.2	0.02 - 64.00
2014.	14 - 3,638	16,360	18,400 - 18,500,000	67.3	13 - 50	9.0 - 26.5	0.7 - 58.6
2015.	20 - 4,270	17,308	31,600 - 29,000,000	81.1	13 - 42	9.3 - 26.6	0.5 - 51.4
2016.	9 - 5,008	19,086	25,500 - 17,000,000	81.4	12 - 42	8.0 - 26.9	0.5 - 60.0
2017.	13 - 7,058	24,940	41,500 - 13,600,000	91.3	17 - 39	7.3 - 26.7	0.3 - 43.0
Ukupno		114,233		438.9			

Izvor: Komercijalne banke i MFI na Kosovu, obrađeno od OEAPS-a

Iz podataka u tabeli i slici jasno se vidi da se 2016. i 2017. godine razlikuju sa odobravanjem kredita. U poređenju sa 2017. godinom, za razliku od 2012. godine, postoji veoma visoka stopa rasta od 59,6%.

Slika 73: Ukupni iznos isplaćenih kredita (mil. €)

Izvor: Komercijalne banke & MFI na Kosovu, CBK

Rok za otplatu poljoprivrednih kredita varira od 12 do 50 meseci, u zavisnosti od namene kredita. Maksimalno dospeće je bilo od 13 do 50 meseci u 2014. godini, dok je najmanje bilo od 16 do 27 meseci u 2012. godini.

U 2017. godini, rok za dodelu kredita je bio 17-39 meseci, a kamatna stopa se razlikovala od 7,3 % na 26,7%, u zavisnosti od iznosa kredita i roka otplate. Poljoprivredni proizvođači nastavljaju da budu nezadovoljni kamatnim stopama, koje ne stimulišu razvoj ovog sektora.

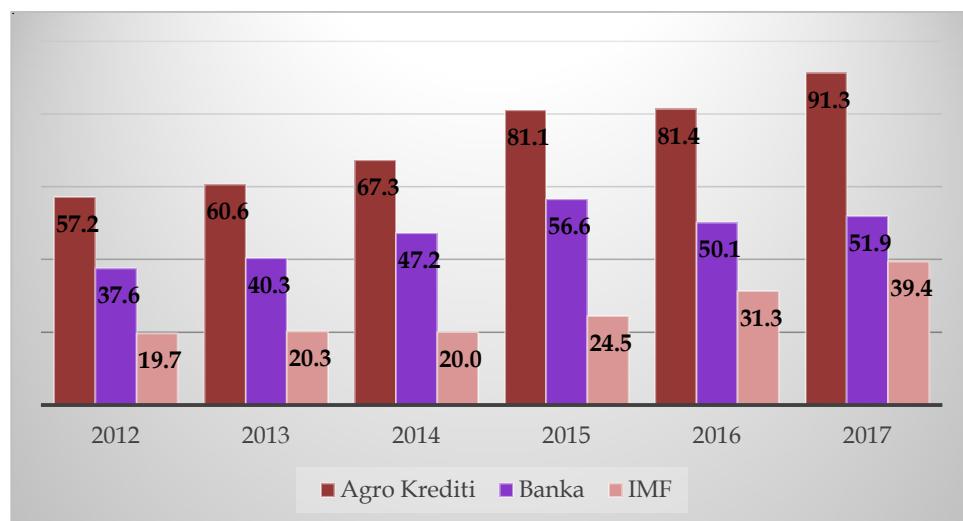
Kolateral se obično ne traži za male iznose kredita, dok za velike i srednje iznose banke i MFI traže kolateral od 100% pa do 388% od iznosa kredita. Prethodne godine se karakterišu niskom stopom kolaterala, koja se nastavlja u 2012. godini sa visokom stopom, dok je u posljednjih nekoliko godina došlo do značajne normalizacije. Generalno, kao standard za kolateral zajmodavci traže od 100% do 150% od vrednosti kredita.

Grejs period ili vremensko odlaganje isplate varira od 3 do 12 meseci, iako je u nekim publikacijama 18 meseci, u zavisnosti od slučajeva kada je grejs period fleksibilan. Tokom godina uočeno je da je grejs period manji, dok je poslednjih godina zabeležen njegov rast. Vredi napomenuti da izmirenje najvećeg procenta kredita vrši se nakon sezone žetve.

Zaduživanje u bankama i mikrofinansijskim institucijama, kamatne stope se razlikuju u zavisnosti od iznosa kredita i njegovog dospeća, što je veći iznos i što je kraći rok otplate kredita, to je niža kamata ili kamatna stopa i suprotno.

Iz sledećih slika pokazuju se razlike u ciframa između komercijalnih banaka i mikrofinansijskih institucija.

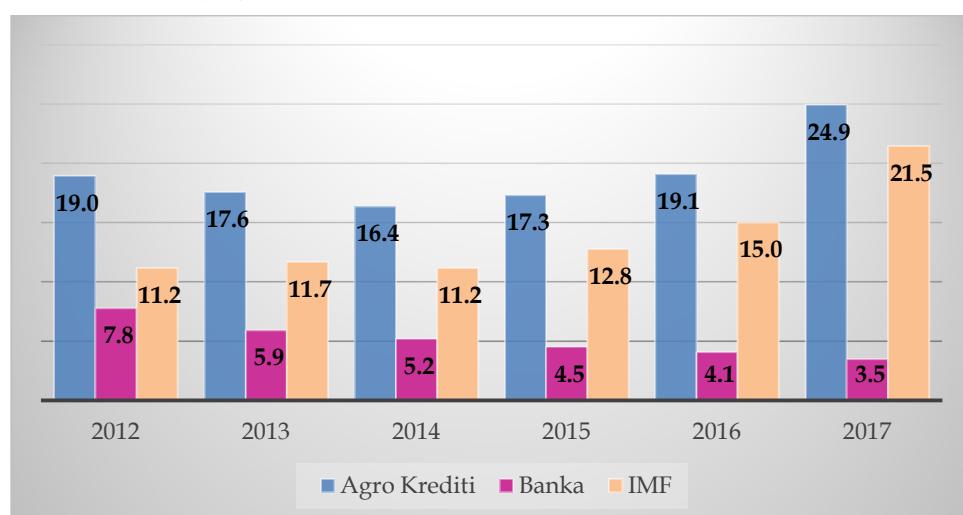
Slika 74: Iznos agro kredita od banke i MFI, mil. €

Izvor: Banke & MFI na Kosovu, obrađeno od OEAPS-a

Banke se karakterišu manjim brojem kredita, ali sa većim iznosom, što je prosek za kredite za 2017. godinu sa 14.943,57 €, dok je za MFI 1.835,62 €, odnosno veliki broj kredita, ali sa manjim iznosima, postiže se ravnoteža kamatnih stopa za svakog poljoprivrednika.

Slika 75: Broj agro kredita od banke i MFI, 1000 €

Izvor: Banke &MFI, obrađeno od OEAPS-a

U nastavku ćemo prikazati pozicije finansijskih institucija (u ranijim publikacijama možete ih pronaći od 2006. godine) po godinama:

2015. godina prednjači sa brojem i iznosima isplaćenih kredita gde vode PCB, TEB i KRK, dok procentom učešća agro kredita u odnosu na ostale kredite, prednjače KRK, Qelim, WVI i KGMAMF.

2016. godina vodi sa brojem isplaćenih kredita od strane PCB, TEB, KRK, AFK i Finca, sa iznosima isplaćenih kredita: KRK, AFK, Finca i TEB, dok procentom učešća agro kredita u odnosu na ostale kredite prednjače: Perspektiva, KRK, KGMAMF i AFK. Dakle, u poslednje dve do tri godine došlo je do povećanja aktivnosti u TEB-u i Finca.

U 2017. godini iznosima isplaćenih kredita vode TEB, PCB, KRK, AFK i RBKO, sa brojem isplaćenih kredita: Finca, AFK, KRK i KEP, dok procentom učešća Agro kredita u odnosu na ostale kredite: KRK, AFK, Qelim i WVI.

Što se tiče procenta učešća loših kredita kod agro kredita, možemo reći da su na prihvatljivom nivou i u granicama koje su utvrđene od većine banaka i finansijskih institucija. U odnosu na zemlje u regionu, mi smo na veoma zadovoljavajućom nivou.

Tokom godina kod banaka, maksimum loših kredita je iznosio 5,4%, dok je kod mikrofinansijskih institucija varirao između 9,4% i 23,8%.

5.3.2 Garantni fond

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) podržava investicije u poljoprivredi garantujući za kredite poljoprivrednika. Negde na kraju 2012. godine, zahvaljujući saradnji sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj, gde je važno naglasiti i inicijativu Autoriteta za razvoj kredita – DCA iz USAID-a i MPŠRR-a za smanjenje kreditne kamatne stope (oko 3%) garantujući time 50% vrednosti poljoprivrednih kredita.

Da bi pružili garancije za kredite, sporazumom sa šest glavnih banaka Kosova za izdavanje kredita, ujedno povećavajući pristup kreditima u poljoprivredi i agrobiznisu, ovaj fond je doprineo ukupnoj vrednosti sa 26 miliona \$ (oko 23,5 miliona evra), gde MPŠRR ima udeo od 2,5 mil. €. Program USAID pruža nove mogućnosti za poljoprivredu tokom četvorogodišnjeg perioda u cilju stvaranja što povoljnijih kreditnih uslova u poljoprivrednom sektoru koji bi stvorili održivi poljoprivredni razvoj, rast izvoza, stvaranje dodatne vrednosti i stvaranje novih radnih mesta.

Poljoprivrednici i mala i srednja poljoprivredna preduzeća (MSP) će se suočiti sa olakšanim procedurama za dobijanje kredita jer je DCA obezbedila garanciju rizika od 50% za kredite koje su izdale ove banke u trajanju od 12 do 60 meseci u iznosima od 5.000 do 250.000 € za kvalifikovane poljoprivrednike i agrobiznis. Program je osmišljen da podstakne kreditiranje u poljoprivrednom sektoru, s obzirom na trenutne poteškoće u ovom segmentu.

Za svaku banku je predviđena analiza nekoliko kreditnih pokazatelja u odnosu na 4 bankarska perioda. Pored početnih podataka, uzeti su u obzir pokazatelji za sprovоđenje garantnog fonda.

Ako pogledamo podatke jedne od banaka na Kosovu bez DCA, primećujemo da iznos prosečnog kredita tokom perioda približno iznosi oko 16,000 €, dok je sa DCA taj iznos

udvostručen ili je još veći. Takođe, primećuje se promena u prosečnom trajanju kredita, koji varira od 36 meseci bez DCA na 48 meseci sa DCA.

Imajući garantni fond, banke odobravaju kredite sa nižim kamatnim stopama i kao rezultat toga one su se menjale sa 13,6% bez DCA, na 9,5% sa garantnim fondom za obračunski period (2013/2014).

Za osiguranje kredita, banke traže kolateral za iznos iznad 25,000 € (sa DCA). Na primer, u periodu april-septembar 2015. godine, prosečni kredit iznosio je oko 22,000 €, dok je kolateral bio oko 60,000 €, sa primenom DCA-a, odnos između prosečnog iznosa kredita i kolaterala je niži (od 40,000 € do 55,000 €).

Kada analiziramo podatke banaka koje odobravaju mnogo manje kredita od banaka sa velikim brojem kredita, primećujemo slične odnose između pokazatelja pre DCA i one nakon DCA. I tu je iznos prosečnog kredita mnogo viši nakon primene DCA-a, a rok otplate kredita se povećava, dok se vidno primećuje smanjenje kamatnih stopa u proseku za 3 do 4% od standardne kamatne stope.

Iz gore navedenih faktora možemo zaključiti da je sprovođenje DCA pozitivan korak koji vodi napred i olakšava odobravanje kredita za razvoj poljoprivrede i agrobiznisa, polazeći od činjenice da su i zemlje iz regiona počele da primenjuju ovaj model. Najnoviji podaci koje imamo na raspolaganju, 5 banaka su u potpunosti koristile ova sredstva, sa oko 1000 kredita od ukupnog iznosa i 95% garantnog fonda je iskorišćeno.

Za 2016. godinu, primećuje se novi pregled odobravanja kredita sa smanjenjem kamate od banaka, ali ne i od mikrofinansijskih institucija. Zahvaljujući angažmanu i saradnji CBK-a, MPŠRR-a, USAID-a itd. došlo je do smanjenja bankarske kamate prilikom odobravanja kredita poljoprivrednom sektoru i olakšanju njihovog odobravanja.

Projekat stiže do kraja 2017. godine, sa 95.4% od ukupnog ostvarenog iznosa (2016. godina sa 88.8%), sa ukupnim isplaćenim prosečnim iznosom od 24,960 \$, sa ukupnim brojem od 922 kredita. U gore prikazanim tabelama primećuje se pozitivan efekat projekta u kojima je odražen pad kamata poljoprivrednih kredita u ovim zadnjim godinama.

Kosovski fond za kreditno jemstvo - KFKJ

Kosovski fond za kreditno jemstvo je nezavisni pravni subjekt sa razvojnim karakterom koji pruža kreditne garancije za mikro, mala i srednja preduzeća (MMSP) tako što deli kreditni rizik sa finansijskim institucijama.

Poboljšanje kreditiranja MMSP na Kosovu, garantovanjem kreditnog portfolija finansijskih institucija, ima za cilj povećanje pristupa finansijama za MMSP, podršku razvoju

preduzetništva, podršku domaćoj proizvodnji i uslugama koje stvaraju dodatu vrednost, otvaranje novih radnih mesta i podršku ukupnom ekonomskom razvoju.

Krediti za agrobiznis, jedan od najvažnijih ciljeva za KFKJ je podrška razvoju Sektora poljoprivrede. Tokom 2017. godine, usvojeno je 1,88 mil. € kredita od RFI (registrovane finansijske institucije u KFKJ) u sektoru poljoprivrede koje su stavljene pod garanciju KFKJ-a. Ova vrednost odobrenih kredita iznosi 8% ukupne vrednosti kredita odobrenih od strane RFI-a, koji se stavljaju pod garanciju KFKJ-a. Od ovih kredita 91% je bilo namenjeno za biljnu i životinjsku proizvodnju, dok je 9% za šumarstvo i seču drveća.

Tabela 134: Učešće odobrenih kredita

Podsektor	Odobreni krediti (€)	Učešće
Proizvodnja bilja i životinja	1,721,500	91%
Šumarstvo	160,000	9%
Ukupno	1,881,500	100%

Izvor: KFKJ

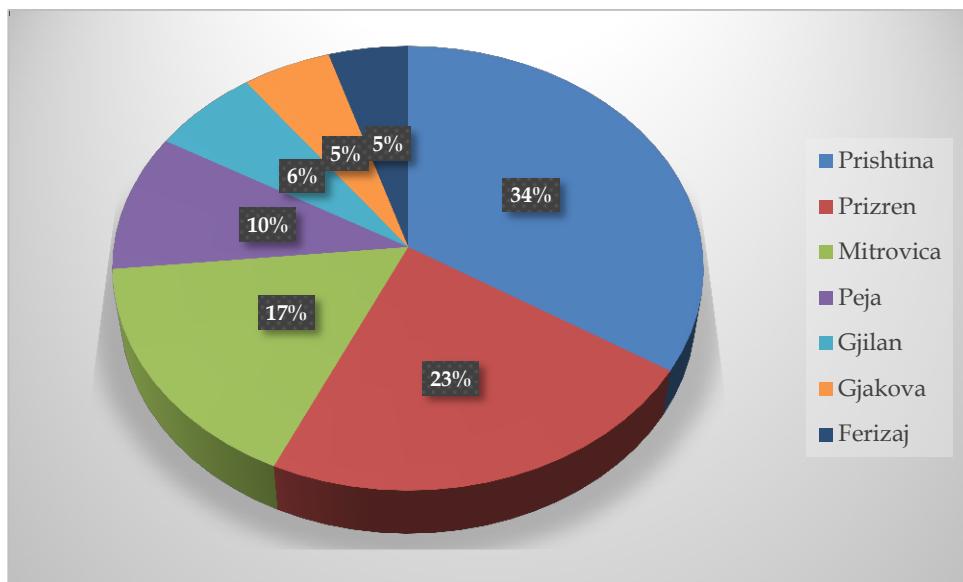
Prosečan iznos kredita u sektoru poljoprivrede tokom 2017. godine bio je 36.000 € sa prosečnim dospećem od 29 meseci. Regionalna raspodela 1,88 mil. € odobrenih kredita od RFI-a u različitim regionima za poljoprivredni sektor tokom 2017. godine.

Tabela 135: Regionalna raspodela odobrenih kredita

Regionalna raspodela	Odobreni krediti
Priština	639,000
Prizren	430,500
Mitrovica	312,000
Peć	188,000
Gnjilane	122,000
Đakovica	100,000
Uroševac	90,000
Ukupno	1,881,500

Izvor: KFKJ

Slika 76: Udeo raspodele kredita, %

Izvor: KFKJ

Raspodela prema investicijama, 1.88 mil. € kredita izdatih od strane RFI-a u cilju investiranja u: izgradnju, renoviranje, zemljište, agro inputa, poljoprivredne opreme, obrtnog kapitala i drugo.

Tabela 136: Krediti odobreni prema investicionim ciljevima

Cilj investicija	Odobreni krediti
Izgradnja/Renoviranje/Zemljište	647,000
Agro Inputi	165,000
Poljoprivredna oprema	422,000
Obrtni kapital	355,000
Ostalo	292,500
Ukupno	1,881,500

Izvor: KFKJ

Tokom 2017. godine, 52 kredita za agrobiznise od sprovedenih investicija predvidelo je 1.078.948 € povećanja prometa i 76 novih radnih mesta na sadašnjoj osnovi. Za naredne godine očekujemo povećani intenzitet KFKJ-a za Agrobiznise.

5.4 Osiguranja u oblasti poljoprivrede

U maju 2017., MPŠRR je potpisalo sporazum o saradnji sa IFC-om kako bi pomogao uspostavljanje sistema poljoprivrednog osiguranja. Tačke ovog sporazuma su obuhvatale pregled zakonodavstva i izradu relevantnih preporuka i dokumenata kako bi sistem postao funkcionalan, uspostavljanje Divizije za upravljanje rizicima, izradu baze podataka o vremenu, razvoj proizvoda osiguranja i izračunavanje cena polisa osiguranja, razvoj informacionog sistema i podizanje svesti svih strana uključenih u sprovođenje osiguranja.

Do sada je izvršen pregled pravne osnove, predložene su izmene u sadašnjem nacrtu zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju koji još nije sproveden. Takođe je izrađen predlog za izmenu Uredbe MPŠRR-a u vezi sa organizacijom i sistematizacijom radnih mesta, izrađen je opis radnih zadataka za diviziju i osoblje predložene divizije.

Razvijeno je 6 proizvoda indeks osiguranja za ove poljoprivredne kulture: jabuke, grožđe, šljive, paprika, jagoda i malina. Za određivanje ovih kultura, izvršena je analiza strukture poljoprivrednih gazdinstava, analiza troškova proizvodnje za te kulture i analiza rizika, te MPŠRR i IFC su zajednički izabrali ove kulture. Za svaku kulturu razvijeni su sledeći dokumenti:

1. Koncept proizvoda
2. Oblik apliciranja
3. Priručnik o osiguranju kao i
4. Brošura o proceni gubitaka

Proizvodi indeks osiguranja su proizvodi koji nude pokrivenost samo od štete koja nastaje zbog niskih temperatura (mrazeva), visokih temperatura (suša) i padavina. Granice ili parametri su unapred određeni u dizajnu proizvoda i ako se ti uslovi dogode, onda će svi poljoprivrednici koji su platili osiguranje i koji se nalaze na lokaciji gde su postignute unapred određene granice, primiti nadoknadu od osiguravajućih društava.

Učešće MPŠRR-a u finansijskom aspektu u ovom slučaju je namenjeno samo za subvenciju premije osiguranja, tj. da se farmeru nadoknadi 50% sredstava koje je platio za polisu osiguranja, a ovaj oblik bi olakšao i poljoprivrednicima da plate osiguranje za svoje poljoprivredne kulture, jer bi to za njih značilo niži trošak za 50%.

Osigurani iznos u ovom slučaju kada se sklapa ugovor o osiguranju je trošak proizvodnje te kulture, isključujući troškove berbe, marketinga i skladištenja, jer se tokom perioda berbe poljoprivrednik ne suočava sa nikakvim meteorološkim parametrima koji su povezani sa proizvodima indeksa.

Takođe, izrađen je dizajn ugovora, polisa i pripremljena je lista cena proizvoda.

Za određivanje cene proizvoda korišćeni su istorijski podaci o vremenu (temperatura i količina padavina) čija kupovina je finansirana od IFC-a i ovi podaci su podaci sa MeteoGroup. Izvršena je kupovina podataka jer podaci Hidrometeorološkog Instituta nisu dovoljni pošto se merenja vrše samo na tri tačke unutar Kosova i stoga je otežavajuće da se ovi podaci koriste u cilju osiguranja. Podaci MeteoGroup uključuju približno 104 tačke unutar Kosova što čini jako tačnim i određivanje cena ali i proces sprovođenja.

Odlučeno je da se za početak razviju indeksni proizvodi jer ih je lakše sprovesti zbog činjenice da trenutno kod osiguravajućih društva nedostaje stručnost u proceni štete i oni se ustručavaju da prodaju proizvode osiguranja u poljoprivredi jer je rizik sistematičan i može prouzrokovati velike gubitke (tj. u isto vreme štetu mogu pretrpeti veliki broj poljoprivrednika).

Svi proizvodi osiguranja zajedno sa pratećom dokumentacijom prosleđuju se i osiguravajućim kompanijama koje su pokazale interes za prodaju tih proizvoda kako bi se od njih dobole povratne informacije. U ovaj proces uključene su i banke i mikrofinansijske institucije koje su pozdravile ovu inicijativu i smatralе su je veoma važnom za sektor kreditiranja, jer će se na taj način rizici smanjiti i time bi oni mogli ponuditi kredite uz niže kamatne stope.

Održani su i sastanci sa poljoprivrednicima pre i posle osmišljavanja proizvoda i oni su obavešteni o ovoj oblasti i otprilike o isplatama o tome koliko će ti proizvodi osiguranja koštati.

U pogledu informacionog sistema, trenutno je izrađen deo aplikacija i ugovora ali se za finalizaciju sistema očekuje da će MPŠRR odlučiti o načinu sprovođenja, a zatim će sistem biti prilagođen na osnovu odluka koje će biti donete. Ovom sistemu će biti dozvoljen pristup osiguravajućim društvima, DMR-ima i drugim zainteresovanim stranama, uključujući i samog poljoprivrednika.

Štete u poljoprivredi

U sledećoj tabeli možete videti iznos prouzrokovane štete, što je rezultat pojedinačnih zahteva koje su poljoprivrednici podneli opštinskim odeljenjima za poljoprivrednu. Nakon verifikacije ovih zahteva od strane opštinskih komisija koje su izvršile verifikaciju na licu mesta, ti zahtevi su dostavljeni MPŠRR-u i pregledani od strane komisije imenovane za razmatranje ovih zahteva:

Tabela 137: Iznos štete po godinama i klasifikacije prema uzroku štete

Godine	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Grad	5,500	1,258,000	2,165,000	783,000	40,348	1,972,730
Vetar	120,000	107,000	22,500	100,000	491,735	230,356
Poplave	48,000	78,000	702,000	11,000	135,778	-
Požari	706,000	182,000	185,000	161,000	-	43,257
Ostalo	1,019,574	289,116	137,249	88,886	386,943	13,178,753
Ukupan iznos /€	1,899,074	1,914,116	3,211,749	1,143,886	1,054,804	15,425,096

Izvor: Evidencija iz rada Komisije

U sledećoj tabeli prikazani su iznosi naknada koje su isplaćene po godinama. Naknada je obično isplaćena nakon odobrenja od strane komisije za finansije, izvršila kancelarija za finansije koja je izvršila plaćanja direktno poljoprivrednicima na osnovu odluke komisije, za

razliku od 2016. godine kada su iznosi dodeljeni svakoj opštini, a zatim su opštine vršile plaćanja poljoprivrednicima.

Tabela 138: Nadoknada štete izazvane prirodnim nepogodama po godinama

Godina	Iznos u €
2010	1,000.00
2011	31,640.00
2012	75,800.00
2013	17,600.00
2014	-
2015	-
2016	263,701.00
2017	-

Izvor: MPŠRR, Divizija za budžet i finansije

5.5 Projekti ruralnog razvoja – Investicioni grantovi

Jedan od ključnih sektora koji značajno doprinosi ukupnom ekonomskom razvoju zemlje je poljoprivreda i ruralni razvoj, stoga je podrška investicijama u farme ili poljoprivredna gazdinstva od ključnog značaja za poboljšanje sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja na Kosovu, radi povećanja proizvodnje i kvaliteta proizvoda, kvaliteta, vrednosti proizvodnje, višeg životnog standarda i povećanja različitih poljoprivrednih i ruralnih prerada.

Tokom 2017. godine, ARP - odnosno Divizija za odobravanje projekata ruralnog razvoja, sprovela je deo RPP-a, uključujući mere, podmere i sektore poljoprivrede i ruralnog razvoja koji su deo PRR-a za 2017. godinu.

Ove mere i podmere Ruralnog razvoja koje su sprovedene tokom 2017. godine bile su kao u nastavku:

Mera 101 – Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava, ova mera obuhvata sektor drvenastih voća (jabuka, kruška, šljiva, višnja, trešnja, kajsija, breskva i dunja), sektor sitnih voća (jagoda, malina, kupine, borovnica i aronija), sektor staklenika, uključujući krompir, i skladište za povrće, sektor mesa (tovljenje teladi i brojlera), sektor mleka (krave muzare, ovce i koze), sektor otkupnih tačaka, sektor grožđa kao i sektor koka nosilja.

Mera 103 –Investicije u fizičku imovinu za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda, ova mera obuhvata sektor prerade mleka, sektor prerade mesa, sektor prerade voća i povrća kao i sektor proizvodnje vina.

Mera 302 – Diversifikacija poljoprivrednih gazdinstava i razvoj ruralnih biznisa, obuhvata sledeće podmere:

302.1 Pčelarstvo, proizvodnja/prerada i marketing meda;

- 302.2 Sakupljanje i prerada nedrvnih šumskih proizvoda i njihov marketing;
- 302.3 Prerada poljoprivrednih (kultivisanih) proizvoda i njihov marketing;
- 302.4 Razvoj zanatskih aktivnosti i njihov marketing;
- 302.5 Razvoj seoskog turizma i turizma na farmi.

Mera - Šema za navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta:

Mera 303 – Sprovodenje strategije za lokalni razvoj – pristup Leader, uključuje podmeru, 303.2 Prva aktivnost „Funkcionalizacija izabralih LAG-a“, uz podršku njihovih operativnih troškova i druga aktivnost „Sprovodenje izabralih LSR-a i LAG-a“, gde se promovišu i sprovode mali projekti u skladu sa LSR-ima.

Agencija za razvoj poljoprivrede, odnosno Divizija za usvajanje projekata ruralnog razvoja tokom 2017. godine, je sprovedla jedan deo Programa za poljoprivredni i ruralni razvoj 2017. godine. Izvodljivost usvajanje projekata ruralnog razvoja proistekla je na osnovu predviđenih aktivnosti i plana na osnovu raspodeljenog budžeta za 2017. godinu, koji je iznosio 22,300,000 €.

Tabela 139: Predviđeni budžet PRR-a za 2017 godinu

Mera i podmera	Vrednost u €
Mera 101: Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava	14,500,000
101.1 Sektor drvenastog voća	2,500,000
101.1.1 Sektor sitnog (bobičastog) voća	2,500,000
101.2 Sektor staklenika	3,000,000
101.2.1 Skladište za čuvanje povrća	900,000
101.3 Sektor mesa (tovljenje teladi)	1,400,000
101.3.1 Sektor mesa (uzgoj brojlera)	400,000
101.3.2 Sektor mesa (tovljenje svinja)	300,000
101.4 Sektor mleka (krave)	1,500,000
101.4.1 Sektor mleka (ovce i koze)	500,000
101.4.2 Otkupne tačke	400,000
101.5 Sektor grožđa	800,000
101.6 Sektor jaja	300,000
Mera 103: Investicije u fizičku imovinu za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda	5,000,000
103.1 Sektor prerade mleka	1,000,000
103.2 Sektor prerade mesa	1,200,000
103.3 Sektor prerade voća i povrća	2,000,000
103.4 Sektor prerade vina	800,000
Mera 302: Diversifikacija farmi i razvoj biznisa	1,500,000
302.1 Sektor, pčelarstvo i proizvodnja/prerada i trgovina medom	500,000
302.2 Sektor prerade sakupljenih lekovitih trava, biljaka, šumskih plodova i pečuraka	200,000
302.3 Sektor prerade u farmi i promet poljoprivrednih proizvoda na malo (povrće, lekovita trava, začini, lekovita bilja, pečurke i mleko ovaca, koza)	200,000
302.4 Razvoj zanatskih aktivnosti i njihov marketing	200,000
302.5 Razvoj seoskog turizma i turizma na farmi	400,000
Mera: Navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta	1,000,000
303.2 „Sprovođenje lokalnih strategija razvoja – pristup Leader“ prva aktivnost – Funkcionalizacija izabralih LAG-a 2015 i Mrr.	300,000
Ukupno	22,300,000

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

I ove godine, nakon završetka terenskih kontrola od strane ARP, nastavlja se proces odobrenja ili odbijanja projekata na osnovu izveštaja o kontroli.

Na osnovu raspoloživih podataka za 2017. godinu, broj odobrenih aplikacija pozivajući se na dodeljeni budžet za ovu godinu je 417 aplikacija, a odobrena vrednost za ove aplikacije iznosi 15,448,966.33 €, koji obuhvata mere 101, 103, 302, 303 sa njihovim podmerama kao i mere za navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta.

Tabela 140: Broj aplikacija i odobren iznos u €, PRR za 2017 godinu

Mere i podmere	Br. odobrenih aplikacija	Odobren iznos u €
Mera 101: Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava		
101.1 Sektor drvenastog voća	55	2,516,591.70
101.1.1 Sektor sitnog (bobičastog) voća	53	1,662,915.55
101.2 Sektor staklenika	78	2,901,076.75
101.2.1 Skladište za čuvanje povrća	12	443,290.35
101.3 Sektor mesa (tovljenje teladi)	32	1,619,447.95
101.3.1 Sektor mesa (uzgoj brojlera)	12	592,802.50
101.3.2 Sektor mesa (tovljenje svinja)	5	142,271.75
101.4 Sektor mleka (krave)	31	1,616,525.75
101.4.1 Sektor mleka (ovce i koze)	12	501,897.15
101.4.2 Otkupne tačke	4	163,780.40
101.5 Sektor grožđa	21	279,991.60
101.6 Sektor jaja	6	349,986.25
Mera 103 : Investicije u fizičku imovinu za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda		
103.1 Sektor prerade mleka		
103.2 Sektor prerade mesa		
103.3 Sektor prerade voća i povrća	2	396,793.50
103.4 Sektor prerade vina	3	562,230.00
Mera: Navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta	1	64,871.20
Mera 302: Diversifikacija farmi i razvoj biznisa		
302.1 Sektor, pčelarstvo i proizvodnja/prerada i marketing meda	48	705,944.55
302.2 Sektor prerade sakupljenih lekovitih trava, biljaka, šumskih plodova i pečuraka	7	128,734.20
302.3 Sektor prerade u farmi i promet poljoprivrednih proizvoda na malo (povrće, lekovita trava, začini, lekovita bilja, pečurke i mleko ovaca, koza)	12	212,492.35
302.4 Razvoj zanatskih aktivnosti i njihov marketing	12	220,934.48
302.5 Razvoj seoskog turizma i turizma na farmi	11	364,388.35
303 Sprovođenje lokalnih strategija razvoja – pristup Leader		
303.2 „Funkcionalizacija izabranih LAG-a 2015 i Mrr.	0	0
Ukupno	417	15,446,966.33

Izvor: Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP)

Sprovedeni iznos za mere i podmere razlikuje se od godine do godine, stoga vredi napomenuti da su tokom ove godine podmere obeležile iznos manje primene u odnosu na 2016. godinu i iznos je takođe bio niži. Sledeća tabela prikazuje više o primjenjenom iznosu za svaku podmeru u periodu 2012-2017.

Tabela 141: Primjenjena vrednost za 2012-2017. godinu, u 1000 €

Podmere	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sektor staklenika-povrće na otvorenom ambijentu	4,271	18,686	11,858	35,984	20,356	16,899
Skladište za čuvanje povrća	-	-	-	-	2,537	3,098
Sektor jabučastih voća (jabuka, krušaka, šljiva, višnja)	5,849	7,439	6,274	9,873	6,971	11,428
Sektor vinogradarstva-grožđa	802	720	842	1,755	1,413	1,648
Sektor sitnih voća (jagoda, malina, kupina, borovnica)	712	3,158	2,926	14,320	24,047	5,344
Sektor jaja	1,042	2,301	1,037	2,845	1,831	2,288
Sektor mleka (krave muzare)	7,762	19,998	9,301	17,940	14,084	12,579
Sektor mleka (ovce i koze)	-	-	-	-	3,025	1,998
Sektor otkupnih tačaka	-	-	-	-	-	568
Sektor mesa-teladi za tovljenje	-	3,853	8,219	26,423	15,219	12,154
Sektor mesa-brojleri	-	-	-	-	4,902	3,465
Sektor mesa-svinja	-	-	-	-	-	448
Sektor žitarica	-	-	3,147	-	-	-
LAG-ovi	182	836	-	84	84	78
Sektor voća-Infr. voćnjaka	1,914	856	-	-	-	-
Pilot mera- manje razvijene zone	-	3,022	-	-	-	-
Pčelarstvo (302.1)	-	3,011	1,457	4,419	4,341	4,112
Prerada biljaka, šumsko voće, pečurke (302.2)	-	838	290	512	514	560
Prerada u farmi (302.3)	-	-	-	3,115	508	1,182
Rukotvorine (302.4)	-	-	-	-	429	1,070
Ruralni razvoj (302.5)	-	-	-	-	1,800	2,126
Poljoprivredna mehanizacija	-	15,970	-	-	-	-
Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	-	3,743	1,600	2,895	2,286	1,858
Prerada i marketing (103)	-	20,503	15,696	26,937	4,506	3,598
Prerada mleka	-	-	-	-	9,666	7,334
Prerada mesa	-	-	-	-	-	-
Prerada voća i povrća	-	-	-	-	14,891	12,119
Prerada vina	-	-	-	-	1,367	2,194
Ukupno	22,534	104,935	62,647	147,101	134,776	108,151

Izvor: ARP (Agencija za razvoj poljoprivrede)

5.5.1 Restrukturiranje fizičkog potencijala

Poljoprivreda na Kosovu je uvrštena kao jedan od najvažnijih sektora, tako da se njegova podrška vrši na najbolji način, imajući za cilj usklađivanje potreba kao i povećanje standarda.

Većina poljoprivrednih farmi su manje veličine, tako da potreba za povećanjem nivoa saradnje između poljoprivrednika i proizvođača igra veoma važnu ulogu u zadovoljavanju potreba tržišta.

U našoj zemlji trenutno veoma mali procenat farmi može da se takmiči na stranim tržištima. Glavni razlozi za ovu situaciju su mali kapaciteti većine poljoprivrednih preduzeća, fragmentacija njihovog zemljišta, stare zgrade i oprema, nedostatak investicionih fondova,

nizak nivo znanja o savremenoj tehnologiji proizvodnje i neispunjavanje standarda EU-a kod većine njih.

Imajući u vidu činjenicu da se većina proizvoda direktno konzumira od strane porodice na farmi, nastaje potreba da se podrže ulaganja u fizičkim imovinama poljoprivrednih gazdinstava koja imaju komercijalnu orijentaciju i koja su u stanju da osiguraju stabilan prihod.

Izrada mere "Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava" predstavlja potrebu za gore navedenim faktorima, koji uključuju sektore kao što su sektor voća, sektor povrća, uključujući krompir, sektor mleka i sektor mesa, sektor grožđa i sektor jaja.

Opšti ciljevi u okviru mere 101 "Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava" su:

- Povećanje konkurenčkih sposobnosti Kosovske poljoprivrede i zamene uvoza;
- Stvaranje novih radnih mesta i povećanje zaposlenosti u ruralnim područjima;
- Podrška poljoprivrednicima u odabranim sektorima, sa ciljem usklađivanja sa pravilima, standardima, politikama i praksama EU-a;
- Podrška ekonomskom i društvenom razvoju ciljajući održivi i sveobuhvatan rast kroz razvoj farmi;
- Rešavanje izazova klimatskih promena kroz korišćenje obnovljivih izvora energije.

Među specifičnim ciljevima koji se moraju ispuniti u okviru mere 101, za određene sektore, navodi se sledeće:

- Sektor voća i sektor povrća uključujući i krompir;
- Rast proizvodnje voća i povrća (uključujući i krompir) u komercijalne svrhe;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili relevantni nacionalni i standardi EU-a;
- Modernizacija farmi korišćenjem nove opreme i savremene mehanizacije;
- Smanjenje gubitaka nakon žetve kroz ulaganja u farme, tehnologiju skladištenja, infrastrukturu i opremu za fazu nakon žetve, uključujući kapacitete za hlađenje, sortiranje i pakovanje;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima poljoprivrednih proizvoda.

Sektor mleka i sektor mesa:

- Povećanje proizvodnje u specijalizovanim farmama;
- Poboljšanje kvaliteta u cilju ispunjenja nacionalnih i standarda EU-a;
- Modernizacija farme kroz upotrebu nove opreme i moderne mehanizacije;
- Smanjenje ispuštanja azota i metan oksida pravilnim tretiranjem organskog đubriva i ne zagađenja nadzemnih i podzemnih voda;

- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima njihovih proizvoda.

Sektor grožđa:

- Povećanje proizvodnje stonog grožđa i vinove loze;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili nacionalni i standardi EU-a;
- Modernizacija farmi upotrebom kvalitetnih sadnica i moderne mehanizacije;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima njihovih proizvoda.

Sektor jaja:

- Poboljšanje i proširenje postojećih proizvodnih kapaciteta;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili nacionalni i standardi EU-a;
- Modernizacija farme kroz upotrebu nove opreme i moderne mehanizacije;
- Smanjenje ispuštanja azota i metan oksida pravilnim tretiranjem organskog đubriva;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima njihovih proizvoda;

Donja tabela prikazuje broj aplikacija i vrednost koja se primenjuje na pod-mere u okviru mere 101, investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava. Vrednost primenjena za ovu pod-meru iznosila je 72,642,966.20 €, dok je odobrena vrednost iznosila 15,448,966.33 €, dok je ukupan broj odobrenih aplikacija bio 417 od ukupno 1.016 aplikacija.

Tabela 142: Broj aplikacija i primenjena vrednost za meru 101

Mera 101	Br. aplikacija	Primenjena vrednost u €
101.1 Sektor jabučastih voća	140	11,428,225.82
01.1.1 Sektor sitnih voća (bobice)	91	5,343,849.80
101.2 Sektor staklenika uključujući krompir	240	16,898,669.78
101.2.1 Skladište za čuvanje povrća	35	3,098,180.28
101.3 Sektor mesa (tov teladi)	126	12,154,268.63
101.3.1 Sektor mesa (rast brojlera)	37	3,465,225.73
101.3.2 Sektor mesa (tov svinja)	6	447,885.08
101.4 Sektor mleka (krave muzare)	146	12,579,465.63
101.4.1 Sektor mleka (ovce i koze)	28	1,997,731.55
101.4.2 Otkupne tačke	6	568,061.07
101.5 Sektor grožđa	63	1,648,498.80
101.6 Sektor jaja	28	2,288,008.60
101.1.1 Sektor sitnih voća (jagoda, kupina, borovnica i aronija)	70	4,190,121.16
Ukupno	1,016	72,642,966.20

Izvor: (ARP) Agencija za Razvoj Poljoprivrede

5.5.2 Razvoj prerađivačkog sektora

Tržište na Kosovu ima sve veću potrebu da proširi svoj prostor i da bude konkurentnije, na osnovu nedavnih razvoja, industriji je potrebna modernizacija tehnologije kao i poboljšanje sistema upravljanja.

Prehrambena industrija, mora biti jedan od ključnih faktora koji će pomoći u smislu sigurnosti hrane. Takođe, pored ostalih faktora, vredi pomenuti i bezbedno sakupljanje, transport i skladištenje sirovina.

Kako bi se zadovoljile gore navedene potrebe u agro-prehrambenoj industriji, MPŠRR je izradilo meru 103 "Investicije u fizičku imovinu za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda" koja podržava ulaganja u prehrambenu industriju u četiri podsektora kao što su: prerada mleka i mlečnih proizvoda, prerada mesa i mesnih proizvoda, prerada voća i povrća i proizvodnja vina. Ova mera je osmišljena da dopuni meru 101, s ciljem povećanja ponude bezbednih poljoprivrednih proizvoda i bez negativnih uticaja na okolinu.

Opšti ciljevi u okviru mere 103, Investicije u fizičku imovinu za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda su:

- Povećanje konkurenčne sposobnosti kosovske poljoprivrede i zamena uvoza kroz povećanu produktivnost i uvođenje novih tehnologija i proizvoda;
- Podrška preduzećima u odabranim sektorima u cilju usklađivanja sa pravilima EU-a, standardima, politikama i praksama i poboljšanjima u zaštiti životne sredine, sigurnosti ishrane i kvaliteta proizvoda, dobrobiti životinja i sledljivosti lanaca hrane i upravljanja otpadom;
- Podrška ekonomskom i društvenom razvoju u cilju održivog i sveobuhvatnog rasta kroz razvoj poljoprivrede;
- Jačanje veza sa primarnom proizvodnjom;
- Rešavanje izazova klimatskih promena kroz korišćenje obnovljivih izvora energije.

Među specifičnim ciljevima koje treba ispuniti u okviru mere 103, za pojedine sektore, navodi se sledeće.

Prerada mleka:

- Sprovođenje nacionalnih i standarda EU-a za mlečne proizvode (higijena, bezbednost hrane, dobrobit životinja, zaštita okoline itd.);
- Modernizacija linija za preradu mleka i drugih pratećih objekata;
- Uvođenje novih proizvoda ili diversifikacija proizvoda u mlekarskoj industriji;
- Poboljšanje marketinga mleka i njegovih proizvoda;
- Poboljšanje upravljanja otpadom.

Prerada mesa:

- Sprovođenje nacionalnih i standarda EU-a za mesne proizvode (higijena, bezbednost hrane, dobrobit životinja, zaštita okoline itd.);
- Uvođenje novih linija prerade mesa;
- Uvođenje novih proizvoda ili diversifikaciju proizvoda u mesnu industriju;
- Modernizacija klanica, uključujući specijalizovano klanje (za male preživare);
- Poboljšanje marketinga mesa i mesnih proizvoda;
- Poboljšanje upravljanja otpadom.

Prerada voća, povrća i proizvodnje vina:

- Sprovođenje nacionalnih i standarda EU-a (higijena, bezbednost ishrane, kvalitet, itd.);
- Unapređenje tehnološke prerade kao i modernizacija drugih skladišnih objekata (skladišta/skladišta za hlađenje) uvođenjem nove opreme/i tehnologije;
- Diversifikacija proizvoda;
- Poboljšanje marketinga;
- Poboljšanje upravljanja otpadom.

Što se tiče mere 103, ukupna vrednost primenjena na ovu meru iznosila je 25.245.435,19 € sa oko 70 aplikacija, sa ukupno 5 odobrenih zahteva u vrednosti od 959.023,50 €.

Tabela 143: Broj aplikacija i primenjena vrednost za meru 103

Mera 103	Br. prijava	Primjenjena vrednost €
103.1 Sektor prerade mleka	10	3,598,026.10
103.2 Sektor prerade mesa	20	7,334,288.46
103.3 Sektor prerade voća i povrća	34	12,118,962.63
103.4 Sektor prerade vina	6	2,194,158.00
Iznos	70	25,245,435.19

Izvor: (ARP) Agencija za razvoj poljoprivrede

5.6 Poboljšanje i razvoj kapaciteta

5.6.1 Edukacija, obuka i savetodavna služba

Odeljenje za savetodavne usluge u MPŠRR-u, i ove godine je nastavilo sa koordinacijom aktivnosti na centralnom i lokalnom nivou kroz podršku i pružanje saveta i obuke.

Razvijene aktivnosti u opštinskim Informativnim savetodavnim centrima (ISC) savetodavnih usluga, organizovane su da podrže poljoprivrednike sa tehničkim savetima u sektorima stočarstva, pčelarstva, vinogradarstva, voćarstva i povrtarstva.

Razvijene aktivnosti u opštinskim Informativnim Savetodavnim Centrima savetodavnih usluga bile su:

Podrška poljoprivrednika od savetnika sa tehničkim savetima, gde se uključuju ovi sektori: stočarstvo, pčelarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo i povrtarstvo gde su imali koristi:

Broj podržanih poljoprivrednika sa tehničkim savetima - 7160

Broj podržanih poljoprivrednika u pripremi projekata za grantove - 598

Broj podržanih poljoprivrednika za ekstenzivni materijal - 4097

Broj primljenih prijave iz ISC za subvencije u poljoprivrednim sektorima - 12,754.

Realizovane su aktivnosti sprovedene na terenu savetodavaca za opremu, koje pripadaju analizama zemljišta, određivanje pH na zemljištu, vodi, saliniteta-EC i identifikaciju štetočina (opremom dobijenom od DSTU-a).

Broj uzetih primeraka i njihovo slanje na analizu - 145

Broj merenja i definicija pH zemljišta - 109

Broj merenja i definicija pH vode - 80

Broj merenja saliniteta u zemlji - EC, koja se zasniva na sadržaju soli u zemlji - 54

Broj merenja temperature i vazdušne vlažnosti u zatvorenim prostorima - 154

Broj merenja šećera u voću i određivanje perioda branja - 89

Broj merenja tvrdoće plodova i određivanje perioda branja - 142

Identifikacija štetočina u poljoprivrednim kulturama - 183

Takođe je održano 5 sastanaka za formiranje grupa profesionalnih javnih savetodavaca. Na održanim sastancima su se oformile ove savetodavne grupe u sledećim navedenim sektorima:

Profesionalna savetodavna grupa za pčelarstvo

Profesionalna savetodavna grupa za voćarstvo

Profesionalna savetodavna grupa za povrtarstvo

Profesionalna savetodavna grupa za zaštitu biljaka

Profesionalna savetodavna grupa za ratarske kulture

Organizacija dva sastanka Odbora za nadzor savetodavnih usluga.

Licenciranje kompanija za pružanje saveta za poljoprivredu i ruralni razvoj gde su licencirane ove kompanije:

“IADK”

"Consult Engineering" d.o.o.

"IKC"

"ESG"

Pripremljeno je 11 savetodavnih materijala za poljoprivrednike

Poljoprivrednici su podržani sa tehničkim savetima i podržani su pripremom projekata za grantove.

Odeljenje za savetodavne i tehničke usluge sprovodi projekte savetodavnih usluga kao što su:

"Razvoj ruralnih zona kroz unapređenje savetodavnih usluga", koji se finansira iz Kosovskog budžeta;

"Projekat za ruralni razvoj i poljoprivredu", Prva komponenta: "Obuka potencijalnih poljoprivrednika aplikanata za grantove", finansiran od Svetske Banke;

Projekat o pružanju ekonomskih saveta vodećim poljoprivrednicima "Važnost vođenja evidencije u farmu"

"Razvoj ruralnih zona kroz unapređenje savetodavnih usluga", ovaj projekat se finansira iz budžeta MPŠRR-a, čije sprovođenje realizuje kompanija ESG. Tokom izveštajnog perioda, postignuto je ostvarivanje aktivnosti predviđenih ugovorom, kao što su:

Mobilizacija opštinskih savetnika u 34 opština Republike Kosova.

Organizacija 260 savetovanja od eksperata u različitim sektorima,

Broj poljoprivrednika koji su učestvovali na ovim savetima je bio 3,238 u svim opštinama.

Organizованo je 16 poseta poljoprivrednicima u zemlji sa 368 poljoprivrednika učesnika.

Objavljeno je 10 brošura za poljoprivrednike sa po 3,000 primeraka po jednom izdanju,

Na lokalnim televizijama je emitovano 10 poruka za poljoprivrednike, a takođe je realizovano 7 video snimaka.

"Projekat za poljoprivredu i ruralni razvoj" od Svetske Banke - Prva komponenta: "Obuka potencijalnih poljoprivrednika aplikanata za grantove"

Prva faza (I) projekta (08-22.02.2017), Obuke sa poljoprivrednicima za grantove gde je učestvovalo 850 poljoprivrednika, druga faza (II) ovoga projekta (06-20.03.2017), Davanje individualnih saveta pri čemu je informisano 203 poljoprivrednika.

Projekat o pružanju ekonomskih saveta vodećim poljoprivrednicima "Važnost vođenja evidencije u farmu". Ovaj projekat je ostvaren DSTU i izvršene su sledeće aktivnosti:

Poseta u 34 ISC,

Podeljeno je 340 knjiga na albanskom i srpskom jeziku,

Predstavljeno 29 prezentacija

Broj učesnika 224 vodećih poljoprivrednika.

5.6.2 Lokale akcione grupe

Lokalne Akcione Grupe (LAG), su osnovane sa finansiranjem EU, a koje se sastoje od 25 članova, sa učešćem od 50:50 organizacija javnih i privatnih lica, u članstvu saveta 30%, treba da budu osobe ženskog pola. Pored LAG, osnovana je Mreža za ruralni razvoj Kosova koja povezuje 30 LAG da bi doprinele ekonomskom razvoju ruralnih sredina obezbeđujući podršku mesnih zajednica u sprovođenju razvojnih lokalnih strategija. Mreža služi kao platforma za diskusiju ideja, raznih predloga i pružanje tehničke asistencije i razmenu iskustva između LAG, ove dve grupe zajedno sa OPRR/AM, ARP, raznih NVO i privatnih stručnjaka, su izvršili pripremanje mere 303 sa njenim pod merama 303.1 i 303.2.

U toku 2017, su realizovane razne aktivnosti u sklopu LAG-ova, aktivnosti koje su navedene u nastavku.

Izdvojeni budžet za Meru 303 sa pod merama za 2017. godinu je 300.000 €.

Tabela 144: Planirani fondovi za sprovođenje podmera za 2017 godinu

Podmere	Budžet u %	Budžet u €
303.1. "Sticanje sposobnosti i podsticaj /animiranje građana na teritorijama LAG-ova" Za opštine od 10,000 - 50,000 stanovnika od 5,000 € Za opštine od 50,000 - 90,000 stanovnika do 7,000 € Za opštine od 90,000 - 150,000 stanovnika do 9,000 € Za mrežu Ruralnog razvoja 7,000 €	30	89,000
303.2. Podmera "Sprovođenje strategija za lokalni razvoj" Aktivnost 1 "Funkcionalizacija izabranih LAG-ova podržavajući njihove operativne troškove Aktivnost 2 "Podrška za sprovođenje SRR LAG"	26	78,480
Ukupno	44	132,520
	100	300,000

Izvor: Odjeljenje za savetodavne i tehničke usluge

Podmera 303.2. "Sprovođenje lokalnih razvojnih strategija" sa dve aktivnosti:

Prva aktivnost je funkcionalizacija izabranih LAG-ova podržavanjem njihovih operativnih troškova. Ova aktivnost će doprineti u postizanju ciljeva u PPRR 2014-2020 izabranih LAG u cilju njihove funkcionalizacije i sprovođenje projekata niskog stepena promovisanjem od LAG-ova na njihovoj teritoriji. Operativni troškovi LAG-ova se odnose na upravljanje i funkcionisanje prema LEADER pristupu i početak sprovođenja LRS.

Druga aktivnost je podrška za sprovođenje LRS-LAG. LAG da sprovedu male projekte u skladu sa LRS-ima. Takve aktivnosti podržavaju kulturne događaje (sajmove, festivali izložbe i dr.), promovisanje domaćih proizvoda (etiketiranje, marketing, reklame, brošure i dr.).

infrastrukturu niskog stepene (ograđe, fontane, parkove, manje mostove, poljske puteve, obeležavanje šumskih puteva, obnavljanje kulturnog i prirodnog nasleđa i itd.).

Podmera 303.1. "Sticanje sposobnosti i podsticaj/animiranje građana na teritoriji LAG-ova za izabrane LAG-ove".

Prva aktivnost je sprovedena, sada su funkcionalne 12 operativne kancelarije LAG-ova koje su akreditovane kao i MRRK, i izabrani su menadžeri kancelarija koji su razvili svoje aktivnosti na osnovu opisa zadataka .

Druga aktivnost za sprovođenje malih projekata je u toku. Posle objavljivanja poziva za aplikaciju za podmeru 303.1. "Sticanje sposobnosti i podsticaj/animacija građana na teritoriji LAG-ova za izabrane LAG-ove" za ovu podmeru su aplicirale 12 LAG-ova i MRRK koje su za 2017. godine implementirali predviđene projekte za pripremljenim predlozima projekta.

U sklopu mera 303 sprovedene su aktivnosti koje imaju za cilj identifikaciju potreba LAG-ova, utvrđivanje prioriteta, pripremanje projekata koji su uglavnom pokrivali ruralne zone i sprovedeni su neki projekti članova LAG u sklopu LAG-a, gde je mreža snosila odgovornost za organizovanje informativnih sesija, u nekoliko slučajeva mreža je podržala zajedničko organizovanje sajmova.

Mreža sa članovima je aktivno učestvovala na pripremanju programa MPŠRR, 2014-2020, kao i na pripremanju mera u sklopu godišnjeg plana konkretno u meri 303, Lokalne akcione grupe - Pristup LEADER.

MRRK u saradnji sa MPŠRR je organizovalo "Trening za trenere za podršku procesa za aplikacije za grantove", a koji je kredit od Svetske Banke za MPŠRR koji se sprovodi od konzorcijuma P.A.N.G.E.A iz Rima (Italija), CIHEAM od Bari (Italija) i ESG iz Prištine (Kosovo). Ovim projektom je upravljao Projekat ta poljoprivreda i ruralni razvoj sa 12 modula za trening .

Implementirani su projekti i realizovane aktivnosti saradnje sa donatorima i raznim udruženjima kao što su: Nemačka Agencija za Međunarodnu Saradnju - GIZ, ADA Austrija, FAO, KDC, Islamic Relief, Fondacija Kosovo-Luksemburg, Helvetas/S4RE, Care, kao i obuka pružena od Resi sa njihovim projektom Inicijativa za održivu ruralnu ekonomiju, Udruženje "Anamorava" itd.

MRRK u saradnji sa Organizacijom HSIK i njihovim projektom Veštine za ruralno zapošljavanje (VRZ) koji ima za cilj promovisanje međusobne saradnje između strana. Saradnja sa Helvetas/S4RE, projekat "Aktiviranje i jačanje Lokalnih akcionih grupa za opštine: Kamenica, Štrpce, Dragaš, Novo Brdo, Vitina", u sklopu projekta preko sastanaka, obuke, informativnih sesija sa različitim temama izvršena je razmena iskustva i podizanje kapaciteta za osoblje LAG i MRRK-a. Korisnici ove saradnje su LAG-ovi i akteri u LAG-ova. MRRK je

stvorila međusobnu saradnju LAG-ova sa organizacijom Helvetas/VRS sa posebnim naglaskom u sektoru poljoprivrede po sledećem:

Lokalna akcionala grupa "LAG Vitina" u saradnji sa organizacijom Helvetas/VRS preko saradnje za poboljšanje sektora poljoprivrede, od kojih je ostvarilo korist 290 farmera iz Vitine iz oblasti stočarstva, voćarstva, povrća i pčelarstva. VRS je podržala farmere sa savetima, obukom i sa mašinama za mužu, mašinama za šišanje ovaca, rezervoarima za vodu, profesionalne makaze za kresanje drvenastih voća.

Lokalna akcionala grupa "LAG Kamenica" u saradnji sa Udruženjem "Ana Morava", farmeri i uz podršku organizacije "Helvetas/VRS podržali su farmere sa savetima i mašinama za mužu. Od ove podrške korist je ostvarilo deset (10) farmera sa mašinama za mužu kao deo projekta sufinsaniranja.

Lokalna akcionala grupa "Đeravica" u toku ove godine je implementirala projekte i to: Valorizacija eko proizvoda u prekograničnoj zoni, "Osnivanje lokalnog mobilnog tržišta za regionalne proizvođače".

Lokalna akcionala grupa "LAG Agro turizam" je organizovala sajam "Promovisanje lokalnih proizvoda Peć 2017".

Lokalna akcionala grupa "LAG Natyra" je održala jednodnevni kamping u selu Lanište, u ovom kampu su odvijene razne atraktivne aktivnosti .

Lokalna akcionala grupa "LAG Narcis" u saradnji sa Helvetas/VRS podržali su višegodišnji tradicionalni sajam "Dani meda".

5.6.3 Promovisanje, efikasnost i strukturni razvoj

Savetodavna služba nastavlja da daje posebnu važnost promociji preko veb stranice koja je u funkciji od Odeljenja za savetodavne i tehničke usluge, gde pruža usluge, statističke podatke i savete iz svih oblasti.

Takođe, OSTU je snabdevalo opštinske savetnike za poljoprivrednu i ruralni razvoj sa opremom kako bi bili kompetentniji na terenu za vreme izvršavanja njihovih obaveza i podršku farmerima sa savetima. Oprema sa kojom su snabdeveni savetnici je sledeća:

- EC metar (za merenje saliniteta)
- pH metar (za merenje pH zemljišta)
- pH metar (za merenje pH u vodi)
- Termo/Hygro metar
- Refraktometar (za merenje šećera u plodu)
- Penetrometar (test jačine ploda)
- Lupa (za povećanje)

- Sonda za uzimanje uzorka zemljišta

5.6.4 Diversifikacija farmi i razvoj biznisa

Veliku važnost imaju ruralne zone za razvoj zemlje i predstavljaju veliki potencijal za diversifikaciju ekonomskih aktivnosti, za stvaranje radnih mesta i stvaranje dodatnih prihoda.

Mera 302 "Diversifikacija farmi i razvoj biznisa" ima za cilj stvaranje novih radnih mesta i čuvanje postojećih. Podrška novih ekonomskih aktivnosti treba da utiče na smanjenje siromaštva u ruralnim zonama i poboljšanju uslova života.

Opšti ciljevi u sklopu mere 302, diversifikacija farmi i razvoj biznisa su:

- Stvaranje novih radnih mesta i njihovo čuvanje preko diversifikacije;
- Stvaranje pogodnih uslova za sprečavanje iseljenja stanovnika iz ruralnih zona i planinskih zona;
- Održivi razvoj ruralnih zona;

Kao posebni ciljevi koji treba da se ispune prilikom realizacije ove mere su:

- Povećanje prihoda građana u ruralnim zonama;
- Razvoj malih preduzeća, bazirane na lokalne izvore;
- Čuvanje i razvoj tradicionalnih zanatskih aktivnosti;
- Razvoj i promovisanje ruralnog turizma.

Što se tiče mere 302, koja sadrži 5 podmera ili sektore, primenjena vrednost za ukupno 337 aplikacija za 2017, je 9,051,020.51 €, dok, odobrena vrednost je 1,632,493.93 € uključujući ukupno 90 aplikacija.

Tabela 145: Broj aplikacija i primenjena vrednost za meru 302

Mera 302	Br. aplikacija	Primenjena vrednost €
302.1 Podmera Proizvodnja/prerada i promovisanje meda	189	4,112,407.69
302.2 Podmera Prikupljanje i prerada ne drvenih šum. proizvoda	20	559,903.10
302.3 Podmera Prerada poljoprivrednih proizvoda (uzgajanih)	42	1,182,399.43
302.4 Podmera Razvoj i promovisanje zanatskih aktivnosti	44	1,069,999.46
202.5 Podmera Razvoj i promovisanje ruralnog turizma	42	2,126,310.83
Ukupno	337	9,051,020.51

Izvor: ARP (Agencija za razvoj poljoprivrede)

5.6.5 Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta

Skoro uvek za vreme leta nedostaju atmosferske padavine, a u ostalim sezonomama padavine su dovoljne, nameće se potreba akumulisanja, prikupljanja i strukturiranje voda u cilju njihovog korišćenja za vreme leta za potrebe navodnjavanja biljnih kultura. Bez racionalnog korišćenja

vodnog bogatstva i bez postavljanja, sanacije, proširenje vodne infrastrukture, ne može se postiće razvoj održive poljoprivrede.

- Kao opšti ciljevi u meri navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta su:
- Povećanje produktivnosti poljoprivrednih proizvoda;
- Povećanje proizvodnje i kvaliteta poljoprivrednih proizvoda;
- Povećanje konkurentne sposobnosti za poljoprivredne proizvode;

Posebni ciljevi za realizaciju ove mere su:

- Modernizacija sistema za navodnjavanje i odvodnjavanje, smanjenjem gubitaka u količini upotrebljene vode, i
- Poboljšanje unutrašnjih veza postojeće mreže za navodnjavanje.

Mera za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta za 2017. godinu, ima ukupno 1 usvojenu aplikaciju u vrednosti od 64,871.20 €.

5.7 Politike o tržištima, trgovini i razvoju međunarodnih politika

Što se tiče razvoja poljoprivrednih trgovinskih politika, posle stupanja na snagu i početka sproveđenja SSP-a i CEFTA-e za poglavља 1-24, što se tiče poljoprivrednih proizvoda primećuje se da postoji manje povećanje izvoza nekoliko poljoprivrednih proizvoda.

Prema podacima Carine Kosova, proizvodi koji se izvoze u manjim količinama su: krompir, paprika, brašno, pivo, vino, vode i u većim količinama se izvoze aromatična medicinska bilja i šumski proizvodi.

U toku 2017. godine međuministarska Komisija za procenu posebnih obaveza na uvoz u cilju zaštite proizvođača brašna, preporučilo je ministru MTI-a za preuzimanje posebne mere za postavljanje dodatne tarife za uvezeno brašno iz Republike Srbije u Republiku Kosovo u vrednosti od 0.04 €/kg uvezenog brašna.

U cilju zaštite ovog sektora i razvoja industrije brašna i povećanja proizvodnje pšenice, dana 19.10.2017, MTI je donelo odluku u vezi sa datom preporukom od strane međuministarske Komisije za procenu posebnih obaveza na uvoz u vezi sa uvozom brašna iz Republike Srbije. Ovaj politički instrument je dao rezultate jer je postignuta zaštita industrija brašna i proizvodnja pšenice na Kosovu.

Izvoz poljoprivrednih proizvoda je povećan i u 2017. godini je dostigao vrednost od 61.3 mil. €, i nastavlja da bude glavni podstrekac povećanja novih radnih mesta u poljoprivredi i prehrambenoj industriji na Kosovu. U toku ovog perioda, agro-prehrambeni sektor kosovskih proizvođača je ostvarilo korist od proširenja lanaca vrednosti čineći to da neki od njih budu dobitnici medalja za kvalitet proizvoda. Reforme zajedničke poljoprivredne politike tokom zadnje decenije su podstakle sektor poljoprivrede i prehrambene industrije zemlje u

poboljšanju orijentacije prema evropskim tržištima i drugim zemljama van EU, čineći da naši proizvodi budu konkurenti u zemljama regiona i šire.

Kao rezultat ovoga, vrednost izvoza agro-prehrambenih proizvoda je udvostručena i Kosovo postepeno je obezbedilo položaj jednog konkurentnog snabdevača na nekoliko nivo lanaca vrednosti poljoprivrednih proizvoda.

6. Aneksi

6.1 Lista zakona i zakonskih akata o poljoprivredi, šumarstvu i ruralnom razvoju

6.1.1 Nacionalno zakonodavstvo na snazi

Zakon Br. 04/L-253 o izmenama i dopunama Zakona Br. 04/L-127 o popisu poljoprivrede (Službeni list Republike Kosovo br. 32/15 Maj 2014)

6.1.2 Administrativna uputstva usvojena od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u 2017. godini

1. Administrativno uputstvo (MPŠRR) BR. 01/2017 o registru vinograda, obaveznim deklaracijama, pratećim dokumentima i evidencijama u vinskim podrumima, dana 27.01.2017.
2. Administrativno uputstvo (MPŠRR) BR. 02/2017 o merama i kriterijumima za podršku poljoprivrede i ruralnog razvoja za 2017. godinu, dana 06.02.2017.
3. Administrativno uputstvo (MPŠRR) BR. 03/2017 o direktnim isplataima u poljoprivredi za 2017. godinu, dana 15.02.2017.
4. Administrativno uputstvo (MPŠRR) - BR. 04/2017 o tehničkim uslovima koje treba da ispune centri za privremeno tretiranje pasa latalica, dana 11.07.2017.
5. Administrativno uputstvo (MPŠRR)-BR. 05/2017 o prepakovanju proizvoda za zaštitu bilja, dana 19.07.2017.
6. Administrativno uputstvo (MPŠRR)-BR. 06/2017 o posebnim uslovima evidentiranja, kontrole i označavanja brašna, koje se stavlja u slobodnom prometu na tržištu Republike Kosovo, dana 30.08.2017.

6.2 Statistike o cenama

Tabela 146: Cene u lancu vrednosti 2012, €/kg

Proizvodnja	Domaća cena	Uvozna cena	Razlika (€)	Razlika (%)
Pšenica	0.26	0.33	0.07	27
Kukuruz	0.30	0.35	0.05	17
Krompir	0.32	0.22	-0.1	-31
Kupus	0.24	0.07	-0.17	-71
Paprika	0.58	0.36	-0.22	-38
Pasulj	2.47	1.02	-1.45	-59
Paradajz	0.71	0.29	-0.42	-59
Jabuka	0.54	0.71	0.17	31
Grožđe	0.93	1.01	0.08	9
Kokoška (farme)	2.12	1.92	-0.2	-9
Mleko	0.32	0.65	0.33	103
Med	8.52	4.81	-3.71	-44
Jaja*	9.60	5.10	-4.5	-47

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS – MPŠRR; * jedinica 100 komada

Tabela 147: Cene u lancu vrednosti 2013, €/kg

Proizvodnja	Domaća cena	Uvozna cena	Razlika (€)	Razlika (%)
Pšenica	0.22	0.20	-0.02	-9
Kukuruz	0.31	0.21	-0.1	-32
Krompir	0.43	0.24	-0.19	-44
Kupus	0.17	0.19	0.02	12
Paprika	0.78	0.78	0	0
Pasulj	2.63	0.87	-1.76	-67
Paradajz	0.56	0.23	-0.33	-59
Jabuka	0.53	0.35	-0.18	-34
Grožđe	0.85	0.46	-0.39	-46
Kokoška (farme)	2.27	1.16	-1.11	-49
Mleko	0.33	0.61	0.28	85
Med	8.83	4.71	-4.12	-47
Jaja*	8.97	9.07	0.1	1

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS – MPŠRR; * jedinica 100 komada

Tabela 148: Cene u lancu vrednosti 2014, €/kg

Proizvodi	Domaća cena	Uvozna cena	Razlika (€)	Razlika (%)
Pšenica	0.20	0.20	0	0
Kukuruz	0.28	0.21	-0.07	-25
Krompir	0.34	0.30	-0.04	-12
Kupus	0.19	0.19	0	0
Paprika	0.68	0.42	-0.26	-38
Pasulj	2.92	1.14	-1.78	-61
Paradajz	0.68	0.31	-0.37	-54
Jabuka	0.55	0.29	-0.26	-47
Grožđe	1.02	0.55	-0.47	-46
Kokoška (farme)	2.33	1.20	-1.13	-48
Mleko	0.33	0.62	0.29	88
Med	9.00	5.02	-3.98	-44
Jaja*	9.27	4.07	-5.2	-56

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS – MPŠRR; * jedinica 100 komada

Tabela 149: Cene u lancu vrednosti 2015, €/kg

Proizvodi	Domaća cena	Uvozna cena	Razlika (€)	Razlika (%)
Pšenica	0.19	0.18	-0.01	-5
Kukuruz	0.23	0.16	-0.07	-30
Krompir	0.33	0.30	-0.03	-9
Kupus	0.23	0.19	-0.04	-17
Paprika	0.81	0.47	-0.34	-42
Pasulj	2.68	1.17	-1.51	-56
Paradajz	0.54	0.36	-0.18	-33
Jabuka	0.48	0.33	-0.15	-31
Grožđe	0.91	0.44	-0.47	-52
Kokoška(farme)	2.06	1.56	-0.5	-24
Mleko	0.30	0.60	0.3	100
Med	9.77	4.99	-4.78	-49
Jaja*	7.43	4.73	-2.7	-36

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS – MPŠRR; * jedinica 100 komada

Tabela 150: Cene u lancu vrednosti 2016, €/kg

Proizvodnja	Domaća cena	Uvozna cena	Razlika (€)	Razlika (%)
Pšenica	0.17	0.16	-0.01	-6
Kukuruz	0.24	0.18	-0.06	-25
Krompir	0.32	0.32	0	0
Kupus	0.21	0.23	0.02	10
Paprika	0.67	0.39	-0.28	-42
Pasulj	2.46	0.91	-1.55	-63
Paradajz	0.60	0.34	-0.26	-43
Jabuka	0.49	0.32	-0.17	-35
Grožđe	0.84	0.52	-0.32	-38
Kokoška (farme)	2.04	0.96	-1.08	-53
Mleko	0.30	0.58	0.28	93
Med	9.87	5.47	-4.4	-45
Jaja*	8.00	4.53	-3.47	-43

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS – MPŠRR; * jedinica 100 komada

Tabela 151: Cene u lancu vrednosti 2017, €/kg

Proizvodnja	Domaća cena	Uvozna cena	Razlika (€)	Razlika(%)
Pšenica	0.16	0.18	0.02	12.5
Kukuruz	0.23	0.19	-0.04	-17.4
Krompir	0.32	0.38	0.06	18.8
Kupus	0.22	0.19	-0.03	-13.6
Paprika	0.71	0.43	-0.28	-39.4
Pasulj	2.71	0.86	-1.85	-68.3
Paradajz	0.57	0.34	-0.23	-40.4
Jabuka	0.63	0.35	-0.28	-44.4
Grožđe	1.15	0.53	-0.62	-53.9
Mleko	0.31	0.57	0.26	83.9
Med	10.37	5.63	-4.74	-45.7
Jaja*	8.33	4.17	-4.16	-49.9

Izvor: ASK, obrađeno od OEAPS – MPŠRR; * jedinica 100 komada

6.3 Uporedne statistike

Tabela 152: Broj posetilaca iz inostranstva na Kosovu po regionima

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Đakovica	734	647	739	547	1,003	1,267	2,345	2,450
Gnjilane	779	755	886	737	794	712	1,109	1,239
Mitrovica	827	4,458	557	616	532	385	646	953
Peć	3,152	260	2,588	1,326	5,761	12,694	12,649	10,929
Prizren	2,334	20,832	2,695	3,799	3,520	9,779	9,101	8,792
Priština	25,428	1,635	37,897	42,083	49,041	53057	56,291	59,091
Uroševac	1,128	1,762	3,428	966	662	1,344	1,569	2,578
Ukupno	34,382	30,349	48,790	50,074	61,313	79,238	83,710	86,032

Izvor: ASK

Tabela 153: Nivo prosečne plate na Kosovu i zemljama regiona, 2016

	Kosovo	Albanija	Makedonija	Crna Gora	Srbija	Bosna	Bugarska	Rumunija	Moldavija
Bruto	519	408	422	750	516	669	543	510	271
Neto	457	375	372	480	374	428	410	465	212

Izvor: http://askdata.rks-gov.net/PXWeb/pxweb/sq/askdata/askdata_Wages/sal02.px/?rxid=0d1bd964-3e39-4f2f-8c8e-1e66f4087ab1

Tabela 154: Nivo prosečne plate, 2012-2017

Godine	Prosečna plata		Javni Sektor (BKK)		Privatni Sektor		Javna preduzeća	
	Bruto	Neto	Bruto	Neto	Bruto	Neto	Bruto	Neto
2012	431	384	407	353	367	333	518	465
2013	444	393	415	356	367	333	549	491
2014	482	430	465	408	358	326	624	556
2015	510	451	511	441	367	333	651	578
2016	519	457	525	449	371	337	660	586
2017	528	471	532	474	384	348	667	592

Izvor: ASK, Nivo plata na Kosovu 2012-2017.

6.4 Odgovorna ozoba za Zeleni Izveštaj 2018

Tabela sadržaja

Odgovorna Osoba

1	Resursi i inputi	
1.1	Opšte ekonomsko okruženje	H. Xhaferi
1.1.1	Nivo društveno-ekonomskog razvoja	H. Xhaferi
1.1.2	Rad i zapošljavanje	H. Xhaferi
1.1.3	Korišćenje poljoprivrednog zemljišta	H. Xhaferi
1.2	Ekonomski računi i cene inputa u poljoprivredi	E. Mekuli
	Cene poljoprivrednih inputa ²⁹	E. Mekuli
1.3	Struktura farme	H. Xhaferi
1.4	Privatizacija poljoprivrednog zemljišta	H. Xhaferi
1.5	Poljoprivredni biznisi - Agroindustrija	H. Xhaferi
2	Poljoprivredni proizvod i njegova upotreba	
2.1	BDP u sektoru poljoprivrede i šumarstva	H. Xhaferi
2.2	Žitarice	A. Maksuti
2.3	Povrće	D. Hana
2.4	Voće	D. Hana
2.5	Vinogradi	E. Mekuli
2.5.1	Vina	E. Mekuli
2.6	Krmno bilje i zeleni usevi	A. Maksuti
2.7	Industrijske kulture	A. Maksuti
2.8	Organska proizvodnja na Kosovu	Sh. Duraku
2.8.1	Razvoj zakonodavstva\	Sh. Duraku
2.8.2	Kapaciteti za sertifikaciju	Sh. Duraku
2.8.3	Razvoj tržišta	Sh. Duraku
2.8.4	Saradnja sa domaćim i stranim partnerima	Sh. Duraku
2.8.5	Potencijalni razvoj	Sh. Duraku
2.8.6	Buduće planiranje organske poljoprivrede na Kosovu od analiza u delovanje	Sh. Duraku
2.9	Sadni materijal	Sh. Duraku
2.10	Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	D. Hana
2.11	Govedarstvo	A. Maksuti
2.12	Ovce i koze	A. Maksuti
2.13	Svinje i druge životinje farme	A. Maksuti
2.14	Živinarstvo	A. Maksuti
2.15	Pčelarstvo	A. Maksuti
3	Šumarstvo	S. Bajrami
4	Potrošnja, trgovina i tržišne cene	
4.1	Trendovi potrošnje	H. Xhaferi
4.2	Trgovina	B. Dabiqaj/H. Xhaferi
4.2.1	Trgovina sa zemljama CEFTA	B. Dabiqaj/H. Xhaferi
4.2.2	Trgovina sa zemljama EU-a	B. Dabiqaj/H. Xhaferi
4.2.3	Trgovina sa drugim zemljama	B. Dabiqaj/H. Xhaferi
4.2.4	Izvoz poljoprivrednih proizvoda prema poglavljima (1-24)	B. Dabiqaj/H. Xhaferi
4.2.5	Uvoz poljoprivrednih proizvoda prema poglavljima (01-24)	B. Dabiqaj/H. Xhaferi
4.3	Cene u lancu vrednosti	SH. Duraku
4.4	Bezbednost i kvalitet hrane	H. Xhaferi
4.4.1	Bezbednost hrane	H. Xhaferi
	Odgovorne institucije i pravni okvir	H. Xhaferi
	Operateri biznisa sa hranom	H. Xhaferi
	Standardi ishrane	H. Xhaferi
4.4.2	Analize bezbednosti hrane i zdravlja životinja	H. Xhaferi
	Analize u laboratorijama PIK-a i AHV-a - Aktivnosti u oblasti zdravlja životinja	H. Xhaferi
	Veterinarske inspekcije	H. Xhaferi
	Sektor za analizu mleka	H. Xhaferi
	Sektor serologije i molekularne dijagnoze	H. Xhaferi
4.4.3	Zakonodavstvo o veterinarstvu i funkcionisanju tržišta	H. Xhaferi
	Zakonodavstvo o stočnoj hrani	H. Xhaferi
4.5	Emisija gasova staklene baštne na Kosovu	H. Xhaferi
4.5.1	Emisije iz sektora poljoprivrede	H. Xhaferi
5	Poljoprivredne politike, direktnе isplate u poljoprivredi i podrška ruralnom razvoju	
5.1	Pregled ciljeva, programa, mera, budžeta, grantova i subvencija	A. Maksuti
5.2	Direktnе isplate/subvencije	A. Maksuti
5.2.1	Direktnе isplate za poljoprivredne kulture	A. Maksuti
	Pšenica	A. Maksuti
	Seme pšenice	A. Maksuti
	Kukuruz	A. Maksuti

	Ječam	A. Maksuti
	Raž	A. Maksuti
	Vinogradi	A. Maksuti
	Vino	A. Maksuti
	Suncokret	A. Maksuti
	Povrće na otvorenom polju	A. Maksuti
	Postojeći voćnjaci	A. Maksuti
	Organska poljoprivreda	A. Maksuti
5.2.2	Direktne isplate za stočarstvo i mleko	A. Maksuti
	Krave muzare	A. Maksuti
	Ovce i koze	A. Maksuti
	Krmače	A. Maksuti
	Pčelarstvo	A. Maksuti
	Živinarstvo	A. Maksuti
	Koke nosilje	A. Maksuti
	Jarebice	A. Maksuti
	Mleko po kvalitetu	A. Maksuti
	Prijavljeno klanje goveda	A. Maksuti
	Akvakultura	A. Maksuti
5.2.3	Podrška inputima u poljoprivredi	A. Maksuti
	Podrška za sadnice	A. Maksuti
5.3	Agro krediti i garantni fond	SH. Duraku
5.3.1	Agro krediti	SH. Duraku
5.3.2	Garantni fond	SH. Duraku
	Kosovski fond za kreditno jemstvo - KFKJ	SH. Duraku
5.4	Osiguranja u oblasti poljoprivrede	A. Maksuti
	Štete u poljoprivredi	A. Maksuti
5.5	Projekti ruralnog razvoja - Investicioni grantovi	D. Hana
5.5.1	Restrukturiranje fizičkog potencijala	D. Hana
5.5.2	Razvoj preradivačkog sektora	D. Hana
5.6	Poboljšanje i razvoj kapaciteta	Sh. Tershajku
5.6.1	Edukacija, obuka i savetodavna služba	Sh. Tershajku
5.6.2	Lokale akcione grupe	D. Hana
5.6.3	Promovisanje, efikasnost i strukturni razvoj	D. Hana
5.6.4	Diversifikacija farmi i razvoj biznisa	D. Hana
5.6.5	Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	D. Hana
5.7	Politike o tržištima, trgovini i razvoj međunarodnih politika	H. Xhaferi
6	Aneksi	
6.1	Lista zakona i zakonskih akata o poljoprivredi, šumarstvu i ruralnom razvoju	D. Hana
6.1.1	Nacionalno zakonodavstvo na snazi	D. Hana
6.1.2	Administrativna uputstva usvojena od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u 2016. godini	D. Hana
6.2	Statistike o cenama	Sh. Duraku
6.3	Uporedne statistike	H. Xhaferi

Kontaktni email:

hakile.xhaferi@rks-gov.met
delvina.hana@rks-gov.met
edona.mekuli@rks-gov.met
adelina.maksuti@rks-gov.net
shkelqim.duraku@rks-gov.met
skender.bajrami@rks-gov.met
belgin.dabiqaj@rks-gov.net
shqipe.tershnjaku@rks-gov.net